

تصویر ابو عبد الرحمن المکرمی

10-

خویندنه وهی کتیب

رۆمان و چیرۆک

گوردی - بیانی

چهار چەمال غەریب

سێندێ (کۆمەڵەی نێتە)

www.sindiy.com

دەزگای چاپ و پەخشێ سێندێ

بۆدبەزاندنی جۆرمها کتیب: سردانی: (مُنْتَدی اِقْرَأَ الثَّقَافِ)

لتسبیل انواع الکتب راجع: (مُنْتَدی اِقْرَأَ الثَّقَافِ)

پدای داتلود کتابهای مختلف مراجعه: (مُنْتَدی اِقْرَأَ الثَّقَافِ)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للکتب (کوردی . عربی . فارسی)

جەبار جەمال غەرىب

خویندنه و دی کتیب

رۆمان و چیرۆک

کوردی - بیانی

سلیمانی ۲۰۰۲

ناوی کتیب: خویندنه‌وه کتیب

ناوی نووسەر: جەبار جەمال غەریب

بابەت: لیکۆلینه‌وه

تیراژ: ٤٠٠ دانە

ژمارەى سپاردن : ٢٤٢ ی ٢٠٠٢

چاپ و ئۆفستى دەزگای سەردەم

زنجیره کتیبى دەزگای چاپ و په‌خشی سەردەم (١٦٩)

به شی یه که م:

خویندنه وهی کتیب - به رهه می کوردی -

يېزىست

• رۆمان

..... گۈلى شۆرۈن
..... ئىۋارەي پەرۋانە
..... ئاۋىنە سەراپىيەكان
..... خۇرى تار
..... شەمشەمە كۆپرەكانى گۈمەز

• چىرۆك

..... ئەسپىدىلۇن
..... راۋ لە نىچىرى موكرىدا
..... شاعىر لە بۇنى چىرۆكدا
..... ھەژان لە سىبەرى زاماندا
..... چوارنان
..... خەمەكانى پايز
..... وىنەكەي خوشكت
..... كەمتيار
..... چەند وردە يادىكى مەيىو
..... سلاۋ: سولتانى دىل

گوئی شۆران

گوئی شۆران یان سووتانه کانی بانه و خه ونه کانی کورد، یان رۆمانی دنیا یه کهم و کهسه ری بئی برانه وه، له بهرنه وهی ئەم رۆمانه کهم که یشته و ته دهستی خوینهران، جیا له نووسینه کانی دیکه م ناچارین کراوه تر بدۆیین و له رایه له کانی تیگه یشتن و ناسینه وه دهست پیتی کهین.

* یه کهم دیری رۆمانه که، که دهشتی دیری کوتایی، یان فیکر ناماده ی سه رجهم بئی «لاس کوپه که وه ری وسوو ناغا دوای پانزه سال و له ساله ژۆی مهرگی خۆیدا که رایه وه».

رسته یه کی ناوس به گێرانه وهی ته مهن، رسته یه که ده لاله ته کانی مهرگ و ژبانی هه لگرتوه، ئەو رسته یه «لاستیکی» ناماده له بیرو نه ندیشه ی خوینهر دا وه ناگادینتی، ئەو لاسه یان ژبانی خۆیمان بو ده گێریته وه یان به دوای ژبانی خۆی ده که ویت. له هه ردوو که حاله ته که، ئیمه وه که لاس دهسته پاچهین و به دوای گێرانه وه ده که وین.

* وهختیک ده گاته نیو شار وه که کهستیکی «سه ره له نو غه رب» شار ده بیینی ته وه، حاله تی ناوازه و ته پوتۆزی ته مهن له روومان ده پزینتی، به سلتی و عه شقیکی زۆره وه ده چیته وه مال و مالتیک «وه که مردوو یه که وه ناگابینتی» ناچاره خۆ به و ماله بناسینیته وه «من لاسم. کوپی ئەم

ماله» ل ۹، دواتریش «گه پامه وه دایه گه پامه وه».

* به لئی لاس له ساته کانی مردنه وه هاتووه ته وه، له نیسو
گورستانه کانی ته مهن و مهنفایه کانی عه ده م سهر وه ده رده نئی. جیتی خوی
پئی نا کریتته وه.

* دووه مجاره لاس گیرۆده ی «نامۆی» ده بیت، جاریک له (روژی له
دایک بوونیدا، وهختیک بابی ناویکی بۆ لئی نانری و یان ناپه رژیته
سه ر نه وه ی بیر له وه بکاته وه نه و منداله ناویکی پئی ده وی و خاله
نایه ریکی غه واره ده لئی

- «په نگه ناوی لاس پئی» ل ۲۸.

دواتر وسو ناغا «بابی» ته سلیم نه و ناوه ده بی و له قورئانه که
ده نووسی «لاس.... ته مانی درێژو به ره که تی نه م قورئانه (ینوینی
ژیانی پئی» ل ۲۹.

نه و ناساندنه ی هه وه ل جار، ناساندنی سبه ی نییه به دوینی، یان
شاردنه وه ی گه رایه کانی دوینییه له جوانییه کانی سبه ی نی. ناساندنی
دووه م جار، نه و وه خته ی ده گه ریتته وه، ناساندنی ته پوتۆزی میژووه به
نیستا، نه وه ش گرانترین و پر نیشتین ناساندنه.

* له جوانترین و توکمه ترین سه ره تا که سیه تییه زۆر ساده کاغان پئی
ده ناسیتنی، نه و «دایکه» پر نه ندیشه و سۆزو جوانییه ی رۆژگار
کردوویه تییه به رد، به رد به ته وای مانایه وه. دایه گولتی یان دایه به رد
هینده به سۆز نامۆیه نه ک نیسه نو سه ره یش بیر له «اله ته
خۆشه ویستییه کانی ناکاته وه، چونکه خوتیندنه وه ی دایه گولتی له
خوتیندنه وه ی به رد قورستهر، که سیه تییه دایه گولتی، میژووی «اخواری
کورده».

* زمانیک ده بی له به رد پئی، زمانیک ده بی له ناگر پئی میژووی پازده
ساله ی «مه رگی لاس» بگپیتته وه. لاس به دوا ی گوله نه به دییه کانی
شۆپاندا چوو بوو، لاس به دوا ی گوله وه همه کانی هومیددا چوو بوو،
نه ک هه ر نه و گولانه لاس چوو بوو «بۆ جه په یه ک ناو شاری پئی

بکورتیتته وه» ل ۷۹، نهو شاره‌ی که همه‌میشه گری لی هلدتهستی، نهو شاره‌ی که هممو جه‌پرده‌کانی شکاون و ناویان تیتدا بهند نابیی.

* لاس به‌بی «جه‌پرده‌یک ناو» و لاس به‌بی «گولی شوپان» و لاس به‌بی جوانیییه‌کانی ته‌ممن، لاس به‌کومه‌له هومیتدیکی به‌سه‌رچوو بو باخچه‌کانی ژینی ده‌گه‌ریتته وه، نهو باخچانه‌ی له‌سه‌فهره‌که‌یدا له دهستی داوون. دووری پانزده سال، گولی ته‌ممنی و گوله راسته‌قینه‌کانی وشک کردو کردنییه خول. سووتانی دووجاری شارو نیفول به‌ینی کوردو هدرای عروس و جووله‌که و ندرتهش نه‌یانتوانی لاس، ناخی لاس هلا هلاکهن و بیسه‌زینن. پازده سال دهره‌ده‌ری میژوو لاس و شاریان گوری. نهو میژووه‌ی لاس جاریکی دیکه جینگای تیتدا نابیتته وه و نهو شاره‌ی جینگایه‌کی بو لاس تیتدا نییه. نیمه دره‌نگ زانیمان، لاس و هاوه‌لانی له شار وه‌ده‌رده‌نرین تا نه‌وانی دیکه به‌ناره‌زووی خویان نه‌خشه‌ی شارو نه‌خشه‌ی نیسانه‌کان بگورن. دواتریش لاس خه‌ونیک له سبه‌ینیتدا نابینتی بوی بوی.

* که‌سیه‌تیی لاس، یان لاس به هممو بوونییه وه ته‌نیا بو نه‌وه هاتوه‌ته وه ته‌پوتوزی سهر نهو راستییانه هلداته وه که بو نه‌مرۆ هیچ به‌هایه‌کیان نییه. لاس هه‌یکه‌لی گیترا نه‌وه و رووداو و بازنه‌ی که‌سیه‌تیه‌کانی دیکه‌یه.

* خانزاد، وینه‌ی نافره‌تی کورد و مه‌ینه‌تیی ژن، خانزاد دوا‌ی خوشه‌ویستییه‌کی ساده وه‌ک بوی ره‌سم گراوه ده‌بیتته ژنی «لاس»، نهو چاره‌نوسه‌ی له نیتو چاوانی ده‌نوسری، ناکری خوی لی هه‌لبویری، ده‌بی هممو جوانی و له‌زه‌ت و کایه مرویییه‌کانی خوی بداته «لاس» و تاکه خوشیییه‌ک بو خوی نه‌هیتلیته وه. ون بوونی لاس یان مردنی «له‌کایه‌کانی ژیانیدا» نهو چاره‌نوسه‌ی خانزاد ده‌ته‌پیتنی و شه‌یتانه نه‌زه‌لییه‌کانی ناخی ژن به خه‌به‌ر دین و بی نه‌وه‌ی بتوانی به‌رگری بکات «نهو داوینه‌ی که دوژمنیییه‌تی» سه‌رده‌که‌وی و ده‌یخاته نیتو که‌مه‌کانی ژبان و خه‌تایه‌کانی فخره‌وه.

«: فەرځه «کورې دووه می وسو ناغا» دواى خه ونه جوان و جیهانه
 پېر ښه گه که ی ده گه ل «له یلای جووله که» و له یلای عاشقدا، دواى په نا
 پېر ښه سستییه کانی و تیکشکانی هومیده کانی نریکترین ژن که گوتی بۆ
 بگری خانزاده، نهو دوو کائینه پر حه زو شه هوهت و ته نیایه، هه رتوبه
 پیکه وه دانراون تا خه تا بکه ن و شه یتان به خه بهر بیتن.

«نهو روژه که نیگای ترسنوک و سلوکى له درزی ده رکى ژېر خانه وه
 له شی روتی خانزادی ده دوزی. خانزاد خوی دهشت....

دیمه نیکی ناگرین که له یلا و نه شق و براو هه موو چه شنه نه خلایکی
 گیاندا ده تونده وه ماله که ی پت تاوان پرتن ده کرد... له وه به دوا وه ک
 نهو هه رگیز برلژن و که سی نریکی نه بوو بی...» ل ۱۴۳.

* * *

* وه ختیګ لاس ده گه رپته وه جګه له سووتانی په ریزه کانی ژبان و
 جګه له هه لپرووکانی هه ناسه کان هیچی دیکه نه ماوه.

* خوتنه ر هه ر له سه ره تاوه هه ست به و ویرانه یه ده کات یان نهو
 ویرانه یه ده بینى لاس بۆ ده گه رپته وه.

* نهو که سایه تیپانه ی له و رومانه به شدارن هه ریه که و گرنګی و
 وجوودی به ته نیای خوی هه یه و که سیان جیګای پشتگوږ خستن نین
 «لاس و وسو ناغا و دایه گوتی و خاله تایه» نوینه ری نهو دنیایه ن
 که ناگوړی و بی هووه دوینی له دوو خویان راده کیشن و نه وړو
 نابین.

* «خانزاد و فەرځه» رۆله ساته زیندووه کانی زه من و له، حاله ته
 زه مه نییه کان ده گه ن و ناتوان ده ست بۆ سیوه گه یشته وه کان نه به ن و
 لیکه رتن میژوو بیان رزتی.

* «یادگار و هیوا» هومیده بی به هاګانی سبه ینتن، نهو هومیدانه ی
 جګه له په شمورده یی و یه نس هیچی دوینیان تیدانییه.

* * *

هه ر له دپړه کانی سه ره تاوه، نیمه به ره و رووی دنیایه ک ده بینه وه که

زهمه نه کان تیتیدا یه کتر نابین و یه کتر ناخویننه وه،

لاس ده لیت:

- «گه پراومه ته وه تاسه گی ولاتی خۆم پیم بوهرن» ل ۷.

دایکی لاس که موتور بهی ده لاله ته کانی دوینیه ده لیت:

- «لاس هرگیز ئاواتی نه وه نده نرم نه بوو».

نه و تیکنه گه یشتنه، تیکنه گه یشتنی دوو زهمه نه له یه کتری. دیسان ده بی بلتین گۆران یان له بهین چوونی خه ونه کانی لاس، نه و خه ونانه ی خوینی مژببو، گۆران به هومیدی ساده و هیچ، که حاله تی نۆستالژیا بنیاتی ناوه، زهمه ن ده وری سه ره کیی تیدا گیتراوه، له کاتیکدا نه و زهمه نه له یه کتی له رووه کانیدا لای دایکی «زهمه نیکی بوگه نه» یان زهمه نیکی وه ستاوه.

له کاتیکدا لاس ده یزانی لای نه و «زهمه نه» به کاوه خۆ تیه پریو، به لام بییری له وه نه کرد بووه «زهمه ن» له شاره که شی، له مالی خوشی، له جهسته ی ژن و مندالی تیه پریو، نه وه ش ده بیته دیواریک له نیوان خۆی و دایکید، له نیوان خۆی و شاره کهیدا، له نیوان ئیستا و رابردویدا، نه و رابردووه ی لاس لیتی ده گهری و بو ده ری و دایکی خۆی لی ده شاریتته وه.

[«دایکی دویتشه و میهره بانتر بوو.» نه وسا به دزییه وه سهیری روومه تی کرد. «چ نه فره تیک له گیانیدایه؟!» پتی وابوو شهیتان چۆته بن کلیشه ی، له و دیو نه و له شه په که که و ته یه وه ههستی به بوونی شهیتان ده کرد... ته شبیهی کی تر فریای کهوت. «له قه لایه کی ته لیسم کراو ده چی»] گۆلی شۆران ل ۳۵.

* * *

دایکی به قسه یه ک هه موو هومیده کانی لاس تیکده شکیننی که ده لیت:

- «هر من و هیوا له ژیر سیبه ری مالی و سوو ئاغادا ساوین» ل

۱۱.

دوو کهس، یه که میان: دایکی ره مزی کلتوور و میژووی داخراو و

کیشه قورسه‌کانه.

دووه‌میان هیوا: به‌لام هیوایه‌کی بۆگهن، هیوایه‌ک که جگه له کرۆژتنی دهستی خۆی چیدی له‌دهست نایه، نهو هیوایه، به‌لتی هیوای کورده.

* دهشتی جوانترین و‌هسفی «لاس، وه‌ک هیزی به‌رگری کورد» نهو و‌هسفه بێ که دایکی بۆی ده‌کا.

- «که‌س ناتناسی. که‌س به‌روا به‌بوونت نا‌کا، له‌هه‌رکوێ زیندوو بی، لی‌ره مردووی» ل ۳۲.

* وینه‌و هه‌یکه‌لی که‌سایه‌تییه‌کان زیندوو و به‌رجه‌سته‌ن، دهشتی «فه‌رخه، به‌رای لاس» پانتاییه‌کی به‌رینی دا‌پۆشی‌بی و نموونه‌ی که‌سایه‌تی و ناسوده‌ی» کورده. هه‌موو رووداو و تی‌په‌ر بوونیکی رۆژگار که‌سایه‌تی فه‌رخه روونتر و کام‌ل‌تر ده‌کات، خانزاد په‌نه‌انه‌کانی روو‌حی فه‌رخه له هه‌موان شاره‌زاتره له رۆژانی سه‌ره‌تای مردن لاس و سه‌ره‌تای پتوه‌ندیان پتی ده‌لتیت:

- چاوی‌هه‌زت به‌ ژنه‌ کافران پشکو‌توه. ل ۷۱.

خانزاد به‌ وشه‌ی «حه‌ز» و «کافر» ده‌روونی فه‌رخه هه‌ل‌ده‌پێژی و ره‌نگی رۆژه‌کانی دواتر ده‌کیشی. یان ده‌توانین به‌لتین نه‌وه «ئاگایی ناخی» خانزاده هه‌سته په‌نه‌انه‌کانی ژنه قسه ده‌کات. فه‌رخه نه‌و که‌سایه‌تییه‌ گرن‌گ و دیاره‌یه پارسه‌نگی رۆمانه‌کی را‌گرتوه، هه‌رچه‌نده که‌سایه‌تییه‌کی په‌راویز له رۆمانه‌که‌دا نییه گرن‌گی پت‌درا بی، نه‌و که‌ه‌نجه‌ حاله‌تیکی جنسی نه‌هاتوه‌ته ری له کوفر دوور بی، هه‌موو نه‌و دایه‌لۆگانه‌ی ده‌گه‌ل خانزادی هه‌ن قسه‌ی دوو عاشق‌ن و هه‌موو هه‌ولێی زۆر سه‌ر نه‌یتوانیوه نیتوانیان له‌و کوفره پاک به‌کاته‌وه، ته‌نیا دیتنی خانزاد به‌رووتی ته‌قینه‌وه‌ک دینه‌سته گۆپێ که ناتوانین به‌لتین رت‌ه‌وی رۆمانه‌که ده‌گۆپێ، به‌لام رۆه‌ نه‌که بو‌رت‌ه‌وی خۆی ده‌با، چون‌که نه‌و گونا‌هه له ناخی خانزاد ده‌پێک بوو هه‌ل‌پ‌زا بوو له‌و رۆژه‌وه‌ی زانی ده‌بی نه‌و له‌گه‌ل «دو‌ژمن‌یک» به‌شسه‌ر بیت، نه‌و دو‌ژمنه

«شەیتانیکە» لە ناخی خۆیدا:

- «لە پشتتێن بەرەو خواری خۆی لێ ببوو بە دوژمن، بە سێ و ترس و نەفرەتەو سەیری دەکرد. دوژمنێکی ئەوەندە نزیک بریا بێستوانیایە لەبەری هەلتی. بریا بێستوانیایە لە ژوورتیک بەندی بکا و دەرکە ی لەسەر گالە بدا. بریا بێستوانیایە رێگە ی تەنیا بێهەکانی نەداو لەگەڵیدا نەچیتە ناو جێگەووە لەگەڵیدا نەخەوی» گۆلی شۆران / ل ۳۲.

فەرەخە بە کارامەیی شەیتانیکەو کەرایی ئەو تاوانە زۆرزووتر لەدەرەوون و هەستی سادە ی خانزاد دەچیت، هەر لەوکاتەو ی خەو نە پیاوانەکانی خۆی و رابواردنەکانی دەگەڵ لەیلای جوولە کە بۆ دەگێرتەو، ئەو خەو نە پر خەتایانە ی تەنیا لەباوەشی ژندا دیتەدی.

* * *

زەمەن: جگە لە هەستی زەمەنی باو «زەمەنی گێرانەووەو زەمەنی رووداو و زەمەنی خۆتندنەو» کە ئێرە جێگای باسیکی وای تیتدا نابیتەو، بەلام تەنیا لە زەمەنی گێرانەووەدا سێ «زەمەنی» جیا مان هەیە، هەرسێکیان لە نیو بازەنی رووداودا، هەرچەندە لەو جورە گێرانەووەدا، نە زمان و نە زەمەن ناگەنە پلە ی گەش کردن و سەرەخۆبی و ئازادییە ک نابین، بەلام داگیرکردنی کاتیکی درێژ لە پانتایی رۆمانە کەدا یان خایاندنی رووداو لەسەردەمی جیا جیا، جوولانیکی میکانیکی بەزەمەن داو.

* زەمەنی گەرانیو، یان زەمەنی دەست پێکردنی رووداو، کە تیکەلە یان بەشیکە بە زەمەنی هاتنەو ی لاس، کە تەنیا زەمەنیکی تەکنیکییە و لەبەن زەبری زەمەنی رابوردو و دایە یان ئەو زەمەنە بۆشە یە رابوردووی بەسەردا دەرمت.

* زەمەنی دوور، زەمەنی پێکەو و ژبان و مەینەت، زەمەنی گەلالە بوونی هەناسە، یان دەتوانین بڵێین زەمەنی هاو بەش.

* زەمەنی ون، یان زەمەنی سەخت. ئەو زەمەنە زەمەنی ون بوونی لاسە، یان مردنی لاسە. لەلایەکی دیکەو زەمەنی دەریە دەریەکانی ژن

و له‌زه‌ته‌کانی شه‌یتان و به به‌رد بوونی دایکه.

* * *

* نه‌و رۆمانه له هه‌شت به‌ش پتیک دیت، له نیوان به‌شیک و به‌شیک دیکه‌دا لیک دابرائیک له‌زه‌مه‌ن و رووداو که‌سایه‌تییه‌کاندا نییه، به‌شه‌کانی ته‌واوکه‌ری (ته‌کنیکی) یه‌کترین.

* جگه له به‌شی هه‌شتم، هه‌ر حه‌وت به‌شه‌که‌ی دیکه یه‌ک گه‌یه‌ره‌وه‌یه‌ان هه‌یه نه‌ویش ده‌نگیکه که هه‌موو زانراو نه‌زانراوه‌کان ده‌زانی و ته‌نیا چاره‌پتی کاتیکی گونجاوه شته‌کانمان پتی بلی.

* به‌شی هه‌شتم، یان دوا به‌شی رۆمانه‌که، یادگار «که یادگاری لاسه» دوا ی له‌ده‌ست چوونی هیواکان و به تالانه‌بردنی رووباره‌کانی ناخ و ون بوونه‌وه‌ی «لاس، باوکی یادگار» زۆر بی ده‌ریه‌ستانه رۆژه‌کانی گه‌رانه‌وه‌ی لاس ده‌گه‌یه‌یه‌وه‌و له خوی رانا‌بینی نه‌مامیک له جیگای دارتوه سووتاهه بچه‌قینی، نه‌وه هیچ هومیدیک له هیوا «کوپه بچوکی و سوو ناغا» نییه، نووسه‌ریش سیبه‌ری مالی و سوو ناغای بی دارتوو هیشته‌وه‌ته‌وه. نه‌و به‌شه‌ی رۆمانه‌که، په‌راگه‌نده‌ی میژووه، هه‌ر له‌و به‌شه‌شدا «لاس» وه‌ک هه‌ر ون بوویه‌ک، یان وه‌ک هه‌ر میژوویه‌کی ون، له گوندیکی لاهه‌په‌ک ده‌نیژری، بی نه‌وه بزانی نه‌وه‌ی ده‌ینیژن فیدا‌کارییه‌کانی، هومیده به‌سه‌رچووه‌کانی کورده، ته‌نیا نه‌وه‌نده که رابوردوویه‌که و ده‌بی بشارد‌ریته‌وه.

* * *

پاسته - نووسه‌ر - ته‌نیا به‌شی هه‌شتمه‌می داوه‌ته - یادگار - بیگه‌یه‌یه‌وه، هه‌رچه‌ند هه‌ر به‌هه‌مان زمان و ئی‌حساسی به‌شه‌کانی دیکه نووسراوه، نه‌وه‌ش ته‌نیا ته‌واوکردنی هه‌رمۆنیای گشتیی نووسینه. به‌واتایه‌کی دیکه به‌شی هه‌شتم، هه‌سته‌نه‌سه‌ر پتی یادگاره، نووسینه‌وه‌ی نیگایه‌کانی خۆیه‌تی یان دوا‌به‌ش، به‌شی مردنی باوکه. ده‌توانین له‌و تیبگه‌ین که لاس له پشته گه‌یه‌رانه‌وه‌کانی هه‌ر حه‌وت به‌شه‌که‌ی دیکه‌یه، به‌لام وه‌ختیک له‌کو‌تایی به‌شی «حه‌وته‌م» رۆحی

ده ته پښ و به فعلی ده مرئ، چمیدی گالته به برینه کانی خوئی ناکات و ده روا «بوئه وهی بمرئ» ل ۱۵۹.

گولی شوران ده چیتته نیتو خانه ی شهو رومانانه ی که ده شی سیماکانی کومه لگه له نیتو دیره کانی بناسرتته وه یان ببیتته به لگه بو خویندنه وهی میژوو «را بردوو»، هه رچه ند میژوو به حه تیممییه تی خوئی لاپه ره کانی دوا ی به شی چواره می کال کردووه ته وه، چونکه له دوا ی به شی چواره م نووسه ر که وتووه ته نیتو گپه رانه وه یه کی قورس و یه ک روو، باز نه یی که توانا قووله کانی خویندنه وهی ناخی که سه کان و مردنی هه ناسه کانی لی ستاندووه ته وه. هه رچونی بیت قه له می ره نگینی - نه های - ناچارمان ده کات به عه شقه وه گوئی بو سنووتانی شار و هیرشی عه شایه ر و کیشه کانی بگرین. دیسانه وه به لی بو رومانی کوردی.

نۆوارەى پەرۋانە:

نووسىنەۋەى ھەستەكانى با

«نۆوارەى پەرۋانە» دوا رۆمانى نووسەرى بە توانا (بەختىيار
عەلى) يە، لە ماۋەيەكى زۆر كورت نووسراۋە، ئەۋىش نۆ مانگە، ئەگەر
ئەۋە لەبەر چاۋ بگرىن كە رۆمانەكە (۲۵۵) لا پەرەى مامناۋەندىيە.
ئىمە ناچىنە نىۋە وردەكارىيە پەر ئەندىشەكانى ئەۋ رۆمانە تەنيا داۋە
سەرەكىيەكان و ھەيكەلى گشتى ئەۋ رۆمانە دەخوئىنەۋە.

لە يەكەم دىپەرەكانى سەرەتاۋە لە دەمى «خەندانى چكۆلە» خوئىنەر
دەگاتە ئەۋ راستىيەى كە ھەموو ئەۋ شتانەى دەيخوئىتتەۋە، كە ھەموو
ئەۋ دىنيەى چاۋەرتى دەكات، بە رووداۋى واقىيەى و خەيالىيانەۋە، بە
ۋەھم و خەۋنىانەۋە، شتى بەسەر چوو و تەۋاوو بوون، شتى نىۋە
مىثروون، دەفتەرەكانى يادگارن، رووداۋەكانى دوتىنن. ھەر ئەۋەشە،
ئەۋ ھەموو دىپەرەنگىن و پتەۋانە، ئەۋ ھەموو فەلسەفەۋ ئەندىشانە،
ئەۋ ھەموو نەزىفى خوئىنە، ئەۋ ئەڭىنە مەزنە راچەنىيەكى زىندوو، كەفو
كولتەكى گەرم و راستەوخۆ لە خوئىنەردا ناخراقتىن.

ئەۋەش دەمانباتەۋە سەر ئەۋ سەرە داۋانەى لەۋەبىر ھىنانەۋەى ئەۋ
خاڵەدا شوئىنكارىان ھەيە. لە دەست پىكردنى ھەموو رووداۋىيان
فەتتازىيان خەۋن، يان گىتپرانەۋەى واقىيەتىكى نوئى، ھەر لەيەكەم

رسته وه، دوا دهره نجامان ده گاته دهست. نه وهش وهک بنیات و بناغهی
 رۆمانه که مامه لهی له گهژ کراوه. ههر یۆ نمونه
 : له سه ره تاوه ده زانین په روانه مردوو ه.
 : «خه ندانی چکۆله» له دوا ی هه موو موسیبه ته کان ده گه پیتسه وه
 لامان.

: له گهژ ون بوونی «نه سه ره دینی بۆنخوش» وهک براده ره کانی دانا
 چله کتین چونکه لای نیمه هه میسه ناماده ی دو له باز نه ی گیرانه وه که
 دانا بری.... تاد.

نه وهش به گه ر خستنیکی چه ند دیوه، چه کیتی چه ند سه ره.
 ۱- له لایهک چیرۆک یان رۆمان تووشی وهستان و دامان دهکات و
 خۆینه ر چاوه رتی شتی نوێ ناکات و ده که ویتسه نیو گوگر تینیکی
 مه حتم، وهک میژوو.

۲- له نیگایه کی دیکه وه، سه ره رای وهستانی رووداو، باز نه به
 ده وردا کیشانی جووله کانه نو سه ر توانای بی سنووری ده خاته گه ر بۆ
 سه رسام کردن و فریدانی خۆینه ر بۆ دنیا فه نتازیاو ده هالیزه کانی وه هم
 و شه وه تووش و خۆشه کانی خه ون.

تاکه چهک به ده ست نو سه ره وه له و جو ره ته کنیک و هه یکه له دا.
 توانای نو سه ره به سه ر زمان و فه نتازیاو چۆنیه تی گیرانه وه و بۆ
 چۆنیه تی له به رانه ر نه و شتانه ی که رابردوون و به زیندوو راگرتیان.

۳- له جوانترین حاله تدا ده توانی وهک زهنگی را کیشانی خۆینه ر
 ته ماشا بکری.

* * *

له نیوان واقیع و خه وندا

قه له م نه وهنده باریکه جیگایهک بۆ سنووره کان نا هیتیتسه وه، هه ولی
 مروش ته نیا و ته نیا په له قازهی له نیو چوونه، مرۆ وهختیک له سه ر نه و
 به رده هه سانه ی دنیا له تو ز زیاتر نییه، خه ون و خه یاله کانی وهک دوا

مه نزل به سیحر هه لده واسی، به نیازی مانده دهامه نی ده گری، سیحر به جوړیک بوته واقعی که داگیری کردوه. نهو تیکه لیه ی خهون و نه ندیشه و واقعی له جوانترین وینه دا.

لیره دا هاتو ته سه ری، نهو هه له سه رتاپای رومانه که رهنگی داوه ته وه.

به لام کاکل، نهو قسه ی ده بی بکری نهو هیه ....

نهو دنیا پر له خهونه چ خلودیکیان دروست کردوه؟

نهو هه نالقه یه که لهو بازنده به تال ده کاته وه که واقعی و خهون دروستی ده که ن.

به ستنه وه ی چیرۆکه که بهو هه موو رایله «واقعییه روتانه ی روژانه» کاره که تا راده یه که نه ستم ده کات، یان به ستنه وه ی رومانه که یان چیرۆکه کان بهو سه ره داوه واقعییه روتانه نهو حقه ده داته خویندر داوای ته وای سه ره داوه کان بکات و نووسر بخاته خانه ی پرسیاره وه، نهو پرسیارانه ی نووسر له بالایی کاره که ی نا نومید ده که ن.

هه ر بو نمونه خویندر چندان جار لهو ناگادار ده بی که «راسته مه عسوم مردوه» به لام تاکه که سییه تی «جنگه لی شه هوه» ده گاته لاما ن و تادوا دیره کانیش ناماده یی هیه و نالقه ی ناوه ندی رووداوه کانه، جا خویندر کارتیکی بهو نییه که دوا ی ته وای بوونی رومانه که به چ مردوه، گرنه نهو هیه له ریپه ی رووداوه کان نهو مردنه چ کاریک ده کات.

* * *

ناوه کان

ده کری خویندنه وه یه کی سه رتاسه ری بو ناوه کان بکری، ناوان نهو هونه ره به رزه یه که نووسینه وه یه کی نوبی رووداوه کسان و که سییه تییه کانه. لیره دا ناوان له جوانترین حاله تدا به کار براوه،

که سییه تییه کان به ناوه کانه وه دروست بوون، نه وهش له وه وه هاتوه که ناوه کان ته نیا ناوی راگوزاری نین و نه خشی سه ره بردن.

له نه سه ره دینی بوئوخوئش و سه ره یدوونی مه له ک و گوئنه ندی په یکه رتاش و شه هلای خودا ناس و تاده گاته عه زیزی تیر نه ندازو مه هدی گوئه باخ و سیامه ندی بالنده و تاهر تووتی و....

من ده کری ئه و نیتوانه وه ک ناوی سه رکه و تسو و پر سه لیکه و به شیک له شه خسییه ت و به ردی بناغه ی ناسینی که سه کان وه رگرم.

به لام لیکچوونی ناوه کان له دارشتندا، لیکچوونی ناوه کان له هه لگری حاله ته کانی وه سف و لیکچوونی ناوه کان هه تا له موسیقاو توئیش....

جوړه شه فافییه ک و راپایی و تیکه لیه ک لای خوئنه ر دروست ده کات هه ندی جار ده گاته نه و راده یی که وه ک ناوی ناسییان لیتیت یان بچه خانه ی خدیالی شاعیره وه.

* * *

سوانی په پوله

- سه ریدوونی مه له ک، ده شتی یه که م که س بی دوا ی په پوله کان که وتبی و شیتانه کو یان بکاته وه راویان بکات، یه که م یادگاریشی بو په روانه «که تاکه ناوی بی وه سف» کتیبیتی پر له په پوله یه، دوا وینه ی سه ره یدوونیش ونبوونیه تی له ده ریاو کیتلگه و مه تحه فی په پوله زپین و سه د ره نگه کان.

- عه شقی په روانه بو په پوله ناماده یی په پوله له گیانی دا.

- خه ندان و په پوله زیندووه خدیالیه کانی.

- فه تانه و راه په پوله کانی و کوژدنه وه یان.

دووباره بوونه وه ی تاراده ی سوان له به کار بردنی په پوله وه ک که ره سه ی سه ره کی.

به کار بردنیتی تاراده یه ک یه ک «بوعدی» هه سوویان یه ک جوړه

عه شقی په پووله نۀ وۀ یشی «عه شقی کوشتنه» نۀ وۀ ش په روانه وۀ ک
که سییه و په پووله وۀ که ره مزو خولیا له بازنه ی مهرگدا ده هیلته وۀ.

* * *

ده فته ره کانی میدیای غه مگین

جگه له وکۀ سه سه ره کیپانه که هه ربه که یان بۆ هه یکه لی گشتی
رۆمانه که زۆر پتویست، «ده فته ره کانی میدیا» «جیا له میدیای
غه مگین» وۀ که سیکی دیارو به ده سه لات دیوارکی به رزی نۀ و
رۆمانه یه، توانراوه تا دوا پله ی ته کنیک و فکر نۀ و ده فته رانه
به کار برتن.

- وۀ که ته و او که ری گشتی رووداوه کان، نالقه ونه کانی
به سه ره اته کان، وۀ که گریدان و پتکه وه به ستنی کاره کان و کرده وه ی
باره عاسیکان. نۀ و ده فته ره ناماده یه.

- له لایه کی دیکه وه وۀ که ره سه یه کی عه شق و بلندگوی میدیای
لاله.

* * *

په یامی نووسهر

نیمه نه مانده ویست بچینه نیو راگه یاندنی هیچ په یامی تکه وه.
نووسه ریش له هه یکه لی گشتی رۆمانه که ویستویه تی له حاله تی
«په یام» ده رباز بیت و به هیلته کانی سۆزو هه ست و حاله ته بی وینه کان
بپه رپته وه نۀ و دیو. له گومان و راقه کردن و ئیرشاد وۀ که «ده سه لات»
دوور بی. به لام سیبه ره توخ و بانگه شه به رده وام و لیک چووه کانی
ده روون و هه ستی نۀ و دیوی که سه سه ره کیپه کان «له بۆنخوش و په روانه
و فدریدوونی مه له ک و خه ندان و فته تانه و هه تا زینه بی کویتستانیش»
په یامی تکه، رازو ئیرشاد تیک ده گه یه نن. بیردوژ تیک راقه ده کن، له
کۆلانه هه ره ته نگه کانی نیمان و تزه ده رده که ویت و خوی ده سه پیتن.

یان/ دهسهلاتی په یامیټک، فکره، بیرټیک کهسه سه ره کی و
لاوه کییه کانی وهک یهک که مارژد اووه، هره چهنده هه ولټیکه جدی داوه
بو بزرکردنی تهو په یامه.

- ناچارین بو سرینه وهی تهوانهش، پهنا بهرینه بهر تهکنیک و
رهسمی گشتی و رای سه رتا پاگیبری رو مانه که، تهویش مامه له گردنه
له گهل نهټین له ناو ناگر، بنیات نانی نیمپراتوری نهټینه له بهر دههستی
عفریت. بو تهو ههش نووسه ر ناچاره پهنا بو تهو دهسهلاته بهری و تووی
تهو نهټینه پر گومانه له نیتو کهسه کاندایه پیتی یان به واتایه کی گونجاوتر
بو تهو کهسه بگه ری تهو تهو هیان تیدایه.

تهو په یامه دهشتی په یامی عهشق بی، له وهزی عهشقدایه، دهشتی
په یامی جنس و سه برین بی، له وهزه کانی زووتردا، دهشتی په یامی
فهنا بوون بی، له وهزه کانی کوچ و خهزانی نهټیندا.

ته گهر هه مو تهوانه خو دزینه وهیدک و جی گورکییه کی تیدا بگری له
گه یاندنی په یام و دهسهلاتی نووسه ر و دابهشکردنی به سه ر کهسه کان،
تهوه له دوا به شه کانی و له رایه کامله کانی خه ندانی چکوله و راگری
زینه بی کویتستانی له ناستی خو ی بانگه شهی تهوای دهسهلاتی
نووسه ره. له گه شترین و دیارترین رسته شدا

- «من تهنها یهک کوفر ده بینم، تهو کوفرهش بچو کورده وهی یه زدانه
بو یهک واتاو یهک وتهو یهک مانا.»

- «تهنها کهسانیک که ده بیت تو به بکن، تهوانه که خودا بو
تهزه تکردن و به نه فره تلپکردنی مرو فانی دی به کار دهین.»

وهختیک خه ندان دهیه وی دیدی خه لک و تو به کاران بو خوا بگوری.
تهو ههش تهنجامی تهو ههول و کوششه نهپساویه له بهره به یانی
عهشقه کانه وه تا دوا ئیواره ی پهروانه درتزه ی هیه. که دهشتی نیمه
رومانه که به «دوا ئیواره ی پهروانه» ناو بهرین به پیتی بنیات نانی ناوی
رومانه که له سه ر رووداو وهک نووسه ر مه به سته تی.

* * *

دوا و ته

* به پتچه وانه‌ی رای باو، ئیمه لیتره‌دا هیچ شتیک به واقعی سیحری یان نه‌فسانه‌یی نابین، توانای گه‌وره‌ی نووسهر لیتره له خانه‌کانی خه‌ون و نه‌ندیشه‌و بورجه‌کانی خه‌یال‌دا کاری کردووه، جگه له‌به‌ستنه‌وه‌یان به واقعی رووت.

* ده‌کری نه‌و به‌رده بله‌قینین و بلتین؛

که‌له‌که کردنی رووداو باره فکری و نه‌فسی و خه‌ونه دژواره‌کان له‌سهر تاکه‌که‌س میزانی دنیا له‌ق ناکا!

* له‌و را راگوزاریانه ته‌نیا چند وشه‌یه‌کی بروسکه‌یی و به‌په‌له‌ما له‌سهر نه‌و رۆمانه نووسیوه، به‌و نیازهی په‌ره نه‌یتنییه‌کانی زیاتر بخوینینه‌وه. ده‌نا به‌کاربردنی زمانی رووداو، وه‌رزه‌کانی نه‌قین، قوناغه‌کانی تۆبه‌کردن و پاک بوونه‌وه، هه‌لدیری زینا، که ژاوه‌ی ئیمان، جگه له‌یه‌که‌یه‌که‌ی که‌سه‌کان شایانی له‌سهر نووسین و لیوردبوونه‌وه و له‌سهر وه‌ستانن.

به‌و نیازهی نه‌و چند وشه‌یه وه‌ک هه‌سته‌کانی «با» وه‌ریگیرین.

ئاوئە سەراییەکان

رۆمان لە خانە دیلەکانی میژوودا

کەس لەوێ لامل نیه کە ئیمە کەوتووینە سەرە تاکانی دایەلۆگ لە گەڵ
 دۆنیا، بە زمانیک لێک حالی بین، دەشتی وەختی ئەو هاتینی بۆتین
 ئەدەبی کوردی بە تایبەتی «پەخشانی، بە چیرۆک و رۆمانیەوه» خەریکە
 لە خانەکانی دیلی دیتەدەر و دواي هەناسەکانی پشوو، دەیهوێ شەرم و
 ترس و بالتی بوون و شەوانی خۆی بگێڕێتەوه، ئەوێش بەو مانایە کە
 ئیمە سەرەتا وەکو کورد و دواتر وەک نووسەر لە حالەتیکدا بین،
 پێویستە بێ پارێزەر و کەڕزانەر و خۆمان بگێڕینەوه، گێڕانەر و یەک لە
 ئاسوودەییەکان کەم ناکاتەوه، گێڕانەر و یەک لە زینداندانە بێ و بوونی
 ئیمە وەک مەرۆف و نەتەر و بگێڕێتەوه، کولتور و ئەفسانە و سێحری
 بوونی گەلێک ئەوەندە دەکری لە پێستی کەسێکدا جێگای بیتەوه.

* کە دەتین: «خانەکانی دیلی» راستە بەشتیک لە مانە کەمی دیلی
 چیرۆکی کوردییە بەو شەکل و شێوەی کە هەیە، بەلام مەبەستی
 سەرەکیەکان، بەشی هەرە زۆری «دیلی» چیرۆکی کوردییە بەو «مانا
 تەواو بوانە» کە دەبوو بیانگێڕێتەوه، راستە ئەو «مانا تەواو بوانە»
 کرداری تەواو بوون و چیرۆک یان رۆمانی کوردی هیچی تازە بۆ
 ناخێتە سەر، لە نیگایەکی دیکەوه هەر ئەو مانا و کردارە تەواو بوانە

گه لیکیان ده هاری و میلله تیکیان ده کوشت، نه وه حوکی میژوو بوو، میژووی ئیسلام و میژووی خوره لات و خورئاوا «به مانا کولتوریه کانیشیان وه» که ده بوو نه ده بی کوردی وهک «تاکه کانی» تنها و تنها مردنه کانی خوی کاویژکاته وه یا تنها چوار میخه کیشانی نه ته وه یهک راته بکات.

- ده کریت من ببه باوکی شه هیدیک، نازانم شه هید به مانای چی؟ به مانای پیروزی... یان به مانای چونه به ههشت.... یان زیاد بوونی ژماره یه کی دی له قوریانیدانی حیزیتک «ئاوینه سهرابییه کان ل ۸۶»

* «خانه کانی دیلی» که نه ده بی بهرگری تیتیدا له دایک بوو نه و جوغزه یان بازنه رهنگین و سووره ی شوپشگیری و رهشی ماته می و شینه ی دهر به دهری که نه ده ب نه ی توانی به بی بازدانیکی سیاسی لیتی دهر بازی و دونیا ببینی، نه و تاک بابته ی و تاک ره هه ندیه ی دونیا ی نه ده ب که سیه تی کوردی نابووت و که نارگیری کردو نه ده ب نه ی توانی بازنه کانی که سیه تی تاکی کوردی بیری و بچیته نه و دیو هیوا بالا کانی نه ته وه و بازنه ته سکه کانی بپریت و وه همه کانی که سی کورد وهک تاک بنوو و سیتته وه.

«ئاوینه سهرابییه کان» له و خانه ی دیلییه دا نووسراوه، دیلی نه ته وه و دیلی میژوو قه دهره، دیلی چیرۆک و شتیواز، به لام به قه له میتک که دوا ی دیلییه که پشوویه کی داوه و خه ونه کانی وهک سکالار پارانه وه نیه، خه ونه کانی دایه لوگی بوونی «مه خلوقاتیکه» له گه ل دونیا و رسوا کردنی نه و قه دهریه.

* نه و رۆمانه که ده شی ناوی «بورجه کانی ئاوینه» یان «بورجه سهرابییه کان» بایه له پازده به ش پیتک دیت و هه موو به شه کانیشنی کارسازانه نیتوران، بی سهر نیه که هه موو یان وشه ی «بورجیان» له گه له، که مانای نه و بوورجان به ش ده دا که نه نش کراون و له دهستی ئیمه دانین نه یان خوتینه ره، هه ره وهک چون «Fate - قه دهر» سهر ده مانیتک له نیتو نه ده بی یونانی و دواتر نه وروپیی مامه له یه کی بی

دهسه لاتانه و دواتر ته تسليم بوانه‌ی له گه‌ل ده‌کرا نه‌ویش نه‌و ریکه و ته‌یان
 قه‌ده‌ره‌بوو که پالنه‌وان به هیچ شتویه‌که نه‌یده‌توانی له‌و قه‌ده‌ره رزگارینی
 یان پشت گوتی خات، سهره‌پای نه‌و‌ش که هه‌ر له سهره‌تاوه پالنه‌وان
 یان که سه‌کان له‌و قه‌ده‌رو ریکه و تانه ناگادارن و هه‌موو هه‌ولتیکیان بۆ
 رزگار یوون لیتیان یان ته‌ج‌اوز کردنیان زیاتر له حه‌قیه‌تی نه‌و قه‌ده‌ره‌یان
 نزیک ده‌کاته‌وه.

* بینگومان نه‌و لیتکچوونه هه‌ر لیتکچوونی قه‌ده‌ره، لیتکچوونی ژووره
 په‌نه‌انه‌کانی هۆشه، لیره له‌و ئاوینه سهرابیانه‌و له‌و بورجی نه‌ه‌امه‌تانه
 قه‌ده‌ر چییه؟ نا‌کرێ دنیا خیزانیتک یان که سیتکی خه‌باتگیت به‌ مانا
 کۆنه‌که‌ی بگیت‌دریتته‌وه، خۆمان له ده‌ه‌الیزه‌کانی به‌ندیخانه‌و رۆژه
 چلکن و پیسه‌کانی به‌لام خۆشه‌کانی مندالتی و مه‌ه‌روومیه‌تی گه‌نجی و
 بالق بوون بپارێزن، نه‌وانه قه‌ده‌ری هه‌موو لاپه‌ره‌کانی نه‌ته‌وه‌ن، قه‌ده‌ری
 رۆمانی کوردی هه‌مان قه‌ده‌ری دیارو هه‌ستیت‌کراوی تاکه‌کانیه‌تی.

* ئیمه ئاوینه سهرابییه‌کان له هیوا قادر جیا ده‌که‌ینه‌وه‌و وه‌ک
 بابه‌تیتکی دیکه‌ی بوونی کورد ده‌یدوینین، ئاوینه سهرابییه‌کان، وه‌ک
 بابه‌ت، گیت‌رانه‌وه‌ی شه‌که‌تیه‌کانی نه‌ته‌وه‌یه به‌ده‌ست «قه‌ده‌ره‌تکی
 زالمه‌وه» له‌و گیت‌رانه‌وه ده‌چینه نیتو ورده‌کارییه‌کانی خه‌لک و
 پتکه‌هاته‌ی گه‌ل و گۆزه‌رانی رۆژانه‌و، بینگومان نه‌و بونیات یان تانوپۆی
 گشتییه، که سه‌کانیش له «جه‌عفر و که‌ریم و سه‌مه‌د و کانه‌بی و
 مروه‌ت و خاجیان و مینا» وه‌ک جه‌سته‌و نمونه بۆ نه‌و گیت‌رانه‌وانه
 پتوستان، نه‌وانه سووته‌مه‌نی رۆمانه‌کانن نه‌ک مه‌به‌ست «هه‌روه‌ک چۆن
 سووته‌مه‌نی سه‌ر سه‌ختیه‌کان بوون، له له‌یه‌کچوونیتکی ساتیردا
 ده‌توانین بلتین، که سه‌یه‌تی کورد چ له‌ چیرۆک و رۆماندا چ له‌ ژبانی
 واقیعی خۆیدا نه‌و داوڵه‌یه هه‌مووان تیر نه‌ندازی له‌سه‌رده‌که‌ن.
 «پیاوه‌که باوه‌شیتکی به‌ مروه‌تدا کړه‌و قنچ له‌سه‌ر کورسیه‌که داینا‌و
 سه‌ری پت به‌رزکړده‌وه بۆ ناستی نه‌و جه‌سته‌و روت و قووته سه‌ره‌و ژیر
 هه‌لواسراوه‌ی که به‌زنجیره شوپوه‌کانی میسچی ژووره‌که‌دا

هه‌ل‌واس‌رابوون. «ئاوێنه سه‌رابیه‌کانی / ل ١٤٥

* به‌هۆی راکه‌ جوانه‌کانی ئهم رۆمانه‌وه ده‌چینه ناو حه‌قیقه‌تیک و بۆ وه‌لامی پرسیارێکی باو «بۆچی دروست بوونی که‌سیه‌ت له‌ رۆمانی کوردیدا نییه‌؟».

ده‌لێین: هه‌موو ئهو رۆمانانه‌ی له‌سه‌ر ئه‌نفال و به‌رگری و شوێشه‌کانی کوردنووسراون، تێیاندا، هه‌موو توانا‌کانی نووسین، له‌شێوه‌ی گێترانه‌وه‌و دایه‌لوگ و زمان و هه‌تا خودی که‌سیه‌تیه‌کانیش ته‌نها و ته‌نها ئه‌داتیک بوون بۆ راکه‌ کردن و گێترانه‌وه‌ی کاره‌ساته‌کان. واته‌ نووسه‌ری کورد هه‌ولێ گێترانه‌وه‌ی «که‌سیه‌تیه‌ تاکه‌کان» نادات.

ته‌نها ده‌یه‌وی «باهه‌تیک. یان به‌سه‌ره‌اتیک» به‌هه‌مووی قورسی خۆیه‌وه له‌ رۆمانیکدا جێ کاته‌وه و که‌سه‌کانی به‌و باسانه‌ بارکات. ده‌شتی له‌وه بگه‌ین که‌ ئه‌نفال و راپه‌ڕین و شوێش به‌ رۆمان ناگێتردێته‌وه، ته‌نها نووسه‌ر ده‌توانێ کاربگه‌ری ئهو کاره‌ساتانه‌ له‌سه‌ر که‌سیه‌تی کورد وه‌ک «هه‌بوویه‌ک» پێشان بدات. ئه‌وا ئهم رۆمانی «ئاوێنه سه‌رابیه‌کان» ناگێتره‌وه به‌لکو به‌شی هه‌ره زۆری ئهو رۆمانانه ده‌گێتره‌وه که‌ بۆ ئهو مه‌به‌ستانه‌ی سه‌رێ نووسران.

* جگه‌ له‌وه‌ی که‌ هه‌موو بورجه‌کان رۆمانه‌که ته‌واوده‌کن، دیسانه‌وه هه‌ر بورجه ده‌کری به‌ ته‌نها وه‌ک چیرۆکیکی سه‌ربه‌خۆ بخوێندریته‌وه.

* بورجی یه‌که‌م، بورجی ئاوێنه، پێگه‌ی رۆمانه‌که‌یه‌و هێنده‌ی بکری خوێنه‌ر له‌نیۆتان و پۆی ئه‌ندیشه‌کاندا ون ده‌کات سه‌ره‌داوه‌کان ده‌داته ده‌ست. به‌ به‌دیارکه‌وتنی جه‌عفهری قۆلبه‌راو و حه‌زه مندالیه‌کانی و سه‌ره‌تا‌کانی فامکردنه‌وه‌ی و حه‌مامی ژنان و حه‌مامی دوا‌ی زیندان و نه‌شکه‌نجه‌.

* بورجی بووکه‌ په‌رۆینه: دنیای په‌نهانی مێنای ناته‌واو خاچیانی غه‌ریب به‌ خه‌لک و دین، له‌وه ده‌گه‌ین. له‌ دوا‌ی هه‌موو کاره‌ساته‌کان و رمانی زه‌مه‌ن مسرۆ له‌ بووکه‌ په‌رۆینه‌یه‌ک زیاتر نیه‌و له‌ویش زیاتر جێناهیلتی.

بورجی لافاو، هه‌موو بو‌عه‌ده‌کانی لافاو، هه‌موو لافاو‌ه‌کان، لافاوی
 قلی‌شان‌ه‌وه‌و لافاوی «ئاو» و، لافاوی خوینی ره‌شی ئه‌مه‌کان و لافاوی
 خوینی بی‌گوناحی کابرای عاره‌بانچی. له‌سه‌ر رتیه‌ ده‌لێن «ئه‌و
 عاره‌بانچییه‌ نوێنه‌ری تاک‌ی کوردی سه‌رحاده‌کانه‌ که‌ ته‌نها به‌شی
 قوربانی بوونی حه‌قی دراوه‌تی وه‌ک وینه‌یه‌کی پر سه‌ۆزو زیندوو
 ده‌مینیتیه‌وه‌» ده‌کری بلتین ئیمه‌ی نووسه‌رانیش حه‌قی ئه‌ومان
 خواردوه‌، چونکه‌ له‌ شوێشی «ئیمه‌ دانییه‌» و قوربانی قه‌ده‌ری
 ئیمه‌یه‌.

* بورجی له‌ق له‌ق / به‌شی سییه‌م یان چیرۆکی سییه‌می رۆمانه‌که‌یه‌،
 به‌ریکه‌وت و له‌خۆوه‌ ئه‌و ناوه‌ هه‌لنه‌بژێراوه‌، له‌ چهند بو‌عه‌دیکه‌وه
 خوتنده‌راوه‌ته‌وه‌.

یه‌که‌م: له‌ق له‌ق
 بۆ خۆی لوغزێکی مه‌للێه‌و به‌شێک له‌ نه‌هینی و تووژێک له‌ ئه‌فسانه‌ی
 تێدایه‌.

دووه‌م باوکی به‌ سه‌مه‌ده‌ له‌ق له‌ق ناسراوه‌ «ئه‌مه‌ گۆپی» سه‌لیمی
 باوکه‌... دواتر له‌ژێر لیوه‌وه‌ ده‌یگۆت که‌ به‌سلیم له‌ق له‌قی چه‌وو لم
 فرۆش ناسراوه‌» ل (٣٧)

سییه‌م: سه‌لیم دوا‌ی ئه‌وه‌ی گوایه‌ نه‌جمه‌ی ژنی له‌ده‌ست ده‌کوژێ،
 تووشی گومانێک ده‌بێ که‌ نازاری «تاوان» لای دروست کردوه‌.
 «سه‌لیم یه‌قینیکی نه‌وتۆی له‌ لادریست بوو که‌ ئه‌و حاجی له‌ق له‌قه‌
 روحیا نه‌تی نه‌جمه‌ی ژنیه‌تی.» ل (٤٥).

ئه‌وه‌ جگه‌ له‌وه‌ی که‌ حاجی له‌ق له‌ق بو‌ته‌ ره‌مزێکی مزگه‌وت. «حاجی
 له‌ق له‌قه‌که‌ش له‌سه‌ر مناره‌که‌وه‌ باله‌کانی لیکنان «ده‌بێ لیکنابی» و
 هه‌لگری.»

سه‌ره‌پای ته‌واو کردنی نه‌له‌یه‌کی دیکه‌ی رۆمانه‌که‌ «له‌ رووداو»، له‌
 په‌راویزه‌وه‌ له‌وه‌ ده‌گه‌ین که‌ «گوشته‌ی ژن یان له‌ ده‌ست کوژرانی ژن» لای
 ژن خۆی دژه‌ کردوه‌یه‌کی نییه‌ و ته‌نها پیاوانی که‌ له‌ گه‌ خه‌می ئه‌وه‌

دهيانگرى كه «خهساره تى ژنيكيان داوه».

* بورجى مهرگ و بورجى نسكو ده كسرى له يهك گوشه نيگاو
بخوتندرتنه وه، ناوه كانيشيان يهك ده لاله تيان هديه، مهرگى كانه بى
رهنگدانه وه يهكى راستگو يانه ي دلسوزى ساده ي حكورده دواى نسكو،
نه مجارهش فريويانداين. بورجى مهرگ - ل ۵۱).

(نه هاته نه زبه نى، چيمان ليها ت، دوسته كانمان.. فريويان داين؟!)
بورجى هه رهس له (۶۸) ليتره توانه وه ي ميژوو له ناو تاكه كانى كورد
داده بينين، يان ده گه ينه نه وه يقينه ي «نه گه ريه قين» نه بى وه هه كه ي
كه ميژوى كورد بيچكه له ورده كار يه كانى (وهك سووته مه نى) هه رگيز
كورد بوخوى خاوه نى نه بووه، نه وه ميژوو ه يان نه وه قه ده ره وهك
نه خشه يه كى ته واو ناماده به سهر كورد داسه پاوه، كوردى مه حكوميش
تاكه نوميتدى له وه هه موو شوپش و خوتنه ته نها هه ولى «مانه وه ي
هه ناسه بووه» ده نا به ده سته ينانى ماف و گيان و ده ولت و
سه ربه خوى نه وه جيتگايه كيان له بوونى ميشك و ياده وه رى
كوردانه بووه.

* بورجى نه زبه نى و دارماني بورجه كان «۳»: نه وه دوو بورجه
جوانترين و رهنگينترين به كاربردنى زمانه، وهك جهسته يه كى سه ربه خو،
جوانترين ياده وه رى و جوانترين حاله تى سوز، نه وه زمانه ي پيش نه وه ي
بگه رى هه موو په شمورده كانى ته مه نى ليده رى و به هاكانى مرؤ ده كاته
هيچ، چونكه وه ختيك زمان ده كاته هه واى خوى هه موو به هايه كانى
ديكه له جوانترين شتوه دا له ناويدا ده وتوتنه وه.

ناكسرى له راستى لافاوى سوزو هيرشى رويارى حوزنى بى
ده سه لاتانه ي «حه سه نى ده لاك» گوشه گيرين و حه زنه كه ين خومان به
دوكانه سارده كه ي داكه ين و وه هه كانى زيندوو كه ينه وه.

وه هه كانى حه سه ن نه وه نده زالن به بالاي وشه كاندا ده فرن و
چواربه ندى رۆمانه كه جيتديتن و خوتنه ريش گه مارؤ ده دن.

«حه سه ن چاوه كانى پر فرميسك و سيماي سووره لگه راو

توره بون... وره پانکه کەش له گەل دهنگی یە کە یە کە ی پێی
ریوارانی سەر شوستە ی کۆلانه کە دا تیکەل دهن بون و دهن گە کان و تیکرا
ئاوه دانیان له گەل خویان دهننا...» ل ۱۱۳

هەسەن له وه دهگا تەمەن تێپەرپوه و خەونه کانیشی له گەل خوی بردوه
«تەنها ئەم چواوچێوه یه دهستم و تێپه یه کی تاقانە و له دلا شیرینی
بینیوه ئەویش و تێپه یه به ههیه تێپه یه نه یه یه یه» ئاوێنه سەراییه کان/
ل ۱۱۱

* تاقانە به ههسوو واتا کانییه وه نه و اتایانه ی نووسەر به رایه لی
نادیار به و تێپه کی به ستۆته وه.

* دارمانی بورجه کان «۲» که ده کری به بورجی «۲» ش بیخو تێپه وه،
چونکه نه وه هه ره سانه ته واکه ری یه کترین یان یه ک هه ره سن و به
هه سوویان هه یکه ل و و تێپه ره مزه کان له میتشکی گه لیکدا دروست
ده کەن و دواتریش تیکه ده شکێن و هه سوو خانه کانی
لیکه له وه شتینه وه.

«ناوی هه رستیکیان له سەر کردایه تیه وه به راپۆرتیک دراوه به مان.»
ل ۱۶۶

نووسەر تا سەر ئیسقان به دوای حه قیقه ته ماددیە کانداهه گه ری که
شکلیان له بهر پانتایی نه فسی که سه کان پێشاندا و هه یکه لی رۆمانه که
کاملکا.

* زāl بوونی خۆین.
سەرهرای نه زینی بیتوچانی رۆمان «وهک میتروو»، رۆمان وهک
نه خشه کانی جهسته، هه سوو دیمەن و یاده وه ری و خدیاله کانی دیکه ش
بو توخکردنه وه ی «خۆین» خراونه ته گه ری.

* سه روو که لله ی خۆیناوی عه ره بانچه که. ل ۱۵۱
* فه رمانده ددانه کانی له سەر یه ک جوو تکرده و... له گەل هاواریکی
قایدا ددانی مشاره که ی له سەر نه میتشکی دهسته راستی جه عفر دانا و
ده ستیکی قرتا و که وته ژیر میتزه که. ل ۱۵۴

* که مال به رده و ام تفه خویناویه کانی ده می ده پرژانده و سهر ندرده که می به رده می. ۸۹ل

* دواي مندالته کان سه گه کان هه لده واسن «دایرمانی بورجه کان» ۱»
له بهر نه وهی به خوین ده وره دراو «یه که مجار عوسمان چه قوکه می
وه شانده و له ناو سکی یه کیک له سه گه کاندای چه قانده، قالهش به هه موو
هیزی چه قوکه می له مشت ناو که و ته لیدان سهر و سک و سنگی
سه گه که»

زۆر له وه شهرم ده که م که بلیم ئیمه می کورد له یه کیک له بازنه کان
میژوودا ده وری نه و سه گانه مان هه بووه.

* دواتر سهر پرینی به رانه که، هه ستانه وهی به نیوه سهر پرایی و رهنگ
کردنی مال «ولات» به و خوینه سووره.

بواری نه وه نیه هه موو نه و ده لاله تانه بخوینینه وه، به لام ده کری
به ساده بی بلیتین «خوینی یان رهنگی سوور به هیچ شیه وه یک جیگا
ته نه مولى تیدا نیه و رهنگی هه لویتست و به رهنکاریه».

* نه و پرئسیپ و بنه ما سهره کیانه می بیرى نه ته وهی لیک گری داوه و
که شه می پیده که له سه رده می «که ریم و سه مه د و جه عفه رو قاله و
سیروان...» تیکده شکیتن و بوونیان نامیتنی، نه و که سانه می سه ره وه
هه ر نه و که سانه ره مزى سیاست و فیداکاری و گومارییه کانی دوژمن،
زۆر له سه گه کان دپندانه ترو له به رانه که وه حشیانه تر له نیه و ده برین نه و
نه وه یه «که ره مزه کانی بوون له زهینیاندا شه قیسان بردووه، بوونه
قوربانی پۆخله واته کانی سیاستی نه وهی پیشتر، نه وهی برینه
بۆگه نه کان و مامه له ساخته کان و نه وهی جه عفه ر سه ر سه ختانه و
تا پاده یه ک که مژانه له نیه و جوغزه کانی نه وهی پیشتر هه لده سوپین و بن
سه مه ر ده یانه و ئ دیوارو وه همه کان بشکیتن، نه و هه ولانهش جگه
له ره نگین کردنی سیمای ژهنگاوی نه خشنه کانی پیشو و چیتر نیه.

نه و نه وه به سته زمانه بووه میرانه گی، کانی به بۆگه نه کان و وه همه
هیچه کانی سیاست، نه وه تا «نه و نه وه یه پیشو» ژیاغان و زمان و

نه‌ندیشه‌و نووسینمانی داگیرکردوو.

* ده‌توانین بۆ دارمانی بورجه‌کان «۳» بلمتین

ده‌رگایه‌ک بۆ ره‌تکرده‌وه‌ی قه‌ده‌ری میتوو، ده‌رگایه‌ک بۆ خیانته‌ و ده‌رسیک بۆ نوشسته‌ و هه‌ولتیک بۆ دارمان و فورسه‌تیک بۆ خه‌جالت بوون.

* ئیمه‌ رامانی جه‌عفهر ده‌بینین له‌ ئێو گوله‌باخه‌ زه‌رده‌کانداو خه‌جالتیه‌که‌ش ده‌بینین له‌ کوژرانی مامۆستا سه‌رداردا.

- ئافه‌رم جه‌عفهر بۆنی ئه‌و گوله‌باخه‌ زه‌رده‌ بکه‌ بزانه‌ بۆنی چه‌ند خوشه‌.

«دواتر»

جه‌عفهر له‌ژێر جه‌سته‌ گه‌رم و خۆشناویه‌که‌ی مامۆستا سه‌رداردا سنگی هه‌ده‌فی بوو.. ل ۱۸۳

* دارمانی بورجه‌کان «۳» پتیکه‌یشتنی حاله‌تی نه‌فسی که‌سه‌ بێ هێزو شکسته‌کانی ناخی هه‌ریه‌ک له‌ «مروه‌ت و خاچیان» ه، ئه‌و تیکه‌یشتنه‌ کوشتنی نه‌زانینه‌و ئاشکرا بونی کونجه‌ تاریکه‌کانی کاره‌ساته‌، یان که‌یانندی رووداوه‌ به‌ دنیای زانین و بدتال بونی مانا...

- ئه‌وه‌ی به‌سه‌ر منیان هێنا دنیا دنیا به‌سه‌ر جووله‌که‌یه‌کی وه‌ک تو نه‌هاتوو. ل ۱۹۶

بێ ئه‌وه‌ی خاچیان گوێی له‌و قسه‌یه‌ بێ یان له‌و ژووهره‌ بێ، تیده‌گات و خانه‌کانی نه‌زانین ده‌پریت و له‌به‌ر خۆیه‌وه‌ ده‌لێت.

- «ده‌زانم ئه‌و باوک سه‌گانه‌ چیان به‌سه‌ر هێتاویت.» ل ۱۹۸- جگه‌ له‌وان دوان، ئه‌و مه‌خلوقه‌ که‌م نه‌فامه‌ی له‌ گه‌لبانه‌ «مینا» له‌و زانینه‌ بێ به‌ش نیه‌و پێش ئه‌وان ده‌لێت.

- «دایکم ده‌به‌ن به‌شو.»

ئه‌وه‌ش دواپله‌ی تراژیدیایه‌ که‌ بتوانری له‌و بابه‌تانه‌دا رۆمانووس

***

نډو روځمانه که ده کړې جوانترو وردتر له زور لایه نه وه بخوتند ریته وه و
ته لیسه کانی بیشکیتري، به لام چونکه نه وه دوا «طموح» ی نیمه نیه و
دواي دوزینه وهی هر نه زانراو ټک پرکیشی نه زانراو ټکی دیکه ده که ین،
هست ده که نیمه وهک تیر بووین له پرووداو» به سره هات ده گپړنه وه،
نازانم چ سه مه ریک له وه داماو» «تاکي کوردی» تا دواپله ره زیل
بکړې و نه شکه نجه بدرې و هه لواسرې هه موو ده رگا کانی له زهت و خهون
و فہنتازیای به پروودا دابخرې داخو شه رهی نه وهی پیده برې «پاله وانی
زیندان بی و نافه رینی گه وره کان وهرگرې.»

دیسانه وه ده لیم کاتیک رووداو ټکی ته و او بوو، یان زانراو
ده گپړنه وه، کاتیک سوورین له سره گپړانه وهی میروو به دیتو
جامه کانی وه، سوورین له سره گپړانه وهی نه و روودا وانه ی که
سهرده میکه زانراون و سیحریک تیپاندا جیتی نابیته وه، له و
حاله تانه دا خانه کانی تیگه یشتنی و پیگه یشتن زمان یه که مجار
سنووردارو دواچار تیکده شکین.

خۆرى تار

«خۆرى تار» تاكه رۆمانى، تازه چاپكراوى مامۇستا رهوف جهسهنى چىروكنووسه، وهك بهشيتك لهو ههولانهى كورد دهستى داوهتى، بهو نيازهى بتوانى له دوا هه ناسهكانى سهدهدا شوين پتیهك هه چهند كال و لهرزوكيش بيت بو رۆمان رۆنى.

هه ر لهم سهدهيهدا مرۆ «له ميژووى نويدا» بو يهكه مجار و به ناشكرا تامى دارى مه عريفهى كرد و له وهش خالى بوو كه ته نيا له ريگاي نهو داره وه دهگاته وه به ههشت. ئيمه ناچارين وهك كورد، وهختيتك ته ماشاي خهرمانى نهدهبى به تاييهت «خهرمانى رۆمانى» نهو سهدهيه دهكهين، وهك دهكه نوكيتك پروانتيته كيتوى دنيا، لهوكاتانه ناچارين نهو بهرهمه قهشهنگ و ناوازانهى دنيا به بهرهمه بيسرو ههولتى «ئينسان» بزائين و وهك هاوبهشيتك لهو خهرمانه گه وريه پروانين بهو حساوهى كه ئيمه هه ر لهو سهدهيهدا ژباوين با له پهراوتيزش بين، نه وهش ده مانخاته دووخانه و دوو ههلوپستى ليتك جيا.

(١) وهك بوونى نه ته وهبى و مروپيسان خاوهنى نهو شه ره فسيان چ نهبى هاوده م و هاوبيسر و هاوكاتى نهو فهيله سووف و داهيتنرو روشنبيرانه بووين ره و ره وهى ميژوويان به شكۆمه ندى به ره و سهدهى نوئ گواسته وه.

(٢) له هه مان كاتدا نهركيتكى گه و ره مان له سه رشانه كه دهبى له

کاره کافاندا نه وه له بهر چاوبگرین که نیمه دایه لوگی دنیایه که ده که دین میژوو کلتور و ټولنه موند و فراوانی هیه و تنیا له ژووره تاریکه که ی خومان نادوین.

نه وه تنیا رایه کی گشتی بوو، بو مالئاوا یی نه م سده دهیه.

* *

ماموستای نو سهر ههر له پيشه کييه پر ختوکه کهيدا زياد له جاريک پيمان ده لټت که له کاتي خو دزينه وه له کورته چيروکي نه شمیل و ناسک پرژاوه ته سهر روماني گه وره ژني خان و مان.

- نا.. خو م چاک ده زانم نه و کيژه کراس کورت و شان و قول و گهردن روت و مه پمه پره ی ناوی کورته چيروکه .... په يمان شکيني فترنه بووه. ۸ل

- نا خوشه ويسته کانم نا.. ههر گيز ده ست له بهرني باريکی کيژي سرک و جرین و خنجيلا نه ی خو م بو خاتوو روماني قه يره کچ بهرنا ده م... ل ۱۰

* نه و زمان و سوزو لاوانه وانه ی چيروکي کورتي به راستی عه شقيکی خاوين و شورپوونه وه يه کی پر وه فاو مه زنی تيدايه ...

نه و خو دزينه وه له چيروک يان وه فا و عه شقه به ته واوی به رومانه که وه دياره و هه ناسه ی کورته چيروک و زمان و ته کنیک و توانا و فه نتازبا ی چيروک داگيريان کردووه.

* خوړی تار، ههژده به شه و ههر به شه ی نيوتکی سهر وه خو ی هديه ، نيوه کانیش زور به ئاسانی هه لټر تر دراو.

* يه که م پار که نيوی «ئاوازی تنيا ييه»، ده توانين بلټين به جوانترين رسته و بيري رومانه که ده کرټه وه.

- «وريابه!

که په رکه کان هه لده ده يته وه وريابه !ا خشه يان لټوه نه يه ت... نه با حه مه ی کوړم دا بچله کيټ... نه با بيرر لټک دانه وه و بيره وه رييه کانی بېچرټن... زور وريابه! قه زات له من که وټت... حه مه زور ماندووه

لهوانهیه لهودیو نهم پهړه یوه نوو سټیټ. «ل ۱۵.

نډو وشه ناسکانه، فرمیټسکی ناخی دایکن، نډو دایکانه ی نه وهک
حه زه تی نیسماعیل جاریک، هډر له سه ره تای میژووه وه مندالی خو یان
له سه ر شانه و ده یکه نه قوریانی. . بی نډو هی که س کاوریکیان له جی
خه سار کا.

* *

* **که سه کان:** هډر چنده رو مان و پانتایی نیسکردنی به تاییه تی نډو
شپوه رو مانه ی که ده شی نیوی کلاسیکیان لینابی «له گه ل ته وای ریژو
نه واز شم بو وشه ی بلند و پر گه وهډری کلاسیک» داوی تاریف و
کامل بوونی که سیه تیمان لیده کات له باز نه کانی رووداودا، به لام
نه خولقانی فه زای رو مان و که سیه تی رو مان له ناخی کو مډل و ناخی
نووسه ر نډو نالقه یه ی په راندووه به شی هډر زوری رو مانی کوردی
نه وانه ی گواپه کیلاسیکن هډر له سه ره تاوه که سیه تی کامل و
پتیکه شتون هډمو توانای فیکرو فلسه فیی نووسه ریان هډیه.

بیگومان له خوړی تاریشدا رووداو و پانتایی بیرکړنه وه هډر
له سه ره تاوه به شی هډر که سی لیدراوه بوپه نیمه وهک -خوینهر-
چاوه پتی هیچ ته کان یان سه رسورمانیک ناکه یی، با نډو سه رسورمان و
به ره وپیشچپوونه ش بو گه شه کړدن و له دواچوونی رووداویش بیټ. یان
ده توانی بلتین:

* **فه تنازیا و خه یال و سیحرو زما نی رو مان** هډر له سه ره تاوه له کامل
بوون و ته قینه و هی رووداودا خنکاوه.

* **مه لا سایه ق، رایه لی زیندوو که سیه تی** به ره ونه ق و نه پتنگری
رو مانه که یه.

* **فه رهاد:** له دواساته کانداهنگاوټیک بو به ره وپیش چوونی
که سیه تی فه رهاد نراوه، نه گه رچی نډو هډنگاوه له سه ر شپیرانی
که سیه تییه که ش بی، دیسانه وه سه رکه وتووه، ده توانی بلتین له
کو مډل گای نیمه دا حه قیقه ته کان له شپټیکدا نه بی ده رناکه ون.

کوتایی: من وهک خوتنه ریکی چووکلهی نووسهر، یهک دیوی زمان و سادهیی و وهستانی رووداو و ون بوونی فەنتازیاو خنکانی خەیاڵ و زāl بوونی زمانی گفتوگۆ و گوتار و ئاماژە بۆ ئەوه دەبەمهوه که برای نووسهر سیخناغه لهو رووداوو کارهساتانهی تاسهر ئیسک ههموو کوردیکی برپوه، که ئەوانه «کرداری تهواوبوون»، دلسۆزی نووسهر بۆ مهسهله نهتهوهیییهکان «بێ ئەوهی خەتای نووسهر یان خوتیندنهوهی ئیمه‌ی تێدابێ» خنکانی قه‌له‌می نووسهر له رووداودا ههموو خانه و په‌نجهره‌و توانا گه‌وره‌کانی نه‌مه‌پۆی رۆمانی لێ ستاندۆته‌وه. ئەو توانایانه‌ی که نووسهر له ههموومان زیاتر پیتی ده‌وله‌مه‌نده.

شەمشەمە کوپرەکانی گومەز

شەمشەمە کوپرەکانی گومەز، سەفەرێک بە دنیای خەون و گەڕانی
بە دنیای وشە و نوچدانیکی لە دنیای خۆین و هەتیکیکی لە ئەقین و
مێژوو، ئێمە مێژوومان لە خۆین نزیکترە تا-بەسەرھاتەکانی دیوێخان و
پاشموردهکانی دنیا. تا خەون و سەفەرەکانی مەرز.

بۆیە عەشق و شەو زەنگەکاڤمان هەمووی بۆنی خۆینیان لێ دێ، بۆنی
خۆین بن زمان و بن پێست و مندالیمانی قانگ داو، ناکرێ لەسەر
جیتی ژن و باخچەی مندالان خۆین لە بیسەر بکەین. هەر لە دێرەکانی
سەرەتاوە «خوسپێن سۆران» ئالایەک لەبەر دەمان هەڵدەکات و نیازتیکی
خۆیمان بەسەردا دەسەپین.

(وا ئەمەز بەکاریکی دی بگرە چاتر لە وەهم و وێنەو خەیاڵ، شەری
دنیاو فەزایەک لە رابوونی روحی سەرکێشانەیی خۆم ئەکەم و تا راست
و دروستی خۆم و قاندرەکانم لاروون بێ) ١٢.

هەر چەندە رابوونی روح شتیکی لەوەهم، بەلام لەو سەرەتایەو
«شەری دنیا» دەبێتە دەرگایەکی بۆ روون کردنەوی «خود»، دەستی لە
هەندێ حالتدا لەوە بێ ئاگابین کە شتیکی نییە بەنیوی «روون»
کردنەو، روون کردنەو بە تال بوونەو و بێ مانابوون، چونکە فەزای
نووسین گەرداو و کێشەییە، هەر چەندە دەکری وەک حالەتیکی

سایکۆلۆجی، دەرپرینی ئەو ئەندێشانە ئاسوودەیه‌کی گیانییان تێدا
بیت.

* * *

نووسەر بە خانەکانی ئەندێشەدا دەچیتە‌خوارو مەیدانەکانی سۆز
بەسەر دەکاتە‌وه، هەر چە‌نده له هەندێ جێدا لاپەرە‌کانی روون
کردوونە‌ته‌وه ئەو مە‌ودایە‌ی لێ تەسک دەکە‌نه‌وه. ئە‌وه‌ش له سێ تە‌وه‌ر،
یان ب‌نکه و بە‌یداخە دیارە‌کان.

۱- کارکردنی دین وەک ترس و خورافە وەک دیوارو تە‌یمان لە‌سەر
سایکۆلۆژییە‌تی گشتی:

(هە‌موو گەرە‌کی لێ‌ده‌کردم بە‌ جنۆکە! دوا‌ی گوتیب‌یستی چیرۆکە‌کانی
رە‌عنه پێم وایە هە‌موو کتێبە‌ پیرۆزە‌کانیش ئە‌فسانە و بە‌سەر‌هاتی سەر
زە‌مینن نەک ئاسمان) ل ۱۳.

۲- کاری روخ‌نەرانی و داگیر‌کەرانی سیاسەت لە‌سەر فیکەر و
بونیادی بیر‌کردنە‌وه‌ی تاکە‌کان.

(من دە‌م‌زانی دێ، چونکە هێچ زاتیک نییە... وەک ڤارگۆ‌ی
سیاسەت درۆ‌ی زیرە‌کانە هونە‌ری گە‌وره‌ی هە‌بێ) ل ۹۶.

۳- نووشستی نە‌ته‌وه، نووشستی بە‌ها پیرۆزە‌کانی گە‌ل، دابە‌زینی
تێک گە‌یشتن بۆ خانە‌ی سەر.

(ئێ‌تر زانی‌م لە‌گە‌ڵ ئەو پێ‌ پە‌تیانە دە‌روازە‌یه‌ک نە‌ما پێ‌چ و پە‌نای
تێدا ب‌کە‌م).

ئە‌و سێ خالە له بیر‌کردنە‌وه هەر سادە و رۆژانە‌کان، له کاری تاکە
کە‌سی و تایبە‌تدا له وشە هە‌ره چوکه‌‌له‌ و مندالانە‌کاندا رە‌نگی
دا‌وه‌ته‌وه‌و تە‌مه‌کانی دیکە‌ی ژبانی دا‌پۆشێ‌رد.

* * *

هەر چوار بە‌شی ئە‌و نووسینە، تە‌وا‌وکە‌ری یە‌ک‌ترن، هەر چە‌نده
بە‌شە‌کانی سەر‌به‌خۆش دە‌خوێ‌ندرێ‌نه‌وه، چونکە تە‌وا‌وکە‌ری ماناشن،
فاتە‌و مانایە‌کانی دیکە‌ی خۆشە‌ویستی ئە‌و رایە‌لانە‌ن تە‌ونه‌کە‌یان

لهسه ر چنراوه.

چهك هه لگرتن ماناكاني خوشه ويستی فاته به تال ده كاته وه.

(پيويست ناكات هيچ بلتي توئو چه كه فرتيده، منيش لهسه ر دهستی پياو ماقولاني ئاويي... زه ماوه ندتان بو بگيتم) ل ٤٥.
خوشه ويستی فاته ش ماناكاني ژيان ده شواته وه (من چهند جارييم وتوي له گومه زي ئه م ده قه ره عه شق ناي خوا) ل ٧١

گيترانه وه له حاله تيكي پر سوز و سه رته، پرسكالا و خوين رووداوه كان به سه رده كاته وه، نه چوته نيو ورده كارييه چيروك كوژه كاني رووداوه وه، ئه و وردو دريژ بوونه وانه ي رووداو زمان ده كوژن و چيروك سه قه ت ده كن.

* زمان

زمانی گشتی، زمانی به رهنگاری و هه لويست و حه ق به خودانه، ده توانين بلتين زمانی سه رده مي رووداني حه قيقی رووداوه كانه، زمانی سه رده مي رهش و سپيه، زمانی سه رده مي گولله و دلّه، زمانی سه رده مي خه نجه رو خويته، زمانی ئه و سه رده مه يه كوردی نه نفال كراو، ئه وه نده ي نازادی هه بوو مردنی به گولله يان شمشير هه لبريژي.

ئه وه خه تاي نووسه ر نييه، كه جوانييه كان له و شيوانه دا پيشيل ده كرين، ئه وه خه تاي نووسه ر نييه خوشه ويستی ده دريته بهر چه قو، نووسه ر ته نيا ده تواني ژاني چه قو بنووسيته وه، ئيمه له و خانه وه زمانه كه ي لي وهرده گرین، له و خانه وه ده گه ل زمانی ده دوين.

ئه ورو ته نيا دوو خانه مان نييه، مروقه كان له دوو ده رگاوه ناچنه نيو دنيا، جوانييه كان فره ن و زمان فره تر.

(پيتي چه وت قبول ناكري، تو جواني ده زانم هه موو كه سي ته ماشا ت ده كا، بوا ري به هيچ كه سي نه داوه با سي مافي ژناني بو بگات) ل ٤٤
(تا ئه و روژه ش نه تده زاني ئا ويان خوين ليويان سوور كردوه... وشه ي تازه، مه رگی تازه...)

(سه رتيب له سه زه ته ي گوشتني گه له كه چاني دويني به ده ست

جرجه کانی گومه زه وه هاواری بو...)

نه سه رتیپ ونه هیچ که سی نه یانده توانی له جوغزه کانی زمانی رهش
و سپی ده رچن ئه وه تا

(دایکم له روژی له دایک بووغه وه پیتی وتم.. رو له من نیشتمان له
چاوتا ئه بینم)

نیشتمانی ئیمه موفره دیکه دیکه ی خوتنه.

کوژایی: خالی جوانی شه مشه مه کوژه کانی گومه ز ئه وه یه ،
نووسینه وه ی سۆزو ئه ندیشه و خه یال مه سته کانی دوا ی رووداوه ، وشه
وه ک راگوزاریه ک به که ناره کانی رووداودا تیده په پری ، ئه وه ش
هه ناسه کانی وشه ی فراوان و سه دای رووداوی جوانتر کردووه . ناکری
ئه وه ش نه لێین که ئیمه هه موومان له خانه کانی سۆزو ئه ندیشه دا نقووم
بووین و پتویسته مه وداکانی دیکه ی دنیا ش بینین.

ئەسپىدىلۇن

دنيای سەرپشتى ماسى

دنيای فراوان و پرکيتشەى چىرۆک ئەگەر لای ئىتمە لە پىرۆکەدا بى،
بالای ئىتمە تازە وە سەرپىت کەوتى، بەلام ئەو دنيایە ھىندەى دنيای بى
بايەخ و ھىچى ھەناسەدان گىرنگە. گىرنگىرىن ھۆش بۆ بەچوکەلە
راگرتنى ئەو دنيایە ئەو ھەيە تا ئىستاپانتايى دەقى چىرۆک وەک
کەرەسەى سەرپەخۆ، وەک زمان و ئىستاتىکاي وشە، سىحرى گوتن و
خانەکانى بەردەوامى رستە، لای رەخنەگر و نووسەرەن نەبوونەتە
پرسىيار، حالەتى پرسى زمان، ئاليەتى زمان وەک فەلسەفەى ژيان و
بونيادى دەق نەخراوەتە روو، بى ئەو ھەي دەست بۆ رىرەو ھەي رەخنەى
کى و کى بەرىن و وتەى دانسقەو نايابى فەيلەسووفەکانى رەخنە
ھەلپىت، دەکرى لە دەرگای زمان و خانەکانى دەرپىن و تەکنىک
پرسىيارەکانى ناخى چىرۆک بلەقىنىن و زمانەکان بکەينەو.

دەبى ئەو بزانىن چىرۆكى کوردى زمانى خۆى ھەيە، بونيادى خۆى
ھەيە، حالى بوون و خويىندەو و پرسىيارى خۆى ھەيە، ئەو دەرگايانەش
بە مېشكى کوردى نەبى ناکرىنەو ئىتمە ئەگەر رەوشىكى چىرۆکمان
نەبى لە حالەکانى - دنيای بەدەر. ئىتمە ئەگەر حالەتى چىرۆكى تايىبەتمان
نەبى کەواتە ھونەرکمان نىيە بەونىو.

سهره تا کانی چیرۆکی کوردی شتیان له سهر نووسراوه، نه گهرچی بهشی زۆری نهو شتانه ده چنه نیتوخانهی تۆماری و فهرههنگی و حالهته حسیه کانی چیرۆکی کوردی نه خویندراوه ته وه. نه گهر پیتستر ههنگاوێک نرابێ، نه وه چیرۆکی نه وه ده کانه هیچیان له سهر نه نووسراوه و پۆله نه دیش نه کراون. نهو سالانه دهشی ساله کانی کارهسات و ته قینه وهو ئازادی و بهزین و کوشتن و سه رکه وتن و فرین بێ. دهشی زه مه نی سه د دیو بێ.

* نه سپیدیلۆن کۆمه له چیرۆکیکی کاک کاروان عومهر کاکه سووره و له ولاتی سوید سالی ۱۹۹۸ چاپکراوه، نیتمه لیته دا وهک نمونه یهک له چیرۆکی نه وه ته کانه ده یخوتینه وهو ده یخه ینه بن پرسیاران.

چیرۆکه کانه

* ماسی ۱۹۹۲ لاپه ره (۵-۱۳).

* جیهان له فنجانی قاوه دا ۱۹۹۳ (۱۴-۳۴).

* نه ستیره ۱۹۹۳ (۳۵-۵۲).

* خیتو ۱۹۹۴ (۵۴-۸۵).

* خوینی کونه به بو ۱۹۹۵ (۸۵-۱۰۳).

* نه سپیدیلۆن ۱۹۹۶ (۱۰۴-۱۶۲).

* پیتلاوی چه ر خه دار ۱۹۹۶ (۱۶۳-۱۸۵).

* ده رگای چوارده ری ۱۹۹۷ (۱۸۶-۲۲۰).

هه ر هه شت چیرۆک له هه نده رانه و له نه وه ته کانه نووسراون.

نه وه ش زه مه نه و شوینی خو سه پیتنه ده خو لقی نیتنه.

* خه ون و واقیع هیتنه تیکه لێ مووه کی، باریکی ش نه ماوه لیکیان جوێ کاته وه، نه وه ش خه تای نووسه ری تیتدا نییه، مرۆف بو خو ی مه یدانیکی تیکه لێ نهو دوو دنیا یه یه، یان نهو دوو دنیا یه ته نها له حاله تی ژیا ریدا لیک جوین ده نا له مو عانات و نه ستی مرۆدا یه کشتن. نهو دوو دنیا یه ش له جوانترین حاله تیاندا خراونه سه ری. هه رچه نده

ئەو جۆرە بەکاربردنە تاقانە نىيە و نمونەى زۆرە، دەشى مامۆستايان
 حوسىن عارف و محەرم محەمەد ئەمىن و مەم لە پايزە خەوندە و شىرزاد
 حەسەن لە بەشى زۆرى چىرۆکەکانيدا نمونەى زىندووى ئەو حالەتە بن،
 بەلام ئەو دەوا مەنزلى چىرۆک نىيە، رەنگەکانى چىرۆک تا ئىستا بە
 تەواوى نەدرەوشاوەتەو بەو قەناعەتەو ئەم قەسەى دەکەين کە دەبى
 چىرۆک- ئەورۆ- دەرگا پىر وەهم و سەد رەنگ و پىر نەيىنيانەى ئەفسانە
 راوەشىنى و ستوونەکانى خلود هەلنى و بەرپارەوکانى مردندا تىپەرى.
 لىرەدا هەولەدەين ئەو چىرۆکانە بەزمانى خويان بدوينىن، ئەگەرچى
 پىشتەر هىچى ئەو چىرۆکنوسە بەتوانايەمان نەخويندۆتەو بەلام ئەو
 هەشت چىرۆکە دەرگايەكى فراوان بۆ چوونە ناو جىهانى نووسەر.
 سەرەراى ئەوەش ئىمە لەو باوەرەداين کە هەر چىرۆکە و بۆخۆى
 ولاتىکە و دەفتەرىکە چ پىوستى بە پىناسە نىيە. ئەوەش ئەو
 رىگايەمان لىناگرى کە چەند سەرنجىکى گشتى لەسەر هەموويان
 بنوسين.

١- زمانى يەك رەنگ

زمان لەوکۆ- چىرۆکەدا ئەگەرچى پارا و بىگرى و دەولەمەندە، زمان
 لەو چىرۆکانەدا ئەگەرچى خانەکانى پىگەيشتنى واتاى تىدا فراوان و
 بالايە، بەلام ناکرى ئەو بەشارىنەو کە دىسانەو هەرەمان ئەداتى
 ئامرازى دەرپرەنە، زمان هەمان ئەسپى زىن کراوە، ئەو بەکاربردنەى
 زمانىش هەرچەند نەک لە چىرۆكى کوردیدا، لە چىرۆكى جىهانىش
 شىوێ هەرە باوى وەگەر خستنى زمانە، کە ئىمە ناوى لىدەنيىن،
 زمانى يەك رەنگ، يان زمانى يەك جۆر.

٢- بەتالکردنى زمان لە خانەکانى بەسەرھاتدا:-

دەشى ئەو خالەش بەتەواوەرى خالى يەكەم دابىرى، رووداو..
 رووداو وەك كەرەسەى سەرەكى، رووداو وەك مردن و ژيان، رووداو
 وەك گوزارەو خەبەر، رووداو وەك گىترانەوێ مېژوو (رووداو بە خەيال
 و واقىعەو) تاکە كەرەسەى دەرپرەنى رووداو زمانە. بى ئەوێ

به ئیزگه کانی پشودا تپه‌ری، بئ ئه‌وه‌ی زمان له‌ودیه‌و رووداو مانایه‌کی هه‌بئ ئه‌وه‌ش ناو ده‌نێن، به‌تال‌کردنه‌وه‌ی زمان له‌ رووداودا.

* وا بۆ دوو سال ده‌چیت «حه‌مه‌ عه‌ی» باوکه‌، تا ئیستا جارێ لێم تووڕه‌ نه‌بووه‌.. چاوێکی لێسوور نه‌کردوومه‌ته‌وه‌.... زلله‌یه‌کی لێنه‌داوم (ئه‌سپیدیلۆن ل ۱۲۴).

* جلویه‌رگی باوکی له‌به‌رده‌کرد و ده‌هاته‌ ده‌ره‌وه‌... خه‌لکی گه‌رک پیتی پێده‌که‌نین و قاقایان لێده‌دا. (جیهان له‌ فنجانی قاوه‌دا ل ۲۷).

رووداو هه‌ناسه‌کانی زمان ته‌نگ ده‌کات و شتیکیان پیناهیلی بۆ دره‌وشانه‌وه‌، ده‌شی ئه‌و ته‌نگه‌ نه‌فه‌سییه‌ی زمان ناوینتین «زهلل کردنی زمان له‌ خانه‌کانی به‌سه‌ره‌ات» دا.

۳- نه‌فه‌س و هیلێ گشتی و خوتنده‌وه‌ی دنیای رووداوه‌کان له‌هه‌ر هه‌شت چیرۆکدا- یه‌که‌- ئه‌گه‌ر که‌مێک پێداگیرین ده‌توانین بڵێین به‌ له‌به‌رچاو نه‌گرتنی نێو نیشانی چیرۆکه‌کان- هه‌ست به‌ ته‌واوبوونی چیرۆکیک و ده‌ستپێکردنی یه‌کیکی دیکه‌ ناکه‌ی.

* خوشم ده‌ویتی به‌لام. لیت تیناگم. (پیتلوی چه‌رخه‌دار ل ۱۷۳).

* من تانیستا له‌تۆ نه‌گه‌یشتووم، که‌چی هه‌ر خوشم ده‌ویتی.

(ده‌رگای چوارده‌ری ل ۲۰۳).

۴- چوارچێوه‌:

نه‌ زمان نه‌چیرۆک پێوستیان به‌ چوارچێوه‌یان بیانو و نییه‌ بۆ نووسینه‌وه‌یان، لێره‌دا مه‌به‌ستمان له‌ چوارچێوه‌ ئه‌و چه‌ند دێریه‌ که‌ چیرۆکنووس ده‌یکاته‌ سه‌ره‌تای چیرۆکه‌که‌ی دوا‌ی ئه‌وه‌ خه‌یاڵ و فه‌نتازیا جلّه‌و ده‌گرنه‌ ده‌ست و حوکم ده‌که‌ن، بۆیه‌ نووسه‌ر به‌کاراوه‌پی خۆی له‌ کو‌تایدا به‌ چه‌ند رسته‌یه‌ک رووداوه‌که‌ داده‌خات یان چوارچێوه‌که‌ ته‌واو ده‌کات، هه‌ر خه‌یاڵ و فه‌نتازیا یه‌ک هه‌ر سیحرو زمانیک بگری ئه‌و چوارچێوه‌ی ناوێت و ده‌سه‌لاته‌ زه‌ینییه‌کان له‌وانه‌ به‌هێترن.

- جیهان.. چیه‌ ئه‌مه‌؟ ده‌خێرا که‌ قاوه‌که‌ت بخۆره‌وه‌..

- نه خيتر ناچم... ئيتر نه قاوه ده خومه وه و نه ده شچم بو قوتا بخانه.
«جيهان له فنجاني قاوه دا» ل ۳۴.

- كه ست نه دوزيبه وه همه عه لي چلكن نه بيت...! دايكم
پيده كه نيت و منيش هيشتا خه يال بهري نه داوم.
داخستني چيروكي «ئه سپيديلون ل ۱۶۲».

۵- خه يالي چيروكنوس هينده فره وانه، دنيای فه نتازيای هينده
به رينه، كه به پيچه وانه ي زوره ي چيروكنوسان له هه موو چيروكه كاندا
جگه له- ماسي- نهو خه يال و فه نتازيا خورسكه بوته جيهاني پر
سيحري سه ربه خوو ته كنريك و رووداوي سه ركه ي ته سكر دوته وه
په يكه ري گشتي چيروكه كه ي داپوشي ووه. نهو خه يال و فه نتازيا به ي
كوته كه ي پشتي رومان.

۶- له هه ره موو چيروكه كاندا تواندراوه ته مه ن و نه شك ي به
باچووي مندالي و روژاني به سه رچوو، هه ناسه و غه مه هه ره ورده كان،
زمان و نه تموسفير و هه وليتر تاداو پله ي جوان به كاربراون وله له بارترين
حاله ت وه گه ر خراون. نه وه ش جگه له هه يكه لي كه سايه تي، هه يكه لي
زمانيش ته واو ده كات.

* پر به دل حه زي ده كرد نه وانيش به نه مري بميننه وهو تاماوه وه كو
سه رده مي مندالي يارييان له گه لدا بكات... حه زي ده كرد نهو
ياريانه يان له گه لدا بكات، كه تا مندا ل بوو باوكي قه ده غه ي كرد بوون،
«جيهان له فنجاني قاوه دا. ل ۳۳».

* خوام لهو خوايه يه به ياني ناوا به م پيس و پوخليه ديته وه،
ده بيت به قز له ده سكي نه م په نجه ريه ت به ستمه وه.

* .....

* جووجه له ي ناو خو ل، نه وه هيشتا نه نو ستوويت.

ياده وه ريبه كاني مندالي له «پيلاوي چه ر خه دار» دا.

خه ونه كاني مندالي گه وره ترين پانتايي هه ره موو چيروكه كاني
داگير كرد ووه، نه وه ش ده بيته هو ي ديته وه ي نهو رايه لانه ي خانه كاني

دهروون والادهكهن و زهمهن نايشاريتتهوه.

۷- سليتمانی وهك شار وهك زمان و وهك بيركردنهوهو دهريپين له دواي رستهو وشهو ناوي كهسهكان خوي ماتداوه. ههرچهند غهريبي نووسهرو نوستالتراي نووسهر له قهلاو تهيراوهو تهعجيل و ههر ههموو ههليردا دهخنكي، خنكانيتك كه دهبيتته ههناسه، نهوه رتي له نووسهر نهگرتووه كه ههر ههموو نهوانه له وشهو زمان و گوتني روژانهي سليمانيدا دهريپي، زالي نووسهر لهو بواره مندالي زيندووترو وشهي جوانتر كردووه.

نهو ورده تيبينيانه شتي وردو سادهن، دهريارهي نهو كوچيروكهو چيروك بهگشتي، ليردا ههلدهدهين چهند چيروكيك به جيا وهخوتين.

ماسي:

چيروكيكي كورت و پوخته، نامراز و رهگهزي سهرهكي نهو چيروكه «نامهيهكه» نهو نامهيه ههست و بيركردنهوي داگير دهكات، يان ههست و بيركردنهوي نامهكه داگير دهكهن. له باريكي گشتيدا نهو نامهيه تيكه لكردن يان وهبيرهينانهوي چيروكيكي بهنيتوبانگيي چيخوفه نهو ههش بهشيوهيهكي ههرهههكي نيبه و به مهبهستي جوانكاري و فراوانكردني دهريپين كراوه ليكچسونهكesh له چهند خاليكدا كوډهكهينهوه.

۱- پهشيو يان خانه بهگيركردني پالنهوان له تنگانهدا.

۲- گهران بو پشت و پهنا (لای چيكوف باپيري و نهوهي خوشمان داينكي).

۳- نامه له ههردوو كياندا كه رهسهي سهرهكيبه.

۴- خهون (وهك فهننازيا، وهك وهسني رابردوو، وهك تهواوكهري چيروك).

۵- مهبهست نيبه نامهكه دهگا يان نا، گرنگ نامهكه بگاته كهسي

ناخی خوینەر.

ئەو کەسەى نووسەر لە خەوى ھەستاندوو، ئەو کەسەى لە نووسەرى
نامە کە غەریبترە.

چیرۆکی ماسی لە دوو دەرگاوه دیتە نێو و لاى خوینەر، یە کە میان
لە شیکردنەوێى حالەتەکانى نوستالژیا و غۆریەت، غۆریەت بۆ
نیشتمان و مال و غۆریەت بۆ شوێنى بەجیماوى نێو زەمەنى دەم بە،
ئەو شوێنەى لە زەمانیکدا وجودى ھەبە کە تێپەربووە، تاکە لە زەتیش
سوتانە لە نێو ئەو بێھودەییە.

دەرگای دووھەم ھەر غۆریەتە، نامۆی و گومان لە وجود، گومانە لە
ھەناسە و خوین، بەلام ئەو غۆریەتە، غەریبی کەسیەتى کوردە، نامۆی
کورد وەک زمان و ولات و کەسیەتى. ئەو غۆریەتە بەرپادەیک کە مەر
شکێنە، بەرپادەیک پر مردنە، بەرپادەیک بێ ئومێدو ھێچە کە بۆت
نییە ناو نیشانی کاو لە کەت لە سەر زەرفى نامەو لە سەر زەرفى
فرمێسکە کانت بنووسى. ئەو ھەش دواپلەى نامۆی و دواپلەى وەدەرناو
لە مێژوو.

* ھەرگیز خۆى وا بە کۆلى نەدیو، نامە کەى دەستیشى لە خۆى
گۆلۆتەر.... دەینوسینیت بە سینگیەو، سووک لە دلى نزیکى
دەکاتەو.... بێرناکاتەو «ناخۆ ئەمە دلى دەرھیتراوى خۆیەتى، یان ھى
دایکى...؟!» «ماسى لاپەرە ۱۲»

ئەو سۆزو خۆشەویستى، ئەو غۆریەت و پەژموردەییە، بەرانبەر
دنیا یە کە تۆ وەک زەمەن و وەک نیشتمان شویتیکت تێیدا نیە،
ھێچە، زەمەنیک، مێژوویە کە ھەرچەندە گەورە بیت «تۆ» ناخۆیتەو
کە ھێچت لە سەر نەنوسیووە. لەو مائە گەورەییە دنیا ھەتا لە زەمەنى
«عەولەمە شدا» مادام ژوریکت نییە، نامە کەت «کە دلى دایکیش
بیت» ناگاتە ھێچ جێگایە ک.

«ئێستا نا ساتیکى دى بۆ ناردنى نامە یە ک دەبیت بە گاتە جارى ئەو
خەلکە» «ماسى لاپەرە ۱۹»

* گالته جارى «ديؤجامدى ئەنقالە لەسەردەمى عەولەمەدا».

كۆتايى: چىرۆكەكە لە تەكنىكىكى جوان و وىنەيەكى جوانتر دەگاتە پايان. ماسى بەستوى نىو شووشەكەو «ئەوى» بەستوى نىو تەنھايى و غورىەت کاميان ھومىديان زياترە ماسى بەستوى نىو شووشەكەيان «كوردى» نىو دنيا؟ ئىستە ئەمىش نەك، ھەر دەستى، ھەموو گيانى تەزىووە و ھەست دەکا ماسىيە وردەكەيەو بۆتە شەختە. (ماسى لاپەرە ۱۳)

ماسى بەستوى نىو شووشەكە «ئەوى» بەستوى نىو دنياى غورىەت ژيانى بەستوى نىو زەمەنى مندالى، كوردى وەدەرنراو لە مېژوو

* ئەستىرە (۳۵ - ۵۲)

چىرۆكى ئەستىرە بەو رستە دەستپىدەكات «ئەو ھەق سەكانى سازگار بوون بەراست!» ل ۳۵

بەكاربردنى «بوون بەراست» بە مەبەستى گواستەوھى حالەتى سەرسامى لە كەسى يەكەمى چىرۆكەكەو بۆ خوينەر، ئەو ھەش تىكەلکردنى منى خوينەرە يان داگىرکردنى ھەستەكان و بەستەوھى رىتمەكانى ھەناسەيە پىكەوھە. دەپرسىن «باشە ئەو قسانە چىن بوون بە رااست؟» رااستە چەند قسەو ھەوال لە ئارادان، بەلام نووسەر تەنھا مەبەستى جەلەوکردنى ھەستەكانى خوينەرە بۆ مەيدانىكى سەرەكى و سەختر، ئەویش راڤەکردنى حالەتەكانى كەسى يەكەمى چىرۆكەكەيە.

كەرسەدى سەرەكى بۆ ئەو راڤەكردنە تەنھا رووداوە، ئەو رووداوانەى كە دەشتى لە شوپىنى خۆياندا چىرۆكى سەريەخۆبن. با بە چەند ئالڤەيەكى ديارو ناديار رووداوى سەرەكى تەواو كەن... ھەرچەندە ئەگەر زمان دەسلەتتى تەواوى خۆى بەرپىتى رووداوى سەرەكى ولاوەكى لە گۆرپدانىيە.

* بۆ زياتر چوونە نىو دنياى چىرۆكەكە دەبى ئەو ئالڤانە لىك جيا بەكەينەو كە پانتايى چىرۆكەكەيان پىكەيئناوھ.

نالته‌ی یه‌که‌م:

«وه‌همه‌کانی تارا»:

تارا له وه‌سفیکی زۆر گشتیدا تهنه‌ها ناوی کچی دراوه‌تی، ده‌شی ههر کچیک بیت، که‌سی یه‌که‌م ده‌خاته حاله‌ته‌کانی دوان و په‌یامه‌کانی خوشه‌ویستی «تارا» - که‌مترین - پانتایی له‌ رووبه‌ری گشتی چیرۆکه‌که‌ داگیرکردوه‌ نه‌گه‌رچی وه‌ک که‌ره‌سه‌و بابه‌تی سه‌ره‌کی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا کراوه‌.

«ته‌نها بیست ده‌قه‌ت به‌ده‌سته‌وه‌ ماوه‌، جارێکی تریش ده‌فته‌ره‌که‌ی به‌رده‌مت په‌ره‌په‌ره‌ ده‌که‌یت.. چۆنت وه‌رگرتوو هه‌روایه‌، نه‌وه‌ نه‌بیت له‌سه‌ر لاپه‌ره‌ی یه‌که‌می چوارپیتی «ت...ا...ا...» ت به‌گه‌وره‌یی و جیا له‌ یه‌کتری نووسیوه‌» نه‌ستیره‌ لاپه‌ره‌ ۱۰۵۳

نالته‌ی دووم:

خۆزگه‌ شین نه‌بووه‌کانی وریایه‌ که‌ زیاتر حاله‌ت و توانای ده‌روونی و زاینده‌ی که‌سی یه‌که‌مان بۆ ده‌رده‌خات.

* دوا‌یی ماچو‌موچ و ده‌ستبازی شتی تریش دیت. ئالته‌ره‌دا پۆخله‌واته‌کانم ده‌رده‌که‌ون. (نه‌ستیره‌ - ل ۴۰).

نه‌گه‌ر به‌ ده‌لاله‌تی وشه‌دا رۆبچین ده‌بی بۆ نزیک‌ی (شتی تریش) و «پۆخله‌واته‌کانم» بگه‌رپین. نه‌و شتانه‌ چین که‌ نه‌وتی‌یاندا ده‌سته‌وشانه‌؟

نالته‌ی سێیه‌م:

شته‌ نادیاره‌کانی مندالین، نه‌ستیره‌ ورده‌کانی ته‌مه‌نی به‌سه‌رچوون، نه‌و رۆژانه‌ی ده‌یه‌ویست نه‌ستیره‌ بگرت.

* تو‌هه‌ر نه‌وکاته‌ بیرت له‌وه‌ ده‌کرده‌وه‌ نه‌گه‌ر هه‌ر نه‌و کریکارانه‌ په‌یژه‌یه‌کی درێژ.. درێژ بیتن، ناتوان پیایدا سه‌رکه‌ون و نه‌و نه‌ستیره‌انه‌ داگرن..؟!

...حه‌زت ده‌کرد کۆمه‌لی نه‌ستیره‌ی پرشن‌گدارت هه‌بی.

(نه‌ستیره‌ ل ۴۱).

تاده گاته ئه وهی په رده له سهر گهرمترین چیرۆک و کشفکردنی دهسته پاچهیی خۆی به رانېهر کچان لاده دات.

ئالقهی چوارهم:

«ئه حلام وهک جنس و بهس»:-

خویندنه وهی ئه و ئالقهیه وهک بابهت و که ره سه یه کی سه ره خو، وهک بنیات و بناغه ی گێرانه وه، خویندنه وهی خانه کانی هه وهس و، شه هوهت، وهک ریگایهک بو دیوی می.

«پیتلاوه جکان دوو نه ستیره ی سپی وه کو زیویان به سه ره وه بوو، قاچه کانی ههر ده توت په یکه رتاشیکی زور کارامه له به فر دایتاشیوون.. نه ترسایت نه هاریت و له به رتینی گهرما بتوێته وه» نه ستیره لاپه ره ٤٨.

«ئه حلام» ده شی ههر ته نه ها خه ونیکیش بیت. ئه حلام ئه و کچه عه ره به پر جنسه ی، ده رگای له زه ته کانی خۆی بو ده خاته سهر پشت. تینووی شه و و پیاوه.

«شووم کردووه، به لام میترده کم به که می له ماله...» ل ٤٣. ههر له ناو ئه و ئالقهیه، ئالقهیه کی دیکه به لام توخترو کاریگه رتر هه یه، ههر له و ئالقهیه شدا ده گه یه نه خانه کانی کوتایی رووداو.

ئالقهی پینجهم:

ته رمی په ری و زلیخا یان خه سین.

لیره دا چیرۆکنووس توانیویه تی «به سه ره هاتیکی» روژانه بکاته کرۆکی چیرۆکه که ی و حاله تیکی تووندی ده روونی و شیویه که له نه فسانه دروستکا. تو له روتوشی ئه و هه موو به سه ره هاتانه گهری، ته نه ها ئه و چیرۆکه و ئه و نه نجامانه ی لیتیده که ویتته وه ئه گه ر بابهت و که ره سه ی سه ره کی بان و کاری زیاتریان تیدا کرابا، ههر چه نه ئیستاش هیچی له چیرۆکیکی سه ره خو که متر نیه.

ئه و ئالقهیه به سه ره که وه خانه کان یان به رگه کانی چیرۆک ته واو ده که ن و لایه نه کانی درامی پیکده هیتن.

کۆتایی:

وهك رووداویان وهك كۆتاییی حاله‌تی ده‌روونی كه‌سی به‌كه‌م، له هه‌ردوو باردا یه‌ك كۆتاییه‌، وهك وه‌زیفه‌یه‌کی درامی، یان ته‌كنیکی رووداوی شه‌وی گۆرستانه‌كه‌و زراو‌چوون و شله‌ژان و کاریگه‌ری له‌سه‌ر حاله‌تی فسیۆلۆجی كۆتایی دروستی چیرۆكه‌كه‌یه‌، ئه‌و كۆتاییه‌ش هه‌ر له‌سه‌ره‌تاكانی چیرۆكه‌كه‌ له‌ پارایی و ترسانی له «می» به‌ دیارده‌كه‌وی. هه‌ر ئه‌وه‌ش وای لێ‌كردوه‌ كه‌ حه‌ز له‌ خۆشه‌ویستی ئه‌فلاتونی یان دووراو دوور بكات، چونكه‌ ئه‌و ئیستا له‌ به‌رانبه‌ر وڵاتی برسیه‌تی می ده‌سته‌ پاچه‌ و بێ‌كاره‌.

* ده‌یان جار هینابووته به‌رچاوی خۆت چۆن ژنیکی بالا‌به‌رزی پر له‌ ئه‌فسوون، بانگی مائی خۆبانی كردوویت، به‌ په‌نجه‌ نه‌رموشله‌كانی، .... «جله‌كانت داده‌كه‌نیّت» ئه‌ستیره‌ ل ٤٩ .

* به‌ختی تۆ بوو یان ئه‌و ژنه‌ ته‌نیا و داماو، ئاواترسی ناو گۆرستان نسكۆی به‌ ئه‌سپ هیناو چوارمیخه‌ی كیشا؟ ل ٤٩ .

ئیمه‌ ئه‌وه‌ ناشارینه‌وه‌ كه‌ تا ئیستا له‌ چه‌مكه‌كانی ئیستاتیكه‌ نزیک نه‌بوینه‌وه‌و به‌ پێ‌كه‌اته‌كانی رووداوا شو‌په‌وینه‌وه‌ ئه‌مه‌ش نزمترین حاله‌ته‌كانی لێ‌دوان و لێ‌كۆلینه‌وه‌یه‌، ئه‌گه‌رچی چیرۆكه‌كه‌ له‌ حاله‌تیکی به‌رزی گیرانه‌وه‌دایه‌ و زمانی رووداو تا دواپله‌ی گوزارشت به‌گه‌ر خراوه‌ به‌لام دیسانه‌وه‌ ده‌بی بۆ رافه‌کردن و چوونه‌ نیوی له‌وخانه‌ سه‌ره‌تاییانه‌دا بمینینه‌وه‌.

* ئه‌سپیدیلۆن (١٠٤-١٦٢)

ئه‌گه‌ر نووسه‌ر په‌یامێك هه‌لگری، ئه‌وه‌ زمان تاكه‌ كه‌ره‌سه‌ی هه‌لگری ئه‌و په‌یامه‌یه‌، په‌یام به‌و ماناباو‌ه‌ی ناكه‌ بیرو‌پاو رێ‌ه‌ویك بێت، په‌یام به‌و هه‌ستو نه‌ست و خه‌یاله‌ی نووسه‌ر ده‌یه‌خشیته‌ وشه‌. چونكه‌ هه‌موو نووسینیك كاتیك زمان و ده‌ربهرین و وشه‌و پێ‌كه‌اته‌و په‌یه‌ه‌ندی رسته‌كانی ده‌بنه‌ هه‌لگری كۆمه‌لێك ماناو مه‌دللول

جیالەوێ له فه ره ههنگدا هه یانه، ئه و جا ئه و نووسینه ده چۆته خا نه ی
(ده ق) و ده کری بنیاتی لیکۆلینه وه یه کی له سه ره له نیتین.

هۆی سه ره کی (کورتی ره خنه مان) نه بوونی خۆتندنه وه یه کی
گشتگیری و سه ره خۆیه بۆ زمان، نه بوونی لیکدانه وه و بینینیکی
فه لسه فییه بۆ زمان، به به ی بۆچوونیکی قول بۆ دینامیکیه تی زمان
چوونه نا و ده ق کاریکی ئه سته مه. هه رچه نده نه بوونی فه لسه فه یه ک بۆ
زمان له لای نو سه را ئمان یان تهنگی مانا حسیه کانی وشه له ده قی
کوردیدا مه یدانی ره خنه یان به ساده یی و ئاسانی هیشته و ته وه، بواری
سه ره له دانی لیکدانه وه ی جیاواز که م ده که نه وه.

ئه سپیدیلۆن- بۆ خۆی هه لگری مه دلۆلیکی فه لسه فی فراوانه و
ده سه لاتیک له نیتو ده قه که دروست ده کات و نو سه ریش له حوکمه کانی
به ده رنییه.

- تۆ له ئه سپیدیلۆن ده چیت.

- ئه سپیدیلۆن کییه؟

- ئه سپیدیلۆن که س نییه گیانداریکی ئه فسانه یی ئاوییه، له
نه هه نگیش که وه ره تره، ئه سپیدیلۆن که ده که ویتته سه رئا و ده ریا وانه کان وا
ده زانن وشکاییه، بارگه و بارخانه ی خۆیان له سه ر پشتی ده خه ن. به لام
هه ر ئه وه نده ئاگریان کرده وه... ئیتر خۆی ده جۆلێتیت و هه ر هه موویان
هه لده گرتیت نقسوومی نا و ئاویان ده کات «ل ١٤٧ چیرۆکی
ئه سپیدیلۆن».

به پشت به ستن به په یوه سته کانی وشه، ئه گه ر بۆ وه رگرتن و
لیکدانه وه ی حاله ته ده روونییه کان په نا بۆ شوێن به رین، خۆمان
به رانه ر دوو شوێنی جیاواز ده بینینه وه یه که میان شوێنی نووسینی
چیرۆکه، دووهمیان شوێنی روودانی چیرۆکه به له به ر چا وگرتنی شوێنی
سێیه م ئه ویش- پانتاییه کانی زهین و خه یاله- ئه گه رچی بۆ
لیکدانه وه یه کی فراوانتر شوێنه زهینییه کان له هه ردوو شوێنه که ی دیکه
گرنگترن.

* شوټنی نووسینی چیرۆکه که دانیمارکه، شوټنی روودانیشی ههولیره- ئهوهی ئهوه دوو شوټنه ی پاراستووه، ئهوهی ئهوه دوو شوټنه تییدا بهیه کده گهن شوټنی سییه مه ئه ویش- زهین و خه یالی- نووسهره.

* ئه گهر شوټنی دووهم «که شوټنی روودانی چیرۆکه که یه» ئهوه شوټنه ی نووسهر مالی له سهر هه لئابوو، وای زانیبوو وشکانییه و دک «ئه سپیدیلۆن» ژئیر ئاوکه وتووئه شوټنه راسته قینه له زه مه نیکی به سهر چوو هه یه، بوونی ئهوه شوټنه له زه مانی ئیستادا «وه هه مه». ئهوه وه هه مه ی له هه موو شتیک زیاتر له واقیعه وه نزیکه.

* شوټنی یه که م- دانیمارک- وهک به شتیک له دنیاو جیگایه ک بو نویسن، له لای نووسهر، وهک که سیکی دهم با، ئه ویش ئه سپیدیلۆنی که، ده شی نه که وتیته سهر ئاو.

* زه مه ن:

- زه مه نی نووسینی چیرۆکه که به سهر هه موو لایه کدا زاله، ئهوه زه مه نه یه حاله ته ده روونی و فکریه کان دیاری ده کات.

- زه مه نی رووداو که زیاتر زه مه نی ته کنیکه، که زیاتر زه مه نی ته مه نه، میژوووه. هه رچه ند هه ولدراوه- زه مه نی رووداو- لهو چیرۆکه دا ریکخری به لام به سهر هات سهر یوه تییه وه و گرنگییه کی بو نه هیشتوته وه.

ده شی زه مه ن و شوټن وهک ئیستاتیکا و جوانکاری بخویندریته وه.

خه یال- یان ده قه کانی زهین- ده کرا له لیکدانه وه یه کی جیاوازا ده یکه لی گشتی چیرۆکه که ی له سهر دیاری بکری، به هو ی فراوانی و درێژبونه وه ی به لام وهک پتووستییه کی ره خه نی، خه یال لهو چیرۆکه دا مهیدانی حه قیقی رووداو هه کانه و چیرۆکی سه ره کییه. بوونی- هیقان و دایکی- له خانویه کدا وهک واقیعی دیاری چیرۆکه که، شتیک ناداته خوټنه به لام رووداو خه یالییه کان، ئاماده یی- حه مه عه لی شاسوار- هه موو فه نتازیا فراوانه کانی ده وری- حه قیقه تیکی زور گه وره و

جوانکارییه کی شیوا دروست ده کهن.

* زمان لیتره ئه و ده لاله تانه ی هه لگرتوه که هه ناسه به ژیانیان ده به خشی. له نیو لیکدانه وه یه کی وادا ئه گهر بۆ مه نزلێ - ژن - و هه یکه لی ژن بگه رێین به بی ئه وه ی راسته وخۆ مه به ستی نووسه ر بیت.

- هیقان - که کوپه لاوێکه - له هه موو ئه و ناسکی و جوانیانه هه لدی که به ژنیانه وه ده به ستیته وه. له ده نگ و شیوه و حاله تی نه رمی ده روونی - ئه و هه لاتنه وه ده رنانی - بوونی ژنه - به رانه ر پیاو وه ک داهینه رو وه ک وجود.

- من خوشم لیت ناشارمه وه، شیتی «جوانی» و «چاوشینه کانت» و «بالا به رز» ه که تم.

ئه و سێ وشه «جوانی، چاوه شینه کان و بالا به رز» زمانی به به رز راگرتنی هونه رو ده نگ و سه دای کوپه گۆرانی بیژتیکی وه ک «هیقان» نین، ئه و وه سفانه، وه سفی جوانی جنسی «میتن» لیتره دا ئه و ده نگانه ده بیستین که هونه ری «ژن» ته نها له جه سته و جنسیدایه، ئه وه ش نزمترین تیتروانییه بۆ ژن «ئه وه ش برواو فه لسه فه ی رۆژه لاتنه به رانه ر ژن» کاره سات ئه وه یه - که سی یه که م «هیقان» - له به ر ئه و وه سفانه هه لدی و نه فره ت له وه ده کات که دایکی ئه و سیفاته ژنانیانه ی پێیه خشیوه، هه ر له ناو نانیه وه تا نازکیشانی.

«من دایکشم ئیجگار وایلیکردم له ئافرهت بچم.. له بیرمه که مندال بووم جلی کچانه ی له به ر ده کردم.. له هه مووی سه یرتر ئه و تاکه گواره یه بوو که کردبوویه گوێچکه م، گویا تا قانه و نازداری ده دامی».

ئه سپیدیلۆن ل ۱۰۷.

«ئاخر ئه وان نه یانده زانی من به قه ده ر ناوه که شم رقم له شیوه و روخساری خۆمه» ل ۱۰۶.

* ئه و په روه رده کردنه که چیرۆکنووس له جوانترین شیوه دا کیشاویه تی، له نه ستی هیقانداندا ئاماده ییه کی پرکیشه و به رده وامی هه یه، ئه وه تا به هه ستیکی ته و او ژنانه وه، هه ست به و بیهیزییه ده کا و

له دهروون و بوونیدا زاله و گیانی به تهواوی داگیرکردووه. وهک ژنی
روژه‌لآت، نهو ژنانه‌ی هه‌میشه بو - پیاوێک - ده‌گه‌رتن له په‌نایان
بێ، ته‌سلیم به توندو تیژی و رقی پیاو ده‌بێ.

جوانترین و توندترین حاله‌تی «پیاوانه» - زلله‌که‌ی هه‌مه‌ه‌لی
شاسواره - له‌لای، هه‌ر نه‌وه‌ش وای لێده‌کات هه‌مه‌ه‌لی وه‌ک باوک
ته‌ماشاکاو هه‌ز به لێدان و جێودان و ده‌رکردن و هه‌تک کردنیشی
بکات.

- (ئه‌ی قوربانی نه‌و ده‌سته پیرۆزه‌ت بم «هه‌مه‌ه‌لی شاسواری» که
ئێواره‌ی نه‌و زستانه سه‌خته وینه‌که‌یت له‌سه‌ر روومه‌تم نه‌خشانده،
به‌فیدای نه‌و جێتیه نو‌قلیانه‌ت بم) نه‌سپیدی‌لۆن ۱۱۷.

نه‌و ده‌یه‌وێت - هه‌مه‌ه‌لی - به‌و توندو تیژییه‌ی رێگا‌کانی پیاوه‌تی
پێشانداو نه‌و قسه‌ ساردانه‌ی له‌بیر به‌ریته‌وه که به‌ درێژایی ژبانی
بیستوونی، له‌ نێوان دیالوگه‌کانه‌وه.. که جێگایه‌کی بالایان هه‌یه له
نووسینی دیالوگ له‌ چیرۆکی کوردیدا - تیروانینی کۆمه‌ل بو پیاوێکی
«ئه‌توار» ناسک تیده‌گه‌ین.

- تو بێده‌نگ به‌ بووکه شووشه‌ی ناسک.. نه‌گه‌ر باسی مایو
وستیانی دایکه... بو ده‌که‌یت بیکه... ئێمه باسی په‌یوه‌ندی نێوان
چه‌ک و قه‌لم ده‌که‌ین، نه‌ک هێ دایکت و تیاتروخانه، ل ۱۰۶.

- ناپیاو.. هه‌ر بیچمت له‌ بیچمی.... ده‌چێت. ل ۱۰۶.
- دایکه.... چاکی ناسیویت، بۆیه ناوی پیاوانی لێ نه‌ناویت. ل
۱۰۶.

- لووسکه‌ی وه‌کو تو هه‌ر بو نه‌وه باشه‌ گۆرانی بلیت، شاعیر کو‌ری
جوامێری گه‌ره‌که. ل ۱۱۲.

- به‌م ده‌نگه‌ته‌وه ده‌ته‌وێت شیعر بخوێنیته‌وه، ده‌لێتی ده‌نگی ژنی
زه‌یستانه...؟ ل ۱۱۲.

نه‌و تیروانینه ده‌یگه‌یه‌ننه دوا خانه‌کانی نامو‌یی، نه‌ویش تینوی
بوونی پیاوه له‌ ته‌نیشتی، له‌ مالی، له‌ ناخی، تابوون و بۆنی ژنی..

وهك بهژن بوون- له ناخیدا بسړنه وه و ریځاګانی پیاوړه تی پېشاندهن.
نډو ریځا وه همیانۀی رۆژهلالت ناباته وه سهر خونه کانی ده ریا.

له گهل هم موو هه وله جوانه کانی زماندا، که شفکردنی باری
دهروونیدا، له گهل هلدانه وه و خویندنه وهی دیوه کانی دیکه ی مرو،
هیڅان حاله تی ژنانه ی له کول نابېته وه و به یی دهنګی و کپی، پیاوړه
غهربه کانی دایکی قبول ده کات. «له رووداوه کانی خه یالدا». ده گاته
نډو راستییۀی نډو هم موو- مه ته له- به و وه لام نادرېنه وه، نډو هه
ده مانبا ته وه سهر پرسیاریکی گه وره تر، مه ته له کانی ژیان هه رګیز ته و او
نا، یان دنیا مه ته لیکي گه وره یه.

* زه من هه ر چهنده وهک «کاتیکي» به رجه سته مامه له ی له گهلدا
کراوه به لام نډو مامه له به شیکه له ته کنیک و له ده لاله ته کانی زماندا
ناخویندرېنه وه، شتیک ناخه نه سهر پانتایی یان نیستاتیکای
چیرۆکه که، بویه له خویندنه وهی چیرۆکه که نډو کاته درېژمان له بهر چاو
نه گرتوه.

* هه ر هم موو چیرۆکه کانی له دنیای رومان نریکترن، بابه ت و بنیات
و که رسه و زمانیان له خانه کانی روماندا زیاتر جیده گرن.

* که سی یه که م له هه ر هم موو چیرۆکه کاند، حاله تیکي به رده وام، یان
بوونیکي تاک به ندی- یان که سی یه که م له هه ر هم موو چیرۆکه کاند
تاکه یه ک بونیادی فیکری و سایکولوجی و فهن تازی هه یه، هه موو نډو
چیرۆکه نه ش جگه له گیارانه وهی حاله ته کان، هه ولدانیکن بو
که شفکردنی زیاتری نډو که سایه تییه. بویه ده کری هه موو چیرۆکه کان
وهک یه ک رومان بخویندرېنه وه یان تیگه یشتنیکي گشتی لای خویندر
هه لده نین که مه حاله بتوانی له یه ک پارچه یی چیرۆکان رزگاربی.
نووسه ریش هه سستی به و حاله ته کردوه.

* هه موو چیرۆکه کانی نډو کوومه له چیرۆکه نډو هه لده گرن سهر به خو
له سهر یان بنووسری و شایانی گرنګی پیدانن، نډو جگه له وهی که نډو
کتیبه به خویندنه واری کورد بگه یشتبا له ره وتی چیرۆکی کوردیدا

* وهنه بئ ئه و شتیه نووسینه تهواو تازه سی، زۆر له چیرۆکنووسان لهو بابته کارانه یان ههیه و نزیکترین چیرۆکنووسیش لێیه وه مامۆستا شێرزاد ههسه نه، زمان و تهکنیک و خهون و فهنتازیایان زۆر لێک نزیکه به جیاوازی بۆ چوون و دهبرینیانه وه.

- ۱- ههردووک زمانی گیرانه وه یان ههست بزوین و ناسکه.
- ۲- پالنه وانه کانیان کهسی تهریک و نامۆ لانه وازه.
- ۳- جنس وهک حالته و دیارده له بونیادی چیرۆکه که نیاندا زاله.
- ۴- شۆرپوونه وه به حالته تی دهروونی و شیکردنه وهی سایکۆلۆژی.
- ۵- ههردوو چیرۆکنووس دایالۆگه کانیان به شتیک پتهوی تهکنیکن و له ناخی خۆینه ر جیگایه ک جێده هێلن.

راو له نیچیری موکریدا:

شکاني ئاوينه کان يان ون بوونی که سایه تی

* «نیچیر» دوا کۆمه له چیرۆکی موکرییه، چوارده چیرۆکی تیدایه، یه کهم چیرۆکی «مۆته که - ۱۹۷۵» و دوا چیرۆکی «نیچیره - ۱۹۹۷» نووسراوه.

* ئه گهر بکری - لیته دا - ناچینه نیو ورده کاری هه موو چیرۆکه کان، به لکو له هیتله گشتی و تهونه هاوبهش و درشته کان و حاله نه فسییه دیاره کانی هه موو چیرۆکه کان ده دوتین، لهو رتیه شه وه ده توانین شتیک له نهیانی و ورده کارییه کانی والا بکهین. پتیش ئه وهی لهو «هیتله گشتیه» بدوتین ده بی بلتین.

* نیگه رانییه ک، نیگه رانی نووسه ر له دوا ی هه موو وشه و رسته و هه یکه لی گشتی چیرۆکه کاندایاره. ئه و نیگه رانییه ی ده رگایه کی نه هیشه تۆته وه بۆ سه بی. ئه گهر وه ک سه ره تایه کی نووسین ته نیا له نیونیشانی تاکه چیرۆکی شۆنکاری ئه و نیگه رانییه سۆراخ بکهین، بۆ نمونه «گولتیکی سوور - ۲۱ - ۲۸» که ده شی گه شترین نیونیشانی بیت، به نیو هه ردوو وشه ی «گولتیکی سوور» دا خه نده و ئاسوده ییه ک، ژیان و چرویه ک دزه ده کاته نیوه وه ی خوینه ر، به لام هینده ته مه ن کورته

که ری نادا هه ناسه یه ک بدات و هه مان نیگه رانی تووندترو ئه ستورترو
داده پرژیتته وه.

«گوله سووره که ی سیس بووه ته وه، رهنگی گوپراوه، هه رگیز له وه
ناچی ته مه نی «خونچایه تی» و ئاونگ و شه مالی دیبی و... ل ۲۲»
* هه ر له هه مان چیرۆکدا «سه ری نیره ههنگیکی مردوو» لیته دا
ههنگ وهک ره مزوجوانی، وهک بهرده وامی و کار وهک شتیکی نهیتتر
له وانه نه خراوه ته گه ر، لیته ههنگ ته نیا بو «مردن» ئاماده کراوه،
ههنگیکی «نیر»، نیر به مانای دهستوردی و هه مه کارهیی و دهسه لاتی
روژه لاتی، دهشی به مردنی دهسه لاتی باوک یان «شورشی»
لیکده یه وه.

* پاله وانه کانی موکری له نیچیردا به لاو و پیرو ژن و کچیانه وه،
به جیاوازی ناو و رهنگ و شتیه یانه وه هه ره موو تاکه یه ک پاله وان،
تاکه یه ک که سن، ئه ویش موکری بو خویه تی، یان ده کری بلیتین
سیبه ری موکری ده نیو هه موو که سه کان وه دهنگ دیت.

* لیکن ده یه کی زمان، یان هه لوه شان وه ی بونیادی زمان لیته دا
ناکری، تا هیله گشتیه کان یان رایه لی درستی چیرۆکه کان نه خه یه
سه ر ئاو، چونکه ئیمه له و باوه ده این چیرۆکه کانی موکری به بی دیاری
کردنی ئه و سه ره دا وانه ناکه ونه روو، هه یکه لی گشتی چیرۆکه کان
ناخوتن درینه وه.

* * *

هیله گشتیه کان یان رایه له درشته کان

۱- دپتیکی سه ره خویه

هیلتیکی گشتی یان رایه لیک به هه مان رهنگ و توانا وه، به هه مان
بونیا دو زمانه وه، به هه مان بوچوون و سیما وه، که ده توانری به بنکه ی
بیرکردنه وه یان ناوه ندی دهسه لاتی «زمانی رووداو» دابنری، ئه ویش
لیک دابرن و له ت له ت کردنی پارچه کانی له شی مروقه .

* سەرم لە مەلم جیا کرایه وه (ل ۳۳ مۆته که)

* لاقی کیشم به مشاری کول ده برنه وه... «ئامیر ده کان- ل ۷۳»

* به بی سێ و دوو به ملی خۆم دا هینا و سەرم لە مەلم جیا کرده وه.
«نێبیر ل ۸۶»

* دگام لە پەنجە که م گیرکرد، ته نه یه که دلۆپ خوینم داچۆراند
«شەرمانامه ل ۹۳»

* به چەند گری یێک سەری گۆلۆ ده ماره که ی پێوه به ست «ل ۱۱۷
جۆلانه»

* هەر لە پر موسیقی ده رهینا و به ربووه ده ماره کانی له شی...
«جۆلانه»..... تاد.

ئوه جگه له وهی که بونیادی گشتی و هه یکه لی چیرۆکی «جولانه»
سه رتاپا گه مه کردنیکی به رده وام و یه که له دوا یه که به جهسته و
خوین و خۆل و ئیسقانی مرو.

* ئه وه گه مه کردنه به جهسته ی مروو شیواندنی حاله تیکی زۆر
ئاساییه نه گه ر باری کورد و کوشت و بریان له بهر چاو بگرین،
میژوویه که له کوشتن، میژوویه که له کوچ، هه زاران سال له ت له ت
کردنی کورد وه که مروژ و نه ته وه و ولات، بۆیه زۆر ساده به وه رازین که
ئوه پیرۆزییه ی جهسته ی مرو هه یه تی گه مه ی پێبکری له وه ختی که دا
نه ته وه یه که به هه موو به ها پیرۆزییه کانیه وه، پیرۆزی مروی، پیرۆزی
نیشتمان، تا پیرۆزی ئایینه ره سه نه کانیشی له سه ر هه موو ئاسته کان
قورستین و جه رگه رترین ئیهانه وه ئه تک کراوه.

له وه حاله ته دا ئیمه داوا ی به رگرییه کی ئاسایی یان مه عقوول و
عاقلا نه له نوو سه ریان هه ر که سیکی دیکه ناکه یین، چونکه ئه وه حاله ته
جیگای شتی «مه عقول» ی تیدا نابیته وه. ئیمه نابێ ئه وه له بیر که یین
که موکری نه که زمانیکی به رگری، به لکو بونیات و هه یکه لیکی
به رگریشی دروست کردووه، ئه وه ش ده نیو هه موو وشه و تا له فاریز و
خاله کانی شدا رهنگی داوه ته وه.

دهشی به کار بردنی ساعات لای زور له نووسه رانی دنیا ته نیا وه بیر هیئانه وهی کات بی یان لیکدانه وه یه کی فله لسه فی، به لام لای موکری ساعات میژووه به هه موو شته کانیه وه، ساعات زه مه نه به هه موو وه خته کانیه وه، ساعات حاله تیکه، فزه یه که له ون بوون، ساعات ره مزو به رده وامی میژووه، نهو میژووهی ئیمه جیگایه کمان تیدا چتی نه کردووه، راسته ئیمه فرتدر اوینه دهره وهی میژووی دنیا، «هه رچه نده میژوویه کمان هه یه، رابردوویه کمان هه یه، زه مه نی کمان هه یه له دهره وهی زه مه نی باو له دهره وهی دنیاش بی» لیره دا موکری نهو ساعاته که یه کی تیک له ده لاله ته کانی «میژووی دنیایه» خستویه تییه ژیر ده سه لاتیک یی زور «میزاجی» به ئاره زوو رایده گری و کوک ده کری و ده سپرته وه. نهو ده ش گالته کردنه بهو زه مه نه ی که ئیمه ی سپروه ته وه یان وه ده ری ناوین.

* سپرینگی ساعاته که ی سه ر میژه که م ... کاری کرد بیتته سه ر نه دنامه کانی له شم و یاسای ژووره که م. «مۆته که، ل ۳۰»

* زهنگی ساعاته که به شیویه که دهنگی دایه وه نه متوانی به رانه به به م دهنگه خوم بگرم. (شه ویک ل ۸۹).

* ساعاته که ت کوک کردو قهیتانی پتلاوه کانت تووند به ست. «جولانه ل ۱۰۲»

* میزیک یی بچووک ساعاتیک یی بی مییلی له سه ردا بوو. «ل ۱۲۵ جولانه» .... تاد.

۳- توپی نه خشه ی زهوی

نه خشه ی زهوی ناماده ییه کی به رده وامی نهو ولاته تانه یه که شویتیکیان له سه ر داگیر کردووه، هه رچه ند چکو له و هیچیش بن. نهو نه خشه یه ی سه ده یه که بانگیکی ناحه ق و بیزار به گویماندا ده کا بانگی توانه وه و نه بوو غمان. دنیای نوی، دنیای پر زاناو فیهله سووف، دنیای دراوسیکان به «نایینیانه وه، به تواناو هونه ریا نه وه، به پیشکه وتن و داهیتانیانه وه»

سه عاته کاغان، نه خشه کاغان، ولات و خاکمان به خوین کارده کهن،
خوینتیکیان دهوی نورت و نوی و له کول.
۶- ئاوینه.... ۷- عارهق ۸- ژوور.

* ئەو سه ره داو و رایه له درشتانه که موکری پانتاییه کی فراوانی له
هه ره هه موو چیرۆکه کاندایۆ ته رخاڤ کردوو، ئەو دووباره بوونه وانهش
چیرۆک تووشی وهستان و داخرانییک دهکات فهزایه ک بۆ بیرکردنه وه
ناهیلتیه وه.

* یهک سه متهی له گه مه کردن به «جهستهی مرو و لهت و پارچه
کردنی» هه رچه ند بۆ نه مر کردن و توانه وهی پیروزی مرویه له لایه کی
دیکه وه توخوبی زمانی دیاری کردوو له هه ندی باردا به هوی دووباره
بوونه وهی حاله ته کان زمانی خستۆته باز نه یه کی داخراو.
* که سه کانی موکری له یهک کاتدا پیای نازاو شوێشگێڕ و فیداکارو
جه رده و پیای کوژو خوێری و خوێروشن، پیای به و وه سپه له به رده م
توانه وه یه کی گشت گیرى و بێ نه ندازدا، نه وهش بۆ ده رپین له
«نوسهر» یهک سه ده گریانى ده وێ.

* * *

* که ده لێن ئەو چیرۆکانه له گه ل کاره کانی دیکه ی مامۆستای
به نرخمان موکری میژووی خوین و بهرگرین قسه یه ک نییه له هه وادا
هه لمانچنیبێ و یان رایه کی راگوزاری بێ. «شه رنامه» که نوسهر
کردوو یه تییه دوا ئالقه که دوا ئالقه فکریشه «خه تی» ی چیرۆکه کانی
دیکه یه، ئەو خه ندێکه یه که تا نووسینی ئەو «شه رم» نامه یه خوین و
به رگری و کورد پیتیگه ییبوون. هه رچه نده ده رپینی بیروپا و حاله تی
نه فسی و واقیعی زالم هونه ری به رزی موکریان له نووسین و وتار
نزیک کردۆته وه، به لام نه وهش خه می گه و ره ی موکرییه بۆ «بوون» له
سه لیقه ی ئەو که م ناکاته وه.

* دوو جه مسه ری له که سه یه تدا، به هیچ شتیه وه ک مه به ستمان
«الازدواجیه» نییه، له موکریدا «وهک که سی ئەو دیو پاله وانه کان»

دیاره. له لایه ک نه مری خوټنی شه هیدان و له لایه ک تف له ناوټنه کان،
 نهو دوو جه مسه ریبه که بی که سی شاعیر تا قانه مانی که یاندو ته
 لوو تکه ی داهیتان و لوو تکه ی که سیه تی دوو جه مسه ر. بی که سی داری
 نازادی و بی که سی «سه گ بووم وه ږیم» یه ک بی که سن، به لام ئیمه
 وه ک کورد داشوړینه کانی بی که س به جوانترین میډالیا ده زانین.
 موکریش به هه مان که سایه تییه وه په یامی خو ی ده که یه نی.

* هه موو نهو هیله گشتیانه ی دیاریمان کردن ده شی بن به ته وه ری
 لیدوان و لیکو لینه وه بو نهو رو شنبیرانه ی ده یانه وی له سه ر چیرو کی
 موکری بدو ټن. ببورن.

شاعیر له بۆنی چیرۆکدا

ئەو تالە مووێ نیتوان شیعرۆ پەخشان خەریکە هەلپروزی، سنووری نیتوانیان خەریکە رەشەوێ، هەموو جوانییەکان دەیانەوێ بە زمانیک بپشکوێن پڕ لە سحر و نهێنی، ئەو جگە لەوێ هەردوو دنیا یە کە «شیعرۆ پەخشان بە چیرۆکەو» بەدوای ئازادبوونیکی رەها دا دەگەرێن، ئازادی زمان و تەکنیک و وشە و بیر. ئەو ئازادییە

تێیدا بیروفرۆشە لغاو ناکەن و «واتای» لێ زەوت ناکەن. وشە لەو قالبە چووکەلەو تەسک و نەفس تووندە دێتە دەر کە «گێڕانەوێ یە کە سادە» یان «بیروبوونیکی دیاریکراو» بەسەریدا دەسەپێنێ.

ئەو تە شاعیریکی خاوەن بیست و پێنج سالی ئەزموونی شیعر زمانی خۆی لە چیرۆکدا دەوێشێنێ. ئەو شاعیرە تینووەتی بە دنیای پەخشان ناشکی و هەست بە کەلێنی ئەو بوارە دەکاو دەیهوێ ئەو بۆشاییە پڕ بکاتەوێ و هونەرێک بنوێنێ ئەگەر نەلێن دەرسێک دابەدا.

«بۆنی تاریکی» کۆمەلە چیرۆکیکی بۆ شاعیر (فەرهاد شاکیلی) یە، نوێ چیرۆکی گرتۆتە خۆی نووسەر لە پێشەکیەکی کورتدا زۆر لایەنی روێش کردۆتەوێ و زانیاری بە نرخێ داوێنی.

لە سەرەتا دا دلمان بەوێ خوش بوو کە زمان وێک شازنیکی خاوەن دەسلالت توانا بەهێ «لە دەست چووی» لەو چیرۆکانە دا وەرگرتەوێ،

بهلام سهره‌رای توانای شایانی نووسه‌رئه و دهسه‌لاته وهک پتویست نه‌دراوته‌وه زمان، چونکه هه‌ر له پیشه‌کیه‌که‌وه تیده‌گه‌ین که نووسه‌ر به‌دوای «شیتویه‌ک یان ده‌فریکدا» ده‌گه‌ری که «ئه‌زمونه‌کانی» تیدا هه‌لگری تا ده‌گاته ئه‌وهی «پاساویتک» بۆ رازی کردنی خوینه‌رو خوی له‌بلاو‌کردنه‌وه و نووسینیان به‌یتل‌یتته‌وه. ده‌شی نووسه‌ر چه‌ند هه‌نگاوێ چووب‌یتته‌ پیتش، ده‌شی بۆ‌چوون لای خه‌لکانی دیکه‌ش بۆ زمان گۆرابی، به‌لام ئه‌و هه‌نگاوه‌ زه‌حمه‌ت و گرنگه‌ی ئیمه‌ مه‌به‌ستمانه‌ ئه‌وه‌یه که زمان له‌ ره‌زاله‌تی ئه‌وه‌ رزگار بکه‌ین ب‌یتته «ده‌فر»، زمان ئه‌و جوانیه‌یه که‌چ پاساو بۆ جوانیه‌یه‌کی پتویست نییه‌.

* قه‌حه‌به‌و شه‌هید، لاپه‌ره (۹-۲۴): یه‌که‌م چیرۆکی کۆمه‌له‌که‌یه: دوو وشه‌، دوو دنیا، دوو‌سندوقی پر له‌ نامه‌ی نه‌یتنی و گه‌چلاو. ناو‌نیشانه‌که‌ سه‌رینه‌وه‌ی هه‌موو ئه‌و به‌ها پیرۆزانه‌یه که شه‌هید له‌ قه‌حه‌به‌ جیا ده‌کاته‌وه. دوای (۷۳) دێری پر شکۆ ده‌رباره‌ی هه‌یکه‌لی به‌رزی شه‌هید وشه‌ی قه‌حه‌به‌ له‌ پرو ناکاو وه‌ک دیوی دووهم و ئه‌لتیر نه‌تیشی شه‌هید به‌ ده‌رده‌که‌وێ.

هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ نه‌خشه‌یه‌کی تۆکه‌می بۆ هه‌ر کامیتکیان کیشاوه‌، جگه‌ له‌وه‌ی ناوانیتکی وا رتگه‌یه‌ک بۆ تیف‌کرین نا‌هیتل‌یتته‌وه «خه‌به‌رو حه‌ده‌سیک» به‌ هه‌موو چلۆپ‌یه‌کانیه‌وه ده‌داته ده‌ستمان. جگه‌ له‌ ته‌ماشاکردنی «ده‌می» نووسه‌ر خوینه‌ر رتگه‌یه‌کی دیکه‌ له‌ به‌رده‌م دانیه‌.

ئه‌و سێ رسته «میکرو‌فۆنیتکی به‌رزو بۆرو سه‌رخه‌ ده‌می پتوه‌نا، سه‌ر «هه‌کی» خستۆته‌ نێو‌گه‌لی خۆی (ل ۱۳، ل ۱۴، ل ۱۵).

«بۆنی تاریکی» جگه‌ له‌ دیاریکردنی ده‌وری کچه‌که‌ی سه‌رشانو و شه‌هید و ته‌واوی خه‌لکه‌که‌ ده‌سه‌رینه‌وه‌و بوونیتکیان له‌ پانتایی چیرۆکه‌که‌دا نامیتن. ئه‌و سێ رسته‌ سێ خشتی یه‌ک ره‌نگی روحی هه‌رهمی چیرۆکه‌که‌ن جوولانیان بونیادی چیرۆکه‌که‌ ده‌ته‌پیتن.

* له‌ بۆ‌چوونیتکی دیکه‌دا ده‌توانین وه‌ک نمونه‌یه‌کی سه‌رکه‌وتوو

بیخوئینه وه که تئیدا هه موو به ها نه فسانیه کان تیکه ل بوون.

* نه وه ناسه باریکه ی فه نتازیا جوانه ی «بیره وه ری» خه ریکه بیخنکینن گیانیکی دیکه ی به چیرۆکه که داوه و خستویه تیه سه ر پئ. نه ویش به به خشینی «زیندوویه تیه کی» پر واقع، واقعیکی هیچ به وینه ی ماموستا.

«وینه یه کی گه وه ری ماموستا... ئیمه مات بووین نه و پیده که نئ (ل ۱۰) «بۆنی تاریکی»

«وینه که ی ماموستا زۆر گۆرا بوو، ته ماشای کردم و چاوی لی داگرتم (ل ۱۵) «بۆنی تاریکی»

* رازخانه ی گومان لا په ره (۲۵-۴۶)

* لیته دا چیرۆکنوس بی ناگا بونیادی چیرۆکه که ی له سه ر نه وه هه لئاوه که ده کری له دلێکدا «رق و خوشه ویستی»، «ئاو و ناگر»، «خوداو شه ی تان» جیگه ی ببیته وه.

هه رچه نده نه وانه سیفاتی هه ره سه ره تایي مرون و نو سه ر گومانیا ن لی ده کات.

هه ر زوو ده که وینه نیو دنیا یه ک له رارایی و نه ندیشه و په ژاره و بیته ومی دییه وه، وه ختیک «که سی یه که م» هه ست ده کات ژنه که ی «نازادی» لی زهوت کردوو «نه و نازادییه ی به ژنیک زهوت ده کری» که «سیبه ری پیاوه / بۆنی تاریکی» رقیک له ژنه که ی هه لده گری، به نیوی فکری فراوان و داهینانه وه ده یه وی نه زمونی خوی دووباره بکاته وه به وه ی که «نازادییه بی مانا که ی» به ژنیک دیکه بفروشی به و نیازه ی که نه و وه ک باوکه «ناده م» نییه و «نازاده» له «هه لبرژاردندا» وه ختیک نا ده م ده بوو هه ر «حه وا» هه لبرژی. بی ناگا له وه ی که نازادییه که ی هه رچه نده ره هابی هه ر ده بی «حه وایه ک» هه لبرژی.

* بیجگه له و بونیاده «رووکه شه» که سه رتاپای چیرۆکه که ی گرتوته وه.

بونیادیکی ناوهکی چیرۆکی «رازخانهی گومانی» زۆر به تووندی به چیرۆکی «تهرم» هوه گرێ داوه.

له ههردوو چیرۆکدا «جهدهلێکی» قوول و پرفکرو فلهسهفی دهخاته روو، بهلام به دوو دیوی جیا.

۱- نیکه رانی و ترس و گومان لهو «مندال» هی جاری ههر له دنیای نهبون دایه و په یوهستی هیچ بیرکردنه وهیهک نییه. «ههشت مانگ بوو نافهریدهی دزبوی گومان دههزوا. (ل ۳۵). بۆنی تاریکی» نهو ترسی باوکه، ترسیکی هونهرمه ندانه لهو نهوهی که دیت و «به پهی ژیر پیتی راده کیشی» نهوه جگه لهو بیرکردنه وه هه میسه نامادهی که کوپ باوک به خاک ده سپیژی.

۲- دووهم دیوی فلهسه فیانهی که له «تهرم» دا دایژراوه، دهسه لاتتی باوکه.

دهسه لاتتی به ههیهت و پیروزی باوهک. نهو دهسه لاتهی نهک بیری داهینان و فکری نویتی له جهستهی مندالدا خهساندووه و ئیسیکی هاریوه، نهوه تا کاردانه وه فسیولۆژییهکانی خوی دهسپێته وه دهلی «باوکه بۆنی کردووه، زۆر ناخۆشه، زۆر زهحمهته بهو شیویه باسی باوکه بکهه. (ل ۹۳) «بۆنی تاریکی»

* تهرم دوا چیرۆکی کۆمهله کهیه و شونیتیکی دیاری له دنیای چیرۆکنووس داگیرکردووه، له ژمارهی «۱۳» تایهت به چیرۆکی گوڤاری رامان بلاوکهراوه تهوه، برام «نهجات هه مید نهحمه د» نووسینیکی شایانی له سه ر نووسیوه. بۆیه به پیتیستی نازانم له سه ری بدویم.

* چیرۆکی «میرزاو کابرایه کی بیگانه» ناتوانین له چیرۆکنووس جوانتر بیناسینین که دهلی «له سه رهتای سالانی ههشتادا خووم دابوه گرام گرین، ههزم ده کرد هه موو خه ونه کانم به زیندوویی بگرم، که چی ته نیا نهو دوو چیرۆکه بوون به داوی چیرۆکه وه. (ل ۷)»

* نووره شوشه، دوو رووداوی میژوویی.

هه‌رتک چیرۆک گێڕانه‌وه‌یه‌کی ساده‌و پر رووداویان هه‌یه‌. هه‌رچه‌نده
نوێ بوونه‌وه به‌ خۆیا نه‌وه نابین، به‌لام جوولانی ناخی که‌سه‌کان هه‌ردوو
که‌سه‌کان هه‌ردوو چیرۆکی زیندوو هه‌شتۆته‌وه.

* قۆنده‌ره (ل ۸۵ - ۹۱)

ئه‌و چیرۆکه‌ وه‌ک سه‌ره‌ قه‌ڵه‌م نووسراوه‌و گرنگی پێنه‌دراوه‌، به‌لام
سه‌ره‌تایه‌کی زۆر رهنده‌ بو‌و چونه‌ ناو که‌سایه‌تی و که‌شف کردنی نه‌هتی
له‌ رێگه‌ی شته‌کانه‌وه‌.

به‌و پێیه‌ی «شته‌کانمان هه‌رچه‌نده‌ لێک بچن بۆنی ئیمه‌یان لێ دیت»
به‌ رای من خۆتندنه‌وه‌ی شته‌کان و ده‌نگ هه‌لپه‌ریان جوژه‌ ته‌کنیکه‌کی
قوول و پر ده‌لاله‌ته‌ نه‌ک له‌ چیرۆکی کوردیدا له‌ جیهانی‌شدا غه‌دری
لێکراوه‌و حه‌قی خۆی نه‌دراوه‌تی.

* ئه‌وه‌ی ماوه‌ بیلێین «ئه‌و کۆمه‌له‌ چیرۆکه‌ هه‌ر چه‌نده‌ له‌ ده‌ره‌وه‌و له‌
غهریبه‌ی نووسراون و بلاوکراونه‌وه‌، که‌چی ره‌گ و ریشه‌و بۆن و به‌رامی
هه‌ر هه‌موویان ره‌نگدانه‌وه‌ی ئێره‌ن و ئه‌زمونی ده‌ره‌وه‌و بۆنی غه‌ریبه‌ی
له‌ ناویاندا نه‌تواوه‌ته‌وه‌».

هه‌ژان له سیبه‌ری زماندا

ئه‌و ئیقاع و سیحرو ختوکه‌ی زمان له شیعردا ونی کردووه ده‌بی له چیرۆکدا بیدۆزیته‌وه، ئه‌و زمانه‌ی ده‌لاله‌تییکی نوێ و سیحریکی ئاوس به‌ وشه‌کان نه‌دا چیرۆکی پی‌ نانووسریته‌وه. چیرۆک له‌و جوغزه‌ ده‌رچوووه که ته‌نیا نووسینه‌وه‌ی، یان چووکله‌ کردنه‌وه‌و گه‌وره‌ کردنی حاله‌تییکی بی‌ت و به‌س. ئه‌ورۆ چیرۆک وه‌ک بروسکه‌ی نیسه‌شه‌وه‌ نه‌گه‌ر بۆ ساتیکیش بی‌ت دنیا رو‌شن ده‌کاته‌وه.

* «هه‌ژان» کۆمه‌له‌ چیرۆکیکی برای چیرۆکنووس (که‌مال عه‌بدو‌ل‌لا) یه (کاروان). شه‌ش چیرۆکی کورتی گرتۆته‌ خۆی له‌ نیوان سالانی (۹۸۵ - ۹۹۱) نووسراون. له‌ سوید سالی (۱۹۹۲) چاپکراوه.

* «نامه‌یه‌کی به‌ په‌له» درێژترین چیرۆکیه‌تی و چل و دوو لاپه‌ره‌ی داگیر کردووه. برای نووسه‌ر له‌و چیرۆکه‌دا بی‌ په‌روا کۆمه‌له‌ رسته‌و وشه‌یه‌کی زۆری تی‌دا به‌ خه‌سار داوه‌ بی‌ ئه‌وه‌ی ده‌لاله‌تی شتیکی نوێ بن، جگه‌ له‌ وه‌سفییکی دووباره‌ بوه‌ی حاله‌ته‌کان. هه‌ر چه‌نده‌ به‌ ته‌واوی بی‌ هومیدی نه‌کردوین و له‌ تاکه‌ حاله‌تییکه‌دا ده‌لاله‌ت و مانایه‌کی نوێی به‌ «تۆپه‌له‌ به‌فر» داوه.

* (خۆدیتت چه‌ند به‌ گۆره‌وه‌ تۆپه‌له‌ به‌فره‌که‌تم هه‌ل‌گه‌رته‌وه‌و خسته‌مه‌ نیو په‌نجه‌ له‌رزۆکه‌کانم؟ به‌ ئاره‌زوویه‌کی چه‌ند سه‌رسامه‌وه‌ تیرو پر بۆنم

کرد، دهزانی وام ههست دهکرد بۆنی په‌نجه‌کانتی هه‌ل‌گرتوو؟ هه‌ژان- (٧٣).

* ئه‌و چیرۆکه‌ تاکه‌ که‌سیکی «بی‌سیما» دایپۆشیوه‌ و ئه‌و نه‌سڕینه‌ی که‌ باسیشی ده‌کات وینه‌یه‌کی کالی خۆبی و سیبه‌ریکی له‌رزۆکی ئافره‌ته‌. وه‌ک هه‌ر «کچیکی کورد» چاوه‌ڕێی «ئازادیک» ده‌کات. ئه‌و چاوه‌روانییه‌ی نیوه‌ی که‌سیه‌تی پیاوی رووخاندوه‌و ه‌ی خوشی ره‌شکردۆته‌وه‌.

* هه‌رتک «که‌سه‌کان» گشتین و تایبه‌تیه‌ک به‌ خۆیان دروست ناکه‌ن تا خۆنه‌ر بتوانی وینه‌ی «خود»ی تێدا ببینیته‌وه‌.

* به‌ تایبه‌ت کردنی حاڵه‌ته‌کان و که‌سه‌کان ئه‌و کۆله‌که‌ زیره‌نی چیرۆکه‌که‌ «نامه‌یه‌کی به‌ په‌له‌» لیتی بێه‌شه‌.

* «هه‌ژان» دووه‌م چیرۆکی درێژه‌تی و (٢٣) لاپه‌ره‌ی داگیر کردوووه‌ بۆته‌ ناوینسانی کتێبه‌که‌ش.

سه‌ره‌تای سالی (١٩٩٢) نووسراوه‌و هه‌رچه‌نده‌ «نامه‌یه‌کی به‌ په‌له‌» کاتی نووسینی نه‌ نووسراوه‌ به‌لام وه‌خت له‌ نیتوان ئه‌و دوو چیرۆکه‌دا «وه‌ختی نووسینیان» تیکه‌له‌.

گۆله‌ له‌ هه‌ژاندا هه‌ر ئه‌و نه‌سڕینه‌یه‌ که‌ له‌ نامه‌یه‌کی به‌ په‌له‌دا ئاماده‌یه‌یه‌کی نادیاره‌ هه‌یه‌. چیرۆکنووس به‌ هیچ شتیه‌یه‌ک نه‌یتوانیوه‌ نه‌فه‌سیکی جیاوازه‌ له‌ نیتوان «گۆله‌ و ئازاد»دا دروست بکات که‌ به‌حساب دوو که‌سی دوو چیرۆکی جیان.

١- ئه‌گه‌ر تارمایی که‌سیک گۆله‌ی بانگ کردبێ.

١- ئه‌وه‌ نامه‌یه‌ک ئازادی په‌لکێش کردوووه‌.

٢- ئه‌گه‌ر ته‌قینه‌وه‌ و هه‌ژانی دنیا گۆله‌یان روو به‌رووی مردن کردبێته‌وه‌.

٢- ئه‌وه‌ «لافاو و داله‌که‌» ته‌نگیان به‌ ئازاد هه‌لچنیوه‌ و مه‌رگیان پێشان داوه‌.

٣. ٣. له‌ هه‌ردووک حاڵه‌تیشدا (ته‌قینه‌وه‌یه‌کی ده‌روونی یه‌ک بین)

دروست ده کات، له بهر زالبوونی چیرۆکنوس به سهر ههر دوو کیاندا زمان و ده لاله ته کان وشه یان له حاله تیکي زور گشتیدا راگرتووه.

* «ریځای سیوان» کورتین چیرۆکی کومه له که یه دواي «دوا سهردان» نه گهر نه وه هه موو رسته و په ره گرافه باب ته یانه نه یان ده توانرا به چیرۆک تیکي سهر که وتوی دابنیتین. نه وه رسته باب ته یانه ی چیرۆک ده کوژن.

- «حه مه» به بیتزار ییه وه جگاره یه کی دهره یناو بهر له وه ی له نیوان لیوه کانی گیر بکات، ناخ تیکي خفه تباری هه لکیشاو به ده ست تیکي له رزۆکیشه وه ده نکه شقار ته یه کی دهره ینا، جگه ره که ی داگیرساند... تاد، «هه ژان لاپه ره ١١» ههر له وه چیرۆکه دا چیرۆکنوس جار تیکي دیکه هومید تیکي دیکه مان ده دات، که ده ش به چه که ره ی نه وه زمانه ی دابنیتین که ده ش له داهاتوودا له دنیای چیرۆکنوسدا بخولقتی.

وه ختیک بو ته فسیری دهر وونی ناخی «حه مه» ده لاله تیکي نو ی به ده ورو بهر ده به خشی.

* تاریکی شه و و حه یا رژان و چه ک تیکي لووله به قوړ.

* به ده ستر پرتیک په رده ی تاریکی و له ش تیکي ناسکی کون کون کردو قه تره ی حه یا رژانه که شی کرده هه لم.

* هه سستی کرد پیستی له شی وه ک کیفیتک له به دهنی جیا ده بیته وه. «حه مه» نمونه ی نه وه گه له یه که تا ئیسته ش ناموس و حه یای به باجوویان به خوینی نافرته ده شونه وه. نه وه نامووسه ی که هه رگیز ناشور یته وه.

* تو ی ئیسته ... نه وه ی دویت. سییه م چیرۆکی کومه له که یه و (١٠) لاپه ره ی داگیر کردو وه ... ناویشانی چیرۆکه که ته واوی مانا و مه غزای چیرۆکه که ی هه لگرتووه.

نهیتنی چیرۆکه که ی خاو کردو ته وه. ههر چه نده بنیادی زمانی چیرۆکه که له سهر «دۆزینه وه ی نهیتنییه ک» رۆنراوه به لام په له کردنی چیرۆکنوس له سهر روو هه لمالینی وشه و

رووت کردنه وهی واتا زمانه که ی پوچه ل کردۆته وه. هه ره له کۆتایی دێری دووه مدا چاوه روانی خۆینه ری به ئه نجام گه یاندوووه و چیرۆکه کهش به پایان.

- له نیگا نهیانی و پر دیقه ته کانیدا وا ده رده که وی که به راوردیک له نیوان منی نیو خه یالی و منی دانیشستوو دا بکا. (هه ژان - ۲۱) راشه کردنی هه رتک «منه کان» بی هومیدییه ک دینیتته گوپی و به دوا دا گه ران و نیگه رانی خۆینه ره ده کاته هیچ و شتیک نامینی خۆینه ره به دوایدا بگه ری.

* به گشتی زمانی چیرۆکه کان مژده به خشن ئه گه ره وشه کان له رووت بوونه وهی مانا بیاریزی.

چونکه ده توانین بلیین، تا ئیسته چیرۆکی کوردی له جیاتی لیواو لیوکردنی زمان و وشه له سیحرو مانا خه ریکی پرۆقه کردنه به ریکخستنی وشه و سینتاکسی رسته کان.

* ناکری چاویش له وه بیۆشین که ئه وه زمانه ی ره نجی فره اد و توانای بی ئه ندازی شاعیرانی کۆمه له ی روانگه ی «به هه ده ره» داو هیشکی کردنه وه لیته دا که م و زۆر رهنگی داوه ته وه.

به لام سه د شوکر ئاواره بوونی چیرۆکنووس بۆ ئه و دیوو گه ران و تیکه ل بوونی ئه و ره نگدانه وه یه ی تاراده یه کی باش که م کردۆته وه .. * ئه مسال سالی هاته و به روبوومی وه رزه نه زۆکه کان له تامی ده مه ت ده درومه وه.

* چاوه کانم یه که پارچه نیگا کانتی لی رواوه.

داوای لیبوردمان بۆ برای چیرۆکنووس که ده شی په له کردن و کورت نووسین له هه ندی شوین راشه و ورد بوونه وه له ده سه لاتی جوانی نووسه ره به سه زمان و هونه ردا به سه رماندا تیپه ری بی.

چوارنان

«چوارنان» یه کهم کۆ- چیرۆکی بلاوکه راوهی به ریز (جهزا چنگیانیه)، نو کورته چیرۆکی گرتوته خۆی. نووسهر جگه له وهی ئه و بهرهمه ی پیشکesh به باوک و دایکی کردووه و پیشه کییه کی کورتیشی بو نووسیوه نه گهر پیشه کی نووسین ده رگایه ک بیت بو چوونه نیو چیرۆکه کان «ههر چهنده سهرده میکه باوی نه ماوه» ئه وه لیته دا کاک جهزا به و پیشه کییه ده رگایه کی فراوانی نه ک له سه ر چیرۆکه کان، به لکو له سه ر بیروبوچوون و فیکری گشتی خۆی کردوته وه.

ئه و پیشه کییه ئه وه مان پیده لئ که نووسهر به ههستیکی ناگادارو بهرنامه یه کی دارپژراو دهیه وی به شداری له پرۆسه ی نووسین و شۆرشی روشنبیری کورد بکات که درهنگ یان زوو، ده بی بکه ویتته سه ر پئ. جهزا ده نووسی: «من مرۆقی سهرده می خۆم و ههر کولتورو مه زه هب و فه لسه فه یه ک منی مرۆف و مرۆقانی تر بچه و سینیته وه دژی ده نووسم و ده وه ستم «چوارنان، لاپه ره 5» وه ک راو بهرنامه، ئیمه ریز له و بوچوونانه ی برای نووسهر ده گرین، به لام هونه رو داهیتان پتووستییان به و راپیشه و ختانه نییه و دهنگی خودی چیرۆکه کان له پیشه کییه که بهرزترو جیگرترن. نه ک چیرۆکی کوردی، گۆرانییه ههره سه ره تاییه کاتمان ده رگایه کیان له سه ر چیتژی سیکسی ئافرهت کردوته وه با ئه و ده رگایه ساده ش بی، به لام کوتراوه. دواتریش چیرۆکنووسانی

كورد باش چوونه پيش سيكس پانتاييه كي ديارى له رووبهري چيروك داگير كرد.

ئەو داب و نەريت و ياساو كلتورە.... رینگای پیشکەوتنی نەك ئافرەت، كۆمەلگای كوردی و یكەیتناو تەووە هەناسەكانی ژيانى كپ كردوو. بە ئاليەت و كەرەسە و بناغە و بنەمايە كي ناوخۆ دەرە كي پتەو و بە بەرنامەى دارپژراو كار دەكات، بەرەو رووبوونەووە خو ئامادە كردنێكى تۆكمە تری دەوێت. لەو نو چيروكه دا جگە له «خەونەكان مەسوتینە، دايكىكى برسى، چوارنان» دەنا هەر شەش چيروكه كەى ديكە بۆ روو هەلماڵین لەسەر نەيتنى سيكس و چەوسانەووە رووشكانەكانى ئافرەت بنیات نراون. لەو بوارە دا چونكە چيروكنووس بە وردى كارى كردوو «وەك مەبەست و فيكر» توانیویەتى ئامانجەكانى خۆى بپيكنى و گولتيك له بيابان برويتنى.

* * *

* شێخ تەها: يەكەم چيروكى ئەو كۆمەلەيە، بە شێوێهە كي رىاليزمى تەقلىدى يان رىاليزمى رووت، وێنەى خيزانێكى كلۆل و يەكنى له چەوساو تەرين ئافرەتمان بۆ دەگرێ. شێخ تەها كە له ژيەر بارى گرانى رۆژگارو چەوسانەووەى كۆمەلە دەنالتينى، رقى خۆى بەسەر خيزانەكەيدا دەباريتنى، نووسەر سەرەتا پشت ئەستورە بەو رايەى كە «لەو كۆمەلەگايەى ئافرەت تپیدا ديلە، پياویش تپیدا ئازاد نيە» وەك هونەر، رىاليزم دوا بەخشيشى خۆى داو، سەختە بونىادى داهيتانێكى «عومرپ» لەسەر رىاليزمى تەقلىدى رۆبىرئى. ئەو رىاليزمەى خەونەكانى مرۆى تپیدا ناپشكووى، چيروكيش دەكاتە عەبدىكى بەستە زمان. «مامۆستا قزنجى» له چيروكى كوردیدا رابەرى رىاليزمە جگە لەو هەش ئەو ريبازە گەورە تەرين پانتايى له چيروكى كوردیدا داگير كردو، هيچ چيروكنووسىكى كورد نابينيەو لەو بوارە دا كارى نەكردبى.

* چيمەن: چيمەن ديار تەرين چيروكى ئەو كۆمەلەيە، زمان جگە

له وای وهک ئاله تیککی ده برپین وه گهر خراوه، توانیویه تی بیته هه لگری
حاله ته نه فسی و گهرمه کانی چیمهن.

- با سنگ و مه مکت بیینی، پیاو شیتی سنگ و مه مکی
نافره ته..... ل ۲۷

- توزی بۆن له خۆت بده، بۆن ئاره زووی پیاو ده هه ژیتنی....
- ئادهی کوا تارا که بیده به سه رتدا.... کچم پیاو به تارایه کی سوور
تووی ده تکی

(چوارنان- چیمهن) ل ۲۷

نیادی ئه و چیرۆکه له سه ر نهیتنی پیکهاته ی سیکسی ئافره ت
روئراوه، به و ده لاله ته ی که هه موو نه دنامه کانی له شی ژن نابیی
باسبکرتین و نهیتنین. نهک له دیکه له شاری گه وره و ئاوه دان، له
ولاتی پر خوتنده وارو خاوه ن پروانامه «ژن» سرپیکه و باس کردنی
ولاتی ژن ئابروو چوون و نامووس تکانه.

چیمهن وهک گیانه وه ریکی به سه ته زمان ته سلیمی خواستی کو مه ل و
حه زه شیوا وه کانی «حه مه تال» ده بی، به لام چونکه ئه و دوو دنیا یه،
دنیا ی جوانی و خو شه ویستی و دنیا ی گه ره لاوژه و رق، زۆر پیک نامۆن
و لیک دوورن، ئه و ته سلیم بوونه شی به هیتند هه لئاگیرئ وشه هید
ده کری.

* ژنیک که هیتند سه ر کو نه کراوه، تا خو شی نهیتنییه کانی له شی
خوی نازانی، به لام «پاکیه کی ره ها» له ناخیدا هاوار ده کات
- نه به خوا.. به سی جزمه ی قورنان له ژیا مندا پیاو دهستی بهر له شم
نه که وتووه. ل ۳۱

* نه گبه تی کورد له وه دایه تا تاوانه هه ره شو ره ییه کانیشی به حاله تی
به کورد بوونی گریدراوه، حه مه تال دوا ی که تنه که ی «بووه به جاش»
ل ۳۴

ئه و دوا رسته یه گۆرانییک نییه و ته نیا رسته یه کی گوزاره یه و ده برپینی
حاله تی «حه مه تاله» ده نا ده کرا حه مه تال بووبایه پيشمه رگه یان هه ر

شتیکی دیکه. زهبروزهنگی پیاو له کۆمه‌لگای رۆژه‌لات هه‌رگیز پیتوه‌ندی به باری سیاسی نه‌و که‌سه‌وه نه‌بووه، چونکه سیسته‌می دین و کۆمه‌لایه‌تییه‌که له‌هه‌موو بواره‌کانی سیاسه‌ت وه‌ک سولتان چۆکی داداوه و بواری گۆرانگای و بیرکردنه‌وه خنکاوه.

* * *

* ئاوینه. شۆربونه‌وه به ناخی «کچدا»، وینه‌یه‌کی ته‌واو نزیکی «کچانی» کورده، نه‌و کچانه‌ی له ژێر زه‌بری «نێر» دا ده‌نالێن.

«نازاد چه‌نگی له قه‌ژه‌ خواوه درێژه‌ خه‌نه‌یه‌که‌ی گیر کردو به ... ل ٤٠»

نه‌و ره‌فتارانه‌ی نازاد ته‌واو ئاسایین. نه‌گه‌ر بزانی له‌سه‌ر ده‌ستی باوکی جوانترین وانه‌ ده‌خوێنی «کوڤم نازاد ئافره‌ت له‌ جیزه‌ی ئاژه‌لن خواو پیتغه‌مبه‌ر و قورئانی پیرۆز... به‌ نیوه‌ی پیاو دایان ناو» ل ٣٨

ئه‌وانه‌ نمونه‌ی هه‌ره‌ساده‌ی پیاو، له‌ کۆمه‌لگای «زالی نێردا» به‌لام هه‌ست و ئاره‌زوو پیتووستیه‌ سیکسییه‌کانی «نه‌رمین» نه‌ک ته‌نیا خۆی چیرۆکنووسیش و مامۆستا ره‌وف هه‌سه‌نیشی به‌ هه‌له‌ بردووه‌ نه‌گه‌ر وا هه‌ست بکه‌ن «پیاو هه‌موو وه‌ک یه‌ک نین» دوا‌ی نه‌و خۆشه‌وێستیه‌ بی ماناو سیکسییه‌ی «هۆشیاری» جیرانیان بکه‌وی.

راسته‌ ئه‌وانه‌ ته‌له‌ی رۆژگارن و هه‌موو تیتی ده‌که‌وین، به‌لام ده‌بی نه‌وه‌ بزانی، جیاوازی نێوان «پیاوه‌کان» شتیکی رووکه‌شه «پیاو هه‌رگیز واز له‌ ده‌سه‌لاتی ره‌هاو زالمانه‌ی خۆی ناھێنی» چونکه‌ نه‌و ده‌سه‌لاته‌ پشت به‌ بنه‌ما سه‌ره‌کییه‌کانی ئابووری ده‌به‌ستی و پیاو به‌ره‌نجی سه‌ده‌ساله‌ی به‌ ده‌ستی هێناوه.

* نازادیش له‌ حاله‌ته‌ سیکسییه‌کانی بۆ نمونه‌ له‌گه‌ڵ خوشکی هۆشیار نه‌رم و نیانه، به‌لام پیاو له‌کاتی پیتووستیدا نه‌و سۆزو خۆشه‌وێستیه‌ به‌ پولێ ناکی و ده‌سه‌لاتی ئاماده‌ی به‌کار دینی.

* خۆشه‌وێستی یه‌ک مه‌وداو یه‌ک ره‌نگ و هه‌تا هه‌تایی رۆژه‌لات دوا ته‌وقی پیاوه‌ له‌ گه‌ردنی ئافره‌تی کردووه.

* * *

کۆتایی

ریالیزمی تهقلیدی: له هه‌موو چیرۆکه‌کاندا پشتی به‌و چه‌که نه‌ستووره، توانیویه‌تی بۆ ده‌رخستنی حاله‌ته‌ نه‌فسی و شاراوه‌کان وه‌ک هونه‌ریکی زیندوو وه‌گه‌ری خات و بنه‌مای چیرۆکه‌کانی له‌سه‌ر هه‌لنئێ. - ره‌گه‌ز «مێ»: نه‌و دنیا کاریگه‌رو گه‌رم و پر کێشه‌یه‌ی ئاگر داوه‌و یه‌کیک له‌ دیواره‌کانی دین و کۆمه‌لگای وه‌به‌ر مستان داوه‌.

- زمان کاریکی هه‌مه‌لایه‌نی بۆ نه‌کراوه، وه‌ک هونه‌ریکی سه‌ر به‌خۆ نه‌جوولآوه، زۆر به‌ساده‌یی «هه‌تا هه‌ولێ نه‌داوه‌ له‌ به‌کارهێنانی وشه‌و و پێکهاته‌ی رسته‌دا له‌ ناوچه‌یه‌ک بچێته‌ نه‌و دیو» وه‌ک زمانی چیرۆکیش تایبه‌تییه‌کی نییه‌، نه‌وه‌ش له‌ ده‌ستدانی ره‌نگینترین گۆلی چیرۆکی نه‌ورۆیه‌.

- گفتوگۆ: چیرۆکنووس وه‌ک ئه‌رکیکی مروی و نیشتمانی ته‌ماشای پرۆسه‌ی نووسین ده‌کات و ئاستی هوشیاری نه‌و کۆمه‌لگایه‌شی خۆیندۆته‌وه‌ که‌ له‌ دوا پله‌ی زینده‌گی، ژيان ده‌باته‌ سه‌رو به‌ساده‌ترین که‌نالی گفتوگۆ له‌ گه‌لیان ده‌دوێ.

- سێکس بۆ سێکس: زۆران ده‌لێن نابێ سێکس هه‌ر بۆ پێشاندانی سێکس باس بکری، به‌لام ئێمه‌ به‌لامانه‌وه‌ شوره‌یی نییه‌ که‌ به‌بێ هه‌یج مه‌به‌ستێک و ته‌نیا وه‌ک جوانکارییه‌کانی سێکس پێشان بدری، چونکه‌ ژن بۆ خۆی ته‌واوی ژيانێ مروی داگیر کردووه‌، وه‌ده‌رنانی له‌ خانه‌ رو‌شنه‌کانی نه‌ده‌بدا مانای سووتاندنی جوانترین و ناسکترین مێرگی زینده‌گی و مانای مرویه‌.

خه مه کانی پایز

پایزی ژن یان سپیده وشه

به نیازی کردنه وهی دهر گایه ک، په نجه ره یه ک بۆ دیو دنیای پر نهی نی ژن و نه و دیو فله سه فله ی رۆژئاوا قه له می کمان له (خه مه کانی پاییز) وه ده ردا.

بواری کارکردنی (ریتواس خان) ده توانین بلیتین رووداوه و بهس، ئیدی نه و پژانی وشه و ترازانی شعورهش له په راویزی رووداوه کانیدایه، به لام ئیمه له و نووسینه نیوه چله شدا به ریتی چیرۆکنووسدا نارۆین و خانه کانی رووداو وهک (رووداو) ناخوینینه وه هه رچه نده نووسه ر له راوکردنی حاله تی گه یوی رووداوه کان و بۆسه ی رۆژگاردا سه رکه و تووه.

* نه گه ر بواری کارکردمان له و ده قانه دا له پرۆسه ی به کاربردنی زماندا بخهینه گه ر دیسانه وه ده بی وهک سه ره تاکانی نووسین خه ریکی پیداچونه وهی سینتاکس و پیتها ته ی رسته و توانای دهر پرینی رووداوین و له و گوومه داخراوانه دا خویمان بخنکینین.

چونکه له و ده قانه دا پرۆسه ی زمان وهک ئیستاتیکا شوین کاریکی نیه. بۆیه دیسانه وه ناچارین ریتیه کی دیکه هه لنین بۆچونه نیو ده قه کانه وه که نه ویش ده شی خو هه لواسین بی به (وشه) و بهس.

سه ره تا (خه مه کانی پاییز)

(پاییز) ئەو ولاتە ڕەنگ زەر دەهێ پێوستی بە هەموو شتێک هەبێ
 بۆ ڕاڤە کردنی پێوستی بە (خەم) نێه دەشی نووسەر و خاوەن بیران
 زۆربان لە پاییز قەرز کردبێ، بۆ دەرپێنی (خەم و ئەندێشە) خۆبان
 بێ ئەوێ ئێزافە یەکی هەر چووکە لێیان بۆ (پاییز) کردبێ، بە کورتی
 ئەوێ پاییز نایەوێ بۆ ناساندنی (خەمە)، جوانترین ئێزافە بۆ پاییز لە
 ئەدەبی ئێمەدا کرابێ ئی سەر دەستێ شاعیرانە (گۆران) کە دەلێ:
 پایز... پایز...

هه‌وکی پرچ زه‌رد

داهێتان و بازی بوێری لێره‌دا ئەوێه کە پایز (هه‌وکه‌) ئەو سیفە یه‌ی
 کە پایز بە خه‌ویش به‌خۆیه‌وه نه‌دیوه‌.

* خه‌مه‌کانی پاییز لێره‌ وشه‌یه‌کی چووکە لێهه‌، وشه‌یه‌کی داخراوه‌
 (خەم) بۆ ڕاڤە کردنی (پایز) پایزێکی کراوه‌ و فراوان و پر مانای جیاواز
 به‌کارهێنراوه‌.

وه‌ک ئەوه‌ وایه‌ بێتی (سپیا یه‌کانی به‌فر) یان. (ته‌ری باران) به‌
 جیاوازی له‌ واتادا.

له‌وه‌ ده‌لاقه‌یه‌وه‌ ناچارین له‌ سێ کوچکه‌ی (مردن. خەم. پایز) به‌جینه‌
 نێو ده‌قه‌کانه‌وه‌. کە هه‌رسێ وشه‌ش له‌ بونیادی گشتیاندا هه‌مان
 بوعدی واتایان هه‌یه‌.

١- مردن:

مردن له‌ هه‌موو چیڕۆکه‌کاندا یان (سه‌ره‌تایه‌که‌) بۆچوونه‌ نێو دنیای
 رووداوه‌کان یان نه‌نجامی رووداوه‌کان.

ئەو مردنانه‌ی هه‌یج مانایه‌ک ناده‌ن، مردن لێره‌دا ته‌نها سپینه‌وه‌ی
 ژیانه‌و دیوێکی ون و نه‌دیوو تاریکه‌. مردن ته‌نها وه‌ی په‌رده‌ی شانۆ
 به‌کارهێنراوه‌ که‌ رووداوه‌کان داده‌پۆشێ. تاکه‌ مردنیش که‌ له‌وخانه‌
 داخراوه‌ دێته‌ ده‌رێ، له‌ هه‌موو مردنه‌کانی دیکه‌ جیا یه‌، پانتایه‌کی
 جیاوازی داگیرکردوه‌، بوعدیکی دیکه‌ی به‌ مانا به‌خشیه‌وه‌ له‌ چیڕۆکی

(ئىنجانە) ۳۰ ل - ۳۹ كە لە ھەردوو مردنى (دايك و كچ) ديار ترە.
 ئەويش مردنى ئىنجانە كەيە يان شكانى ئىنجانە كەيە.
 مردنى ئىنجانە كە لە ھەموو مردنەكانى ديكە فەلسەفى ترە.
 * نزيكەي تەواوى چيرۆكەكان كە پرن لە مردن، ھەمان شىۋەي مردن
 دووبارە دەكەنەو بە بى ئەوئەي سيفەتتيك يان روئيايەكي نوئ بۆ مردن
 بىتە گۆرى.

ئەو روئياو بۆچونەي كە نووسەر لەو سەدان نيوانە جيا دەكاتەو كە
 ھىندەي بتەوئ چيرۆكى پر رووداوت بۆ دەگىرنەو.
 * دەتوانين مردنيتكى ديكە ديارى بكەين كە لە گۆشەي مردنى باو
 چۆتە دەرى و ئەگەر پەرەي پى درابا روئيايەكي بۆ چيرۆكنووس دروست
 دەكرد، ئەويش لە چيرۆكى (زىل. ۵۹ ل - ۶۲) دا
 * دەلّين ئىستا ئەو ژنە چۆتە پىستى جنوكەو شەوانى درەنگ بەم
 سەحرايانەدا دەگەرى.
 ھەر چەندە لەنگى رستەكە بەشيتك لە جوانكارى كەي ون كرده.

۲- خەم:

لە ھەر ھەموو چيرۆكەكاندا وشە بە شوتن (خەمىك) دا وىلە، بە
 دواي راھەكردنى خەمىكدا دەگەرى، بى ئەوئەي ئەو خەمە نەيىنەك
 ئاشكرا بكات. يان بى ئەوئەي ئەو خەمە بازدانىك يان گۆرانىك
 دروست كات و زمان و وشە لەو داخراويەي (واتا) يە پرزگار بكات.
 * (خەم وەك دار بەروو لە ناخياندا رەگى داکوتابوو (كۆچ ل ۹) ئەو
 رستەيەيان ئەو حالەتە دەتوانرى بە ھەمان واتاوە دەگەل ھەموو
 چيرۆكەكان بەكاربرى.
 * بەلام ھاودەمى گيانىم تەنيا ئازارەكانى رۆحمن ئەوان ھاو خەم و
 ھاو ناسۆزى مەن ل ۷۰)

۳- پايز:

پایز ده کړی، پایزی تهمهن، پایزی چیروک بی دهست بردن بو پایز،
 وده گره خستنی پایز به و درشتیه نه تهمهن کامل دهکات ونه چیروک.
 وده گره خستنی پایز به و تهرزه سه د ساله تنها هر له نه ده بی نیمه دا
 باوه و ده توانین چندان نمونه ی بالا چ له چیروکداو چ له شیعر دا
 بهیینه وه.

گه یشتنی (هیمن) به و پایه به رزه له شیعر ی لا وانه وده دا یان له و
 شیعره پر غوربه تانه ی نه شکی روحی ده گهل ده رژی، پشکیکی گه ورده ی
 پایزیان تیدایه، دوا ده نگدانه وده ی پایزی له (ژهنه رالی پایز) ی همه
 عامه ر عوسمان دایه.

له چیروکیشدا ده ریایه ک له و تهرزه باوه ی به کاربردی پایزمان هیه.
 له نه ده بی جیهانیشدا ره گی نه و به کاربرده له گهل ره گه هره
 سه ره تاییه کانی نه ده بیات تیکه له - ده شی نیمه نو سه ریک یان
 شاعیریک نه بیینه وه که هه ولتی نه دابی غوربه تی خوی وه ک ناده میه ک
 به پایز وهرنه کا.

* لیړهش نو سه ری به نرخمان (پایز) له ساده تر ی و باو تر ی تهرز دا
 وده گره ددخا. بو نمونه

* بیر ی له خه می گه لا ریزانی دارستانه که و گه لا ریزانی خه می خوی
 نه کړو ته وه. ل ۶۴

له لیکدانه ویه کی هره ساده دا بونیادی ناشکرای چیروک که که له
 هه مان کاتدا بونیادی شاره و ه شیعه تی دیته سه ر ناو.

خه می دارستانه که = خه می خوی

دارستانه که = خوی

دارستانه که = خوی

(خه م و گه لا ریزان) جوو ته ناویکن بو یه ک مه به ست جگه له
 لیکدانه ویه کی زور باو چیدیکه له خوبان ناگرن. ئیدی وه ختیک
 پرسته له تو یکللی مانا کان رووت ده کړینه وه خوینه ر مه به ستی نیه داخو
 (دارستان، خوی) کامیان ده بیته (رووداو) یان کامیان ده بیته سه ر دی.

یان ده‌لټی:

- بیر له خۆی و پایز ده‌کاتهوه ل ٦٤ (ده‌توانرئ هه‌ر کامیکیان لایبری) ئه‌وه‌ش ده‌لاله‌تی به‌گه‌رخستنی ساده‌ی زمانه‌که‌ پرایه‌لټیک له دوا‌ی خۆی جټناهی‌لټی.

ئه‌وه‌ ئه‌و حاله‌ته‌یه‌ که‌ پیتی ده‌گوترئ کارکردن له‌ سینتاکسی زماندا یان رټنوسی باو.

* نه‌گه‌ر بکری بټین گه‌وره‌ترین و فراوانترین بوار که‌ تا ئیستا کاری داهیان و خۆ‌فه‌رزکردنی تیدا نه‌گه‌یه‌وته‌ شوونی شایان (ئه‌و بواره‌یه‌ نټوی ئه‌ده‌بی ئافره‌ت‌یان لټناوه‌و منیش مه‌به‌ستم ئه‌و بواره‌یه‌ که‌ لایه‌نه‌ شاراهه‌کانی ناخی ئافره‌ت وه‌ک م‌رو‌ی خاوه‌ن حس و ئاره‌زوو و ژیان و سه‌ربه‌خۆیی ئاشکرا ده‌کات).

به‌لام مه‌خابن نووسه‌ری به‌ر‌تزمان وه‌ک ته‌واوی نووسه‌رانی ئافره‌ت هه‌تا ئیستا گه‌وره‌یی و جوانی و پاکی و زیندوویی هه‌تا ئابرووی ئافره‌ت له‌ په‌ر‌ه‌وکردنی دروستی ئه‌و رټپوره‌سمه‌دا ده‌بینه‌وه‌ که‌ پیاو بۆی کټشاون، لادان یان چ نه‌بی خه‌ون دیتن به‌ ئاره‌زووه‌ حه‌قیقه‌کانی ژن دامالینی ژنه‌ له‌ هه‌موو ئه‌و ئاکاره‌ جوانانه‌ی سه‌ره‌وه‌. به‌لام ئیمه‌ ده‌زانین گه‌وره‌یی ئه‌ده‌بی ژنان له‌ پرووتکردنه‌وی ژن دایه‌ له‌ هه‌موو ئه‌و سیما خوازاو پر شه‌رم و ته‌سلیم بوونانه‌ی کۆمه‌لگه‌ی پیاو بۆی په‌سم کردوون. گه‌وره‌ترین و پر فټلترین ئه‌و په‌ر‌ه‌وانه‌ وه‌فاداری یه‌کلایه‌نه‌ی پر‌ریای ئافره‌ته‌ بۆ خۆشه‌ویستی گه‌نده‌ل و دټوجامه‌ ئاسای پیاو، ئه‌و خۆشه‌ویستیه‌ی که‌ چ نه‌بی له‌ رۆژه‌للات مۆدرټنترین کۆته‌، قه‌شه‌نگترین ته‌له‌یه‌ بۆ خه‌ونه‌ زۆر ساده‌کانی ژن.

* نووسه‌ری به‌ر‌تزمان وه‌کو زۆر له‌ نووسه‌رانی ئافره‌ت به‌وه‌نده‌ یازی بووه‌ که‌ شټیه‌که‌ له‌ لټدانی ژن و پشت گو‌ی خستنی یاداشت بکات و یازی بټیت به‌وه‌ی ته‌نها پرۆتستی ئه‌و په‌وشه‌ بکات.

* * *

له‌ زۆر جټی دیکه‌، شتټیکمان به‌ نټوی وه‌گه‌رخستنی زمان له‌ زاری

په پړېدو، به لّام نه له دوور نه له نزيك نه وه مان مه به ست نيه كه هه ندي
براده رى ديكه به نيوى گړنگى دان به زمان راځي ده كهن، كه زياتر به و
لايه دا شته كه ليك دده نه وه (كه زمان له پرووى ريزمانى و شي وهى
سفت و بى گړتيا به كى نه و ناوچه يان نه وى دى به كار بېرى.)

له پروسه ي زمان، يان هه يكل و ئيستاتيك شتي كم مه به سته كه
جاري بواى راځه كړنى ته سكه. من به لاهه وه وايه كه هه موو شته كان
به پرووداو گړچن و مه عريفه و... تاد...

هه موو گړنگ و زېندوو و پر هونه رن به لّام نه وانه هه ر هه موو له به رده م
كاتدا شتى پر وپوچن و چوك داده دن، نه وانه نه و وه خته گړنگ بوون كه
به شيك له گړنگى راگه يان دن و روشن بېرى و هه وال كه وتبوه سه ر
شانى چيروك، نه وړو چيروكى هه وال ناميز، چيروكى پر پرووداو گړچن
هه ر كه سيك بگرى تيدا وه ستايه و هه ست و شعورى گوڼگر
هه لده ته كيڼي.

نه وى كات ناتوانى تيكي بشكيڼي، نه وى كات زېندوو راده گړي
زمانه.

زمان وهك فله سه فو پرووداو و گړچن و مه عريفه، زمان وهك
ر ابردوو سبه يڼي. ده كړي سيحريك و په وچووهك له هه ر وشه يهك،
له هه ر ده رپړنيك و له فزيك دروست بكرى، يان وه خه بهر به يڼي.
خه لكى داهيتانيان زور په نيو هيتاوه، پتيان زور بو خوش كړدووين،
ده شى ئيمه ش بيڼه خاوهن داهيتانيك له زماندا، ته قينه وهك له
وشه دا، له و زمانه ي تاكه بنه ماي بيڼه زېرى بو وغانه.

* ليږدها به هيچ جوړيك مه به ستم چيروكه ناسكه كانى (خه مه كانى
پاييز) نيه جگه له و شوڼانه ي راسته وخو نمونم ليږهيتاونه وه.

* له كوڼايدا ده شى چيروكه كان عاقلانه بن و ئيمه خوڼندنه وه يه كى
عاقلانه مان بو نه بووين و ببوورن.

وینه‌که‌ی خوشکت

* «وینه‌که‌ی خوشکت» دوا به‌ره‌می چیرۆکنووس (ره‌ووف
حه‌سه‌ن) ه، سه‌ره‌رای پێشه‌کییه‌ک، دوازدە چیرۆکی گرتۆته‌ خۆی، نه‌وه
جگه‌ له‌ پێنج پۆسته‌ره‌ چیرۆک له‌ ژێر سه‌رناوی (خۆشه‌ویستی به‌لام).
* سه‌ره‌تا پێشه‌کییه‌که‌ به‌هه‌مان سۆزو زمانی چیرۆکه‌کان نووسراوه‌،
یان ده‌شتی نه‌و پێشه‌کییه‌ وه‌ک چیرۆکیکی سه‌ربه‌خۆ ته‌ماشای بکری و
هیچی له‌ چیرۆکه‌کان که‌متر نییه‌. هه‌مان ته‌کنیک و زمانی تێدا
به‌گه‌ر خراوه‌، به‌لام چونکه‌ چیرۆکنووس به‌و دیده‌وه‌ نه‌هاتۆته‌ پێش،
تیمه‌ش وه‌ک پێشه‌کییه‌کی ئاسایی، به‌لام پر سۆزو نه‌ندیشه‌ و هه‌ندی
راستی ژیا‌نی نووسه‌ر وه‌ری ده‌گرین و هاوخه‌م و هاوسۆزی ده‌بین.

* * *

* ئاسۆ: ئاسۆی ناو‌نیشان و ئاسۆی ته‌مه‌ن و ئاسۆی هومێد یان
رووخانی بنه‌ماکان و نه‌مانی هۆکاره‌ سه‌ره‌کییه‌کانی به‌ پێوه‌وه‌ستانی
ئاسۆ هومێد و مانه‌وه‌ی ئاسۆ.

ناماناوی له‌ زنجیره‌کانی رووداو بدوین، دیسان نامانه‌وی له‌و
به‌رپر‌سیارییه‌ته‌ گه‌وره‌یه‌ بدوین که‌ خراوه‌ته‌ نه‌ستۆی چیرۆک، که
ده‌بینین کراوه‌ته‌ چه‌کی مانه‌وه‌و چه‌کی شو‌رش و چه‌کی بار‌کراوی فیکر.
ته‌نیا سه‌رنج ده‌ده‌ینه‌ نه‌و بیرو فیکره‌ نه‌وتراو و نامۆیه‌، نه‌ویش مانه‌وه‌و
له‌سه‌ری و هه‌ستانی «ئاسۆ»یه‌ وه‌ک هومێدی دوا مه‌نزل له‌وه‌ختیکدا

ئەو نەي ئاسۆيان بەدبەياری هێناوه مردوون، ئەوانەي لەوديو ئاسۆوه دێن و ئاسۆيان هەڵکردووه نەماون و لەدەست چوون. دەشتی ئەوەش لەو راستییە نزیکمان بکاتەوه «لە ناڤاگایی نووسەردا» کە هەول و شۆرشەکان «ئەدات و وەسیلەیهک نین بۆ گەشتن بە ئامانجێک»، بەلکە بۆ خۆیان ئامانجن. ئیدی ئەوانەي لەوديو تەلبەندەکانەوه بەو هومییدەن ئەوانە وەسیلەیهک بن و هومیید و ئاسۆي ئەوان نزیک بکەنەوه هەلەن یان ئەو ئاسۆیانە تاکە وەهمی خوش و گەرمی ئەوديو تەلبەندەکانن، ئەگەر نەئێین تاکە ئامانجی بەدەستھاتووی ئەو دیو تەلبەندەکان و دواواوتیان تەنیا ئەو وەهمیە. کە رجوودی نییە.

* پیت نەگوتم تۆ کیتیت! جوانترین شتووی گێرانیوەیە لەو کۆمەڵەدا، گێرانیوەی یادگار، نووسەر بەسەر بەخۆیی تەواو و ئامادەییەکی پتەووە دەست بە چیرۆکە کە دەکات و تا دوا پلە سەر بەخۆییە کە دەپاریزی.

(فەرموون خاتونە کەم! بەئارەزووی خۆت سەیری ئەم دووچاوانەم بکە... بزاتە هیچ جیاوازیکیان لەگەڵ هی گەمالە کەدا هەیە؟! ل ٣٠، بەلام ئێمە ناتوانین ئەو بەشارینەوه کە گەرموگۆری چیرۆکە لە نەیتینیە کە دایە، هێشتەوهی سەرنای چیرۆکە کە «پیت نەگوتم تۆ کیتیت» هەیکەلی چیرۆکە کە دەخستە دنیای سیحرو تەمەوه، وەک ئەفسوون دەمایەوه، لەگەڵ کالبونەوه و نەمانی ئەو نەیتینیە توانای چیرۆکە کەش کات دەبێتەوه، هەرچەندە زمانی دەرپرین خانەکانی سۆزو نەندیشە پێکوردۆتەوه، بەلام گۆرانییە کە کۆتایی و شادمانییە کە هەمووان خەمی مردنی چیرۆکە و مردنی نەیتینیە کەیه. هەستی سادە و کۆتایی هێندێ چیرۆکی هەرزەکانە ی باو، خەیاڵی جوانی نووسەری فربو داوه، دەنا بونیادی سەرەتاو کاکلتی چیرۆکە لە بەهای کات یان زەمەندایە کە هەرگیز ناگاتە شادی.

^ (هەموو بەسۆزو سەرسامییۆه بۆ ئەو دوو دلدارە دەروانن.. دەروانن چون خاتوون هەردوو دەستی کاسکی تەبە سەری توند بە سنگییۆه

نوساندووهو ... خوږ خوږ فرمیتسکی شادمانی ده‌ریتیت) ل ۳۸.

* ئەو لاپه‌رانه‌ی میژوو له ئەدهب و نووسیندا دده‌ره‌وشینه‌وه... ئەو یادگارانه‌ی مروڼ که هه‌رگیز نایه‌نده‌ی و جوانیشیان له‌و نه‌هاتنه‌ دبییه‌ی دایه.

* * *

* ته‌والیت: زمانیتکی په‌خشانی سفتوسوډل ئەندیشه و خه‌یال و سوژی «برزوو» یه‌ک ده‌گیریتته‌وه. له‌به‌رئه‌وه‌ی ئەو ته‌رزه‌ نووسینه‌ تا دوا هیڅ راوی تیدا کراوه، ئەو که‌سیه‌ته‌ لانه‌وازو رووته‌ هیتنه‌ به‌ خه‌لکی ناشنایه و بواری داهیتانی تیدا ته‌سکه.

* وینه‌که‌ی خوشکت: جوان نووسین له‌ریکه‌وت و رووداو دا، جوان نووسین له‌ چیرۆکی نه‌خشه‌ بو‌ ریتراودا ئەوه‌نده‌ی ده‌کرێ هاتوته‌دی. لی‌ره‌ چیرۆک بو‌ته‌ فه‌لسه‌فه‌ی ره‌وشت و ره‌وشتی فه‌لسه‌فه. چیرۆکنووس وه‌ک خاوه‌ن بیرو هوشمه‌ندیک، وه‌ختیک ده‌بینی هه‌موو‌کایه‌کانی دی بو‌تیه‌گه‌یانندی عه‌قلیه‌تی رۆژه‌لات، یان تیه‌گه‌یشتن له‌گه‌ڵ ئەو عه‌قلیه‌ته‌ بی‌ ئاکامه‌، دوا هه‌ولێ خو‌ی له‌ ریه‌گای ته‌کنیک و زمانی سو‌زو نه‌یتنی چیرۆک تا دوا پله‌ وه‌گه‌ر ده‌خا. خو‌ی له‌ هه‌موو بواریک نزیک ده‌کاته‌وه‌و تا گاته‌ به‌ته‌رازووه‌کانی ره‌وشت ده‌کات و هه‌ول ده‌دات ئەو نه‌فسه‌ خوودار و بیرو ده‌مارگیریه‌ بی‌ بنه‌ماو فریوده‌ره‌ی رۆژه‌لات تیکشکیتنی و به‌هوش و به‌ ئاگاییه‌وه‌ جوانترین تیه‌که‌لبوون له‌شه‌رمه‌زاری و دوو زلله‌ و دوو ره‌وشتی نابه‌رانبه‌ر و کاریگه‌ر بخو‌لقیتنی. ئەو زلانه‌، ئەو ده‌رسه‌ «ناخی» هه‌موو جوامیرتیکی رۆژه‌لات ده‌ته‌زیتنی و له‌ پو‌خلاواتی خو‌سه‌پاندن و تو‌ق و به‌ند و که‌له‌پچه‌کانی خو‌شه‌ویستی به‌ئاگادیتنی.

* (ئه‌لبی‌رت وینه‌که‌ی هه‌ر نه‌دایته‌وه‌ ده‌ستت... له‌ گۆمی چاوه‌ سه‌وزه‌کانی «سروه‌» ی خوشکتدا نقوم بوو بوو.... وینه‌که‌ی نا به‌ لی‌ویته‌وه‌ له‌به‌رچاوی خو‌ت ماچیکرد..... ئەمجا تا هیترت تیدا بوو زلله‌ییکی وات تیسره‌واند) ... ل ۵۱.

+ موه کرۆک و مه ته لى چىرۆكه كه يه ، ئه وه له راست يه ك راهيئانى دوو شارستانيه ته ، له واتاكانى «ئه خلاقدا» ، چونكه چىرۆك لىره بوته راقه كردنى خانه كانى رووداو و ماناو رهوش تيمهش ناتوانين له و خانه و ئىرشادانه ده رچين ، چونكه ئه وانه خانه ي ته مه نن .

* (تاتوانيت بۆن و به رامه ي كچيى لىليت هه لمى ... به سه رى چوار په نجه زلله يى كيان تيسره وانديت .... ئه لبيرت ده ستى خسته سه رشانت و .... ته نها مه به ستم ئه وه بو بزانيت لىلى خوشكى منه ...) . ٥٥

• ته وقه ي خوشه ويستى : به و چىرۆكه جيگاي خوى له چىرۆكى خه يالى زانستى پته و تر ده كات ، پانتاييه كى باشى له رووبه رى چىرۆكى خوى داوه ته ئه و ته ززه چىرۆكه و به حوكمى بوارى پسپۆرى و كار كردنى ، تيشيدا سه ركه و تووه .

* ئيمهش وهك خوينه ر هه ست به پيشكه و تنى زانست و ده لاله ته مه عريفيه كانى مروث ده كه ين دواى نزيكه ي « ٢٥٠ » سالى ديكه وهك چىرۆكنووس وه سفى ده كات ، له تواناي مرو بو گه شه پيدانى خانه كانى ميشك يان تواناي زانست له كار كردنى له ناو پيشكه اته كانى جه سته ي مرو . ئيمه وهك خوينه ر ده كه وينه ئه و باره پيشكه و تووه ي كه چىرۆكنووس ده بخولقيى . ئيمهش ده شى بپرسين - ئه و ده م - زمان و گفتوگو هه روهك ئىستا ده بيت ، دواى ئه و پيشكه و تنه خولياكانى كه س هه ر وهك ئىستا ده بيت . توورهيى و ده مارگيرى هه روا ده بيت ؟ .

(كار واپروا كاريكى شيتانه ده كه م و ده يقه ومينم) ل ١٠٤
• ده بى ديارده كانى - رق - توورهيى - شيتانه - هاوار - قيژاندين - هه مان ده لاله ت و مه به ستى ئىستا بگه يه نن . ؟ يان خوشه ويستى ، ژن هينان ، له شى نه فره ت ، له زه ت ، هه ره مان شتى ئىستا بن ؟ .

* مه به ستمان لىره دا ئه وه يه له چىرۆكى خه يالى زانستيدا ، كار كردن ته نيا له سه ر بىرۆكه يه ك ناكري به لكو زمان و بىروبوچوون و پتوه ندييه كو مه لايه تيه كان هه موويان ديدو بوچوونى پيشكه و توويان ده وى

به‌را‌ده‌یه‌ک له ئاستی خه‌یا‌له زانستییه‌که داین.

(مامۆستا ره‌ووف ئه‌گهر بکری بلیتین بۆته یه‌خسیری ئازاری گه‌له‌که‌ی، بی ئاگاداری و پیشه‌کی ئه‌و خه‌مه‌ی بۆ مرۆفانی ئه‌و کاته‌ش کردۆته دیاری.

(تا ئه‌و در‌نده‌ی کاتی خۆی ئه‌م تاوانانه‌یان کردوه و به‌سزا نه‌گه‌یشتون... زیندوو‌یان بکه‌ینه‌وه و سزایان‌ده‌ین؟!) ل ۱۰۴
* یان (خه‌میکی نازدار له‌روخساریدا ده‌دره‌وشیته‌وه،.....
تیکه‌لا‌وی جینه‌کانی بو‌وه). ل ۱۰۹

+ ئه‌ری ده‌بی له‌ویش هه‌ر تاوان‌باره‌کان زیندوو کرتنه‌وه؟ خۆزگه‌مان به‌خۆیان.. ئه‌گهر بۆ سزاش بی.

+ ئیمه‌ی کورد شتیکی دیکه‌مان نییه بۆ نه‌وه‌کانی دادی، ته‌نیا که‌سه‌رو خه‌م نه‌بیت که هه‌یه‌ت و سه‌نگینی ونه‌ینییه‌ک به‌ رووخساریان به‌خشی، گوایه ئه‌وانه جیی شانازین بۆ « ۲۵۰ » سالی دادی.

له‌ کو‌تاییدا ده‌لیم:

۱- من نابیی ئه‌وه له‌بیر بکه‌م که له‌گه‌ل چیرۆکنووسی‌ک مامه‌له‌ ده‌که‌ین هه‌لگری فیکرو فله‌سه‌فه‌و بۆچوونی خۆیه‌تی (له‌نیو چیرۆکه‌کانیشدا) ئه‌و فیکرو فله‌سه‌فه‌یه‌ی سه‌ده‌یه‌کی خسته‌ گومانه‌وه‌و خۆشی ماندوو به‌قه‌ناعه‌ت و فله‌سه‌فه‌ی خۆی ده‌رباره‌ی نه‌ته‌وه‌و جیهان و چینه‌یه‌تی ده‌نووسی.

۲- ته‌کنیک و زمان و میکانیکییه‌تیکی تایبه‌ت به‌خۆی هه‌ر له‌ ئه‌زله‌وه‌ تیکه‌لی بو‌وه‌و ئیمه‌ش خانه‌ی دا‌هیتانه‌کانی هه‌ر له‌و بو‌اره‌وه ته‌ماشای ده‌که‌ین.

۳- ده‌شی بلیتین کاک ره‌وف و هاو‌پێکانی دوا ئه‌زموون و دوا شیوازی دا‌هیتانی خۆیان ده‌نووسنه‌وه ئه‌وه‌ش راسپارده‌یه‌کی دیکه‌یه که‌وتۆته سه‌ر شانیان.

که متیار

که متیار یه کهم نوڅلټی چی پکراوی برای نووسه (که ریم دهشتی) یه، که دواي عومریک له بهره لاکردنی چو ټله که کانی شیعر و نووسینه وهی «خاک» و گرتنی «تهم» و پیتداچوونه وهی «ورده گه لا»، دواي عومریک له خوشنوو دیبه کانی موسیقا، که متیار ویلی میتر که برینداره کانی روح ده کا.

* پیشتر ده بی نه وه بلټین، ثالییه ت و میکانیزم و که ره سه ی سهره کی چیروک و شیعر زمانه، بارانی دارستانه کانی شیعر و چیروک زمانه، به بی زمان نه شیعریک ده له ریته وه نه چیروکیک ده پشکوئ نه و دنیایه ی نه و دوو بالنده، نه و دوو هه ناسه یه ده یانه وی بیگه نی، نیو هه وره کانی سه مفونیواو هاوار که کانی نه مریه.

* که لگامیش به شیعر نه نکیدو ده لاوینټه وه، چیروکه کانی خواکانی یونان هه موو شیعرن، نه و شیعرانه ی له لیوه کانی زمان پړاون.
* به نیو نه و دوو دنیایه دا ده چینه نیو هه ناسه حه رامه کانی که متیار وه

* * *

که متیار له ده پاژ پیک دیت و دهشتی هه ر به شه و وه ک چیروکی سهر به خو به ته نی و ه خوټنری. هه ر یه که و ماناو زمان و سه بکی ته وای خو ی هه یه له باریکی دیکه ش به هه ر هه مووان هه یکه لی مامه ندو شیوه

گشتیی که متیار ته‌واو ده‌کەن.

* له ده‌لاقه‌کانی سه‌ره‌تاوه، یان راستر له یه‌که‌م مه‌نه‌لو‌گدا، مامه‌ند نیشانه‌کانی جه‌سته‌ی خو‌ی و ئالقه‌کانی زه‌مه‌ن و گونا‌حه‌کانی رۆح ده‌ورده‌کاته‌وه: «وه‌بیر خو‌ت بی‌نه‌وه، منداله‌کان که ده‌یان‌قیژاند، خه‌نجه‌ره‌که، که له‌به‌ر تریفه‌ی مان‌گدا وه‌کو گری ته‌نوور ده‌بریس‌کایه‌وه‌و خو‌ینی لی ده‌چۆرا، ئه‌و پیا‌وه‌ی له‌ خه‌وی شیرین‌دا بو‌و، ئه‌و خو‌ینه‌ی تیکه‌ل بالینگانی ژن و می‌ردایه‌تی بو‌و، مامه‌ند وه‌بیر خو‌ت بی‌نه‌وه، ئه‌و خو‌ینه‌ت له‌ پای چی رژاند...؟».

* به‌و با‌وه‌ره‌ی که زمان له‌ نا‌اگایی نو‌سه‌ردا پش‌کو‌گه‌شه‌کانی مانا‌و خانه‌ له‌ پێشه‌کانی مه‌به‌ست داده‌پێژی، به‌و با‌وه‌ره‌ له‌ ده‌رگا ده‌ده‌ین.

وه‌بیر خو‌ت بی‌نه‌وه

وه‌ک یه‌که‌یه‌کی زمان ده‌لاله‌ت له‌ وه‌بیر هێتانه‌وه‌ی «شته‌ نو‌وستو، یان ون‌بو‌وه‌کان ده‌کات، وه‌ک یه‌که‌یه‌کی واتا وشه‌ی «بیر» له‌ دیدی خو‌ینه‌ردا ده‌خاته‌ سه‌رپێ، ده‌نا مامه‌ند چ کاری به‌ وه‌بیر هێتانه‌وه‌ نییه‌! ئه‌و له‌و بیر‌کردنه‌وانه‌ هه‌لدی، ئه‌و بیر‌کردنه‌وانه‌ی ته‌مه‌نیان گه‌مارۆ‌داوه‌.

* قیژه‌ی منداله‌کان و خو‌ینی خه‌نجه‌ره‌که‌و ئه‌و پیا‌وه‌ی له‌ خه‌ودا کوشتی و... تیکه‌ل جه‌سته‌ی بو‌ون و دا‌غان دا‌غانیان کردو‌وه، نه‌وانه‌ نه‌فسانه‌نین و ما‌کی ئه‌و خو‌یتانه‌ن که جه‌سته‌یان ره‌ش کردو‌وه. ئه‌وه‌ش له‌ کاتیکدا که «ده‌روون» له‌و په‌ری هۆشیاریدایه، بیه‌ووده‌ هه‌ولێ خاو‌ین‌کردنه‌وه‌ی رۆح ده‌دات. بیه‌ووده‌ هه‌ولێ پاک‌بو‌ونه‌وه‌ی رۆح ده‌دات، بیه‌ووده‌ به‌ په‌یژه‌کانی خاو‌ین‌بو‌ونه‌وه‌دا هه‌لده‌زنێ و بو‌ ئه‌وه‌ش له‌ سزادانی و نازاردانی گیان و ده‌روون که‌لک وهرده‌گری.

* هه‌ر له‌سه‌رده‌می گریکه‌کان وی‌ۆنه‌کاندا سزادان و نازاردانی جه‌سته‌ یه‌که‌مین هه‌نگاوی «پاک‌بو‌ونه‌وه‌ی گیان و ده‌روون بو‌وه ئه‌وه‌ش به‌رزترین پله‌ی پاک‌بو‌ونه‌وه‌یه ئه‌گه‌ر بگاته‌ لو‌وتکه‌.

و، ختیک ئۆدیب پاشا به هۆی سهرسهختی کریۆن-هوه دهزانی دایکی مندالەکانی و له هه مان کاتدا دایکی خۆیهتی، لۆمه ی جهسته ی دهکات و دهلتی چۆنی نه زانیوه؟ ده بوو لهو دهمه دا ئاگری گرتبا، ههر بۆ بهش نهو تاوانه ی جهسته کردوویده تی ههر جهسته ش ده بی سزاکی بدات، بۆ به یه که جی ههر دوو چاوه کانی خۆی هه لده کوئت. نهوه فهلسه فه ی مرویه، نهوه فهلسه فه ی نهو دیوی- تایه بی ئامانه کان-ی که متیاره.

* پرسیار لیره دا نهو به نهو پرۆسه یه تا چهند نهو مه رامه ده پیتی؟ ئایا ته نیا جهسته نهو ئاگرانه ده کاته وه؟ بنه رته تی نهو فهلسه فه یه له وه وه هاته وه که جهسته گوئی نه مانه، رۆح با به رزییت و جهسته له بهین بچی.

* «جهسته وه ههستم ته واوله یه که دا برابوون، جهسته م مردبوو،... به لام زیندوو مانه وه ی ههستم ته نها له سۆنگه ی نهوه بوو له ئازاریکی نه زه لیدا بژیم» ٦٨ که متیار.

* نه وه ی لییره دا دیاره وه مه و دایه کی بۆ لی کدانه وه ی دووهم نه هیشتو ته وه نهو به که «مامه ند» مهیدانی نهو رمبازییه، بۆ خۆی له وه به ئاگایه که حاله ته کانی نا ئاسایین و بۆ خۆی به ته وای هۆشییه وه ده چیته نیو نهفسانه کان:

«نهو ئیتواره یه ته واوله دنیای جارنم ترازام» ل ٢٠
«ههر چهند سهیری خۆم ده کرد ئیدی فرم به سه ر مروقه وه نه مابوو»
٦٨ ل

نهو نهفسانانه ی کراونه ته واقیع

«به په له هه ستامه وه، سهیری گهر دنی خاتونم کرد، جیتی هه لمژین و گازه کانی ته بهش سووتا و وه کو خه ناو که یه کی سوور ده بریقانه وه» ل ١٨ که متیار.

***

* ئیمه له وه دلنیا ی نه که ته نیا چیروک و رۆمان هه موو به شه کانی دیکه ی نووسین و شیوه کاری و موسیقا جور یکن له دایه لوگی

راسته و خو، جوړيکن له گوتن و گوډتار، هر چنده ليره دا «دایه لوگ»
وهک هونه پانتاییه کی باشی دراوه تی، به لام هر هموو نووسینه که له
شیوه ی دایه لوگیکی بهرده وام نووسراوه.

«دهروونم... ببوو به مهیدانی ته راتینی هموو نهوانه ی که بهر له
سی سال مامه له ی نهینیم له گه لیان دا کردووه» ل ۴۶

***

* له کوتاییدا خوینه ر نهو راستییه ی زیاتر بو دهسه لمی، که «له نیوان
شهری که متیار و گورگدا تنها مرو زهره رمنده».

چەند وردە يادىكى مەيىو

«چەند وردە يادىكى مەيىو» يەكەم كۆمەلە چىرۆكى بىر ئۆسەر (غەبدوللا خىدر مەولود)ە، چواردە چىرۆكى تىدائە، بىزائى رۆشنىبىرانى ئوتخواز بىلاوي كىردۆتەو. لىتەردا نامانەوئى بەسەر كات يان مېترووى ئۆسنىنىاندا بىچىنەو، چۈنكە يەك ئاستى و يەك مەودايى چىرۆكەكان بايەخى كاتى سىرپەتەو. ھەموو چىرۆكەكان دەچنەخانەى گىترانەوئى يەك دىو يان ئەو ھالەت و باسانەى كە شۆتىنىكىيان لە ھەست و ئەندىشەى ئۆسەر داگىر كىردو. .

رووداو

گۆتزانەوئى رووداو، تەنبا وەك (ھەدەس) يان دەرپىنى بارى چەوسانەوئى كەسىك وەك نمونەى مىللەتتىك، بەلام دىسان وەك پاگەياندن، ئەوپۆ ھەر پاپۆرتىكى پۆزانە ئەو ئەر كە مەيسەر دەكات و چىرۆك لەو سەرقالىيە نازاد دەكات. (ئەفەندىيەكەى بەرانبەرى تا ھىزى تىدا بوو شەقازللەيەكى لىدا، ناگرى لە چاوان بلىد كىرد). ل (۲۱).

(خوسىتن لە ژوورەكە ھاتە دەرەو و بۆلاى ھەمامەكە چو). ل (۳۷)
(پاش ماوئەيەكى زۆركەم دىتم جەمۆ ھاتەو، دەرگەى قەمەرەكەى

تهکنیک

جگه له وهی که ئه ورۆ «زالی پرووداو» یان «دهسه لاتی پرووداو» گرنکی و به های خوی له دهست داوه، جگه له وهی که بوچوون و بنه ماکانی دهسه لاتی پرووداو له چیرۆکدا تیکشکاوه، جگه له وانه لهو کۆمه له چیرۆکه «پرووداو» زیندانی زهمه نی پرووت یان کات و وهختی ژمی درداوه. واته کات یان «وهختی ئاسایی» پرووداوه کان «چیرۆکه که یان» کۆنترۆل کردووه، واته پرووداو به پیتی زهمه ن گیتراوه ته وه هونه ری «تهکنیک» شویتیکی له پانتایی چیرۆکه کاندایه نییه، واته نووسهر خوی له بنه ما یان واتا ههره ساده کانی تهکنیکی ئه ورۆ نا، تهکنیکی باوی ههشتاکان و پیشتیش بیتبهش کردووه، بهو هیوایهی که «فیکرو بیری زال و گیتراوه» جیگای هه موو ئه و شتانه بگرتته وه.

(ههفته ی یه کهم هه نده یان لی دابوو.. هه نده یان لی دابوو به زمان ناگیت درتته وه). (۲۳)

(ههفته ی دووهم تا ده هات لیدان و ئازاردان ههر له زیاده دابوو...).

ل (۲۴)

(ههفته ی یه کهم و دووهم پیره دایک له لای خزم و دۆستی نزیکی له لایه کی تر...). (۲۵)

ئیمه نامانه وی نمونه له چیرۆکه کانی دیکهش وه گرین، به لام ده لێن:

ئه و گیتراوه ی که زهمه نی ساده و یه ک دیو، که کاتی رۆژژمیر و ههست پیکراو دهسه لاتی ته وای به سه ر پرووداو و فه زاو زمانی چیرۆکدا هه بی، ئه وه هیه بیانوویه ک نامینی بو هه بوون یان وجودی تهکنیک. لیره دا مه به ستم ته نیا ئه و چهند چیرۆکه نییه، به لکو ئاماژه یه که بو هه موو ئه و چیرۆکانه ی که زهمه نیان وه ک کاتی پروودان و

زمان

نووسهر وهک بهشی زۆری نووسهران، سیحرو ئالیه تی زمان و نهئینییه نه پراوه کانی ناخاته خزمهت بونیادی گشتی چیرۆک و ئهو دنیا سه رکیش و پر هه بیته و ئالۆزه ی زمان ده کاته ئه داتیکی بچووک و ساده و بیکاری ده برین، واته زمان له گه یاندنی چۆنییه تی رووداو بترازی، چ کارێکی دیکه نییه، واته زمان جگه له گواستنه وهی ههست و نهستی مرۆی ناتهوو بترازی، واته زمان جگه له گوزاره لهو حالت و نهفسیهت و فهزایهک دیوانه ی مرۆی ناکامل بترازی کارێکی دیکه ی نییه.

باشتره ئه وه مان له بهرچاوبی که رووداو و تهکنیک و فیکرو بۆچوون زهمن پیریان دهکات و ده یان سه پتیه وه، ئهو رووداوه ی ئه ورو دنیا دهه ژیت، ئهو بیروباوه رانه ی ئه ورو به ویانه و چیرۆکنووس یان شاعیر و نووسهر بونیادی نووسین و بهر هه مه کانی خۆیان یان له سه ره لده نه ئین، دهشی سه به یینی هه یچ و بی بایه خ بن، ئه وه ی ده می نه ئیه وه، ئه وه ی گیانی نووسهر و کیانی گه له هه لده گرێ و ده پاریزی و کۆن نابی و زینه دووه هه یکه لی گشتی و بونیاد و دینامیکیه تی زمانه.

نووسهر هه موو ده رگا و په نه ره کانی ئهو دنیا و حاله تانه ی رو ی ناو، خستونییه ته سه ر پشت و ده روازه یه ک نه ماوه بیکوتین و شتیک نه ماوه تیی بگه یین، چونکه نووسهر به تیگه یشتنێکی ته وا وه هه موو شته کا مان پتراهه گه یه نی.

کو تایی

نووسهر توانیوه تی له وه سفی وردو جوان و وینه روون و کاریگه ره کا نی دا شتیک له یاده مه ییوه کانی، به شتیک له بیر نه ته وه یی خۆی بخاته روو، وهک به رپز «حه مه د خدر مه ولوود» له

پیشہ کییہ کہیدا دلئی:

«خاسیہ تیکی دیکہی چیرۆکہ کانی نهم کۆچیرۆکہ وه سفکردنی وردی
حاله ته کانی به «شوین و پرووداو و که سانه وه»... ئه وه شیان لایه نیکی
دیکه ی سه رکه وتنی هونه ری چیرۆکنوسه.»

سلاو: سولتانی دیل

ئەوێ بەنیو «ئەدەبی ژنان یان ئافرەتان» ناو دەبرێ، ئەگەر
بەمە یەکێ هەبێ، هەلبەت ئەو نییه کە دەبێ «ژنان» نووسەری بن،
بەلام نەبوون یان کەمی ئەو بەرھەمانە ی دەچنە نیو ئەو ریزەوێ لە نیومە
بواری ئەوێ رەخساندووێ پەنا بۆ هەموو ئەو بەرھەمانە بەرین ئافرەت
دەیاننوسی. بەو پێیە دەبێ ناسینەوێ ئەو دەقانە پابەندی هەندێ
سیفاتی دیاری کراوین. گەرنجترین ئەو سیفاتانە ئەوێ کە تا چەند
حەزۆ لەزەت و پیرۆزی مێیایەتی دەردەبرێ و تا چەند بەیداخی شەرم
دەشکێنێ، کە مێیایەتی کە ماسییەک یان سووکییەک نییه بە
پێچەوانەوێ سولتانی دیلە.

*

دەشتی چیرۆک باشتەری و رەوانترین کێلگە بێ بۆ وەشاندن و گەشە
کردنی تۆوی مەملەکەتی هەستەکانی مێ. هەر بۆ نمونە لە نیو ئێمەدا،
تەنیا نووسینەوێ هەستە شاراووێ حەزە پر شەرمەکان و خەوێ کانی
تەنیا بێ هەر مێیەک جوانترین و سەفراکێشتەری بابەتە بەبێ خستە
سەری باری سەرنجی وردو لێکدانەوێ فکری کەسی. نووسینەوێ ئەو
حەزە پر شەرم و شاراوێ ئەگەر هیچی نەوێ، نابێ لە شتیکی کەم بێ
ئەویش بوێرییه. ئەو بوێرییهی کە نێرەکان بە هەموو دەسلەتەکانیانەوێ
نییانە. با هەرگیز مێ بەنیازی ئەوێ نەبێ، نێر بەبراو باوک و

میترو.... هه موویانه وه هه روا ئاسان واز له و دهسه لات هه پر له زه ته ی خوی به سه ر هه چ نا به سه ر «توی مییدا» بیتی و خه ونه کانی می بنووسیت هه وه، بو هه موو ئه و بابه تانه ی «نیریش» بو دنیای ژنانیان نووسیوه وه لامیک هه یه.

* * *

به و نیاز هه چینه نیو دنیای ئه و هه شت چیرۆکه وه:

- ۱- من له نیوانی من و خۆمدا- مه هاباد قهر داگی
  - ۲- به شوتن پتیه کانی دایکمد- فه وزیه سولتان به گی
  - ۳- خه می نایه کسانی- رووپاک خوشناو
  - ۴- خوازه لۆک - گه لاوێژ ناسیح مه جید
  - ۵- خه ونه پر شتیه کانی (کانی) با - زیه نه ب یوسفی
  - ۶- سه به نیتی پیت ده لیم - سارا نه فراسیاب
  - ۷- به زیندوو یه تی به ره و گۆرستانیان بر دم - خه نده گۆران
  - ۸- کو ت و زنجیر - کۆچهر نووری عه بدوللا
- ده کرا به دوای رایه له سه ره کییه کانی فکری می کهوین له نیوان هه هه شتیاندا، به باریکی دیکه شدا لی دوان له یه که یه که ی چیرۆکه کان له و حاله ته مان نزیک ده کاته وه.

من له نیوانی من و خۆمدا

هه رچه نده که سی یه که م لیره دا پیاوه و بوچونه لیک جیاکانی ناخی خوی وه که که سییه تی سه ره به خوو خاوه ن شوتن و دهسه لات نیو ده بات، ئه وه ش ده مانباته وه سه ر ئه و بوچونه ساده ی له ناخی هه موو که سدایه، دوو هتزی جیا «شهرو خیر» بویش ئه وه مان درکاند، چونکه که سه به نیو چاکه که له و چیرۆکه دا هه میشه له ژیره وه یه، بیرو رایه کانی ته نیا خه یالن و نایه نه نیو دنیای واقیع. که سه که ی دیکه، زاله و قسه و حه زی خوی ده باته سه ر، هه ر ئه و ده نگه ش یان که سه ش سیفاتی پیاوانه ی «که سی یه که می چیرۆکه که» دیاری ده کات، له رووت

کردنه و دهی دایکې و نووستنی له گهټ سۆزانییه ک و ناوینه شکاندن و ته لاق دانی ژنه که ی. نه وانه هه لوتیستی ساده و ئاسایی پیاوون و نه و دهنگه نزمه ی که هه رگیز گوتی لی ناگیرئ نه و نه و هتزه یه روژتیک له روژان نیوی ختیران لیتاوه.

نوو سه ر توانیویه تی به ورده کاری و ته کنیکیکې جوان و شایانه وه وه ک مییه ک به ناخی پیاودا شوپ بیتنه وه وه ک مییه کی وردو کزو له له و ناخی قورس و ره شه وه، سه ره داوه گهنده له کانی که سیه تی و ده سه لاتی پیاو هه لده داته وه وه هه بیه تی پرشکو و گرانی پیاو له ناخه وه ه اته کیتی و ئاره زووه سه ر شپته کانی سه رئاو خا.

له بهر کورتی زمان نه مانتوانی لیکدانه وه یه کی جیا بو زمان له سه ر نه و چیرۆکه بکه ین، به لام که به رایه له کانی ته نیا «موفره دات» دا ده پوین هه ست به ده سه لاتی زمانی پیاو ده که ین و به س، نه و موفره دانه ی که بی ویستی - ژن دنیای میی داگیر کردوه. نه و هه ستانه ی پیاو خاوه نیه تی و به سه ر ژنیدا بریوه، نه و جووله و توندو تیربیه ی بوونه موړکی پیاو.

* نه و چیرۆکه هه والدانیکې دیکه یه بو رسوا کردنی ده سه لاتی بی نه زیری پیاو یان نه و کو مه لگه یه ی نیویان لیتاوه «باوک سالاری»
* له گهټ سه رکه وتنی نوو سه ر له ته کنیک و حاله ته ورده کارییه کاندا له وه سف کردنی ده سه لاتی پیاو... ده گهټ نه وانه شدا، پیاو نه و جه سته یه به ئیخوی ده زانی و نه وانی دیکه به «ده مامک» نازانی و به مافی خوی تیده گا و نه و ژنه، که نه لیم نوو سه ر ده یه وی بو «وجوودی» خوی جیگایه ک له ناخی پیاودا بکاته وه.

به شونین پنیه کانی دایکمدا - خه می نایه کسانی

نه و دوو چیرۆکه ده گهټ - ته نگیی مه یدانیان - ده گهټ جیاوازی بابه تیان هه ردووکیان ده چنه نیو ره خنه گرتن له ده سه لاتی پیاو.
* بابیشم ده لئ - «چوډ ده یان روختیم، نه وه میسراتی باوک و

با پیرانمه»، به لّام دهنگی ئافرهت به بلندی دهلی

* «ئهم دیوارانه برووخینه.» «به شوین پییه نانی دایکمد» لیره دا
مانه وهی ئه و دوو رتیه جیا به بی ئه نجام درتیه هی هیه، «رتی پیاو، رتی
ژن» ئه وه تا «باوک» پاراستنی دیواره کان به نه وه کان ده سپیری و
ئه ویش وه ک کچی کی ترساو بو باوهشی دایکی و دایکیشی بو باوهشی
نه نکی ده گه رتیه وه.

*

* له خه می نایه کسانیدا، هه یکه لی ئه و چیرۆکه شوینیکی بو قسه
تیدانییه ته نیا ده توانین بلتین ئه ویش داواکه یان هاوارتکه به رووی
ده سه لاتنی نیردا.

* هه ردووک چیرۆک ته نیا له نیو نیشانه که یانه وه، ناوه روکی
سه ره کی و مه به ستی خو بان والا ده که ن، هه موو رسته کانی دیکه وه سفی
ناو نیشانه کانه. بهر تهنگی له به گه رخستنی زماندا، یه ک دیوی بابهت
بواری قه له می ئیمه شی ته سک ده کاته وه.

خوازه لۆک

یه کتیکه له و چیرۆکانه ی که به دوای کتیکه کانی ئافرهتدا ناگه پری و له
خه می ته نیایی و وه پرسی و جووت بوون و پتیکه وه ژیا نه وه ده چیتته نیو
دنیا ی چیرۆکه که، له گتیرانه وه یه کی ئاساییدا ئه ستوونه کانی چیرۆکه که
قیت ده کاته وه. نووسهر له و چیرۆکه وه ک حاله تیکی ئینسانی بو
وه ده رخستنی نه ئینییه ساده کانی «فاته و حه مه ی خوازه لۆک» ده رگا
له سه ر خانه کانی گتیرانه وه ده کاته وه و زمانیشی ته نیا بو ده رپرنی ئه و
حالهت و رووداوانه به کاره ینا وه.. ئیمه ناچارین هه ر له زمانی ساده ی
رووداوه وه چیرۆکه که بدوینین ئه وهش نزمترین ئاستی نووسینی
ره خنه یه.

وشه ی «هه شت هه زار» فاته ده خاته سه ر پیلانییک که تادوا دیره کانی
هیچی لینادرکتینی، هه ر ئه و وشه یه ش حه مه ی خوازه لۆک جارێک

دهخاته سهر ريگا به رهونه کانی ژيان و جاريکی دیکه دهیخاته وه نيو دوزهخه کانی سوال.

* *

به شپويه کی گشتی ده توانين شتيک له «حسی» مئ لهو چيروکانه دا وه دوزين. جگه له چيروکی خوازه لۆک، کانی با، سبه يني پيت ده ليم. که خاتوو گه لايژ نه چوته نيو خانه کانی ئه نديشه ی مئ و له بابه تيکی هاويهش و سهر به خودا کاری کردوه. ههرسئ چيروکه که ی دیکه به دواي زهنگی دنياي مئ رамانده کيشن، ده مانه وي وهک حاله تيکی گشتی ئه و سهره داوانه دیاری بکه ين له ناو چيروکه کاندا.

* پاشکوی ژن

* دهسه لاتي پياو

* داگیرکردنی ژيان و خهونه کانی مئ

- دايکم دیاربوو ده ترسئ، (من له نيوانی من و خومدا)

- ترسی دايک له دیواره کانی باوک «به شوين پتیه کانی دايکمد»

- باوکم گري بهردايه ئه و حه زه م «خه می نايه کسانئ»

- ئه وانه ی هيتشتا باوکیان له سه ده ی «زينده به چال» دا ده ژين. «کوټ

و زنجير»

ئه و هيتله هاوبه شانه زورن که حسی ژن ده خوئينه وه، به لام ههر به که يان به زمان و شپويه کی جياوازه وه له و مهيدانه دا هاتوته پيش.

دواوته

* له بهر ناسکیی بابه ته که، به پتيوستان نه زانی بچينه نيو خانه هه لگير ساوه کانی دنياي چيروکی ئه وړو، به و هيوایه ی روژه نوپکان به هه يبه ت و جورته تيکی نوپه سهر سامان که ن.

* خانمانی قه لثم به ده ست ده بی له پيش هه مووان له وه حالئ بن که داهيتان له بواری ئه ده بی ژنان و حاله ته نه فسييه قووله کانی ژن، ئه و دنيا فراوانه فه راموشکراوه له هه موو بواره کانی دیکه مهيدانی

داهینانی تیدا فراوانتره.

* ئیمه لیږه دا تهنیا چاوه‌ړتی نهو قه‌له‌مه که‌مانه‌ی ژنانین که
خه‌ونه‌کانی ژنان به‌گه‌وره‌ترو جوانترو پرته‌واناتر پیتشانده‌ن، به
راده‌یه‌ک کومه‌لگا ناچار بی‌ریزی ئیراده‌ی ژن بگری.

خه‌ونه‌په‌شیوه‌کانی «کانی‌با» - زینه‌ب یوسفی

سهره‌تا نهو چیرۆکه‌نک له‌سهر ناستی چیرۆکی ئافره‌تان، به‌لکو
له‌سهر ناستی گشتی چیرۆک سهرکه‌وتوو به‌رزو و مه‌یدانی کارکردنی
تیدا فراوانه.

وه‌ک ږتړه‌وی باو و دیاری چیرۆک گیرانه‌وه ده‌سه‌لاتی سهرتا‌پاگیری
دراوه‌تی، هر چه‌نده‌ زمان به «خوړسکی» لای خاتوونی یوسفی
شوینیکی گرنګ و شایانی هه‌یه.

با نه‌ش بوو‌یتته نه‌دات و که‌ره‌سه‌ی سهره‌خو و یه‌ک بال،
به‌شیوه‌یه‌کی گشتی چیرۆکی کوردی زوری که‌م که‌لک له‌توانا‌کانی
ده‌سه‌لاتی هه‌مه‌ره‌نگی زه‌مان وه‌رگرتوه.

له‌چیرۆکی «کانی‌با» دا که‌ ئیمه هه‌ر به‌و نیوه‌ی ناو ده‌به‌ین،
وه‌ختیک زمان وه‌ک نه‌داتی وه‌سف به‌کاردی، خانه‌کانی وه‌سف
ده‌په‌ړینې و شتیک زیاتر له‌تاریف لای خوینه‌ر به‌جیدیلې.

* پیستی روومه‌تیا پشکووتبوو، بونی له‌شیان له‌گه‌ل بونی گولاندا
ناو‌یتته ده‌بوو «کانی‌با» یان زمان جگه‌ له‌وه‌سفی رووداو نه‌رکی
پیشبینی، دیاری کردنی کات وه‌نه‌ستو ده‌گری.

* ده‌نگی فرینی چوله‌که‌کان، هه‌والی هاتنی که‌سیکیان ده‌دا...
چیرۆکی کانی‌با ته‌کنیکیتی گونجاو و هه‌یکه‌لیکی رووداوی یه‌ک
له‌دوا‌ی یه‌ک و نه‌پساوی هه‌یه.

* نه‌ک هه‌ر له‌هه‌ل‌ب‌ژاردنی رووداو و حاله‌ته‌که‌سیه‌کان له‌زمان و
له‌وه‌ده‌نگ هینانی می، جوړه‌ت و نازیه‌تی به‌سهر هه‌موو لایه‌نه‌کاندا
زاله.

* که سیه تی رییوار، چ له بواری نه فسی و له پیکهاتهی به دهنی ناماده یسه کی ته و اوو سازمه ندییه کی کومه لایه تی کامل به و کاره ی هه یه، که دهشی رییواری ژیان و گوندو دنیا بی.

هه ر چه ند هه لده گری نووسینیکی سه ره خوی له سه ر بنوسری، به لام دیسان به هیواین له زمان و رووداو و ته کنیکی چیرۆکه کانی داهاتوو بی هوده و بی په ناو ئومید نه بین و تاکه حاله تیک به ته نیا و له پیناو خستنه رووی ئه و تاکه حاله ته نه خریده گه ر، لیترده ئه و قسه یه م گشتییه و مه به ستم تاکه چیرۆکیک نییه، ئیمه به و بره وایه و ئه و ده لێن که په یامی چیرۆک هه چی له په یامی فه لسه فه که متر نییه.

سبه ینی پیته ده لیم... سارا ئه فراسیاب

ساراخان وه ک قه له میکی گه رم و گوری ئافره تان هاتوته سه ری، هه ر له یه که م دیتره وه - ئه و سه ره خویه ی له نووسیندا وه ک که سیک هه یه تی - ده یه خشیته چیرۆکه که، ئه و سه ره خویه ی له هه موو چیرۆکه کانی هه یه، جوانترین و گه شترین ئاکاری چیرۆکه کانی ئه ون، هه ر له و خا که شه وه چاره پتی هه نگاوی جوانتری لیده که ی.

هه یکه لی گشتی چیرۆکه که به دوای شتی کدا. یان قسه یه کدا - له هه ر دووک باره که دا وه ک نه یینییه ک دیته پیش - خۆینه ر کیش ده کا.

چیرۆکنووس ئه و نه ده ی ده سه لات هه یه و له وه حالیه که که شف کردنی ئه و سه ره هه یه ئی زافه یه ک ناکاته سه ر دنیای گشتی چیرۆکه که، نه گه ر ئی زافه یه ک هه بی ته نه ا له رازاندنه و ی رووداوه که دا ده بی ئه و هه زو ر ته مه ن کورته و بونیادی سبه ی له سه ر نا ری.

ئه و ی ئیمه مه به ستمانه، توانای هه موو نه یینییه ک له گه ل که شف بوونی به تال ده بی.

به لام ته نیا هینانی خۆینه ر بو به رده م چه قوی نه یینییه ک سه رکه و ته، چیرۆکنووس ده بی - هه ر به ونیا زه شه - تا دواپله که لک له و گه شته ی خۆینه ر وه رگری...

دووتیشک له چیرۆکهکانی ساراخان جیگای ئومیدن، دووچهکه ره
یان دووچهک
یه کهم سه ره خوی له چیرۆک زمان و رووداودا دووهم نه فسونی
نهیتنی.

بهزیندوویهتی بهر ه و گۆرستانیان بردهم.. خنده گۆران
نه و چیرۆکه دهشتی بهجیته نیوخانهی رۆژانه چیرۆک یان
ههلوسته چیرۆک، له و چیرۆکه دا نه و خانانهی خوشه ویستی پیدا
تیده په رێ خانهی ساده و واقعیین و یان خهونه مومکینهکانی مرۆڤن،
هر چه نده زمان تا دواپلهی خو بوو تادواپلهی رووداو دابه زیوه،
شتیککی بو سیحری وشه تیدانه ماوه، نه و حاله ته په یوه ست نییه ته نیا
به و چیرۆکه، شکستی سیاسی کوردو نا ئارامی ژبانی هر له زووه وه
زمانی رووخاندووه، ههلوستهی سیاسی وه که له گا دهسه لاتی خوی
به قه له م به خشیوه.

نه وهش نمونهی نه و ههزاران کاوهیه رۆژانه ده که ونه بن پیتیان.

کوژ و زنجیر... کوچه نووری عه بدولنا

کوژ و زنجیر واتایه کی دیکه ی زینده به چاله، وهختیک ژبان ده بیته
دۆزه خ و خه ونه کان نه و سارده کرتین، نووسینه وهی یادگار هکان، که
میژووی شهر مه زاری کو مه لێن، وهختیک قه له م و ده فته ر ده بیته تر په ک
و هه ناسه ده گیرێ.

نه وه «کچی دیل» ده یه وی له شانۆدا هه ناسه یه ک بدات، بێ نه وهی
به وه بزانی که شانۆش دوو باره کردنه وهی ژبان، چونکه سۆز و هه زو
ده نگ و قژ و سمیل و جولانه وهکانی سه ر شانۆ ته مه ن کورتن و
نه که ته ری دار به ده ست دینه سه ر شانۆ، به لام کچی تر ساو «گالوک» هکی
باوکی بیر ده که ویتته وه و ژبان و مردن و لیدانه کان ته مه نی له و
چرکه ساته دا وه نا گادیتنی.

به شی دووهم:

خویندنه‌وهی کتیب - به‌رهه‌می بیانی -

پیرست

• رۆمان

- 108 ..... ئازادی یا مەرگ
118 ..... کویری
126 ..... گیزاوی ئەسپ و ژنانی عاشق
132 ..... دۆن کیشۆت

• چیرۆک

- 137 ..... گردی جودابوونەوه

• شانۆ

- 145 ..... شانۆی ماتەمی ئێرانی
153 ..... تارمایی مارت لە بهرائەتی ترسدا
158 ..... کچیک لەنیوان دوو پیاودا
163 ..... ماکیئت

• گشتی

- 170 ..... ژیان بێ گفتوگو مەحالە
176 ..... بۆریس پاستیرناک

ئازادی یا مەرگ: **«مەرگ له کوشتارگهی خلوود-دا»**

کریت یان ولاتی مەرگ و خوتین، کریت یان مەملەکەتی شەری دین و
 خواکان، کریت یان سەربرینی پیاو پەتاندنی ژن، کریت ئامادەییەکی پر
 ئەفسانەو جادووویەکی نەپراوەی لەدوای هەموو وشەو پرستەییە کدا،
 بەرپادەییەکی کەسەکان، دین و کتیب و قەلەم، هەواو ئاو، مەرگ و
 ژیان، شەراب و باران و مەرگ و کێلگەو تا پەپاغی سوورو دەنگی
 بانگی موحەمەدی بۆنی کریتی لی دیت، نەک هەر بۆن هەر هەموویان
 وینەییەکی ئامادەو تیکەهەلکێشی کریتن.

* کێشە، کێشە، کێشە! ئازادییە ئەو ئازادییە کەس باوەری پێ نییە،
 ئەو ئازادییە کە مەسیح لە جوانترین وینەدا شاھیدی بەندبوونی دەدا.
 کریت نامیزی لێک کردەووە هاواری کرد: ئەی مەسیح من مەریەمی
 پاکیزە نیم.

من کریت! مەسیح گوتی وەرە پێش: کریت بە ترس و لەرزەووە چوو
 پێش: خاچەکە ی لە نامیزگرت و لاقە بزماری لێدراوەکانی مەسیحی ماچ
 کرد. زاری پر بوولە خوتین. بەنارەنار گوتی ئەی مەسیح بۆچی منت وێڵ
 کردووە؟.....

مه‌سیح بزیه‌کی هاتی، سه‌ری به‌رداوه و سرتیه‌کی له‌گه‌ل کرد، کریت تینه‌گه‌یشت، پرسى: چت گوت؟ نه‌گوستیلهى ده‌زگیرانى بوو یان ئالقه‌ی دیلییه‌تى؟» (نازادى یامه‌رگ ل ۳۴۵) شو‌ر‌ش‌گ‌ی‌رو د‌و‌ژ‌م‌ن، پال‌ه‌وان و‌ب‌ی چه‌ک هه‌موو ده‌زانن نه‌وه ئالقه‌ی دیلییه‌تیه، هه‌موو ده‌زانن ده‌ب‌ی له‌ به‌ندییه‌کی حه‌تمیدا ب‌ژ‌ی. نه‌وه‌ش وه‌ک چه‌که‌ره وه‌ک قه‌ناعه‌ت و باوه‌ر له‌ دنیاى ئاگایی و ب‌ی ئاگایی هه‌موواندا شینبووه.

میک‌ی‌لس-ی پال‌ه‌وان له‌به‌ر خو‌یه‌وه گوتی «خه‌تای باب‌ه‌گه‌وره‌م بووه، به‌ل‌ی خه‌تای بووه.. هه‌ر چ‌و‌ن‌یک ب‌ی خو‌شی به‌کوشت چ‌و‌وه و ئیمه‌ش هه‌موومان ده‌کو‌ژ‌تین» (نازادى یا مه‌رگ- ل ۴۴) «باب‌ه‌گه‌وره» هه‌رچه‌نده لی‌ره مه‌به‌ست «میک‌ی‌لسه‌ش‌یه‌ی با‌پ‌یره گه‌وره‌یانه، به‌لام دیسان مه‌به‌ست «کریت‌یشه» چونکه هه‌موو وشه‌کان ده‌لاله‌ت‌یک‌ی کریتیان تیدایه نه‌ک باب‌ه‌گه‌وره.

نه‌وه‌ی ئیمه مه‌به‌ستمانه نه‌و پ‌یش‌بینیه پ‌یش وه‌خته‌ی پال‌ه‌وان میک‌ی‌لسه، نه‌و خو‌ئاماده کردنه‌یه بو‌ مردن، هه‌موو که‌سه‌کان پر‌و‌ژه‌ی ئاماده و به‌رده‌ستی مردن، نه‌وه‌ش نه‌گه‌ر زیانیکی له‌ بونیادی یان پ‌یکهاته‌ی گشتی و هه‌یکه‌لی ر‌و‌مانه‌که‌دا ب‌ی نه‌وه خودی «مه‌رگ» وه‌ب‌یر ه‌ینانه‌وه‌یه‌کی به‌رده‌وامی نه‌و فه‌لسه‌فه‌یه‌یه که نووسه‌ر له‌ پ‌یناویدا هه‌موو توانایه‌کی باب‌ه‌تى و ته‌کنیکی تا کریتیش به‌خه‌رج ده‌دات.

* نه‌گه‌ر کریت توانای ئاماده بوونیکی ر‌ه‌های هه‌ب‌ی نه‌وه مه‌رگ نه‌و تاب‌و‌ته‌یه یان نه‌و بارانه‌یه یان نه‌و خه‌نجه‌ریه کریتی گه‌مار‌و‌داوه.

* به‌را‌ده‌یه‌ک مه‌رگی ئینسانه‌کان ساده ته‌ماشاه‌کری، به‌ ش‌یه‌یه‌ک مه‌رگ به‌سه‌ریاندا ده‌کش‌ی، که وه‌ک هاوما‌ل و هاو خو‌ین و هاوجنسی هه‌مووان د‌یه‌ پ‌یش و نه‌و ن‌واو حه‌شارگه ئاسووده‌یه که کریت ناتوانی بیداته ئینسانه‌کانی.

* پال‌ه‌وان میک‌ی‌لس له‌ شه‌وی ئاسووده‌ی مالى ب‌ی خه‌میدا دیسانه‌وه ده‌ل‌ی «نه‌و کریته له‌عنه‌تیه‌یه ده‌م‌کو‌ژ‌ی.» کوشتن له‌ بن لووتی

هه مەوویانە، سەرەتا سیبەرێکی قورسە و دواتر نوایەکی نەرم و پڕ
حەسانەوێ.

* مەرگ لە دوو چەمکی جیاوازا.

۱- وەک فەلسەفە: یان وەک ئایدیۆلۆژیا، ئەگەر بکەین
فەلسەفەی مەرگ، یان ئایدیۆلۆژیای مەرگ و مردن ئەوەش چەمکی
زیندوو و گەرمی فەلسەفەی کازانزاکییە. لێرەو نامەوێ بیروبۆچوونی
زانراوی نووسەر بۆ شیکردنەوە و تیگەیشتن لەو پۆمانە بەکاربهێتم،
بەلکو دەمەوێ لە نێوان رووداو و وشەو بۆچونەکاندا فکری نووسەر
یان فەلسەفەی پۆمانە کە هەلگرمەوێ. ئایدیۆلۆژیای مەرگ وەک
فەلسەفە و بەرهنجامێک بۆ پەنجی بە خەساری مرۆ، وەک بەرهنجامێک
بۆ تەمەنی بێ مانا و ژيانێ پووچی مرۆ پەنگدانەوێهەکی بێ وێنە
هەبێ.

«پالەوان هێشتا دانیشتبوو، پالێ وەدیواری دابوو، لە تاریکی
پامابوو بیری لە پڕوپوچی دنیا دەکردو، (نازادی یا مەرگ ۲۵)
پڕوپوچییهک وەک حەقییهتیک بەسەر مرۆدا کشاو، ئەو پرسیارە
نەک تەنیا ژيانێ کریتی یۆنان و نووسەر، بەلکو هەموو دنیای
شەوبگیر کردو، تا دواتر دەلی: «ئەو دلی مرۆ قەت خوش نابێ».

* پالەوان سیفاکاسی پیرو سەد سالا دەلیت «ئەویش لە کوێ دە
و بۆ کوێ دەچم. ل ۳۸۸». پالەوانی ژیان و مردن، پالەوانی ئەبەدی،
لەو دەمە وەک بەردێک وەک بوونەوێکی پڕ هەست و ئەبەدی لە
پیشوازی مەرگدا، ئەو دەمە کریتی ئاگری گرتووە و ئەویش وەک
ئەفسانەیهک بەپێتوێ پراوەستاوە گری کریتی لە هەناوایە و پەو
تەمەنەوێ وەک هومیدیکی لەبەن نەهاتوو. بەژیان خۆی فیری نووسین
دەکات و وەک هەموو ئەوانە لە دوا بەجێدەهێن.

لە کوێ نەوێ سامان و تیکۆشان و کریتی مانایەکیان تێدا نەبێ بۆ
مانەوێ بەردەوامی، یان بەشیکیان تێدا نەبێ بۆ ئەو، تەنیا دەبێ
بەدەستی خۆی لە داروبەرد بنووسێ نازادی یا مەرگ کە بەلای منەو

«مه‌رگی ئازادی» یان «ئازادی مه‌رگ» گونجاوتره، هه‌ربۆیه له بێ هومیدی به‌و کولتوره مه‌زنه‌ی به جییدیلتی په‌نا بۆ فیتربوونی نووسین و نووسین ده‌با که له شته‌کانی دیکه‌ مردووتره.

تا له نمایش و ئاهه‌نگی پیشوازی مه‌رگدا ده‌لتی:

- «ماوه‌یه‌که ناتوانم بنووم، به‌لتی پالنه‌وانان خه‌وم لیتا‌که‌وی و کرمیک» له ناخمدا ده‌مخوا.. ئه‌و کرمه‌ی که ناوێرن ناویکی لیتین، ئه‌و کرمه ئه‌زه‌لییه‌ی هه‌ر به‌راستی و بێ په‌روا هه‌ناوی مرۆ ده‌خوا. ئه‌و کرمه بێ هه‌میتته نه‌ک سیفاکاسی ژێرو ته‌مهن به‌سه‌رچوو، نه‌ک کربتی چوکه‌له و خوتناوی، ئه‌و دنیا گه‌وره‌و هه‌یکه‌لی ئه‌و مرۆقه بوێره‌ی له ژێر پرسیا‌ری مانه‌وه‌ی خۆی و ئه‌به‌دی بوونی به‌رانبه‌ر له به‌ین چوونی شته‌کان و فه‌نا‌بوونی ئینسانه‌کان چووک کردۆته‌وه‌و لووتی شکاندووه. زووتر پاره سه‌که‌واسی ده‌لاک ده‌لتی:

- «مرۆڤ ئه‌گه‌ر بخوازی ئاسوده بێ ده‌بێ بم‌ری» ل ۲۰.

ئه‌و پالنه‌وانانه‌ی خاوه‌ن میتروویه‌کن له گوشت و برین، خودی کربتن، نه‌یانوێراوه بیر له‌و کرمه بکه‌نه‌وه، ئه‌وه‌ش گالته‌ کردنه به مرۆڤ یان به ژیان و دواتریش به فه‌نا بوون. گالته‌ کردنه به هه‌موو ئه‌و به‌هایانه‌ی مانایه‌کیان بۆ ژیان هیشته‌وته‌وه. ئه‌وه‌ش کرۆکی ئه‌و فه‌لسه‌فه‌یه، یان ترسی مرۆقه قورسیی ئه‌و فه‌لسه‌فه‌یه‌ی به‌لیتواندا نایه و ئه‌و بوێرییه‌ی نییه ئه‌و ترسه چاره‌نووس سازه پاقه‌ بکات. پۆمانووس به عه‌قلییه‌تی فه‌یله‌سووفیکه‌وه زۆر ساده و کارامه ئه‌و به‌رده‌ی له قاندووه و ناخی ئینسانه‌کانی وه‌گومان خستوه.

گومانیک له پیتستکی یه‌قیندا، به‌لام یه‌قینیکی پرپووج. ئه‌وه‌ی جیتی سه‌رنجه؛ «مه‌رگ» لای نووسه‌ر نه‌بۆته «هومیدیک»، نا مردن نه‌بۆته ئه‌و کابووسه‌ی ژیان په‌شکاته‌وه. وه‌ک لای زۆر له نووسه‌رانی هاوچه‌رخ- به‌کاریگه‌ری هه‌ردوو شه‌ری گه‌وره‌ی جیهان- ئه‌و ده‌وره‌ی گیتراوه. ئه‌ویش له‌وه‌دا خۆی ده‌دیته‌وه «مادام مردن له پیمانده‌ی درێژه‌دان به ژیان بێ هومیدییه.» که ده‌شتی به‌رجه‌سته‌ترین نووسه‌ر له‌و بواره-

ساموئیل بیکیت - بیت به تاییهت له چاوه پروانیی گودودا، به لام لیته - کازانزاکمی - نهو چه که ی به بیروبوچوونی خوئی دهوله مه ند کردووه له دوا دهوله کانیشدا ویستوویه تی نهو دوو دنیا یه «مه رگ و ژیان» لیک نزیکه کاته وهو سنووریک له نیوانیان نه هیلتی، که دهشی هه ره وهش تاکه ږیگای - نه به دییهت یان خلوود - بیت.

۲- مه رگ له پیناو کریتدا:

له خالی یه که مدا له وه دواین که مه رگ وهک ئایدیولۆژیا و فلهسه فهی فکری نووسه ر مامه له ی ده که لدا کراوه. لیته شدا مه به ستمان فکری مه رگ و فه نابوونی تاکه کانی کومه له له پیناو نیشتماندا، له پشت هه موو قوریانی و خوینږاننیک کازانزاکیه کی شوږشگپږ و خاوه ن باوه ږ راوه ستاوه. نه وهش به ئه رگ و وه زیفه ی خوئی ده زانی وهک - مه خلووقیتی کریتی - به ته وای قه ناعه ته وه ده زانی که نهو - وه همه ی ناوی نازادییه - توویتی که نهک به ئاو به خوین ئاو ده درئ.

نه وهش باوه ږی باوی نه ته وهی ژیر دهسته «نازادی یا مه رگ - ل ۳۲» بی گومان نهو خوینه، باوه ږ و فیداکاری دهویتی. نهو فیداکارییه ش وهک نووسه ر ږاده گه یه نی به دوو ههنگاو ده کری.

یه که م: «نهو دلای مروف قهت خوش نابی ل ۴۲» ژیان گه ږاننیکه به دوا ی ماندوو بووندا، هه موو له زه ته کانی ژیان شتی هیچ و بی بایه خن، پالاهوانی سه رکیش میکیلس «هه میشه له پیکه نین بیتاره» نه وانه هه موو هه ولن بو بی ږه ونه ق و ږه شکردنی ژیان.

دووه م: کریت که ئینسانه کان به ژیانیان پیتی قه رزدارن، نازادییه ک که ژیان بی نهو بی مانایه، له هه موو حاله ته کاندای نهو دووباره ده کرتیه وه که مردن له پیناو کریتدا گه یشتنه به نازادی یان به خلوود.

* ئیدومنه که دواتر تورکه کان له نیوکتیب و نامه نووسراوه کانی بو دهوله ته گه وره کان سه ری ده ږن به ماموستای براده ری ده لیت:

- «که و ابو تو هیشتا هیچ تینه گه یشتووی. من بو نه وهی هه ست به نازادی بکه م، پیویست ناکا نازادی بیینم یان دهستی لی بده م. من له

نیو جهرگهی کۆیله ییشدا نازادم. من چند سه ده پیش ئه وه که نازاد بم، تامی نازادی ده چیژم و به نازادی ده مرم، چونکه له هه موو ته مه نمدا بو نازادی تیکۆشاوم.» ل ۲۱۰

ئه وهش دوا ی ئه وه ی که زانیمان «بو ئه وه ی خودا موجیزه ی خۆی نیشان بدا ده بی یه کییک هه ره شه ی لیبکا. گه وره کانی ئه م دنیا یه ش هه ر ناوان. که وابوو چه ک ده ست ده یه، ته نیسا له و ڕیگایه وه ڕزگار ده بی.» نازادی یا مه رگ ل ۶۲.

* جاریکی دیکه چه که ره ی ئه و باوه ره مان لا دروست ده بی که «مردنییک» له پیناو کریتدا که چند پشته له بن قامچی ده نالیتی، چند به له زه ت و شه ره فمه ندانه یه. هه موو ئه و هه ولانه ش بو سپنه وه ی ئه و به هایانه یه که ژیان له مه رگ جیا ده کاته وه. تیکه ل کردنی ئه و دوو دنیا یه له خزه ت کریتدایه که بونیاد و دروست بوونی ڕۆمانه که ی له سه ر ڕاوه ستاوه.

* * *

لیره ئه وه نابین که فه لسه فه و فکه ره باوه کان ڕه تکرینه وه، ته نیا له ڕیکه سته نه وه ی وشه کان «به وهش ده که وینه نیو سیحری زمانی کازانزاک» بونیادیکی دیکه و هه یکه لیکی دیکه ی بیرو ڕاکان هینراوه ته وجوود، ده شی زۆرمان نه گوته بی که هینانه گو ڕی یان شیواندنی فه لسه فه و ڕاباوه کان و هه لخه سته نیان له نیو ڕسیاردا؛ له نووسینه وه ی فه لسه فه گرنگتره؛ لیره ئیمه نابین بیرو ڕایه کی دیکه یان ده لاله ت و بوچوونیکی دیکه به رامبه ر «خوا» خو لقا بی، به لام پیشگرته نه وه ی ڕووداوه کان و قوتکرده نه وه ی وه لامه ئاماده کان، خوینه رو کریت تووشی خویندنه وه یه کی دیکه ی خوا ده که ن. کابرا دوا ی ئه وه ی له مردنی خۆی خووشی ده بی ده لی «ئه گه ر خوا یه ک هه بی که کانی من به شوو ده دات» ئه و گومانه ی لیره ده خو لقی، گومانیکه نزیک له یه قین، به لام کام یه قین؟

* که سیه تیه کانی نیو ئه و ڕۆمانه له کریت زیندووترو له کاندی

به نیتو بانگترین، دووانیش له نالقه‌ی مهرگ دووانه له کهسه‌کان، ههر هه‌موویان که‌سیه‌تیی گرنگن، ئەو که‌سیه‌تییە لاوه‌کیانە‌ی خالە هه‌ره بچووکه‌کانی رۆمانه‌که ته‌واو ده‌که‌ن و پانتاییه‌کی که‌میان داگیرکردوه هیچ له‌و که‌سه سهره‌کیانە که‌متر نین له هه‌موو پووبه‌ری رۆمانه‌که‌دا دیارن، ئەوه‌ش ته‌نیا له سه‌لیقه‌ی کانزاک‌ی جیگای ده‌بیتسه‌وه. ئەو که‌سیه‌تانه‌ بۆنی مهرگیان لێ دی و سهره‌تا مهرگ وه‌ک مندالتیک وه‌ک سیبه‌ریک له‌ دوو خۆیان راده‌کێشن دواتر مهرگ وه‌ک که‌مه‌ند ده‌یانگرێ و وه‌ک هه‌ور دایانده‌پۆشی.

* پالەوان میکیلس:

ههر له‌سه‌ره‌تاوه پالەوانتیک‌ی ته‌واو کامل و که‌سیه‌تییە‌کی دارپێژراو به‌ ده‌ماری دژوارو نه‌فسییە‌تی جه‌نگه‌لییه‌وه ده‌که‌ویتسه‌ سهر پێ. خویتندنه‌وه و لیکۆلینه‌وه له‌و که‌سیه‌تییە دژوارو پته‌وه- که‌ هیچی که‌متر نییه‌ له‌ که‌سیه‌تیی هه‌ره به‌ نیتوانگی دنیای نووسین -زۆریا- کارتیک‌ی زه‌حمه‌ته. نه‌ک ههر ئەو رۆمانه، خودی ئازادی و خودی مهرگ تا کریتیش به‌بێ پالەوان میکیلس شتی بێ مانان. یان نه‌گه‌ر خویتندنه‌وه و هه‌لبواردنی ره‌گه‌زو رایه‌له‌ سهره‌کی و فه‌لسه‌فییە‌کانی ئەو رۆمانه‌ کارتیک‌ی زه‌حمه‌ت بێ، ئەوه تۆی تۆی کردن و پاقه‌ کردن و په‌ی بردن به‌ نه‌تینییه‌کانی که‌سیه‌ت و نه‌فسییە‌تی پالەوان میکیلس کارتیک‌ی مه‌حاله.

بۆچوونه نیتو که‌سیه‌تییە‌کان ده‌بێ به‌دوای خولیاکانیدا بگه‌رتی، خولیاکانی له‌ قسه‌کانیدا هه‌لده‌گرته‌وه یه‌که‌م وته‌ی پالەوان له‌ دێری دوانزه‌هه‌مین سهره‌تاوه ده‌لتی؛

- «ناخ کوستاروس، برا خوشه‌ویسته‌که‌م، به‌راستی ئەم کوپه‌ ناسک و نارنجییە‌ی تۆ خۆینی بنه‌ماله‌ی ئیمه‌ی پیس کردوه‌! خۆزیا تۆ زیندوو بای و ئەم کوپه‌ت وه‌ک مشک به‌لاقیک هه‌لاوه‌سی با!».

ده‌شی بلتین ئەو کوپه‌ی کوستاروس که‌ یه‌که‌م وته‌ی میکیلسی داگیر کردوه‌ باشترین پانتایی و ده‌روازه‌یی بۆ گه‌شه‌کردن و تیگه‌یشتن له‌

پالہ وانی ہرہ کامل «میکٹلس». تاکہ جیگا کہ ٹو پالہ وانیہ تئیدا «کامل» بیت ناخی کورہ کہی کوستاروسہ. «ٹم کورہ ناسک و نارنجیہ دہی کی بیت؟»

وهک له تهکنیکی گشتی و ههیکه لی پږمانه که دا په چاو کراوه، کهس چاوه پرتی پتگیښتن و کامل بوونی پالنه وانه کان یان که سه کان ناکا، ته نیا نیمه چاوه پرتی کامل بوونی گیترا نه ووهو سیحری وشه و گری داهاتووی «به سه رچوو» ده که ین. من لیردها به «داهاتووی به سه رچوو دوو مه به ستم هه یه» یه که میان نه و داهاتووه ی که له و پروودا وانه ده دویت به سه رچوون، واتا پروودا وه کان به سه رچوون ته نیا له گیترا نه ویه کی به رده وام یان داهاتودا هه ن.

دووهم: ده شپږ داهاتووی سر له بهری مروځایه تی به سهرچوو بی، مرو
به گشتی له گيړانه وهی به رده وامی ژياندايه، نیمه ژيانتيک ده گيړينه وه
يان موماره سه ده که ين که به سهرچووه، ههرچونتی بیت له وړو مانه دا
نیمه زیاتر له چاوه رتی گيړانه وه و سیحری زمان و نه ینی
که سییه تیه کانداین. جارتکی دیکه ده پرسینه وه نه وه سیحری خولیايه
يان سیحری ته کنیک و گيړانه وه، له وشه کانی هره سهره تاوه
میکیلس له کوره که ی کوستاروس بدوی و دوا دهرگاش ههر نه و کوره
بی، دوا هه ناسه و دوا وته ی پالنه وان بو نه و کوره بی، نه وه تا له شپری
تهن به تهن و دهسته ویه خه دا میکیلس هاوار ده کاته کوری کوستاروسی
برای «کسماس» ده لتي؛

- «خوبگره بر ازای خوشه ویستم گه یستمی»، دوا لاپه‌ره‌ی نازادی یا مهرگ.

ئەو سىحرى كرىتە، رىق و خوتىن و بوغزىيان لەشەر پو بەرگرىدا دەبىتە
خۆشەويستى يان دەشتى بلىتىن، ئەگەر مىكىلس نەبا كرىت
چارەنووسىكى دىكەى دەبوو. پالەوان مىكىلس كرىتە، كرىتىكى
ئەبەدى، ۋەزىفە و گرنگىي ژيان لە بەخت كرنىدايە، ئەو فەلسەفە و
رەزەوى مىكىلسە، يان رەنگدانەۋەى دىدى نووسەرە، بۆيەش نووسەر

تیکه‌لی ئه‌وه ده‌که‌ین، چونکه ئه‌و بیره له به‌شی هه‌ره زۆری که‌سییه‌تییه‌کاندا ڕه‌نگی داوه‌ته‌وه.

* ئه‌وه ئه‌و کرمه‌یه سیفاکاسی باسی ده‌کات و ده‌نگبیژ ده‌یلتی و پالنه‌وانه به ته‌مه‌نه‌کان ده‌یگیژنه‌وه، نه‌گه‌ر پاساوێک به‌یینه‌وه هه‌ر ئه‌وه‌یه بلتین ئه‌و بیرو فله‌سه‌فه‌یه «ژیانی کریت یان کریت بو‌خوی خولقاندوو‌یه‌تی».

ده‌مانویست به‌واری ئه‌وه هه‌با له سیفاکاسی پیر بدو‌یتین، ئه‌وه کارێکی سه‌ره‌خۆیه هه‌ر هیتنده ده‌لتین نه‌گه‌ر کریت به‌بی میکیتلس هه‌بی ئه‌وه ژیان به‌بی سیفاکاسی بی ڕه‌نگ و بو‌یه.

* * *

له دیدیکی دیکه‌وه ده‌شی بلتین مردنه‌کان «مردنی یه‌ک مه‌ودان»، وه‌ختیک ده‌ست پیده‌کات «کو‌ستاروس» ی برای میکیتلس ده‌میکه ده‌نیو که‌نیسه‌دا سووتیتنراوه‌و بو‌ته‌گۆرانی و ڕه‌مزی خۆ‌راگری و به‌رده‌وامی، دواتر مانوساکای له شه‌ری ده‌سته‌و یه‌خه‌ی پیا‌وانه‌دا ده‌کوژری و تاده‌گاته‌ کوژرانی تنودۆرسی گه‌نج و یه‌که‌یه‌که‌ی که‌سه‌کانی دیکه. لی‌ره‌ کوشتن ده‌ست پێک و کو‌تاییه، ئه‌و مردنانه یه‌ک مه‌ودان، هه‌موو ئه‌وانه‌ش قوربانین بو‌ ئازادی کریت و سه‌ره‌رزیی کاندی، ئه‌وه‌ی زیاتر واشمان لی‌ده‌کات بلتین مردنی یه‌ک مه‌ودا هه‌رئه‌وه‌یه که هه‌موو مردنه‌کان یه‌ک شتیه‌ن و هه‌موویان به‌ویستی خۆیان و بو‌ به‌رگری له کریت و ئازادی ئینسانه‌کان به‌ کوشت چوون. هه‌موو کوژراوه‌کان وه‌ک «پیاو» بی‌ باک و بی‌ ده‌ره‌ست ڕووبه‌‌رووی مردن بو‌ونه‌وه، هه‌ر هه‌مووشیان دواتر ده‌بنه‌ ڕه‌مزی به‌رگری. هه‌ر هه‌مووشیان ڕه‌گی به‌رده‌وامی له دوا‌ی خۆیان بو‌ نه‌وه‌کانیان جیده‌هیتلن، به‌لام من ناتو‌اتین له نی‌و ئه‌و مردنانه‌ش خۆمان له حیکمه‌ته‌کانی ئوسه‌ر بی‌وترین، ئه‌و وه‌خته‌ی تورکه موسلمانه‌کان خه‌ریکی سه‌ره‌پینی مه‌سیحیه‌کان له نی‌و مائی خۆیان «بانگیژ له‌سه‌ر مناره‌ بانگی ده‌دا و تاریفی ڕه‌حم و به‌زه‌یی خوا‌ی ده‌کرد.» ل ۲۵۶.

هەر ئه‌و وته‌یه‌ خوێنه‌ر ده‌خاته‌ به‌رانبه‌ر شیریک که ناکرێ به‌سه‌ریدا نه‌روا.

ئه‌وه له‌وه‌ختیکدا «تورکی سه‌سه‌ری سه‌رتاشیان گه‌مارۆداوه‌، که‌س دیار نییه‌ ته‌نانه‌ت مه‌سیحیش» ل ٢٥٢ له‌گه‌ڵ ئه‌وانه‌شدا که‌س نازانی ئه‌وانه‌ شه‌ری مردنن یان ژیان، هه‌روه‌ک هه‌موو شه‌ره‌کانی دنیا میکێلس ده‌لێت «بابه‌ من کاتیک عاقل ده‌بم که‌ کریت نازاد بێ». پیره‌مێرد به‌ گالته‌وه‌ ده‌لێ:

- «که‌وابوو باشته‌ر کریت قه‌ت نازاد نه‌بێ. کاتی مړۆف عاقل بوو، ئیتر ژیان تامی نامیڤێ». ل ٢٦٨

* * *

* زۆر جار شه‌ری ئه‌و پالنه‌وانانه‌ شه‌ری نازادی و به‌رگری نییه‌ ئه‌وه‌نده‌ی شه‌ری ئه‌تک کردنه‌، زۆرجار شه‌رو کوشته‌ر ده‌بیته‌ په‌یامیک و پالنه‌وانه‌کانی کوشته‌ر ده‌بێ بیگه‌یه‌نن، خه‌لکیش وه‌ک په‌یره‌ویکی ئه‌وان سه‌رکردان ئه‌وه‌ به‌شدارن له‌ گه‌یاندنی ئه‌و په‌یامه‌دا.

* هه‌ریۆه‌ش مه‌رگم هه‌لبژارد، چونکه‌ له‌ ده‌رگای هه‌ر که‌سییه‌تییه‌ک و هه‌ر رووداوێک و دیارده‌یه‌ک بده‌ین له‌و پۆمانه‌دا ده‌مانباته‌وه‌ سه‌ر فیه‌رگه‌کانی شه‌ر و گۆرستانه‌کانی کوشته‌ر، هه‌موو که‌سه‌کان له‌ سیفاکاسی سه‌د سائه‌وه‌ تا تراساکی منداڵ به‌حیکمه‌تی فه‌یله‌سووفیه‌که‌وه‌ بۆ شه‌ر ئاماده‌ کراون، تا په‌یقه‌کانی عه‌شق و پۆژه‌کانی دل‌داری و په‌یامه‌کانی ژن و مێردی پرن له‌و توندو تیژییه‌ی له‌ مه‌یدانی شه‌ردا هه‌یه‌.

* به‌بێ ویستی خۆم، یان بێ ئه‌وه‌ی بزانه‌ له‌باره‌ی نووسه‌ریک هاتومه‌ قسه‌، که‌ له‌کاتی خوێندنه‌وه‌ی شاکاره‌کانی «که‌ هه‌موو کاره‌کانی شاکارن» هه‌ست ده‌که‌م نووسین له‌دوای ئه‌و کۆتایی هاتووه‌، ئه‌و وه‌ک په‌یامبه‌ریک په‌یامی قه‌له‌می به‌ ته‌واوی گه‌یاندووه‌.

* دروود بۆ کازانزاکي و ده‌ستخوشتی بۆ قه‌له‌می مامۆستا که‌رمی حسامی.

کویری

ئەگەر ئەمانەتی نووسین و لیدوان لەکتیپ بتوەستینتی و ھەلۆستەت
پێ بکا، ئەو نووسین لەسەر رۆمانی کویری چەندان ھەلۆستەتی
دەوێ، چونکە پیش ئەوێ من بێمە دەنگ و شتیک بلیم، دەنگیک،
دەنگیک بە ئەزموون و زانا پێم دەلتی:

- وریا بە، سەرەتا ئەو بزانه کە ئەو رۆمانە خەلاتی نۆلی پێ
دراوە.

- ئەوێش بزانه کە ئەو بیرمەندانەتی ئەو رۆمانەیان ھەلبژاردووە
پیاوی ئەدەب ناس و یەکە یەکەن.

- ئەوێش بزانه کە ئەو رۆمانە وەرگێردراوێتە سەر بیست و شەش
زمان و زیاتریش ئەگەر لە دواي ھەمووانیشەوێتی، دەبێ قسەیک
بکەین.

***

* دەشتی رۆمانی کویری لەوێدا تاقانە بێ- کە بە گەرم و گوری-
دواي ھەشت ساڵ لە نووسین گەییوێتە نێو ئەدەبی کوردی.

* نێونیشان. سەرنای رۆمانە کە ھەلگری تەواوی دەلالەتەکانی

ناوه روک و نووسینی رۆمانه کهیه، لهو رۆمانه دا به رهو رووی دنیایه ده بیینه وه، دنیایه کی تهواو چاوه پروانکراو و ههست پیکراوه. دنیایه ک که ده بی مروق به بی بینین که شفی بکات، جارتیکی دیکه مروق بی چاو خوی به دنیا بناسیتیتته وه، به لام ئه وهی جیگای سه رنجه ئه و دنیایه دنیای ئاسایی کویران نییه، دنیایه که چاو ساغیک بوی ره سم کردوون، چونکه دنیای کویران هینده نه دیو نییه. واته ئه و رۆمانه، ئه و دنیایه نییه که کویره کان له تاریکیدا ده بیینن یان ده یخو لقیئن. ئه و فه زاو دنیایه ی رۆنراوه ئه و دنیا پر سیحری کویران نییه که نه نییه کانی بوونی تیدا که شف ده کهن، که ژبانی تیدا ده ناسن و ئولفه تی پتوه ده گرن.

* ئه و کویرانه ی دوا ی ئه وهی «بینین» له ده ست ده ده ن، ئیتر ژبان ده بیته کابووسیک و ده رگایه ک نییه له گه ل ژبان ناشتیان بکاته وه.

* ئه گه ر بکری بلتین نووسه ر ده مانباته دنیایه ک که «دیتنی» تیدا نییه، به لام ئه و دنیا ئاماده کراوه، گوتاریکی تایبه ت به خوی، یان تایبه ت به حاله تی کویری نییه. ده کری بلتین ده چینه ناو گیژاوی کویری بی ئه وهی ههستی کویر بوون پشکوی.

* کویری لیتره ده بیته حاله تیکی ههست پیکراو به بی روودانی گۆرانیکی بایولژی، ئه و حاله ته ی که سی به رانه ر یان تیکه ل بوو داگیر ده کات و تووشی ده کات، خاوه ن حاله ته کان «کویری» ده گه نه خانه یه کی هیند به تال که جیگایه ک نامیتیتته وه بۆ لیبردن و سۆز.

* ئه و دنیایه ی به نیتوی کویری خه لق کراوه، چونکه گوتاریکی تایبه ت به خوی نییه هه میسه پتوبستی به چاو یک هه یه تا دنیا له نیتو ئه و تاریکیه بییتته ده رو روشنی بکاته وه. چاوه کانی ژنی پزیشک ئه و نیگا فراوانانه ن که رۆمانه که یان دیتووه یان نووسیوه ته وه، یان به حیکایه تیان کردووه، واته له ئه نجامدا ئه وه «چاوه» ئه و رۆمانه ی کویریمان بۆ ده گیتیه ته وه، واته له نیتو ئه و کویر بوونه قورسه دا نیگایه ک نییه بیجگه له چاو دنیا روشن بکاته وه یان شته کان بناسیتنی.

* کویری وهک به لایهک.

ناکری کویری لهو خانه ساده نهیه ته ده ری و هر ته نیا راقه ی
حاله تیک بیت که ده کری مرو له دهستی بدات و پشت به حاسه یه کی
دیکه بیهستی له کاتیک بینین دهشی بونیادی ته وای ماهیه تی
هسته وهره کانی دیکهش تیک بدات.

وهختیک کار به دهستان تیده گن نه وه نه خوشیه کی پهره گر، ده بینین
له بهردهم، دهسته لاتدا ئینسانه کان چون هموو ماهیه ت و گه وهره یی
خویان له دهست ده دن، چونکه مروقه کان به هایان وهک هاوالاتیه ک
ته نیا له بینیندا بچووک ده کرتته وه، دواي نه مانی توانای بینین، واته
توانای جیا کردنه وه، ره خه گرتن و ناسین، هموو ماهیه ت و دروشمی
رهنگاو رهنگه کانی دهسه لات بهرانبهر هاوولاتیان ده بیته زه برو زهنگ و
چند یاساو وشه یه کی بی سوزو پر قین.

نه وه وجوودی راسته قینه ی هه لپه ی دهسه لات ته له و پهری
شارستانییه تدا، ته نیا نه و کاته خاوه نی هاوولاتیان که توانا کانیان
کونترول کات و هیزیان بو رهنگین کردنی خوی به خه رج بدات.

* گرنگی بینین:

نه وه ده مای بینین ده بیته نه فسانه یه ک و هموو هسته وهره کانی
دیکه ی مروف بی بایه خ ده کات. واتا بینین ده بیته نه و نه فسانه یه کی
به بی نه وه هموو توانا کانی دیکه ی مروف بو پیوهندی کردن به دنیا و
دیارده کانی و ده ورو بهری هیچ کاریگه رییه کیان نییه، جگه له وه ی له
زه تیک بو مانه وه ی نه و زینده وهره «کویر بووه» ناهیل تیه وه، توانای
بهرده وام بوون، چاوه ری کردنیشی لیده ستیتیه وه.

«ئیتستا که وای دیاره هموو کویر ده بین ئیتر کی له بییری جوانی و
جوانی ناسیی و پاک و خاوتنی دایه» کویری ل ۱۴۰.

* ناوهندی بی بایه خ کردنی کویره کان یان نه وانه ی تووشی به لای
کویری بوون، ئینسانه کان خویانن، نه وانن نه وه راده گه یه نن که دنیا له و
دیو ته می سپیییه وه هیچه.

حالیسیون په لکیش ده‌کهن، به‌لام نه‌وه نه‌و راستیییه ناشاریته‌وه که هم‌موو نه‌وانه خراونه‌ته خزمه‌تی شیوه داشورین و سه‌تیرییه‌کی «Satire» که مه‌به‌ستی سهره‌کییه‌تی.

۳- دۆن کیشۆت یه‌کیکه له‌و داستانه که‌مانه‌ی که ده‌توانرئ له هم‌موو سهرده‌میک و له هم‌موو سیسته‌میکي کۆمه‌لایه‌تیدا بخویندرینه‌وه، نه‌وش له‌وه‌وه دئ که «سیرقاننیتس» گرنگی به‌خه‌م و برینه قوول و سهره‌کی و ئیشه نه‌براه‌کانی ناخی مرو داه، که شایانی پیر بوون و ساریژ بوون نین.

* «من ههر پال‌هوانم و ده‌مه‌وئ به پال‌هوانیش بمرم. من ناپراستم راست کردۆته‌وه و خراپم چاک کردوه‌و دیم به‌زاندوه‌و مملانیی جندۆکانم کردوه». دۆن کیشۆت لاپه‌ره ۱۹۳»

* «ئیدی به‌ههر چوار قورنه‌ی جیهاندا، دوا‌ی کاره‌سات ده‌که‌وم و یارمه‌تی هم‌موو زۆر لیکراوان ده‌ده‌م و ناپه‌وا‌یی، وه‌ک نه‌رکی ههر پال‌هوانیک، راست ده‌که‌مه‌وه». دۆن کیشۆت ل ۲۶.

لیره‌دا مه‌به‌ستمان نییه داخۆ نه‌و قسانه له‌چ باریکدا کراون، بۆ «وشه‌ی پال‌هوانیش» ته‌نیا ههر هینده‌ی لی وه‌رده‌گرین که «هم‌موو ئالیه‌ته‌کانی هیزو گوړان و خاوه‌ن حه‌ق و دادو فیدا‌کاری تیدا کوۆته‌وه». نه‌وه‌ی مه‌به‌ستمانه و بناغه‌ی ده‌رپینه‌که‌یه نه‌وه‌یه «من ناپراستم راست کردۆته‌وه و خراپم چاک کردوه» یان «ناپه‌وا‌یی.... راست ده‌که‌مه‌وه».

نه‌وه به‌ریکه‌وت نییه که نه‌و بیرو ده‌رپینه له‌یه‌کیک له‌وته ههره به‌نیویانگه‌کانی «شکسپیر» ده‌چیت که له‌سه‌ر زمانی «هاملیت»ی گه‌وره که‌سایه‌تی زیندووی شانۆ ده‌لیت:

(The life is out of joint,
Ever I was born to set it right)

واتا «دنیا له‌ریکوپیتکی به‌ده‌ره، من ته‌نیا بۆ راست‌کردنه‌وه‌ی نه‌و ژبانه خو‌لقاوم».

ٲيمه نامانهوئ يان کارٲکي ٲٲهوودهيه ٲير له توانا مادديهکاني ٲهو
ٲيريارانه بکهينهوه ٲو گوٲرٲني ژيان و راستکردنهوئي دنيا.

ليٲره دهمهوئ لهو رايهي رهخهگري هره ناسراوي دنيا «ٲلينسکي»
ٲدوٲم که دکٲور ميٲرا له ٲٲشهکييهکهدا ٲهسني کردوه.

ٲلينسکي راي وايه که ٲيرورايهکاني «دوٲ کيشوٲ بهرزو ٲيروزن،
بهلام رهفتارهکاني گالٲه نامٲيزن و نازيرهکانهن «زيرهکانهٲين» دکٲور
ميٲرا-ش ٲو ٲهسني ٲهو قسهيه دهٲٲي:

«له بري بهکارهٲٲناني توانسته واقعييهکان ٲو گهٲشن به نامانجه
بالاکاني.....

«بهکهسٲٲک دهچٲ که ٲيهوئ يارمهٲي يهکٲ بدا که لهو ديو
ديوارهکهوه کهوتٲٲي و بناٲٲٲٲي، بهلام نهزاني چوٲن يارمهٲٲي بدا، به
توندي خوئ به ديوارهکهدا دهدا و سهزوگوٲي خوئ خهٲٲاني خوٲن
دهکان» دوٲن کيشوٲ ل ١٣.

ناکريٲ من ليٲره لهوٲه و ٲيري ٲهو زانايه گهورانه رهخهٲگرٲ يان
مهٲهسٲٲکي وام نييه، ٲهووش ريگاي ٲهوٲم ليٲ ناگريٲ که ٲٲٲم:

- سيٲرفانٲٲٲس چهند سهده ٲٲش ئٲستا لهو راستييه گهٲشٲوو که
وهزيغهئ ٲهدهٲ گوٲراني کوٲمهٲگه نييه بهشيٲويهکي «فيعلٲي»، دهکريٲ
ٲيرسين کام نووسهر لهوانهي ويستوويانه «توانسته واقعييهکان»
بهکارهٲٲن ٲو گهٲشن به نامانجه بالاکان، سهرکهوتوون.

ٲيمه تهٲنيا ٲهو دهٲٲٲن که له ههموو حالٲهکاندا ههلدانٲي نووسهر
ٲو گوٲرٲني واقع «بهشيٲويهکي فيعلٲي» تهٲنيا سهرکٲشانه به ديواردا.
بهشيٲويهکي ديکه دهٲوانٲن ٲٲٲٲن که يهکٲٲي ديکه له حالٲهٲه
ٲهٲهانهکاني دوٲن کيشوٲ «گالٲهکردنه به گوٲرٲني کوٲمهٲ له نووسٲندا»
يان بههوئ ههلٲي ٲاکه کهسي و ٲالٲهوانٲازي.

* * *

دوٲن کيشوٲ روئٲاو ٲوچوون و خوليٲاي نووسهر و چاکه خوازهکان
دنياه يان ٲهٲکهري ٲهو نهفس و ههسٲ و شعوره بهرزويهکه ٲره له

لیره ده‌بینین مهرزی جوانکاری و مهرزی نه‌خلاق له‌و دیو بینینه‌وه
کو‌تای دیت، پانتایی کو‌تری پانتاییه‌کی به‌ره‌للاو گیره شیوین و
ویرانه.

***

ئه‌وه‌ی جی‌گای سه‌رنجه، لیستانده‌وه‌ی توانای بینین، نابیتته
پانتاییه‌ک بۆ بیر کردنه‌وه‌و رو‌چوون، نابیتته خانه‌یه‌ک بۆ تی‌گه‌یشتن و
حالی بوون، نابیتته رووکاری پشکو‌تنی هسته‌وه‌ره‌ی دیکه و مه‌ودایه‌ک
بۆ ژیان. لیستانده‌وه‌ی توانای بینین هه‌موو ئیمکانیا‌ته به‌شه‌رییه‌کان
تی‌کده‌شکینی و ویرانیان ده‌کات، له‌ساده‌ترین حاله‌دا نابیتته
ئه‌ندیشه‌یه‌ک یان تی‌رامانیکی جددی بۆ بینین و رو‌شنکردنه‌وه‌ی ناخ.
«هینده‌ی پیناچی ده‌بن به‌جانه‌وه‌ر، جا له‌وه‌ش خراپتر جانه‌وه‌ری
کو‌تر» ل ١٤٦.

* وه‌ک به‌ره‌نجامی‌ک بۆ فکری به‌ره‌تی رو‌مانه‌که، له‌ودیو بینینی
چاوه‌وه شتی‌ک نییه، له‌و دیو بینینه‌وه دینا ویرانه‌یه‌و مرۆف مه‌خلوقی
بی هومیدو سه‌رلیش‌یواون. فه‌لسه‌فه‌یه‌ک یان فکریکی گشتی له‌ پشت
حاله‌ت وه‌زای و تو‌ویژه‌کان وه‌ستاوه، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه ئه‌و شتانه‌ی که
ده‌یان‌بینم هی من، ئه‌و شتانه‌ی که ده‌یان‌بینم له‌زه‌تیان لی ده‌که‌م، ئه‌و
زانیا‌ریانه‌ی که ده‌یان‌خو‌ینه‌وه به‌چاو موماره‌سه‌یان ده‌که‌م، ئه‌زموونی
من، ده‌توانین ئه‌وه‌ش ناو بنیین. بینین وه‌ک ناوه‌ندی بوون، یان بینین
وه‌ک تاکه‌یه‌که‌ی وجود.

-(ده‌تگوت ئه‌گه‌ر بی‌تو هه‌موو لایه‌نه‌کان له‌به‌رچاو بگرین، شتی‌ک
له‌م دنیا‌یه‌دا نییه که ته‌واوی هی ئیمه‌ بیت، دیا‌ره ئه‌وه‌ش راستییه‌کی
زۆر روون و ئاشکرایه) ل ١٥٧.

* من له‌ ده‌نگما خولاسه‌ ده‌مه‌وه.

ئه‌و کو‌ترییه‌ی دنیا‌ی داپۆشیوه، شتی‌کی نه‌هیش‌تۆته‌وه بۆ ناسین، دنیا
بی‌ده‌نگ پالی داوه‌ته‌وه، کو‌یره‌کان بی‌ده‌نگ تی‌ده‌په‌رن، شار و ولاتی
کو‌تر زبڵ - به‌قسه‌ی ژنی چاو پزیشک - داپۆشیوه. لیره‌وه پیمان

دهلئی ته نیا دهنگ پټناسه ی بوونیانه .

- ژنه که ی بڼ له روو دامن هم پرسپاره ی هینایه گور، ناوتان چیه ،
ئینسانه کویره کان پټوستان به ناو نییه ، من له دهنگما خولاسه
دهمهوه ، شتیکی تر گرنګ نییه .

لیره باران له دهنگه که ی و با له گڼه ی و هور له گرمه یدا وجوودیان
هه یه ، نه وهش سرپنه وه ی حاله ته کانی دیکه ی باران و باو هه وره ،
سرپنه وه ی کاریگری شته کانه به لیستاندنه وه ی دهنگ .

* کویری ، سهره تا ناوه کان دهسپته وه ، یه که م کویر ناوی ده بیته کویره
پیاو ، جا ژنی کویره پیاو پیره کویر و کچه ی چاویلکه یی وکوره خیل . .
نه گهر نه وه بزاین دوا سیفه تی چاو روونیان ده بیته ناویان ، مه حف
بوونه وه ی ناوه کان ، مه حف بوونه وه ی تاکه کانه ، مه حف بوونه وه ی
تایبه تیسه کانی هر که سیکه ، تیکه ل بوونی ، نه گهر بکری بلین
«شعوری جه معی» دروست دهکات ، شعورو ههستی نهو پیاو و ژنه
کویرانه ی ناتوانن له گه ل کویر بوونیاندا بژین ، یان له گه ل بوونی خوین
وهک کویره کتر بناسن ، هر نهو کویرانه ناشتوانن بو رووناکي
بگه رپنه وه ، ناخی نهو کویرانه پر له نه زموونی بهر رووناکي ، پر له
یادگاری بهر گلپوه کان و پیاسه ی بهر هه تاو ، پر له خویندنه وه ی بهر
چراو مومه کان ، میشکیان وینه ی رهنګاو رهنګي جیران و که سوکارو
هاو ده مه کانیان ، نهو کویرانه ی له چرکه یه کدا له رووناکي داده برین و
ده که ونه نیو به حریتی سپی ، شاشه یه کی سپی بهر چاویان غه رق
دهکات ، نهو ی جیګای تیرامانه نهو مروث گه له نه ده توانن بگه رپنه وه
بو سهرده مه کانی رووناکي و نه دهشتوانن له کویریدا بژین . ژبان له
نیوان دیتن و نه دیتن ده بیته نهو نه فسانه یه ی که هومیدیک نییه بو
هینانه دی .

هر بویه نهو که سانه ی له بهر رووناکي که نه زموونیکیان هه بووه
خواه نی ناوی روون و رووناکي خوینان بوون ، به لام ئیستا نه وان له نیو
ته میکدا ده ژین که هویه ک نییه بو ناونان و هویه ک نییه بو

جیاکردنه‌وهی یه‌کتر، نه‌گهر ناو دیارترین نیشان و سیمبولی
جیاکردنه‌وهی ئینسانه‌کان بێ.

* دوا داو:

– ده‌بێ له به‌خته‌وه‌ری خۆمان شاد بین که هیشتا جووتیکمان چاوی
ساغ له‌گه‌له، ئاخ‌رین چاوی روون و گه‌شی دنیا، نه‌گهر بێتو روژتیک
ئه‌و چاوانه‌ش کو‌تراییان دا‌بێ، یانی ئه‌و مه‌به‌سته‌ی قه‌ت پێم خۆش
نیه‌ هه‌ر بیریشی لێ بکه‌مه‌وه، ئه‌و ده‌م ئه‌و داوه‌ی ئیمه‌ی له
ئینسانیه‌ت گرێ دا‌بوو ده‌پسێ. ۳۳۶.

ده‌مه‌وێ ئاماده‌بوونی دوو‌چاوی ساغ هه‌ر له‌سه‌ره‌تای رۆمانه‌که، له
بونیادی گشتی و ته‌کنیکی گشتیدا بۆ دواتر هه‌لگرم، ته‌نیا له‌و داوه
ده‌ده‌ویم وه‌ک مانای وشه‌که، ئه‌و داوه‌ی ئه‌و مرۆیا‌نه‌ی له ئینسانیه‌ت
به‌ستوه، واتا ئه‌و داوه‌ سنووری یه‌که‌لاکه‌ره‌وه‌ی نێوان ئینسانیه‌ت و
حه‌یوانیه‌ت یان وه‌حشیه‌ته.

ئه‌وه‌ش نه‌ک کو‌تره‌کان، به‌لکه‌ هه‌موومان ده‌خاته به‌رده‌م خه‌ندێکه
ترسناکه‌کانی سه‌به‌ی، که ده‌شتی «بینین» وه‌ک زه‌نگیا‌نه‌یه‌ک ون بێت و
ئینسانیه‌ت بکه‌وێته ناولیتاوی به‌درنده‌ بوون و وه‌حشیه‌ت.

به‌رپای من ئه‌وه زو‌لمتیکه له‌ توانا بێ سنووره‌کانی فکر بۆ پێکه‌وه
ژیان و هه‌وله به‌رده‌وامه‌کانی جه‌سته بۆلێک حا‌لی بوون.

– کچه‌ چاویلکه‌یی گوتی... هومیدی دۆزینه‌وه‌ی دایک و با‌بم،
هومیدی گه‌رانه‌وه‌ی دایکی ئه‌و کو‌ره... وا دیاره له‌ بیرت چوو با‌سی
ئومیدی‌ک بکه‌ی که هه‌موومان پێیه‌وه‌ زیندووبن، چ هومیدی‌ک،
ئومیدی گه‌رانه‌وه‌ی سۆمای چاوان ل ۳۳۷ کو‌تری. ئه‌وه هومیدی
کچیکه‌ به‌سه‌به‌ی، هومیده‌ ساده‌و ئاسانه‌کان، ئه‌وه ئاگایی ئه‌و کچه‌یه‌ که
نوێنه‌ری گه‌نجیه‌تی و له‌زه‌ته له‌ نه‌برانه‌وه‌ی ژیان و کو‌تایی نه‌ها‌تنی
خه‌ونه‌کان، به‌لام ده‌نگتیک به‌هه‌مان ریت‌م و به‌هه‌مان زمان وه‌لامی
ده‌داته‌وه‌و ده‌لتی:

– خۆ هه‌لا‌وه‌سین به‌م هومیدانه‌وه‌ کارتیک‌ی بێه‌ووده‌و شیتانه‌یه/کو‌تری

ل ۳۳۷ ئەو بەرھەم ھێنانەوێ عەقلە، ئەو زمانی عەقلە لە سادەترین شێوەدا، ئەو زمانی فەنا بوونی ژيانە لە قوولایی فکرو بیرەکاندا.

***

ژوزی ساراماگۆ، دنیا یەکی دوور لە بینین و تیشک دەخولقیینی یان دنیا یەکی کوێر دینیته بەرھەم، دەیهویت دنیا لە تاریکیدا بخویتیتهوێ یان دنیا لە بەر دەم سۆمایەک کە تەنیا سامالێکی سپی دایپۆشیوێ وەخویتی. دنیا لەو کاتەدا بیینی کە ھەموو شتەکان تیکەڵ دەبن و ھەموو نیگا و تەماشاو سەرئەنجام دەچنە ئەو دیو پەردەو، بەلام لە بەرھەم ھێنانەوێ دنیا یەکی کوێر لە دوو خالدا بەر یەست ھەبێ:

یە کەم: لە پشت ھەموو دێرەکانەوێ دوو چاوی ساغ دەدرەوشیتهوێ، دوو چاوی ھەموو شتەکان دەگێریتیتهوێ، دوو چاوی لەو دیو دنیای کوێر، گەش وەک چاوی تەواوی بەشەر یەت ھەموو عەقلەکان و پیاو و ن بووێکان رینویتی دەکات و یادگارەکان دەنووسیتهوێ. بەبێ ئەو دوو چاوی رۆمانی کوێری دنیای نەدەدی، بۆیە ئەو ھەرگیز رۆمانی کوێری یان کوێرەکان نییە.

رۆمانی دوو چاوی کراوێ زیرەک، کوێرەکان تەنیا وەک بابەت و ماتریال یان مەیدانی چالاکی ئەو دوو چاوی نامادەن، کوێرەکان تەنیا ئەزموونی تەمەنیکی نیو دوو چاوی ناگا و شارەزان، دوو چاوی کە ھێندە ئینسانییەت دەبینی. ئەو دوو چاوی رەمزی ھۆشمەندی و تۆمارکەری دنیان، دنیا یەک بە کوێری وەپیکەوتوو، ئینسانەکان بە دوو چاوی زەقەوێ تێدەپەرن، بە دوو چاوی پڕ بێنیوێ و رادەبوورن، بەلێ ئینسانییەت تێدەپەری و خەراباتیکی لە دوای خۆیەوێ جێدەھێلی.

خالی دووێ: ھەر بۆ پشتگیری ئەوێ کە ئەو رۆمانە کوێر نییە، بەھەستی دوو چاوی ساغ و بە رووناکی حیکاتەکان نووسراوێ تەوێ. بەبێ ئەوێ حسیکی کوێرانە لە داڕشتنەوێ ئەو حیکایەتانە بەشدار بیت.

ته‌کنیک: لی‌ره زمان رابه‌ری سه‌ره‌کی و ئالیه‌تی بنه‌ره‌تی
 چیرۆکه‌کانه، چونکه له‌گی‌ترانه‌وه‌دا ته‌نیا زمان سه‌رف ده‌کری و به‌خه‌رج
 ده‌دری، به‌خه‌رج دانی زمان له‌به‌حیکایه‌ت کردنی حاله‌ته‌هه‌ره‌دژوارو
 ژیا‌نه‌هه‌ره‌جه‌نجا‌له‌کان، لی‌ره زمان ژیا‌ن له‌به‌ته‌کنه‌لوژی کردنی دنیا
 ده‌ردینی و جاریکی دیکه‌ده‌یکاته‌وه‌به‌حیکایه‌ت، چونکه ژیا‌ن وه‌ک
 ئه‌و پیاوه‌پیره‌ی هه‌موو حیکایه‌ته‌کانی خۆی گێ‌راوه‌ته‌وه‌یا‌ن ئه‌زموونی
 کردوون، ده‌ترسی حیکایه‌تیک نه‌می‌نی بی‌گێ‌رته‌وه‌یا‌ن سه‌به‌یه‌ک
 نه‌می‌نی به‌ره‌می بی‌نیته‌وه‌ئه‌وه‌ش کو‌تایی دنیا‌یه. پیاوه‌کان له‌وه‌دا پیر
 نابن چه‌ند ژیا‌ون، ئینسانه‌کان له‌وه‌دا پیر ده‌بن و ده‌مرن که
 حیکاته‌کانیا‌ن کو‌تاییا‌ن دیت.

* ده‌ست خوشی بو‌ برای وه‌رگێ‌ر سه‌لاحه‌دین ناشتی بو‌ ئه‌و زمانه
 پاراو و کوردییه‌ جوانه‌ی.

گیزاوی ئەسپ و ژنانی عاشق

ئىستاتىكا دەگەل ھەناسەى مەرزەو ھەرزەو، يان مەرزە
جوانكارىيەكانى دنيای دروینە کردوو، ھەختىك مەرزە قاوغى تەسكى
«لاساىى سروشتى» شكاندو بالى بەخەون گەرت و ئەفسانە خولقا.
دواترىش ئەو وینەو تابلۆ ھونەریيانەى ئەفسانەكانیان دەگیزاویە،
بوونە سەرەتای كەلەپوورو شارستانی شێوەكارى دنیا. ئەو كارە
ھونەرییە پى سىحرو جوانكارىيانە، لەپشت گیزاویە ئەفسانەكان
شتىك يان ئىلھامىكیان جى دەھىشت كەبەھای كلتورى و
رۆشنیریان لە ئەفسانەكان كەمتر نەبوو.

دەتوانین ئەو تىكەل بوونى ئەفسانە و شێوەكارىيە (ھەرە سەرەتاکانى
دنیا) بەیەكەم خەمەلین و گەشەى بەرزى ھەردوو ھونەر دابنن، ئەو
پەیکەر و تابلۆیانەى بۆ ئەفسانە كۆنەكان كراون بەھىتەىكى لە زمان
گەرەترو كارىگەرترەو ئەفسانەكانیان گواستۆتەو، بوونە ھونەرىك و
بابەتەىكى تەواو سەرەخۆ و دیار. ئىستا تەنیا تابلۆ و پەیکەرەكانى
ئىكارۆس و دیدالۆس و زىۆس.... بەسن بۆ گیزاویە ئەو تەواوى
ئەفسانەكان. ئىستا بەھای شارستانی و كلتورى پاشماو
ھونەرییەكان و كارەكانى شێوەكارى یۆنان، لە پەیکەرى خواوەندەكان و
تابلۆ و ھەلکەندراوى كەسە ئەفسانەى و سىحریەكانیان لە خودى
ئەفسانەكان زیاترە.

ههستی فەلسەفی بوو یەکیک لە کۆڵە که هەرە نەخشین و بڵندەکانی
 رۆمانی نوێ، جگە لەسەلیقە ی بەرز و خەیاڵی بلاوی، توانای هونەری
 ئەو بلیمەتە شوێنکاریکی ورد و رەنگینیان لەسەر کارەکانی جێ
 هێشتووە. (لۆرانس) ئەو راستییەمان پێدەلێ که زمانیک بو دەرپرین
 بەش ناکات. ئەو زمانی وشەو توانای رەنگی تێکەڵ دەکرد.

لۆرانس و گێژاوی ئەسپ

دوای تێپەربوونی دوو مانگ بەسەر دیتنی وێنەیەکی فوتۆگرافی
 تابلۆیەکی بەنیویانگی (مارک جیرتلەر)، ئەویش تابلۆی «گێژاوی
 ئەسپ - ۱۹۱۶» (لۆرانس) بەنامەیەکی جیرتلەری شێوەکار ئاگادار
 دەکاتەووە که تابلۆیەکی وەگ نەحتیکی بەرز هاتۆتە بەرچاو، ئەوێشی
 لێناشاریتەووە که لە رۆمانەکیدای «ژنانی عاشق» «پیاویک هەیە - تو
 نیت» خەریکی کاری هونەرییە لە بنمیچی کارگەییەکی، ئەو کارە
 هونەرییە «گێژاوی ئەسپەکەتە» هەر چەندە (لۆرانس) دڵنیا یە که
 هونەری شێوەکاری بو دەرپرین کاملتەر.

بەلام ئەوانە ی (مارک جیرتلەر) دەناسن و ژنانی عاشقیان
 خۆتندۆتەووە، دڵیان که ئەو پیاو هونەرمەندە ی (لۆرانس) باسی
 دەکات «جیرتلەر»

* بەکار بردنی ئەم تابلۆیە چۆن؟

* هەست و سەلیقە ی لۆرانس و شارەزایی لەشێوەکاریدا

* ئامادەیی کەسایەتی «مارک جیرتلەر» بو بەکار بردنی لەرۆمانی
 «ژنانی عاشق»

* دەگمەنی و بالایی تابلۆی «گێژاوی ئەسپ»

ئەو جگە لە بوغزاندنی جوولە که لەلایەن لۆرانسەووە و جۆرتیک لە
 «حەسادەت». ئەو خالانە ئامادەییەکی بەردەوامیان هەیە لەسەرکەوتنی
 لۆرانس لە کارەکیدای، ئەو جگە لەو هۆکارە شاروانە ی لە تابلۆیەکەو
 (مارک جیرتلەر) دا لەلایەکی، لە رۆمانی ژنانی عاشق و لۆرانس

له لایه کی دیکه روټیان هه بووه.

ههردوو کاره که په نگاوی ده برپنیاڼ یه که یه کیان به وشه و نه وی دیکه به رهنګ

* ههردوو هونه رمنده که سایه تی ئالوژو دهروونیکی گرژو شتیاوایان هه یه

* رابردوویه کی زور لیک چوو له پتوهندی جنسیان.

* درژی شهر

* هه رتکیان تووشی نه خووشی سیل بیوون نه که ههردوه دکتور (نه درو مورلاند) چاره ی ههردوویکیانی کردووه.

ههردو نمونه «له سالی ۱۹۱۶ وهختیک ههردوویکیان (جیرتلهر) و (لورانس) له همژاری و نه داریه وه دهست کهوتی نه کادیمی و سه رکه وتنی هونه رییان به دهست هیئاو بوونه برادهر. کاتیک (جیرتلهر) به دهست کارنگتونی شوخ و شهنگه وه دهینالاند، لورانس تووشی کیشه ی جنسی ببوو له گهل فرایدا و ئال حوری له کورنوال.»

* گیتراوی نه سپ، لووتکه ی داهینان و ته قینه وه ی توانای کپ بوونی جیرتلهره، تابلویه ک پر له سه رپاز و نه سپ و جنس، جنسی رزاو له نه سپ و ژن و هیله توندو رهنگه گهرم و هه ناسه تیکه له کان.

* له و تابلویه دا (جیرتلهر) وینه ی شازده سه رپاز ده کیشی، ده ریاوان و ژنان و کچانی بالق له دانیشتنیکی سه رپازی شلگیردا، به هو ی هیزتکی ناوهندی به هیتر ده سوړپنه وه و (هکسلی) ده لئی «رهنگه کانی (جیرتلهر) هه میسه به هیترن، به لکو توندیشن» ل ۱۰۳ «تابلوو رومان». جووله و حاله تی نه سپه کان «هه رچنده له باریکی سه رپازیدان» زیاد له ده لاله ت و هیتمایه ک هه لده گرن، پر ن له به خشش و داهینان، هه موو هیتمایه کان، هه موو جووله و هیله کان مو توره ن به و نه حساس و حاله ته کپه جنسیانیه ی له ناخی جیرتلهردان.

* * *

بی گومان ره که قوله کانی رومانی «ژنانی عاشق» له ناخ و ههستی

(لۆرانس) دا زۆر پێش دیتنی تابلۆی «گێژاوی ئەسپ» هەبوون، بەلام ئەو تابلۆیە هزر و بیرکردنەوەی (لۆرانس) رادەتەکێت.

لەلایەک دڵەراوکی و نیکەرائی داھێنەر، لەلایەک بیرو بۆچوونی (لۆرانس) بەرانبەر بەجوولەکەو لەوانیش «جیرتلەر» ھەلۆستەییەکی پێدەکەن، ئەو جگە لەو بناغە هزری و دەروونی و ھالەتە جنسییە ھاوبەشاندی لەنێوانیاندا ھەبوو.

بەلگەشمان بۆ ئەو ئەوێکە رۆمانی «ژنانی عاشق» جگە لەو شوێنە بەقسەی لۆرانس خۆی راستەوخۆ سوودی لە تابلۆی «گێژاوی ئەسپ» و کەسایەتی (جیرتلەر) وەرگرتوو. سەرەرای ئەو جێیە ئەو لەسەر لەبەری رۆمانەکەدا ئەو بیرو بۆچوونە، ئەو جنس و توندپەوی و گێژاوی ژنە وەک سێبەر لەدوای ھەموو ھالەتەکانەو دیارە.

(ستراشی) دەنوسی «لەگۆتای (۱۹۱۶) یا دوای دووسال لەشەری خەندەق لێدان و نوشستی ھێرش لەوەرزی ھاوین و پایزدا ئەو تابلۆیە ھاتۆتە چێ کرن، تابلۆکەش وەک «ژنانی عاشق» کاردانەوی تالی شەرە» ل ۱۰۴ «تابلۆ رۆمان»

* * *

دەموست لەو بوارەدا کەلێنیک وەبینم، ھێلە وردەکانی تیکەڵ بوونی ھونەرەکان بۆ دەربڕین و جوانکاری لە کوردیشدا بخوێنێنەو. بەلام ساوایی ھەردوو باری شێوەکاری و رۆمان دەرگایەکی بۆنەکردینەو. ھەرچەندە دەتوانین لە کلاو رۆژنەییەکی دیکەو بەجێنە ژووری و ئەو کلتور و شارستانی و ئەفسانانە بدۆزینەو کە کراون بەبابەتی داھێنان لە باری ئەدەب و شێوەکاریدا بەشێوەیەکی ھاوبەش وەک قەلای دم دم و بەردەقارەمان و خەج و سیامەندو.... تا دەگاتە کارەساتی ھەلەبجە.

ھەرچەندە کامێش نەبن. ئەو پرسیاری ئێستایە، داخو دەتوانین تاجەند توانا بلاو و ھەمەلایانەکانی شێوەکاری و مۆزیکاو شیعوو چیرۆک بۆ داھێنان و دەربڕین وەگەر خەین، ھەرچەند شارستانییەت و

روشنبیری لهو دنیایه نزیکمان دهکاتهوه، بهلام نهو شمان لهبیر ناچی،
که تاکه کهس ههردهم نهو دهرگایانهی کردوتهوه، کیتلگهیهکی دیکه ی بو
پیگه یاندن و تیگه یشتنی کومه ل روناوه.

* کتیبی «تابلوو رومان» نووسینی (جیفری میرزه)

(مه ی موزه فەر) کردوویه تی به عه ره بی.

«دۆن كيشۆت»

داستانى پالەوانى مانش

دۆن كيشۆت داستانى ھەموو داستانەكان و داستانى مرو، زۆر لەو ھە ناسراوترە كە ئىمە لىترەدا كورتەيەكى بگىرپنەو، ھەرچەندە لە ھەموو خويندەو ھەيك فراوانترە يان دەشتى بەردەوام بخويندرىتەو، ئىمە ھەول دەدەين لە دەرگايەك بچينە ژوورى تەنيا يەك كەسى پىداچى.

بە چەند خالىك دەست پىدەكەين كە دەشتى تانپۆي گشتىي داستانەكە بن.

۱- پالەوانبازى و سوارچاكى: دەستوور و رىپۆرەسمى پر شكۆو چەسپاوى نەجىبزادەكانى ئەوروپا بوو بەدرىژايى دەسلەتتى فيودال و دواترىش.

بنەماكانى ئەو كەسايەتییە لەشپۆھى رۆستەمى زال و ئەمىر نەرسەلان «بەچا و پۆشين لە وردەكارىيەكان» گەيشتۆتە لای ئىمە. سەردەمانىكى درىژ ئەو رىپۆرەسمە پر شكۆھە» بەپىرۆز راگىراو ھە نەكراو ھە سووكايەتى پى بكرى يان بكرىتە ئالىيەتى دەرپرین و گالتەجارى.

۲- رووحى گالتە و نوكتە و گەمەكانى دىكەى ھەرچەند سەربەخۆو بەتەنى ھىند بەھىزو گەرموگوپن كە خويندەر تادوا پلەى ھەست و

فیداکاری و ویردان که نهک که سه کانی ده و روبه ری خوی، به لکو ته وای مروڤایه تی پتی پتیده که نن، پتیکه نینتیکي پر شه رمه زاری و خه م.

دۆن کیشۆت که سایه تییه کی ئاسایی یان شیت نییه ته نیا بۆ مه بهستی پتیکه نین یان کات به سه بردن دروست کرابی، دۆن کیشۆت بی مه بهست په لاماری ئاشی باکان نادا، هه موو هه ولتیک بۆ گۆرینی دنیا یان وه لانان و کۆتایی چه و سانه وه و زو لم هیچ نییه جگه له هیرشبرده سهر ئاشه باکان. دۆن کیشۆت به ته نیا جیتی پتیکه نین نییه، هه موو نوو سه رانی دنیا به تایبه تی نه وانه ی به و نیازه کار ده که ن شتیک بگۆرن جیگای پتیکه نن. نه وه «زه نگه» تائیستا مروڤایه تی گویتیه کی وای نییه نه و زه نگه بیستی.

* * *

له نیگایه کی دیکه وه به وانه نه و داستان ه ناوازه، داستانی پالنه وانی سیما خه ماوی یان پالنه وانی مانش، ده توانین یان ده بینین زۆر له و یاساو بنه مایانه ی مروڤ ده پارتین به جاپنامه ی مروڤی شه وه له و وه گیراون. دیارترینی نه وانه ن:

- نه ی پالنه وانی نامه رد. له که سیکی بی به رگری مه ده. دۆن کیشۆت ل ۳۲ وشه ی پالنه وان نابینین و «نامه رد» یش ته نیا بۆ وه ناگاهینانه، نه وه دایه لوگی سیترفانتیس-ه له گه ل دنیا یه ک که ته مه نیکي دریتی له زبندان و چه رمه سه ریدا بردۆته سهر.

- باوه ریم وایه خودا، مروی بۆ نازادی دروست کردوه نهک بۆ کۆیله یی ل ۹۴ نه وه گه وه رنی نازادی دۆن کیشۆته، سیترفانتیس له حاله تیکي کۆمیدی و نوکته نامیتزا له باریکدا بۆ خوی له وه پری بیتیه زیی فیکرو جه سته دایه. زۆر بیراری دیکه، نه و وته یه یان دووباره و سه د باره کردوه ته وه، له حاله تی زۆر جددی و له باریکی زۆر به هیزباند، به لام نه نجام «ته نیا مرو به کۆیله یی مایه وه» - موسیقا له هه ر کوی بی خراپه ی لی نابیتل ل ۲۰۳.

- یان خراپه له رووناکیدانیه.

دهش سیرفانتیس لهو بیربار هه سهره تایبانه بی که له گرنگی
موسیکا دواوه نهک هه نهوه، توانای موسیکا بو نه هیشتنی خراپه یان
نهو میشکهی جیگای موسیقای تیدا بی جیگای شهرې تیدا نابیته وه.
وهک چون له رووناکیدان جیگایهک بو تاریکی نییه نهوهش گرنگی و
پیروزی ناگرو زهردهشتمان بیر دهخاته وه.

شیتی: لهو داستانه دا ناگری خو له تیکه لبونوی شیتی و عقل
ببوی، عقل و شیتییهک که دوو دیوی دراویکن و تا ئیستا له هوا
ده سووړین و بیتهووده چاوه پړین بکه ویتته سهر زهوی یه کیکیان تاج
له سهرکا.

* پالوانی سهرگردان مافی نهوهی هه یه به بی هیچ هوبهک شیت
بیت. ل. ۱۱۱

* خودا لهو گونا هه گه وره یه لیت خوش نابی... ده ته وی
خوشه ویستترین شیتی جیهان عاقل بکه ی. «دۆن کیشوت».

* چما نازانی نهو نه دهی به شیتی به که لک دی، به عاقلی وانییه؟

* هیوادارم قهت دۆن کیشوت چاک نه بیتته وه. تا شیتییه که یان
له ده ست نه چی. دۆن کیشوت ل. ۲۳۹.

هه رچه نه زور لهوانه ی له دۆن کیشوت دواون هه موو نهو بوعدانه یان
له بهرچاوه نه گرتووه که نووسهر به «شیتی» به خشیوه. که هیچ
ده لاله تیکیشی له بهرچاوه نه گیرئ، له ساده ترین حاله تدا نهوه
ده گه یه نی.

«نهو دنیا یه که عاقله کان تیکیان دواوه، ده بی شیتیک ریکی
بخاته وه» له کوتاییدا هه رنه وه نه ده لیم:

«وازهینان له قه لغان و رمبی دۆن کیشوت وازهینانه له «مه بده نو
بیره سهره کییه کانی مرؤف و ته سلیم بوونه به جیهانی درؤو پر ریا»
ده ست خوشی بو کاکه وه یس و ئاوه دانی بو کتیبخانه ی کوردی.

گردی جودابوونهوه خویندنهوهی فرمیسهکانی شهر

زمانی هاوبهش، قسهی هاوبهش، بانگی هاوبهش، گریانی هاوبهشی
مرۆ ئه و ئه ده به پرووحیهیه که تهعبیر له ناخ و ههستی بریندارو
نیگه رانی بێ سنوورو چاوهروانی و ژیان و مردنی مرۆ دهکات. جا
به ههر زمانیک، به ههر تهکنیکیک، به ههر فورمیک بێ.

* شهرو بزرپروانی شهر پانتاییهکی فراوانی ئه ده بی سوؤییتی
داگیرکردوه، ئه وهش هیچ جیگای سه رنج نییه ئه گهر بزانی ئه و ولاته
له شه ری گه و ره ی دنیا دا گه و ره ترین قوریانی داوه.

* (گردی جودابوونهوه) کتیبیککی ۸۰ لاپه ریهیه، کاک به دران
ئه حمه د کردویه تیه کوردی، حه و ت چیرۆکی حه و ت چیرۆکنووسی
گرتۆته خو. نزیکه ی ته وای چیرۆکه کان تاسه و برین و فرمیسهکی
به جیماوی شهرن. ئه و شه رو خوین و مردنانه ی قه له م ههر چه ند
به سه لیه بێ گه لا ههره چوکه له کانی پێ خێ ناکریتته وه.

* ئه گهر لیدوان له و چیرۆکانه (گه مه کردن بێ به بالی په پووله) ده با
ئیمه گه مه به سیبه ری بالی ئه و په پوولانه بکه یین که ههر له شه ر

که و توننه ته وه.

* گردی جودابوونه وه: - نه گهر گردی جودابوونه وه. (یه که م) چیرۆکی
فاسیلی بیلوژ بیت، واته نهو چیرۆکه دواي کۆتایی هاتنی شهر به
ههژده سال نووسراوه، نه وهش نه گهر واتیه کی هه بی نه وهیه که فاسیلی
سه لیکه یه کی وردو بیره وه ریه کی زیندووی هه بووه له وهی که کات
نه بوته هوێ سپینه وهی ههست و نهسته دهروونی و قووله کانی (ماریا).
* چیرۆکه که سه رتاپا به زمانیکی شیعرى و هه ناسه یه کی درێژ
نووسراوه، هه موو پرووداوو که سایه تیه کان له ماریادا به رجهسته بوون.

گردی جودابوونه وهش وهک شوین سیبهرى به سه ر هه موو شته کاند،
به سه ر هه موو که سه کاند هه تا ماریاشدا کیشاوه و هزر و بیرى ته و او
داپۆشیوه. نهو گرده هه ر له سه ره تایه کی زۆر نزیکه وه له
ناونیشانه که یه وه (نه نجامی کی) دیار و ناماده ده داته خوینهر، نه ویش
(جودابوونه وهیه)، نه ویش هه موو و اتاکانی لیک دابرا نه.

نووسه ر له بونیادی پرواله تی چیرۆکه که دا ده یه وێ زۆر به پاریزو
ته کنیک کی شاروه پرووداوه کانی له (هه وāl) دوورخاته وه و زمان
بکاته هه یکه لی نهو ده رپینه ئیستاتیکیه.

دواي (سێ سه د) رسته ی چروپرو ناسک ماریا ده لێ:

(نایه ته وه، نایه ته وه، هه رگیز، نه سه ی، نه دو سه ی، هه رگیز) ل ١٦
بی گومان نهو رسته یه به تال کردنه وهی چاوه پروانی خوینهره،
نووسه ریش به زۆر زانییه کی ورده وه خوینهر بوو نه نجامه راده کیشی و
له و ماوه یه شدا روحي خوینهر شیعر پێژ ده کات، هه ر وهک چۆن
داخستنی هه موو ده رگاکانی دهروونی ماریا یه.

* له گوشه نیگایه کی ته و او پێچه وانه وه، نه گهر له ده رگای زمان
بچینه نیو ده لاله ته کانی چیرۆکه که، هه ر له ناونیشانه که یه وه بونیادی
زمانی چیرۆکه که ناشره ده بی و سه ری چاوه پروانیه که له به ربه ک
هه لده وه شی.

ته نها قووت بوونه وهی وشه ی (جیا بوونه وه) خوینهر ده گه یه نیته نهو

نه نجامه‌ی نووسهر دواى سى سهد دتير ئاشكرای ده‌كات. نه‌وه‌ش
نه نجاميتكى دوولايه‌نى ليده‌كه‌ويتته‌وه.

يه‌گه‌م: له لايه‌ك ده‌گه‌ينه نه‌و راستييه‌ى كه ره‌ونه‌ق و هه‌سه‌ره‌تيك له
وشه‌ى گردى (جودابوونه‌وه) دا نووسهرى فريوداووه نه‌و ئاپارتمانەى به
زياتر له سى سهد دتير هه‌لچنويه، (بى ئاگای) نووسهر نه‌و وشه نه‌و
گرده نه‌و ئاپارتمانە سيعه‌رييه‌ى بن كۆل كردووه.

دووهم: له لايه‌كى ديكه هه‌ر نه‌و (نيو نيشانه) نه‌وه‌مان لا ئاشكرا
ده‌كات كه نووسهر به ئاگاييه‌كى (ته‌واوه‌وه) ويستويه‌تى وا له خويته‌ر
بكات چاوه‌روانى هيچ (نه‌ييه‌ك) نه‌كات، نه‌و ته‌نها به‌هيئزى
زمانىكى شيعرى كاره‌ساتييك و ده‌روونى (ماريا) والا ده‌كات و ته‌نها
نه‌و سيعه‌ره‌ش خويته‌ر تا دوا وشه راده‌كيشتى.

* نووسهر ده‌يه‌ويت ته‌واو چيرۆكيكى واقيعى بنووسى به‌تاييه‌ت له
ليكدانه‌وه‌و ته‌فسير كردنى رووداو‌ه‌كاندا، (بى له‌و توانا بى سنووره‌ى
له‌و بواره‌دا هه‌يه‌تى)، ماريای وه‌ك مرقۆتيكى نه‌زه‌ر كرده‌و پيروژ وينه
كردووه، پاكانه‌ى هه‌م‌سوو نه‌و شتانه‌ى بۆ ده‌كات كه وه‌ك
(بوونه‌وه‌ريك) ده‌بوو ده‌گه‌ل (پاڤيل) بيانكات.

نه‌وه‌ش (هه‌رچه‌نده‌و دووركه‌وتنه‌وه‌يه له رتيبازى واقيعى خۆى) ته‌نها
بۆ رازى كردنى نه‌و نه‌وه جه‌رگ سوتاوه‌يه كه دواى شه‌ر هه‌ستيان كرد چ
زيانتيكيان كردووه. جگه له ولاتى ويران، ده‌روونتيك و عومريكي
ويرانيان بۆ ماوه‌ته‌وه.

جا نووسهر به‌و ده‌سه‌لاته‌ چووكه‌له‌ى (وه‌ك نه‌نداميكي كۆمه‌ل)
هه‌يه‌تى ته‌نها ده‌يه‌ويت شه‌ره‌فى (پاكى) نه‌زه‌ر كرده‌بيان بداتى. به‌و
نيازه‌ى ببيتته‌ پارسه‌نگيتكى چووكه‌له‌ (وه‌همى) بۆ ژيانى له ده‌ست
چويان).

* ماريای وه‌ده‌زانى ميترده‌كه‌ى ته‌نها (دوومانگى پتده‌چى ل ١٣) به‌لام
نه‌وه‌تا- (بيست و پتنج هاوينى ته‌واو كلۆپتكوپه به‌سه‌ر گياو گولدا
كه‌له‌مبازى داو، (شنگ)ى به‌رز و بلند بۆ بيست و پتنجه‌مين جار زه‌رد

ئەو بىست و پىنج سالى ماريای لە بۆشای چاوه‌روانیدا تونده‌وه،
ئەو تا ماریا لە سەرەنجامی ئەو کارەساتەدا ڤووح و ههستی خۆینه‌ر
و به‌ر سوژن دەداو ده‌لی:

- (ئای دەستی سهیم شل و شور بوون، چاوی ڤوونم لیلایان
داها، ڤوومه‌تی سهیم ڤه‌نگی مردنی لی نیش، هه‌موو له‌ سۆنگه‌ی
ئەو کۆسته گه‌وره‌یه‌م تو ڤۆشتی وه‌ک سه‌ریازیک به‌رگری به‌کی.)
١٢ ل

* ئەوه‌ی ده‌نیو هه‌موو ئەده‌بی دنیا، ئەده‌بی سوڤیتی جیا ده‌کاته‌وه ئەو
ڤووحه‌ ڤه‌رگری و قوریانی دانه‌یه‌ که‌وا له‌ که‌سانی خه‌لکی
نه‌ته‌وه‌کانی دیکه‌ش ده‌کات سوژیان بڤۆی و ده‌گه‌ل ڤاله‌وان و
مه‌سه‌له‌کانیان وه‌کۆل بین.

پیش ئەوه‌ی ماریا ئەو هه‌سته‌ ده‌رپۆ ئیمه‌ له‌ودیه‌ وشه‌کانه‌وه ئەو
هه‌ست و فرمیسکانه‌ ده‌بینین و له‌ پیریژنی کۆست که‌وتوی کورده‌وه
ده‌یاناسینه‌وه.

* (ماریا) سه‌ره‌ڤای عومریک چاوه‌روانی بی هوده‌و تونده‌وی مۆمی
ته‌مه‌نی هه‌ست به‌ شه‌رمه‌زاری ده‌کات به‌رانبه‌ر می‌رده‌که‌ی چونکه‌
ماوه‌یه‌که‌ سه‌ری به‌و شوینه‌ دانه‌کردوه‌ که‌ له‌وی لیک جیا بوونه‌وه. ئەو
شوینه‌ نه‌گه‌ر له‌ سه‌ره‌تادا وه‌ک دوا ژوانگه‌ بیته‌ به‌رچاو دواتر ده‌بیته
گۆڤی بزری می‌رده‌که‌ی. ئەو می‌رده‌ی که‌ قه‌ت بی‌ری له‌وه نه‌کردۆته‌وه
مردوه‌و (پتی واهو هه‌ر زیندوه‌و) ل ١٠

* هه‌ر ئەو بیره‌شیه‌تی وای لیده‌کا هینه‌ به‌ تووندی داواکاری ڤاڤیل
ڤه‌تکاته‌وه، (ڤاڤیل گه‌نج بوو، که‌ شه‌ر ته‌واو بوو، ڤۆژیکیان هات و به‌
راشکاوی داوای شوپین کردنی لی کرد. ل ١٤

ڤاڤیل (نامۆزای می‌رده‌که‌ی) ده‌زانن بزر بوون له‌شه‌ر مانای چی،
ئەوه‌ش ده‌زانن که‌ دنیا له‌ گونده‌که‌ی ئەوان کۆتایی نایه‌ت و ژیان به‌
که‌سیکه‌وه نه‌به‌ستراوه‌ته‌وه، مۆ ده‌بی ئەوه‌نده‌ وه‌ی هه‌بی هه‌ناسه‌

بدات، ژيان ناوهستې و نهك مرو دارو بهرد، گاو ناو له جووله دان،
نهو تا جوانترين وهسفي واقيعي و پر پړومانسپهت و هسرهت له سهر
زمانی ماریا.

– (خه لکي دینه وه پووش برین، گا ده قورین و کتلی دینه وه کول
ته نیا نهو نایه ته وه ل ۱۷)

سهره پای نهو راستیه بزرانه ی دهر وونی ماریا هر له پوژانی
میرده که یدا ده ژیاو راستیه کانی نه ده بیني یان نه یده ویست بیان بیني. له
وه لامي پاقیتلدا.

(تفیکي له چای پاقیتل کرد.) ل ۱۴

* کچه که ی بوونیکي سهره خو لای خوتنه دروست ناکا، هر زو
بنه مایه کمان لا دروست ده کات که کوتایی چیرو که که تیکه ل بوونی نهو
دوو که سیه تیه یه، یان کچه که جهسته یه کی ناماده یه بو خوشاردنه وه ی
ماریا تیتدا.

* * *

زهنگی مردن یان زهنگی کوتایی

کچه که ی ماریا تاکه که سیه ته رایه ل نیوان ماریا و میرده که ی پیک
ده هینې دوا ی گردی جودا بوونه وه.

وه ختیک هه ست به بوونی که سیک ده کات له گه ل کچه ی ده پرسې.
– کتیه له وې له گه ل کچه که م؟ نهو هس ترس و سامیکي قورسی لا
دروست ده کات و خو ی بی دهره تان و دهسته پاچه ده بیني. وه ختیک
دهرگای هیوایه کی به پروودانا کریتته وه، ته سلیمی نهو واقیعه ده بی که
سهره پای هه موو تالی و که سهریک، شتیکي تیتدا هه یه. جوانیه که له
گورې ماوه، نهویش کچه که یه تی.

– (کچه که م بهو زووانه ده بیتته هوک.. کچه که م هوک، نای گیان..
گیان.. نهو ماوه دوورو درتزه هه مووی نهو فرمیتسکه پړا.. ل ۱۶)
کچه که ی نهو گوله یه، نهو به هاره یه وای لیده کات پایزی ته مهن و

مردنی میترده‌کە‌ی ببینی و هه‌ست بکات هه‌موو شتی ته‌واو، چونکه ده‌زانی: -

- ئیدی هاتوو چۆی گردی جودا‌پونه‌وش داد نادات. بیست و پێنج سال له‌ چاوه‌روانی نه‌و، چاوه‌روانی خوشه‌ویستترین که‌س، نه‌ویش هه‌موو نه‌و سالانه له‌ گۆری خۆی له‌ ولاتی بیانیدا راکشاهه. ۱۷ل

* بۆ ساتیکی که‌م هه‌ست به‌و راستیه ده‌کات، هه‌ر چاوتروکانیکی به‌رگه‌ی نه‌و راستیه ده‌گرێ. چونکه ده‌روونی به‌ چاوه‌روانی که‌مارۆ دراوه، ناخی ده‌روونی به‌و شته وه‌همیانه گمارۆ دراوه که هانیان داوه ژبان به‌ریته سه‌ر، چونکه نه‌و شتانه هینده‌ی نان بۆ ژبانی ماریاو نه‌وه‌ی جه‌نگ پتویستن.

* دیسانه‌وه وه‌سیله‌یه‌کی دیکه‌ی ده‌وی بۆ نه‌وه‌ی ژبان په‌ره پتی بدا، وه‌ک هونه‌رمه‌ندی ژبانی خۆی، بوونی خۆی له‌ که‌چه‌که‌یدا ده‌بینی، دوا‌ی نه‌وه‌ی له‌ که‌چه‌که‌ی و سیرگی می‌رد منداڵ راده‌میتنی هه‌ست ده‌کات.

- (جاحتله و سه‌ر له‌ نوێ له‌ دایک بۆه‌ته‌وه، نه‌خپه‌ر ماریا نه‌بوو بووبه‌ بێهه‌ژن نه‌ هیج رۆژیک و نه‌هیج هه‌فته‌یه‌ک.) ۱۷ل

* * *

* له‌ خویندنه‌وه‌یه‌کی دیکه‌ی چیرۆکه‌دا، به‌ده‌ر له‌ پێبازو بونیادی ته‌کنیکی، ده‌توانی خویندنه‌وه‌یه‌ک ته‌نها بۆ هه‌یکه‌لی زمان بکری، چونکه زمان بایه‌خیکی سه‌ره‌کی پێدراوه‌و پانتاییه‌کی فراوانی داگیرکردوه، جیا له‌ واتای سینتاکسی پرسته‌کان، جیا له‌و مانا پرووتانه‌ی وشه‌و پرسته‌کان هه‌لیانگرتوون. هه‌یکه‌لیکی پته‌و بۆ دیوی نه‌دیوی زمان کراوه.

ئه‌گه‌ر ته‌نها وشه‌ی (په‌وش) وه‌رگرین که‌ بۆته هه‌وین و سه‌ره‌ دا‌و و ئیکسسواری گشتگیری فه‌زای چیرۆکه‌که‌، پتویست ده‌کات هه‌موو نه‌و ده‌لاله‌تانه شیکه‌ینه‌وه که له‌ دوا‌ی (په‌وش) خپ ده‌بنه‌وه دوا‌ی جولانی سه‌راو ده‌که‌ون. په‌وش وه‌ک:

۱- رهنگ (زه‌رد) ۲- نیشانه‌ی پایز ۳- سووکی ۴- بێ بایه‌خی

جگه له ههموو نهو دهلاله تانه ی له نیو ئیدیومدا ده یانبه خشی .
سه ره تای چیرۆکه که به پووش و فهزایه ک له نیگه رانی و مهلولی دهست
پیده کات .

کو تای چیرۆکه که دیسان به ترس و فهزایه کی خه مبارو ناماده یی
پووش دیت ؟

(ئیدی لوتکه ی کۆمه له پووشه کان ده تگوت به سه ر زه ریایه ک شیر ی
ره نگ بۆزی ته مه وه مه له ده که ن . . تا و تکیش کو ژنی به سوۆزی

جوانوه ماینی له ترسا تاساوی به شه ونم ته ره بوو ده هات) ل ۱۸

* جگه له (پووش) گردی جودابوونه وه یان هه ر جودابوونه وه یه ک
وه ک یه که یه کی زمان به کار بردنیکی چهند لایه نی هه یه ، که ده کری
ته نها له و ده رگایه وه به چینه فهزایه کی دیکه ی فاسیلی بیلوژ .

(زۆر له میژبوو یه که مین کلاو کو ره به ئاسمانی گردی جودابوونه وه دا
هه لفریبوو .)

بێ سه مه ر نابێ که له بونیادی زمانی نهو پرسته دا شوین کاریک له
نیستاتیکاو مانا هه لئینجین به پشت به ستن به ههموو مه دلوله کانی
(جودابوونه وه)

. یه که مین: یه ک که س، یه ک میژد

. کلاو کو ره: نیشانه یه ک بو زیندویی و ژیان جگه له گری دانی

هه ردوو وشه ی کلاو کو ره

. هه لفریبوو: له دهست چووبوو یان حاله تیک له وه گه وره تره یان
ته ماو یتر .

ههموو نه وانه ش له فهزایه ک له جوودابوونه وه . هینده ی گردیک یان
گردیک له جوودابوونه وه .

له لیکدانه وه ی نهو پرستانه ، یان لیک هه لوه شاندنیا ن وه ک
یه که یه کی زمان . . جیا له بابه تی چیرۆکه که - ده شی والا کردن یان
ئاشکرا کردنی ته واو نهو مانا و دهلاله تانه بێ که چیرۆکنووس
مه به ستیه تی . نهو پرستانه ی که ته وه ره ی یه که میان گردی

- گريه و ناله ی ديوو درنجی له گردی جودابرونه وه دهاته گوئ) ل ۱۳
- تاهتمو مانتیکی بۆزو تاریک له گردی جودابرونه وه دهالالا. ل ۱۳
- همموو بایهک ههلیان کرده سهر گردی جودابرونه وه. ل ۱۳ ...

هتد....

له لیکدانه وهیه کی ئاوا که یه که ی زمان و پهیکه ری ئاشکراو نه گوپی زمان دهکاته تهوهری خو ی چ پیویست بهوه نامیننی بزانی داخو چیرۆکنووس پهیرهوی کام پتیبازی کردوه، چونکه ئه وه لالهت و جیه انگیرییه زمان وهک دهسهلاتی بالاو تاک پهههندی دروستیان دهکات له ههموو قوتابخانه و پتیرهویک گهوره تره.

* وهرگیتانی ئه وه زمانه وردو سیحری و قورسه له ههمان کات ساده توانایه کی دوو سههری گه ره که، که وهرگیت سههرکه وتننکی چاکی تیدا به دهست هیناوه که چ نه بی له بونیادنانی رسته کوردیه کان بهو سه لیه وردو ههست ناسک و شیعریه وه.

* ئه وهی ماوه بیلتین ئه وهیه، ئیمه لیته دا ته نها له چیرۆکی (گردی جودابرونه وهی) فاسیلی بیلۆف دواوین، چاوپۆشین له چیرۆکه کانی دیکه به تایبه تی (ههزار ولا ی) (نوۆدار دومباده ی) که دهسهلاتی ههمه لایه نی چیرۆکنووس دهسته بالایه، له گه ل (سپوه سووره ی) جنگیز ئیتمانۆفدا به خه تا ده زانی و هیوادارین له داهاتوودا ئه وه قهرزه بدهینه وه.

شانۆی ماته می ئیرانی

وهک نمونه یهک بو شهری شارستانییه تیه کان

کتیبی «التفسیر والتفکیک والایدیولوجیه» یه کیکه له کتیه پر بایه خه کانی دیراسات و لیکۆلینه وه، چندان نووسه رو بیریار تیدا به شدارن، له وانه «بیتهر بروک، تیری نه نجلتون و سو. ئالین کیس. بیتهر فوللرو چندانانی دیکه. نه و نووسه رانه له ئاراسته کردنی ئاسته کانی لیکۆلینه وه و ته کنیک و ئالیه تی نووسین شوتین ده ستیان دیاره.

لیدوان له و کتیه، لیدوانه له زووره ی کایه کانی رۆشنبیری، لیدوانه له بابته جیاوازه کانی فیکر، سه ره تا ده کری بابته کان وهک چۆن له کتیه که دا هاتوون ریزه ند بکه یین:

* کیشه ی به های هونه ر: گفتوگۆی نیتوان ره خه گری نه ده بی تیری نه نجلتون و ره خه گری هونه ری بیتهر فوللر و جه ماوه ر.

* له کتیبی راقه، هه لوه شانه وه، ئایدیۆلۆجیا. نووسینی کریستۆفه ر باتله ر.

* تیروانینیکی ته قلیدی بو میژووی شانۆ. خوتنده وه یه کی هه لوه شانه وه «ته فکیکی» له بییری ژنه وه. له کتیبی ژن و شانۆ. نووسینی سو. ئالین کیس-ه وه وه رگیراوه.

* دهرباره‌ی شانۆی ژن. لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک به قه‌له‌می سوزان. ١.
باسنیت ماجواید

* کاتیک ئافره‌ت بو شانۆ ده‌نووسی. لیکۆلینه‌وه‌یه‌که به قه‌له‌می
میشلین و ئاندور.

* له‌باره‌ی شانۆی گه‌لی-یه‌وه: ئاریان منوشکین و شانۆی رۆژ
* خوشه‌ویستی و مردن. له‌نوێترین ئەزموونی ئاریان منوشکین له
شانۆی رۆژدا.

* سیمای ته‌عزیه‌ی ئێرانی. لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی سیومیۆلۆژییه. به
قه‌له‌می ئاندریه‌ فیئرث
* ئەزموونگه‌ری له‌ شانۆی پۆله‌ندی.

ئهو باب‌ه‌ته‌ی دوایی مه‌له‌فێکی ته‌واوه‌ له‌سه‌ر شانۆی پۆله‌ندی- شه‌ش
باب‌ه‌تی جیاوازی زیاتر له‌ شه‌ش نووسه‌ری گرتۆته‌ خۆی.

* * *

من ته‌نیا له‌سه‌ر یه‌ک باب‌ه‌تیان ده‌دویم ئه‌ویش:

* سیمای ماته‌می ئێرانی. به‌قه‌له‌می ئاندریه‌ فیئرث.

وه‌رگێتری ئهو وتاره «نوه‌اد صلیحه» پێشه‌کییه‌کی به‌پێزی بو
نووسیوه، تێیدا ده‌لێت:

«ته‌عزیه‌ یان ماته‌م له‌ ئێران گه‌شه‌ی کردو بووه‌ شیوه‌یه‌ک له‌شانۆی
ناهه‌نگسازی، ئه‌ویش یادکردنه‌وه‌و به‌زیندوو راگرتنی شه‌هید بوونی
ئیمامی حوسێن-ه‌ له‌ که‌ریه‌لا له «١٠» ی موچه‌په‌می سالی (٦١) ی
کوچی واتا (٦٨٠) ی زایینی».

دروست بوونی ماته‌م له‌ نه‌نجامی تیکه‌ل بوونی دوو جوړه‌ ته‌قسێ
دینی گه‌لی دروست بوو.

یه‌که‌میان: رژانه‌ سه‌ر جاده‌ی خه‌لک و سووپانه‌وه‌یان به‌ جاده‌و
کوڵانه‌کانی شارو پایته‌خته‌کانی شیعه‌کاندا. ئه‌وه‌ش له‌ سه‌ده‌ی
حه‌وته‌می زایینی ده‌ستی پێکرد.

دووه‌میان: شیوه‌ی دووه‌می ئهو ئاهنگانه، له‌سه‌ده‌ی شازده‌ ده‌ستی

پێکرد، ئەویش بە گێڕانهوهی ژبانی ئیمام حوسێن و خێزانهکهی له نێتو
کۆمهله شیعییهکاندا.

حیکایهتخوان له جێگایهکی بهرز دادهنیشت و بهشهکانی کتیبی
«باخچهی شههیدان» ی بۆ گوێگرهکان دهخوێندهوه.

* له ناوهراستی سهدهی ههژدهیهمدا، ئەو دوو جوړه ئاههنگه دینییه
تیکهڵ بوون، تهعزیه بهشیوهی شانۆ دهركهوت.

* سههرهپای ئەو سیمای دینییهی بهو جوړه شانۆیان ئاههنگانهوه
نووساوه، بهلام لیکۆلهرهوهکان و بیریارهکان لهوه یهک دلن که ئەوه
تهنیا باوهڕپێکی دینی نییه، بهلکو روشنبیرییهکی نهتهوهیی درێژو
کهلهکهبووی له دوايه.

مهدهستیان لێره «تیکهڵ بوونی بیرى ئیسلامی شیعهیه له گهڵ
کولتووری فارسی کۆن» ناکرێ ئەو زانیاری و بیرورپایانه «که تهواو
له جێگای خۆیاندا» ههروا تێپهڕن، ئیمهش وهکو کورد له یهکێک
له دیوهکان له سهردهمی کدا خاوهنی ههمان موعاناتی فارس بووین و
ههین. ئەوهش ئەو غهڕیبیییه که کهسێک یان نهتهوهیهک له
«دینی کدا» ههستی پێ دهکات که ئەو دینه ههیه نهیه نهتهوهیهکی بالا
دهستی به سههردا زاله یان له ناخی فهرههنگ و کولتووری نهتهوهیهکی
دیکه ههستاههته پێ، واتا زāl بوونی فهرههنگیک به سههر دینی باوهدا
واتا زāl بوونی نهتهوهیهک به سههر ئەوانی دیکه دا.

فارس له جوانترین شتیهدا، ئەو «غهریبیییهی» خۆیان کوشت، ئەو
کوشتنه بووه وێنه و سیمای فارس له سههر جاده و نێو کۆلانهکان و
حهوشه ی تهکیهکان.

* فارسهکان توانییان شههیدبوونی ئیمامی حوسێن بۆ پاراستنی
کولتووری خۆیان به کاری پێن، ئەوان بوونه میراتگری خۆینی حوسێن،
ئیمامی حوسێن وهکو زوڵم لیکراویک وهکو شههیدێکی موقهدهس
سۆزو خوشه و یستیی بهشی هههره زۆری موسلمانانی راکیتشا، فارسهکان
توانییان ئەو سۆز و خوشه و یستیی بهیینه نێو کولتووری خۆیان و

خۆشه ییستی بۆ حوسین و خۆشه ویستی بۆ فارس بکهنه یهک.
 نهوه کولتووری فارس یان ئێرانییه له شهقامهکانی کهربه لادا دهگری،
 نهوه رووحیهتی نهو شارستانییه بۆ شههیدی موقهدهسی بیابانهکانی
 بهسرهو عهمارهو ناسریه دهبرئ و بهرهو کهربه لادیت.

* فارسهکان توانییان بههۆی فهرهنگی کهلهکه بوویان نهو
 غهربییهی خویان بگۆرن به «ماته» ماته میک که دواتر بهشی ههره
 زۆری ئیسلامی گرتهوهو دهگری ئهوکارلێکردنه وهک بهشیکی له
 «شه ری شارستانییه تهکان» ته ماشا بکری.

هه ری فهرهنگی ئێرانی و فهرهنگی دوورگی عهرهب که دواتر
 تیکه لیهک دروست بوو که ههر دووکیان به هی خویانی دهزانن وهی
 هیچیشیان نییه.

* له مانگی ئابی سالی (۱۹۷۶) دا، کۆنگرهیهکی نیو دهولهتی
 له شاری شیراز له سهر «ماته می ئێرانی» گیرا. له بهیاری گێرانی نهو
 کۆبوونه وهیهی سالانه دا، سالی (۱۹۷۹) زانکۆی نیویۆرک نهو
 لیکۆلینه وانهی له مهره جانی نهو ساله دا پیشکهش کران به ناوێشانی
 «ماته می ئێرانی له نیتوان ته قس و درامادا» بلاوکردنه وه.

«Semiological Aspects Of the Taziyeh»

«Taziyeh: Ritnal and Dram in Iran»

نهو کتێبه به قه له می بیهتر. جهی. چیلکۆفسکی نووسراوه
 لیکۆلینه وه که ی ئاندریه فیرت که له سهر نهو نووسینهی سه ره وه
 نووسراوه، ره گورپشه ی شانۆی ماته می ئێرانی خۆتندۆته وه. بۆ
 تیگه یشتنه له ئاندریه فیرت سه ره تا ده بی زاراوه و کلیل و هیماکانی
 تیگه یین، چونکه به پیتی تیگه یشتن لهو زاراوانه ناتوانی له گرنگی
 نهو وتاره بگه یین.

نهو لیکۆلینه وهیه، شیکردنه وهیه کی سیمیۆلۆژییه، یه کیکی له
 دیارترین و ساده ترین زاراوهکانی «العلامه» یان دیارده یان نیشانه
 به رای من «علامه» بۆ خۆی مانایه که باشت ده گه یه نی.

* عهلامه: له ساده‌ترین ته‌عریفیدا نه‌و شتویه یان نه‌و شکله‌یه یان شتیکی هست پیکراوه که ده‌بیته هوی دروست بوونی و اتا له زهنی وەرگر یان (نه‌وی دیکه‌دا) .. ههموو دراوه مه‌وجوده‌کان که هه‌ستیان پی ده‌کری، ده‌شی بینه «عه‌لامه» کاتیک له چوارچیویه‌کدا ریکده‌خرین و به ده‌لاله‌تیکی دیاری کراو رهنګ ده‌کرتن. نه‌وه سه‌ره‌رای جوړه‌کانی «عه‌لامه» فیرث زاراوه‌ی «زمانی وه‌سفی» (Meta- lan- guage) یان زمانی بابه‌تی (Object- language).

* نووسه‌ر له‌و لیکولینه‌وه‌یه‌دا، هیچ زاراوه‌یه‌ک یان ئالیه‌تیکی باوی به‌کار نه‌هیناوه بو‌تیګه‌یشتن له‌ ماته‌می ئیرانی که نه‌و پتی ده‌لئی «ئوپرای دینی و جه‌ماوه‌ری ئیران» له‌و باوه‌ره‌دایه که پشت به‌ستن به «زاره‌ی درامی» «أرسطی» ته‌نیا زیاتر راستیمان لی ده‌شتیوتنی. مه‌به‌ستی نووسه‌ر له‌ زاراوه‌ی «الأرسطیة» نه‌وانه‌یه که له‌ نووسینه‌کانی‌اندا پشت به «سه‌ره‌تا و کوتایی و ناوه‌روک و رووداو...» ده‌به‌ستن به‌بی نه‌وه‌ی له‌ ورده‌کاریه‌کان و سیماو جیاوازیه میکانیکیه‌کانی بدوین.

* نه‌و لیکولینه‌وه‌یه سه‌ره‌تایه‌کی پته‌وه بو‌ دروست کردنی پایه‌کانی شانوی روژه‌لاتی هاوبه‌ش به‌بی گه‌رانه‌وه بو‌ تاییه‌تییه‌کانی روژئاوا. لیره‌شوه‌و من جاریکی دیکه ده‌گه‌ریمه‌وه سه‌ر شکاندنی بی‌ری به‌ روژئاواکردنی فیکرو شتویه‌ی نووسین و ژیاثمان، بو‌ نه‌وه‌ش ده‌گه‌ریمه‌وه لای نه‌ندریه فیرث، وه‌ختیک نه‌وه ده‌سه‌لمیتنی که «شانوی ماته‌م» له‌ گه‌ل «جیهانی ته‌خته‌ی شانو» دا به‌راورد ناکری وه‌ک نه‌و شانویانه‌ی پشت به‌حیوار ده‌به‌ستن له‌ فهره‌هنگی روژئاوا‌دا، به‌لکو شانوی ماته‌می ئیرانی ته‌خته‌ی شانو به‌جی ده‌هیتلی و بو‌ نه‌وه‌ی هۆلی پیشاندان و بینه‌ران بگرتنه‌وه.

* له‌ شانوی ماته‌مه‌می ئیرانیدا، کوتاری شانو له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی فه‌لسه‌فی- دینی وه‌ستاوه، نه‌ویش بی‌رو باوه‌ری شیعه‌گه‌رییه‌و له‌سه‌ر بنه‌مای جوانی نه‌ویش جوانیه‌کانی هونه‌ری گه‌لییه «شه‌عبی»

* بونییه‌ی گوتاری شانۆی ماتەم بە شتیوه‌یه‌کی سیمیلۆژی «Semiology» بە کارکردن بە ئالیه‌ته‌کانی ئەو رێبازە. سیستەمی پێوه‌ندی، پشت بە دوو کۆد دەبەستی.

- کۆدی گۆی لیبوون و دیتن.

- کۆدی دیتن و ئیدراک.

کۆدی یه‌که‌م شتیوه‌ی پێشکه‌شکردن و نواندن دیاری ده‌کات، به‌لام کۆدی دووه‌م، شتیوه‌ی دیتن و ره‌نگدانه‌وه‌ی پیشان ده‌دات.

- له‌ سیستەمی پێوه‌ندیدا «ته‌ماشاکەر/ خاوه‌ن باوه‌ی» بۆ خۆی له‌ کرداری گیرانه‌وه‌دا به‌شدار ده‌بیت. تیکه‌ڵ بوون و کارتی‌ککردنی ئەو دوو کۆده‌ رووی دیاری شانۆی ماتەمه.

* بۆیه‌ به‌ شتیوه‌یه‌کی سروشتی دابه‌شکردنی رۆله‌کان به‌حسیکی کاریگه‌ره‌و ده‌کرێ و پشت به‌ سروشتی ده‌نگ و چینه‌کانی ده‌بەستی، ئەویش به‌ ده‌وری خۆی کار له‌ کۆدی ئیدراک ده‌کات، چونکه‌ هه‌ر ده‌نگێک له‌ ده‌نگه‌کان، ده‌لاله‌تیکی ئەخلاقی هه‌لده‌گرێ.

ده‌نگی زوون و بێ گه‌رد له‌ چینی به‌رز که‌سایه‌تی چاکه‌ دیاری ده‌کات، له‌ کاتی‌که‌دا که‌سیه‌تی شه‌رانگیز به‌ ده‌نگی‌کی قوول و چینی نزم ده‌رده‌به‌دری.

* له‌ گوتاری شانۆی ماتەم به‌ سروشتی خۆی شتی‌ک نییه‌ به‌ ناوی- ماوه‌ی دراما- رابردو له‌ پێشکه‌شکردنی ماتەمدا تیکه‌ڵ ئیستاو داهاتوو ده‌بی.

* هه‌ر به‌هه‌مان شتیوه‌- شوێن- ماهیه‌تی خۆی ون ده‌کات.

* له‌ شانۆی ماتەمدا، حبه‌که‌- Plot شتیوه‌یه‌کی گیرانه‌وه‌ی نییه‌. ماتەم حیکایه‌تی‌ک به‌ شتیوه‌ی زنجیره‌ ناگیرته‌وه‌: ته‌نیا ته‌نسیق له‌ نێوان ره‌گه‌زه‌کانی غایشدا ده‌کات.

* جیاوازی گوتاری شانۆیان شانۆی گوتار له‌ گه‌ڵ حیواری درامی یان درامای حیواریا ده‌یه‌ که‌ له‌ حیواری درامی، به‌ شتیوه‌یه‌کی به‌رچاو هه‌ست به‌ گۆرینه‌وه‌ی زانیاری ده‌که‌ی له‌ نێوان ته‌کته‌ره‌کاندا. له‌ کاتی‌که‌دا

ئهوه له شانۆی گوتاردا نییه، به لکو ئه، له سه ره تاوه هه ولی جوولاندنی ئه و بیروباوهرو فیکرانه ده دات که گوێگر هه یت.

* ئه وهی شانۆی ته عزیه ی ئیرانیس مه به سته تهی که ته ماشاکه رو پیشکه شکاران له سه ری کوکن «پیرۆزی ئیمامه .»

* هونه ری نواندن له شانۆی ماتمه دا «پیشکه شکار و خاوه ن باوه ی» هه چیان ده ورکی درامی نابین. که سایه تهی دراما له کو دی «شفره» بینین و بیستن دروست نابێ، به لکو ئه و که سایه ته یانه ده ژین له یاده وه ری ته ماشاکه ردا و له بیروباوه ریدا.

* «رۆلان بارت» له «Hill and wang» سالی (۱۹۷۴) وه سفی ده قی ئه ده بی به وه ده کات که «مافووریکه له کو د درێژوته وه». له سه ره ئه و قسه یه ده توانین بڵێین که «ماته می ئیرانی به ره ی فارسییه به کو دی جیاواز. کاتیک ئه و کو دانه کارلیکه ده که ن گوتاری شانۆژانی تیده گه ری.

* لیکچوونیک ی زۆرگرن گ هه یه له نیوانی شانۆی کلاسیک «Classic Theatre» و شانۆی ماتم، ئه ویش جوولان و جۆشانی بینره به و راده یه ی که بینهر ده بیته به شیک له که سایه ته یی شانۆ، ئه وه ش جوړیکه له هه ولدان بو خۆپاکردنه وه Self- Puration و چاره سه ریک ی ده روونیشه

* تیکه ل بوونی ده ره یته ره وک کرده یه کی دیار، له گه ل جه ماوه ردا، سنگ کوتان و بانگ و لاوانه وه یه کی یه ک نه وا و گریانیک ی به ئیقاع ئه وه ش ده بیته ره مزیک ی (Meta- Language) یان عه لامه ته می تاشانۆ. هه ر زو و ده بی به ره مز له سه ر ناستی ئیشاره ت کاتیک ئه کته ره کانیش ده ست ده که ن به سنگ کوتان به هه مان نه وا. دواتر سنگ کوتانی ته ماشا که ران که ده بیته سیفه تیک ی دینداری و ئیمانی راسته قینه .

* جاریک ی دیکه ئه ونزیک بوونه وه یه له نیوان زمانی وه سفی و زمانی ئیشاره تدا ده بینین له نیوان دابه شکردنی گه نم وتۆ به سه ر

ته‌ماشا که راندا- گه‌نم لی‌ره وه‌زیفه‌ی ره‌مزیک‌ی وه‌سفکه‌ری هه‌یه
 Meta-Symbol له لایه‌ک ره‌مز بو‌ئه و گه‌مارۆیه‌ی له‌سه‌ر ئیمامی
 حوسین و خیزانی بوو، له‌لایه‌کی دیکه‌وه ره‌مز بو‌یه‌ک‌بوون و یه‌ک‌پ‌یزی
 «الترجید» نمایشکاران و جه‌ماوه‌ر له‌ ته‌قسیت‌کی دینیدا.
 * زۆرن ته‌وانه‌ی شانۆی ماته‌میان کردۆته ئینگلیزی، به‌لام ته‌ندیه
 فیرث پشتی به‌و کتیبه‌ به‌ستوه‌.

- Sir Lewis pelly, The Miracle Play of Hasan
 and Husainn

تارمایی مارت له بهرائهتی ترسدا

* «تارمایی مارت» وهک نۆبه‌ره‌ی شانۆی سویدی، نووسه‌ری دووره ولات به‌پێژ «کوردو گهلالی» کردوویه‌تییه کوردی، بنکه‌ی چاپی نازاد له سوید بلای کردۆته‌وه.

* نووسه‌ری ئەم شانۆنامه‌یه «ستیگ داگه‌رمان» له (۵) ی تشرینی یه‌که‌می (۱۹۲۳) دا له سوید له دایک بووه، نووسه‌ر له ژبان و له نووسیندا هه‌لگری فله‌سه‌فه‌یه‌ک بووه، کاریشی بۆ کروه، ئەو فله‌سه‌فه‌یه‌ی که چ نه‌بی له‌و شانۆیه‌دا شه‌قلێکی ته‌واوی وه‌رگرتوه، ئەو فله‌سه‌فه‌یه‌ی زۆر به‌زه‌حمه‌ت زمانیکی بۆ ده‌رپین بۆ دیوه‌ته‌وه، هه‌له‌ته‌کاندن له‌و دیواره‌ دزیوو نه‌رته‌ قورسانه‌یه‌که‌ نازایه‌تی و پالنه‌وانی‌تییه‌کان له‌سه‌ر رۆنراوه، ئەو فله‌سه‌فه‌یه‌ی لاپه‌ره‌کانی ترسنۆکی و بی‌هیزی والا ده‌کات، ئەو ترسنۆکی و بی‌هیزییه‌ی له‌ باخچه‌کانی به‌رائه‌ت و میتره‌گه‌کانی جوانی ده‌که‌ونه‌ سه‌ر پێ.

* * *

له‌ میژووی نویدا شکسپیره‌که‌م که‌سه «تارمایی» وه‌ک که‌سیتییه‌کی کامل و سه‌ربه‌خۆ به‌کاربردووه، ئەویش له‌ شانۆی هه‌ره به‌ناوبانگی دنیا، له‌ شانۆی هه‌موو زه‌مه‌نه‌کان (هاملیت) دا هه‌ر له‌ هه‌وه‌ل دیمه‌ندا تارمایی شا، بابی هاملیت، سه‌ره‌تا وه‌ک مه‌ته‌ل و دوايه‌ش وه‌ک کلیل و له‌ کو‌تایی‌شدا وه‌ک کیشه‌ی زیندووی شانۆ

* نووسه ری گه وره مان «داگه رمان» له ژبانی خویدا له وه سه رسامه که سرؤ به و یه قینه ی هه یه تی بو مردن «چون ده توانی له ژبان به رده وام بیت» تارمایی مارت (ل ۱) وه ختی که له هه لده وه ی لاپه ره بی ماناکانی ژبان وه رس ده بی، چیدی ناتوانی چاوه پتی نه و یه قینه بی و بو خوی به پیره وه ده چی و «دهرگا و په نجه ره ی گه راژه که چاک گاله ده دات نه و جا ئوتو مبیله که ی هه لده گیرسینی تا به په نگدانه وه ی دوو که لی گازه که ده خنکی» تارمایی مارت (ل ۱)

* * *

* که سیتی

ده گه ل که می که سیتییه کانی نیو نه و شانویه که ته نیا پینجن «خاتوو نه نکیلکا، گابرییل، فیکتور، ترس، تارمایی مارت» به هوی گفتوگوو پیداجونه کانیانه وه یه که کانی که سیتی تاراده یه کی باش پر کراونه وه. تارمایی مارت وه که که سیتی ته و او که ری هه ریه که له و چوار که سیتییه که ی دیکه یه. بیجگه له و تارماییه شتیکی دیکه، مانایه که بو نه و که سه زیندووانه دروست ناکات.

* له حاله تی که سیتییه کاندانه وه ی جی سهرنجه ته نیا نه وه یه، که جگه له گابرییل نه وانی دیکه کوپی یه کترن، له زور حاله تدا وایته بهرچاو که گابرییل ده گه ل یه که کهس یان هه ر ته نیا ده گه ل داوول-دا ده دوی.

* دایه لوگ

دایه لوگه کان به که مترین وشه و له ساده ترین حاله تیاندایه بیره دژواره کانی که سیتییه کان و هه لوتستی فه لسه فی نووسه ده خه نه روو. ده توانین بلیین دایه لوگ ده سه لاتیکی گه وره، توانایه کی پر نه یینی دراوه تی، به نیو جوگه له کانی دایه لوگدا له روانینه مه عریفیه کانی

نوو سهر ده گه ین. که له روانگه ی «قسه وه» له سه سیتی گابرییل پروانین «که ده شتی نوو سهر خو ی بیت» یا «تارمایی و بنه ما نه ساسیه کانی بیر ی نوو سهر بن» نه وه یه به ئاسانی ده رگاکانی شانۆکه ده کرتنه وه و ده مانبه نه وه میترگه کانی حالیبون. ههر نه و قسانه ی گابرییل پرین له به رانه ت و حه قیقه ت، پرین له به رانه ت و جوانی، پرین له به رانه ت و جورنه ت، جورنه تی ده ربړینی شهرم و ترسنوکی نه ک جورنه تی پر ریاو پالنه وانیه تی بی بایه خ و نازایه تیی شهرمه یتن.

گابرییل جیا له پیاوانی نازا له وه هه موو شتانه ی پیاو ده کری هه بیی، ده لئ: «من هیچ یه کیکیانم له وانه نییه، من ته نی ترسنوکییه که ی خو م هه یه» تارمایی مارت (ل ۵۵)

* به بی به کاربردنی ئیستاتیکای زمان، به بی گه یاندنی زمانی به حاله تی پرسیار، دایه لوگیش بی بایه خ ده بی، ده کری نه و حاله تی به پرسیاربونه زور ساده ش بی.

گابرییل ده لئ:

* ئیوه نازاکان، ئیوه هه رگیزاو هه رگیز تیر نابن. (ل ۵۶)

× نازاکان! به هه موو بو عده کانیه وه.

× ئیوه، گرتن و خانه بگیری کردنی نه و نازایانه یه.

له و رسته ساده یه دا «ئیوه نازاکان» بی ویستی خو یان، ده که ونه به رسیره، نه و سیره یه ی به رده وام دایانده بیژی، به تیریک پره له شهرمه زاری، «ئیوه هه رگیز تیر نابن»

* هه لگرتنه وه ی بیرو لیکدانه وه کانی نوو سهر ده نیو وشه و رسته کانیدا کاریکی قورس و زیده ورده کاره.

* * *

جووله؛ که ده ماریکی پر حه ماس و له زه تی شانۆیه نه ک هه ر نه وه نه داتیکی بنه ره تی ده ربړینه وه ک زمان جیا له وانه ش رووباری فه ن تازیاو ئیستاتیکایه نه و توانایه وه که پر نه خراوه دایه لوگ نه و خانه شی دا پو شیوه.

له لایه کی دیکه وه ئه و شانویه گالته کردنیکی تونده به و به ها و به نیتو گه ورهیی و پیروزیانه ی هه رکه سه و یا هه ر نه ته وه یه ک روژتیک له روژان شانازیان پتوه کردوه. ئه ویش ده نیتو وشه ی ساده و لابه لادا. گابرییل به دایکی ده لئ: «ئه گه ر تۆ توانای به خشینت هه بایه منت ده به خشی.» (ل ۶۳) مارتی پالنه وان و ئازا بۆته قوربانی گابرییل: ترسنۆک و بی هیز ماوه ته وه. مارت و گابرییل دوو برا، دوو برای جیا له فیکرو هه یکه ل و قسه دا، دوو برا وه ک مرۆ ته نیا بۆ نه وه خولقاون لیکدی جیا بن، پتکهاته ی شانۆکه ش ته نیا له سه ر ئه و جیا کارییه وه سناوه: مارتی خوشه و یست و نمونه، گابرییل ... شه رم هین و ترسنۆک.

«به خشینی روچ»

که س مافی به خشینی له روچتیک زیاتری نییه، ئه ویش روچی خو به تی، به لام دیسان ئه و روخانه ده به خشین «ئه گه ر توانامان هه بی» که لامان بی بایه خن.

* ئه و دوو کوچه له مالتیک، له شارتیک، له ولاتتیک پتکه وه جییان نابیته وه، «کوچی ئازا»، چونکه هه رگیز تیر نابیت ده بی نه مریش بۆ خو ی به ریت، به لام شکانه وه ی به رده وامی گابرییل ئه و ته لیسمه ده شکینئ و ئه وه ی ناویان لیناوه قوربانیدان و به خشین ریسوایان ده کا، چونکه ئه گه ر توانایان هه بایه نه ویان ده به خشی وه ک سرپنه وه یه کی به رده وام بۆ وجودی گابرییل. له دوا ی جه ده لیککی زو ریش گابرییل ده گاته ئه و حه قیقه ته بی بایه خه: «پیاوه ناشرینه کان ده بی بینه پالنه وان تا به شتیه یه کی جوان بمرن و خوشه و یست بن» (۷۹).

کو تای ی

یه که م زهنگ و ئاگاداری بۆ چۆنیه تی کو تاییه تیان به شانۆکه، کو تای ی هینانیککی ساده، له به شی سییه مه وه ده ست پیده کات.

وهختیک گابرییل باسی دوا چیرۆکی وهرگیرای خۆی بۆ ترێس دهکات.

«کابرا قوتابییهکی ئامادهیه دایکی خۆی کوشتوو» (٨٤٧) خۆینه ر یا بینه ر بێ ئهوهی مه بهستی بیت، یا بێ ئهوهی هیچ ناگادارییهکی لهو قوتابییه هه بێ، چه که ره ی قه تلێک یان کوشتنی «خاتوو ئه نکیلێکا دایکی گابرییل» ی له لا دهرده که وێ. ئه وهش بێ ئه وهی نووسهر مه بهستی بیت کو تایێ شانۆکه ئاشکرا دهکات گرنگ ئه وهیه کورێک دایکی خۆی ده کوژێ، ئه وهش کو تایێ شانۆکه دهخاته بازنه یه کی مه حتمه وه. * تاکه یه ک وشه نابینیته وه له مه بهستی گشتی شانۆدا نه بێ، ئه وه تا له حاله تی په شیوی و کوشتندا گابرییل ده لێ: «دوای کوشتن و قه تل، پاش ساتیکی ئاوا نازیه تی پیاو روخساری جوان خۆ ده نوینی.»

تارمایی مارت

تارمایی مارت، به پێچه وانه ی شانۆنامه ی به نێوانگی هاملیت له دوا دیمه ندا دهرده که وێ، به لām دهرکه و تنی ئه و تارماییه له حاله تیکی بێ هێز دایه و ئیزافه یه ک ناخاته سه ر هه یکه لی گشتی شانۆکه، چونکه ئیمه ئه و تارماییه مان هه ر له دێره کانی سه ره تاوه له به رچاوه.

له زۆر دهرگاوه ده کری ئه و شانۆیه وه ژوورکه وین، هه ر له دهرۆزه ی ماچ و پارانه وه ی خۆشه و یستی، تا دانانی رایه لێک له نێوان «کوپر و پیاو» دا، به لām رایه لێکی فه لسه فی، رایه لێک ته نراو به جنس و ریا. هیوادارم شانۆکاران گرنگی به و شانۆیه بدهن و بیهێننه زمان.

کچیک له نیوان دوو پیاودا

لورکا شاخیک له شانۆ، ولاتیک له بهرگری و شورش، ده‌ریاه‌ک له شیعەر. گولیک له غه‌ریب.

هه‌موو شانۆنامه‌کاسی لورکا هاوار و سه‌دای ئه‌و شورش‌گیڤه هونه‌رمه‌نده‌یه که چیدی سووکایه‌تی مروی پێ قبول ناکرێ، به ناسکترین و سیحرت‌ترین زمان، که زمانی شیعەر تیکیان ده‌شکینێ.

سه‌ره‌رای هه‌ستی مروف دوستی و بیبری فه‌لسه‌فی و ریره‌وی نایدولۆجی، که لورکا له به‌ره‌مه‌کانیدا کاریان بۆ ده‌کات، توانیویه‌تی ده‌سه‌لاته هیشک و ئالقه باو و کۆنه‌کانی ده‌وری شانۆ تیک بشکینێ و به‌ده‌سه‌لاتیکی بێ سنووره‌وه مامه‌له ده‌گه‌ل شانۆ که‌ره‌سه‌کانیدا بکات.

به‌را‌ده‌یه‌ک هه‌موو تواناکان (ته‌کنیک و کات و شوێن و ته‌خته‌ی شانۆیی) خستۆته ژێر رکیفی خۆی و واتایه‌کی نوێ پێ به‌خشیوێ. جوانترین فه‌نتازیا و به‌کاربردنی له ژبانی واقعی هه‌لینجاوه. زیندوویی و ژیانیکی دیکه‌ی به سه‌رتاش و پینه‌دۆز و ئاسنگه‌رو مه‌ی فروش به‌خشیوه. واتایه‌ک و وینه‌و سیحرتیکی نوێ بۆ هه‌ر کامیان نه‌خشان‌دوه که زۆر له‌وینه‌ی واقعی خۆیان به‌رچاوترو کاریگه‌رتن.

مرۆڤی بۆش

تراژیکۆمیدیه که له شەش پەردەدا. (ل ۱۴۱ - ۱۹۷، سالی ۱۹۲۲ - ۱۹۲۵) نووسراوه.

لێره دا دەمانه‌وێ زیاتر له زمانی شانۆنامه که بدوین، ئەو زمانه‌ی که روحی پر سبیری «عه‌زیز گەردی» براو وەرگێری به سه‌لیقه و توانای بێدارژاوه.

مامۆستا (عه‌زیز گەردی) به زه‌خیره‌یه‌کی ته‌واو و توانایه‌کی ره‌هاوه سینتاکس و فۆرمی رسته‌کان داده‌پێژێ هەر وه‌ک ئەوه‌ی بۆ خۆی شانۆنامه که بنووسی.

روحیه‌تی شیعی زمانی لۆرکای نه‌ک هەر پاراستووه به‌لکو سبیری وشه و مانای دیکه‌شی داوه‌تی.

* هەر چه‌نده زمان له هه‌ندێ شوندا، ئەداتی ده‌رپین و گواستنه‌وه‌ی حه‌قیقه‌ت و رووداوه، به‌لام ئەوه پێوستیه‌کی هونه‌رین و له‌و راستیه‌ی سه‌ره‌وه‌که‌م ناکه‌نه‌وه.

* بۆیه به‌ دلنیه‌یه‌وه ده‌لێن ئەگه‌ر کات و داهێنانی نوێ و گۆرانکاری له‌ ته‌کنیک و ته‌خته و دنیای شانۆدا رۆژنیک له‌ رۆژان ئەو شانۆنامه‌یه تێپه‌رێنی و وه‌ک شتیکی به‌سه‌رچوو بێته به‌رچاو، ئەوه ئەو زمانه شیعه وه‌ک چرایه‌ک هەر ده‌مینی.

* تا له‌ چاومان دێته‌وه شه‌رابمان بدی، فرمیسکی مه‌رجان، فرمیسکی یاقووت.... (مرۆڤی بۆش لاپه‌ره ۱۶۳)

* سه‌عات به‌ سه‌عات

لێت دوورتر، دوورتر ده‌که‌مه‌وه

.....

چونکه چرکه به‌ چرکه ئاره‌زووی قوول

زیاتر ئاگرم تێبه‌رده‌دا. ل ۱۷۱

* یه‌که‌م ده‌رگای بونیادی شانۆنامه‌ی «مرۆڤی بۆش» له‌ لایه‌ن رۆژنانه ده‌کرێته‌وه که ده‌لێ «وای چه‌ندم هه‌ز له‌ مێرده ل ۱۴۵».

پټكها تهی ئه و رسته یه چه ند پرسیار لای خوینه ر دروست ده کات،
 ئاماده یییه کی په نهان پټک دینتی بو گه ران به دوا ی هه موو په یوه سته
 شار او ه کانی ئه و دیوی «حه زه که»، هه ر زو و له بونیادیکی پته وی ساده و
 چه ند دیوی زماندا گرفته په نهانه کانی ئه و حه زه ده خاته رو و له نیو ئه و
 گرفته نه دا چه مکیکی باوی شانو «گری» دیته گوړی.

- (به لام وای خو شم ده وی)

- (پیره پاره ی پیس بابو خه لک بی - ل ۱۴۷) ئه وه ویستی
 ده روونی نازاد و سنگی پر عیشقه. ئه و شتیکی ناوی جگه له جوانی
 و خو شه ویستی، ئه و کوړه ی ده وی که ده لئی. «که لای تو بم قاچم ده بی
 به مس - ل ۱۴۸) ئه و عیشقه جگه له گوزانی چه کیکی دیکه ی نییه.
 * لوړکا جگه له زمانی بالای فله سفه جیهان بینیه که ی ئه وی
 زیندو و به رز راگرتو وه.

روژیتا «له به ینی قه شه و باوکدا ئیمه ی کچ ته و او شیرزه و بیتزه وه
 بووین - ل ۱۲۵) له و رسته یه ده سی ره گه زی مرویی هه ن، قه شه، باوک،
 کچ.

۱- قه شه وه ک ده سه لاتی یاساو نایین، قه شه وه ک ده سه لاتی
 کو مه لگه، قه شه وه ک ده سه لاتیک بو پر کړدنه وه ی ناخی بی هیژ و
 فشه لئی هه ر که سیک. قه شه وه ک ده ولته.

۲- باوک دیوی دوو هم و راسته و خو، یان نه داتی راسته و خو ی هه موو
 ئه و ده سه لاتانه ی سه ره وه. باوک وه ک که له گاو تو یز به ده ست و خاوه ن
 قسه.

(۱-۲-۳) کچ) وه ک یه که م قوریانی (باوک و قه شه) ناسکترین
 گیا، بی ده سه لاترین خونچه.

کچ وه ک کالا، کچ وه ک له زه ت و به س.

* روو تکر دنه وه ی کچ له هه موو به ها ئینسانی و فله سه فییه کانی،
 زه وت کردنی هه موو ماف و به ست و بیري و ئیهانه و سووک کردنی،
 نه وه ش تایبته نییه ته نیا به ئیسپانیایو شاری نه ند ه لوس و هه ولیر

به لکو نه وه ری و ره سمی هه موو نهو کومه لگه یانه یه که (نایین و باوک) تییدا که له گان.

نهو نایین و باوک هی له بوونی هه رکه سیکاډا ناماده بیان هه یه، ناماده بییه کی رهش، پر مردن، قورس و پر هه یاچوون، هه یاچوونیک که مرو تهواو له تواناو هیزی مرویی خوئی داده رنی و دهیکاته سیپال. سیپالیک له پارانه وه و نزا.

هه موو ده می تووی نهو ترسه بلاو ده که نه وه که ده رچوون لهو یاسایانه...

«نیوه ده چنه دوزه خ و له گهرمان ده مرن»

«نیوه له سه گان خراپترن - ل ۱۵۳ مروقی بوش».

به لام لورکای شور شگیترو فه یله سوف له راویرتیکی تهواو واقعی و ساده دا نهو ژبان و یاسایه رت ده کاته وه، له سه ر زاری روزیتا ده لئی

- «به لا من ده لیم، سه گ کیتی بوئی له گه لئی ریک ده که وی»

وای چه ندیم چه ز ده کرد سه گ بوومایه. مروقی بوش». لیره دا رت کردنه وه ی به «مروث» بوون، ته نیا مانای ره تکرده وه ی ده سه لاتی توژی «نایین و باوک» ه، نهو ده سه لاتهی که پیی وایه «خوشه ویستی و هوگری سه رچاوه ی هه موو شوره بییه که - ل ۱۵۳ مروقی بوش»

* کریستوییتا نوینه ری توژیو ده سه لات، نوینه ری قه شه و نهو عه قلیه ته ی دنیا به ریوه ده با.

تویزه که ی ده سستی «بوئی میشکی لی دی - ل ۱۶۷»

نهو میشکانه ی پژاندوونی، ئیستاش نهو تویره تینوه، بابی روزیتا نایه وی تینویه تی نهو تویره بشکیتنی و ببیته قوریانی بویه کچه که ی به سه د لیره ده دات.

* لورکا نهو هه موو کی شه قورس و واقعیانه ی به کاریکی شور شگیتری و خوین چاره نه کردوه، نهو کی شانیه ی ورژاندوه، نهو پرسیارانه ی به زهینی هه مووانه وه هه لواسیوه، به زمانیکی ناسک پر له روحی شیعر، به ته کنیکیکی ساده و فه نتازیا، به سوود و هرگرتن و

به خشینی واتایه کی نوی به «سهرتاش و موس» سهره تایه ک بو کوتایی دراماکه داده نی.

- «ئهم گوئزانه ده بین؟ ئهمه سیحری سهر هه موو نهیینه ک ده شکینی- ل ۱۷۵» دۆزینه وه به خشینی مانای نوی به شته کان نهیینه داهینانه، ئه و شته یه که جووله یه کی ئه فسانه یی ده خوئقی نی. بویه لیره سهرتاشین قسه یه کی هه یه بیکا.

- «ئیمه ی سهرتاش له سه گ باشتر بۆن ده که یین، لووتمان هه یه بو وشه ی تارو هیمای ئالۆز، خۆمان پیشه وای ئاوه زین و... ده زانین داخۆ ئه و سهره چ بیرو لیکدانه وه یه کی تیدایه- ل ۱۷۶ مروقی بۆش».

* ئه فسانه و سیحریکی پر واقع خوئنه رو سهرتاش و خه لکه که سهرسام ده کات و بونیادیکی کۆمیدیش بو کوتایی شانۆکه داده نی. ئه و سیحره ی که سهرتاشه که که شفی ده کا.

- «زۆر سه یه ده دۆن کریستۆییتا سه ری داره- ل ۱۷۸».

ئه و پیاهه به ده سه لات و تۆز به ده سه ت و دوور له هه سته مرو، دیاره ده بی بی ده مارو بی خوئین بی. وه ختییک ده مرئ خوئینی لیتنایه و ورگی پر له ئارده داره.

له و جوانی و داهینانه، له و فکرو وه رگیترانه، ههر هینده م له ده سه ت دی به ههر یه ک له روحی لۆزکا و گهردی ناسک بلتیم:
«حه ز ده که م ببه به گولتیک په لکه کانم بوهرتیمه ناو ده سه ت».

سهرنج: لیره دا ته نیا له «مروقی بۆش» دواوین.

ماکبېث

ژيان له تارمايي گهړوک زياتر نښه

ژيان چيروکيکه گيلک دهگيرته وه / ل ۹۶ ماکبېث

گومان له وه دا نښه که (وليام شکسپير ۱۵۶۴ - ۱۶۱۶ز)
مه زنترين شاعيري ټينگليزو ناسراوترين شانوانامه نووسی دنيايه ، بويه
خو له باس کردنی نهو دهوټرين و دښنه سر شانوانامه ی (ماکبېث :
Macbeth) که له دهوړوبه ری سالی (۱۶۰۶ز) واتا دهسال بهر له
مردنی نووسراوهو برای نووسه رثا زاد همه شهریف کردويه تيبه کوردی .
ناچارين به پتي توانا ئاسته کان يان بواره کانی کارکردنی نهو بيرياره
مه زن و تاقانه يه ی (unique) دنيا ديار بکه ين .

سهره تا پيش چوونه نيو دنيا ی پر داهيتانی وه ک شانونوس ، ده بی
نهو ه بزانی که کوله که هره پته وه کانی ساختومانی نووسه ر
(زمانه که يه تی) ئاسته کانی کارکردنی شکسپير له سر زمان نهو ونده پر
ده لالت و ورده کاری و فراوانه که نهينی نهفسوونه کانی سهخته
بگيرين يان به تال بکرتنه وه .

پانتايی زمانی وه که هیکه ليکی گشتی و جهسته يه کی سه ره خو
هه لئاوه وه هوو دوريه کانی دیکه له حیکمه ت و رووداو و
نهفسانه کانی له وه وه شیتهل دهن . زمانی شانویي يان شانوگه رييه
شعرييه کانی شکسپير ، ئيمه به هيچ شيوه يه ک مبه ستمان نهو شيوه

ئینگلیزییه دهگمەنە نییه که وهکاری خستوو، مەبەستمان لە ئالیەت و بوعدەکانی کارکردن و لیبەستق و سەرخستنی زمانە بۆ لووتکەیی بوونی یان مامەلەکردن دەگەڵ زماندا وەک بوونەورتیکی زیندوو و سەرپەخۆ.

لەو خالەوه دەچینه ناو ئالیەتی کارکردنی نووسەر، هەولێ دیارکردنی ئەو رایەلانی دەدەین که نەک هەر لەو شانۆگەرییه کاری لەسەر کردوون بەلکو لە زۆریی کارەکانیدا پشتی پێبەستوون.

۱- تارمایی: تارمایی ئەو کەسایەتییه زیندوو و بەردەوامییه که شکسپیر تا دوا پلەیی بەکارهێنان کەلکی لێوەرگرتوو، نەک هەر لێره لە سەرچەم کارەکانیدا تارمایی بانکۆ دیتە ژووو لە شوێنی ماکبیت دادەنیشیت. ل ۵۷

ئەو تارمایییه نەک ماکبیتی پالەوان و دل رەق شەیتانیش لیتی دەترسێ. ل ۵۸

گرمیە تاپۆی سییه، مندالێکی تاج لەسەرە و درەختێکی لەدەسته ۶۹

ئەو تارماییانە کەسایەتی بێ ئەسەر نین و لەبوونی یەکەیه کەیی کەسایەتییهکان شوێنکاریان هەیەو پێوەندی پتەویان بە کامڵ بوونی رووداو و تەواوبوونی تەکنیکەوه هەیە.

۲- راپایی: ئەو گومان و ترس و راپاییی لەناخ و هەست و نەستی خیانهتکاریان کەسایەتییهکانی پەيوەست بە خیانهت یان (گرێچنی سەرەکیی درامایە کە) دروست دەبێ، خالی دەستپێکردنی گومانی شکسپیرە لەژێر و شانۆ، هی کەسایەتییهکانە لەبەردەوام بوون و مانەوه. ئەو راپاییە داینەمۆی سەرتاپاگیری شانۆگەرییهکانیەتی و هەر لەوێشەوه هەستەکانی بینەر یان خوێنەر داگیر دەکات و دەیخاتە ژێر رەحمەتی رووداوەکانی دواتر.

ئەو راپایی و گومانە و نەگەشتن بەهیچ ئەنجامێک و لەقاندنی پرسپارە گەورەکانی توخمی مرۆ لەو هۆیه سەرەکییانەن کە خولیای مرۆی داگیر کردوو و شانۆکانیشی زیندوو راگرتوو.

- خیانهت خراپترین کاری خۆی کرد! نه شمشیر و نه ژهر
نه کینه‌ی ناوخوايي، نه له‌شکری دهره‌وه و
نه هيچي دی له‌وانه پتي ده‌کەن. (ماکبیث)
روخسار گۆران مانای ترسانه / ۲۲

هەر ئه‌و خیانهت و ترسه له خیانهت و دژایه‌تی خیانهت
که سایه‌تییه‌کان پیده‌گه‌یه‌نی و دراماش ده‌گه‌یه‌نیته پايان.

۳- **کوشتن و خوين:** قه‌ناعه‌تی گه‌وره‌ی شکسپیر له‌هه‌موو
شانۆکانیدا ئه‌وه‌یه که کوشتن، «کوشتن و خوين» شتیکی نین
بشاردریته‌وه، وه‌ک مۆرک له‌سه‌ر جه‌سته‌وه له‌سوکه‌وتی
که‌سایه‌تییه‌کان و ته‌خته‌ی شانۆ و کۆمه‌ڵ ده‌میکنه‌وه، ئه‌و خوينه، ئه‌و
بۆنی خوينه کار له‌ پرۆسه‌ی ژيانی کۆمه‌ڵ و له‌ ورده‌کارییه هه‌ره
بچوکه‌کانی کۆمه‌ڵگا ده‌کا.

به واتایه‌کی دیکه، خوين سه‌رتاپاگیره، خوين رشتن که به‌ره‌می
تاوانه ناسپدریته‌وه، ئه‌و خوينه ره‌مزه بۆ نیاز پیسی مرۆ و ره‌مزه بۆ
نه‌هامه‌تییه‌کانی دنیا.

ئه‌و خوينه‌ش هه‌رگیز توانای ون بوون و چوونه‌وه‌ی نییه، چونکه ده‌بیته
مۆرک و هه‌ڵسوکه‌وتی که‌سه‌کان و به‌گیان و مانا و ده‌ستیانه‌وه
ده‌نووسی.

- کوشتنه به دزییه‌کانی به‌ده‌سته‌کانییه‌وه نووساون. ل ۹۰

- ئاخۆ هه‌موو ئاوی شاده‌ریاکان ئه‌و خوينه‌ی

ده‌ستم ده‌شۆن؟ نه‌خیر ئه‌و ده‌ستانه‌م

ته‌نانه‌ت هه‌موو ئاوی ده‌ریاکان

له‌سه‌وزییه‌وه سوور هه‌ڵده‌گه‌رین. ل ۳۵

۴- **خۆشه‌ویستی زیدو خاک:** ئه‌و خۆشه‌ویستییه‌ی له‌و
شانۆگه‌رییانه‌دا هه‌یه ده‌لاله‌تن بۆ خۆشه‌ویستی «نیشتمان» له
ئه‌زله‌وه. چوار سه‌د سال له‌وه‌وبه‌ر شکسپیر به‌و جوړه ناوازو پر هه‌سته
باسی نیشتمان ده‌کا.

رۆز: مخابن، بۆ ولاته ههژاره کهم
 ئهوهنده ترساوه وهخته خۆی نه ناسیتتهوه،
 ناتوانین بڵیین دایکمانه، به لکو گۆرمانه
 ههواکهی به ناخ و ناله و قیژه شهق کراوه. ل ۸۳

ماکه دهف: ئه ی ولاتی ههژار، دهبا ههر خویتنت لی بتکیت. ل ۷۸
 ۵- خراپه: قه ناعه تی نووسهر به وهی که خراپه له مرۆڤدا موتوربه
 کراوه، یان خراپه ده به شریتته وه وهک چۆن جادووگه رهکان ده یدهن
 به ماکییث.

- من هه موو جوړه خراپه یه کی تایبه تیم لی موتوربه کراوه
 بیت و ئاشکرا بکرتن. «ماکییث» ی رهش وهک به فری سپی بینگهر د
 ده رده که ویت. ل ۷۸

When they shall be opened black Macbeth
 Will seen as pure as now. P. 175

شکسپیر «وهک دیاره» snow - به فری به کار هیناوه وشه ی
 «سپی» به زانبه ر رهش قوت نه کردۆته وه به و باوه ره ی به فر ئه و مانایه
 ساده یه ی تیدایه.

۶- باری دهروونی: ده شی شکسپیر یه کهم بیریار بی له دیار کردنی
 حاله ته دهروونی و شوپوونه وه به نیتو سایکۆلۆژیه تی مرۆدا دوا ی
 شانۆنامه نووسه کانی یۆنان له چه رخه زیترینه کانی ئه و ولاته دا
 له سه ده کانی شهش و پینجی پیش زاین و دواتریش وهک سوڤۆکلیس و
 ئه سخیلۆس... تاد. به تایبه تی کاری تاوان له سه ره هه ست و دهروونی
 که سه کان، به تایبه ت بکه رانی کار کردنی له سه ره خانه و توخمه
 په نهانه کانی میشکی مرۆ گه یاندوو یانه ته ئه و راستیه ی که مرۆ
 له مهستی و باری خه و و حاله ته نا ئاگاییه کانیدا راستیه کان
 ده درکیتن.

- ده ستت بشۆ، جلی خه و له بهرکه، وا رهنگ زهر د مه به
 بیت ده لیمه وه، بانکو نیژراوه. ل ۸۹

۷- پېشبینی: ده‌بوو ئه‌وه یه‌که‌م خال بې لېی بدوین، چونکه ئه‌و خاله له‌کارو گرنګی شانودا یان له پلوتو و هیکه‌لی درامیدا به‌گرنګترین خال یان ره‌گه‌ز داده‌نری، چ نه‌بې له‌و هه‌موو پشت به‌ستنه‌ی شکسپیر به‌و حاله‌ته.

پېشبینیه که له‌بنه‌ما هه‌ره سه‌رکییه‌کانی هیکه‌لی گشتی کاره‌کانی، له‌بواړی کاری ده‌رووناسیشدا ئه‌و وته‌و هیماپانه‌ی وه‌ک ده‌ستاوېژتیک یان کلېلیک به‌کار دین خالی سه‌ره‌کین بو‌چوونه نیو که‌سایه‌تییه‌کان و که‌شف کردنی توخم و ناخی هه‌ر یه‌که‌یان به‌شیوه‌یه‌کی بنېرو هه‌ر له‌سه‌ره‌تاشه‌وه.

- هه‌والیکي گرنګی هیناوه

قغه‌ی ئه‌و قه‌له‌ره‌شه‌ی که هاتنی مردنی «ده‌نکه‌ن»

بو‌ژتیر باجه‌مان ده‌قېرنیت. ل ۲۱

ئه‌وه پېشبینی کوشتنی شا «ده‌نکه‌ن» ه پېش روودانی..

جګه له‌و پېشبینیپانه‌ی به‌حوکمی وربایی خو‌ی دایرپشتوون، له‌وانیش گرنګتر ئه‌و پېشبینانه‌ن که له‌سه‌ر زاری که‌سه غه‌یبی و تارمایی و جادوو‌گه‌رو فه‌له‌کرانه‌کان یان پیاوانی پیروزو هیزی ئاسمان ده‌گېر‌درېته‌وه.

له‌ شانونامه‌ی ماکیثدا هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه ئه‌و سې خوشکه جادوو‌گه‌ره ده‌رده‌که‌ون که رایه‌له هه‌ره سه‌ره‌کییه‌کانی درامی و رووداو ده‌کیشن و به‌هیما ده‌یده‌نه ده‌ست.

هه‌ر چیرۆکه له‌سه‌ر بنه‌مای ئه‌و نه‌یتنییه هه‌لچنراوه ئه‌وان ده‌یخولتین.

له‌دیمه‌نی یه‌که‌م «رو‌حیه‌تی جادوو- نه‌ینگر» ده‌سه‌لات به‌سه‌ر شانودا ده‌گری له‌دیمه‌نی سییه‌مدا تانو‌پو‌ی درامی به‌ته‌واوی ده‌کیشری و پېشبینیه سه‌ره‌تاییه‌کان ده‌خرینه روو و پایه‌کانی تراژیدیا هه‌لده‌نرین.

- سییه‌م جادوو‌گه‌ر: سلاو، سلاو له‌تو ماکیث، ئه‌ی ئه‌وه‌ی پاشتر ده‌بیته شا. ل ۱۲

ئىمە لەو پىشېنىيە ۋە دەتوانىن بەنھىتىنى پىۋەندىيەكانى دىكە
ئاشناپىن ۋە تەۋ مەبەست، ۋ سەرەكسىيەكان بگرىن، ھەر ئەۋ نھىتىيە
كەسايەتتىى ماكىتھ كامىل دەكات ۋ تراژىدىا دەگەيەنئىتە لووتكە.

ئەۋەش خولىايەك لەناخى ماكىتھ-دا دروست دەكات ۋ بەدۋاى پايە
سەرەكسىيەكانى حوكم ۋ ژيانى دەكەۋىت، بەلام جارىكى دىكەش ھەر
لەسەر دەستى ئەۋ جادوۋگەرەنە دەكەۋىتەۋە نىۋ مەينەتییەكانى گومان
ۋ ترس. ۋەختىك پىتى دەلتىن:

- خوتىن رىژ بە، ئازاۋ چاۋنەترس.

گالتە بەھىزى مەۋث بکە. لەۋەى لە ژنان بوۋە مەترسە. ل. ۶۹

- ماكىتھ ھەرگىزاۋ ھەرگىز نابەزىت

تا دارستانى «بىترنام» ى مەزن لە دژيا

بەرەۋ گەردە بەرزەكانى «دەنزىنەن» نەيەت. ل. ۷۰

ھەر ئەۋ دوو نھىتىيە رووداۋ بەكىش دەكەن ۋ ماكىتھ دەخەنە بازنەى
بى دەسەلاتى ۋ تەكنىكى شانوۋش تەۋاۋ دەكەن.

* * *

دەشى پىۋەندىيى ماكىتھ ۋ ژنەكەى دووبارە بوۋنەۋەى ھەمان چىرۋكى
پى تراژىدىاي ئادەم ۋ ھەۋا بىت. خاتوۋ ماكىتھ بەسەر سەختى ۋ رژدى
ھەمىۋ خەنجەر بەدەستانى دنيا ھانى ماكىتھ دەدات بۆ بەدھىتىنانى
قسەكانى «جادوۋگەرەكان يان شەيتانەكان» جگە لە رىگەى كوشتن
رىگەيەكى دىكەى لە پىش ناهىلىتەۋە بۆ ژيان. جگە لە رىگەى كوشتن
رىگەيەكى دىكە نابىنى بۆ خوشگوزەرانى ۋ شكۈمەندى. دۋاى ئەۋەى
ماكىتھ ئامادە دەكات بۆ كوشتنى شا دەلتىت:

- ئەگەر بەس لەخەۋدا بەباۋكم نەچوۋبا بەخۆم دەمكۈشت. ل. ۳۲

ئەۋەش سەرەتاي بەدىارکەۋتنى «كوشتنى باۋكە» لەئەدەبدا نەتەنبا
بەبىرھىتانەۋەى وشەى باۋك بەلكو بە كوشتنى «پاشا».

دەريارەى ۋەگىپران يان كەردنە كوردىيەكەى:

دەشى ئەۋ كەردنە كوردىيەى كاك ئازاد باشتىرىن ۋەرگىپران بى كە

ئىستا له تواناي رۆشنبىرى كورد دابىت بۆ شاكارىكى وا به نرخ و گهوره دىنيا، دىنا به راي ئىمه ئو بابته ناوازه دانسقهيه ده بى زور به وردكاري و دهسته جه معى و راويژكارانه به ئه مانه تى گه ليكه وه بۆ كولتورى دىنيا وەرگيردريت.

ئىمه له و كارهماندا به هيچ شيوه يه ك كاري به رواردكاريمان نه كردوو، به لام له كاتى خويندنه ودها سه رنجى ئه وه مان داوه كه به رانبهر «Water- rugs» ده شى سه گلاک بى نه ك سه گى ده و ناوى و له جى گاي قوته سه گ «تووله» مان هه يه كه ئو سه گه يه به ره سه ن بچوو كه، يان بۆ نه سپ خوشره و يان خوشبه ز له جى گاي خوش برۆن / ل ٦٤، له راقه كردنى وشه ي كاره كهر نووسراوه «نۆكه رى ئافره ت» ده شى هه له ي چاپ بى دىنا (نۆكه ر) بۆ ئافره ت به كار نايه .

كاك ئازاد به شى زورى وەرگيرانه كه ي به پشت به ستن به و راقه «وردانه ي» كه بۆ ده قه كه كراون له و «چاپه ي» لى وەرگرتوو، نه كهر بكرى ده پرسين «ئه رى ئو راقه كردنانه دوا تى گه يشتن و راسترين لى كدانه وەن بۆ حىكمه ت و زمانى به رى لاوى شكسپير؟»

ئو پرسىاره ئاراسته ي كه س نه كراوه، ئو پرسىاره به شى كه له (خۆ تى هه لقورتاندى) من به رانبهر به وشه . ئو پرسىاره له كا ك ئازاد دووره، به لام ده شى ئو زياتر له هه مووان له و پرسىاره بگات، ئو پرسىاره له ميژوو كراوه .

ژیان بې گفتوگو مه‌حاله

ژیان بده دهم با، ژيان بهاوی نیتو ناوی، له‌سهر ئاگری دانی، دیسانه‌وه به‌رده‌وامه‌وه ئه‌ستم نییه، ژيان به‌بی زه‌من، ژيان به‌بی میژوو، ژيان به‌بی شارو شارسټانییه‌ت دیسانه‌وه به‌رده‌وامه‌وه ئه‌ستم نییه.

* ئه‌ری ژيان به‌بی گفتوگو مه‌حاله؟

* برای به‌ریز (سه‌رو قادر) به‌نو وتاری روشنبیری، که‌هی نو‌که‌له نووسه‌ری دنیان، ویرای کورته وتاره‌که‌ی خو‌ی، ده‌یه‌ویت واتایه‌ک بو «گفتوگو» هه‌لچنی، هه‌ر نو وتاریش له‌که‌ل روشنبیران و هه‌ر له‌وانیش ده‌دوین. ئه‌وه سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی هه‌ریه‌که‌له‌و پیتشه‌نگانه‌ پشتیان به‌بیروپای چه‌ندان نیتوداری دیکه‌به‌ستوه.

* شاه‌روخی تويسرکاني له‌زمانی تو‌لستوی-ه‌وه‌ ده‌لټت: «روشنبیران وه‌ک ئه‌و مرو‌یه‌که‌رانه‌ن که‌وه‌لامی پرسپاری ئه‌وتو ده‌ده‌نه‌وه‌ لییان نه‌پرساوه‌. ل ۷».

* به‌پتی رای کانت بیت «نابی چاوه‌روانی له‌روشنبیر بکری، بچی ریگایه‌کی خوشه‌کراو بکو‌تټه‌وه‌. ل ۷»

ئه‌وه سه‌ره‌رای پیناسی توند و یه‌ک مه‌ودای هه‌ریه‌ک له «ئوکتا‌قی‌پاز» و «هه‌رتسن» ده‌رباره‌ی روشنبیری «راسته‌قینه».

وشه‌ی راسته‌قینه‌ لای هه‌ردوو نووسه‌ر و شاه‌روخی، روشنبیری

خانه‌بگیر کردووه و خستوویه‌تیه قه‌فه‌زه‌وه، جا توانیویانه وه‌سفیتیکی شایانی بکه‌ن «روشنبیری راسته‌قینه که‌لله‌سه‌ری هر میلله‌تیکه. ل. ۸»

* خانه‌کانی دابه‌شکردنی کۆمه‌ل به‌پیتی راده‌ی روشن‌بیری و زانستییه‌وه بی‌ئه‌نجامن و زۆرجاریش بی‌بایه‌خن. یه‌کیک له‌و بیرو‌رایانه‌ی که ئیستا پی‌چه‌وانه‌که‌ی راسته «تیکه‌ل‌کردنی روشن‌بیرو تیکۆشه‌ره».

* شاه‌روخی تو‌یس‌رکانی ده‌لّیت «ئه‌وه‌ی که ته‌ماشای کورسی ده‌سه‌لات‌داران ده‌کات.. هۆشیاران ده‌که‌و‌یتته ده‌روژه‌کردنی نازادی، ئه‌و که‌سه‌ قه‌ت روشن‌بیرنیه. ل. ۸»

* * *

که‌یخوس‌ره‌و جه‌مشیدی به‌هه‌مان شتیه‌ روشن‌بیران بۆ دوو خانه‌ دابه‌ش ده‌کات «جه‌نگاو‌هریکی زانا، یان پی‌او‌تیکي قوت‌بنه‌ما، واته‌ خیانه‌تکار. ل. ۱۶».

رای ئه‌و پی‌او‌ه زاناو به‌حیکمه‌تانه‌ زۆر له‌وه ساده‌ترن له‌و (گفتوگۆ) یانه‌دا جێیان ببێته‌وه که بی‌ئه‌وان ژیان (ئه‌سته‌مه) چونکه ئیمه‌ پێش وه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه کۆکین که «سوق‌رات و کریتون» هه‌ردووکیان روشن‌بیرن، نا‌کری هیتله‌ری شتیه‌کارو مۆزیکازان و شاعیر روشن‌بیر نه‌بووبی، بۆیه «روشن‌بیر نا‌چیتته‌ نیوئه‌و پێناسانه‌وه».

رایه‌کانی برنا‌دشو‌ی فه‌یله‌سوف، راسته‌ دانسقه‌و پر‌حیکمه‌تن، به‌لام زیاتر له‌سه‌ر ره‌فه‌کانی کتیب‌خانه جێیان ده‌بیتته‌وه تا نیو دنیای زیندوو. «دۆسته‌کانت زل‌ترین بز‌ن،.. جوان‌ن، خۆیان رازاندۆته‌وه، زانا نین بر‌وانامه‌ی زان‌کۆیان هه‌یه، ده‌وله‌مه‌ندن‌ین پاره‌دارن، دل‌ فراوان‌ن نین به‌نده‌ی ملکه‌چن، دل‌یر نین که‌چی شه‌ر هه‌ل‌دا‌یسی‌تن، لی‌هات‌وون‌ین پایه‌په‌رستن،...»

سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی که برای وه‌رگێ‌ر زۆر به‌ بو‌تری ده‌لّی: «ئیمه‌ له‌بزنه‌که‌ی به‌رنا‌دشو ده‌که‌ین، به‌لام ده‌شی پیرسین ئه‌وه ته‌نها حا‌لی روشن‌بیرانه‌؟

زۆرمان نه وتوووه كه بليين نهو دنيايه به خراب و چاكهيه وه له سه ره نهو
«بزنانه» بهنده.

نهو بزنانه زيرهك و ئازان، نهو بزنانه دهست بلاو و وردهكارن، نهو
بزنانه خاوهن دهسهلات و ياسان، زمان زان و ليها توون، نهو بزنانه
دهفرن نهو بزنانه شايهني نهو ه سقرات له بهر ده رگاكانيان ناوي چوكي
دابي.

* * *

* د. مه هدي په رهام له «كه سايه تي و په يامي روشنبيران» دا راكاني
خوي به جوانترين گولي ديموكراسي رازاندوتهوه «ئاماده م گيانم فيدا
بكه م تا توي دژي من بتواني قسه ي خوت بكه ي. قولتير. ل ٢٤»

* تائيستا نهو گه وه ره ي قولتير، كه زوري ديكه به شيوه ي جيا جيا
دووباره يان كردوتهوه، نهك له نيو په رله مان و راويژكارو زانا و
دهسه لاتداران نه بينراوه، نهو رايه له مائي بي «چه كي» كو مه لدا
جيگايه كي نيه.

* د. مه هدي په رهام ههوت خال ديارى دهكات كه روشنبيران پي
دهناسرينه وه. يه كه ميان ديفاع له ئازادي ركه بهر، دووه ميان ناره زايي
روشنبير، ستيه ميان «نهكوشتنه». چواره ميلان باوه ربوون به گفتوگو،
پينجه ميان «تينه گه يشتنه له پي كه وه ژباني به ئارامي» شه شه ميان
«نسبي گه رايي» ههوته ميان «تيگه يشتنى ديموكراسيه».

«چونكه نه گه ر رولي گه ل نه ما، له بهر زه فته كردنى دهسه لاتداران ولات
به رهو بوگه نى فسه د ده چي».

* * *

* رولي نووسه ره جيهاني ستيه مدا، نهوه نيتونيشاني وتارى «تاهير
بن جه للون» ي گه وه نووسه ري عه ره بانه، نووسه ر بونيائي وتاره كه ي
له سه ره ولا مدانه وه ي نووسه ري نه مه ري كايي «فليپ روت» روناوه.
فليپ روت په رده له سه ره ته نيائي په ناگيري نووسه ري نه مه ريكا
لا ده دات. (تاهير بن جه للون) هه ره له سه ره تاوه بو زمان و «مه نتيقيك»

ده گهړئ که ته و او پيچه وانه ی فليپ روت بئ، بؤ ئه وهش پشت به رایه کانی روشن بیری گه وړه ی عه رب «کاتب یاسین» ده به ستی. ده شی چنډ ورده تیښیښه که له سره ئه و وتاره بنوسین.

۱- له و وتاره دا تایه تمه ندی کومه لگه تا راده یه کی زور پشت گوی خراوه، چونکه پیکه وه ژبان و راده ی پیگه یشتنی تاکه کانی کومه ل وه زیفه ی روشن بیر ده گوریت.

۲- ئیمه نامانه وئ به چا ویکي ره خنه و هه لسه نگانډن ئه و وتاره بخوښینه وه به لام ده پرسین ئه و رایانه به ره و کویمان ده بن؟ بؤ نمونه «کتیبتیک بؤ ئه و منډالانه بنوسین که له برسان ده مرن، ناگه نه هیچ، یان شیعریک، رومانیک ناتوانی دیکتاتوریک وه ده رنیت و نابووری ولایتیک بگوریت. (ل ۳۴) ئه و رایه ناکامل و بی بنه مایانه له به هینډ هه لنه گرتنی نه ده ب و کلتوره وه دین وه لامیک ناگرنه خو یان.

۳- حه ماسی خه لکی بؤ شیعه ره کانی «مه حمود ده رویش» هه رگیز له تواناو به رزی راده ی روشن بیری کومه لگه ی عه ربانه وه نه هاتوه ئه وه نده ی له تونډره و ی و ده مارگیری نه ته وه په رستانی عه ربه وه هاتوه، چونکه نه ک گه نج و روشن بیرانی به رپیتی مه حمود ده رویش، ده رویش خو ی له هه نگاوی یه که می تاریخه به نیویانگه که ی قولتیر بؤ روشن بیر سه رنه که وتوه و نووچی داوه، ده رویش دوا ی سه ده یه که له خوینډنه وه و تیگه یشتن که ده زانی «کورده یه وئ هه ناسه بدات و به راستی برای خاوه ن به ش بیت» ئه وه به ئیها نه و شق دان له شه رپه ی عه ربی ده زانی «جوانترین گولی شیعری» که کوردستان-ه له دیوانه که ی ده ردینئ.

* * *

* ژبان به بی گفتوگو ناکړئ.

ده شی ئه وه دره وشاوه ترین وتار بی له و بواره دا، کامو وه ک نوو سه رو خاوه ن فیکری گه وړه ی دنیا، زور له مه سه له گه رمه کانی روشن بیری یه ک لاکردو ته وه. کامو به زمانی قه لهم ئه و راستییه ئاشکرا

دهکات که چهک سربوویه وه. «میژووی رهسمی هه میشه بریتی بوود له میژووی بکوژان. ل ۴۰» هه میشه و بی برانه وه بکوژو خیانه تکاران خه لاتکراون و بوونه رابه ری میژوو.

* به دهست ئیمه نییه رای ئه و که له فیهله سووفانه یه کاویه ک نایه نه دی، کامۆ ده لئی: «گالته جاپیه ئه گهر دهسه لاتداران بیانه وی رینماییمان بکه ن و ئیلتزامان به سه ردابسه پینن. ل ۴۲) به شیوه یه کی گشتی هه تا ئه وړو، دهنگی رۆشنبیران و خاوه ن فیکران به «کامۆشه وه» روتوش یان ئه وه ی نیتوانیان لیناوه «ته و اوکهری و یقار» ی خاوه ن دهسه لات ه.

* دیارترین خال له وتاره که ی کامۆدا که تائینستا سه نگی خۆی هه یه ، ئه وه یه کاتیک هیچ دهروازه یه ک بو گشتوگو نامیئن، یان له نیتوان «بکوژو کوژراو» زمانیک نییه بو تیگه یشتن، له به رانه ر خوتن و کوشتن، زۆرداری و قین زمان مانایه کی نامیئن. له و ساتانه دا ده بی «یان به ری یان بجه نگی ل ۴۵».

* * *

* هه ردوو وتاری پرۆفیسۆر ریچارد رورتنی ئه مه ربکایی و موته زا هاشیتاری ئیرانی، مه و دایه کیان نه هیشتوو ته وه بو قسه ی به رانه رو ریگای دایه لوگیان به سه رخویاندا داخستوو. هه رچه نده هه ندی بوچوون و رای باویان بو خزمه تی خۆیان دووباره کردۆته وه به لام ئه و رایانه له به رانه ر «فرمانه کانیااندا» بی سینه رن.

* کوژتایی، کورد ده لئی: «مار به قسه ی خوش له کون دیته دهر» دوا ی ئیسلامیش ئه وه باوه «کوته ک له به هه شته وه هاتوو» ئه مړۆ نه مار کاری به قسه ی خوشه و نه که سیش کوته کی به هه شتی به ده سته وه یه ، له نیتوان ئه و دوانه دا مه نزلتیک نییه بو پیکه وه ژیان.

* گشتوگو به بی پشت به ستن به هیژیک کی گه وره و فیکری ئاماده پارانه وه یه .

* سه ره رای قسه ی جوانی رۆشنبیران ژیان ئه وه ی سه لماندوو که هیچ

گۆزانیکی بنه‌ره‌تی له ژيانی کۆمه‌ڵ و نه‌ته‌وه‌و دنیا‌دا به (گفتوگۆی
رووت) مه‌یسه‌ر نابیت. خاوه‌ن ده‌سه‌لات هه‌رگیز کاریکی به «گفتوگۆ»
نیه‌، ئه‌گه‌ر روژتیکیش دا‌وا‌ی دا‌یه‌لوگی کرد ته‌نیا بو‌ئه‌وه‌یه شوینی
ها‌وا‌ری رکه‌به‌ر بدۆزیته‌وه تا قو‌ری دا‌ت.

* دیارترین و جوانترین شوینی ئه‌و کتیبه‌ کاره‌ هونه‌ریه‌کانیه‌تی، تا
بلیتی بالا‌و به‌رزن، هه‌موو ئه‌و گو‌تا‌رو فه‌لسه‌فانه‌ن که نا‌وت‌رین.

* * *

* هی‌وادارین د‌ل‌سو‌زان زی‌ا‌تر گر‌نگی به وه‌رگ‌ی‌را‌ن ب‌ده‌ن و ک‌ت‌ی‌ب‌خ‌ا‌نه‌ی
کو‌ردی پ‌ی ده‌وله‌مه‌ند ب‌که‌ن.

بۆرىس پاستىرناك لەسەدەى ئىدىئولوژىادا

* بۆرىس پاستىرناك ئەو ناوەى شەرى ئىدىئولوژ و داھىنانى ئەدەبى تىدا تىكەلاو بوو. پاستىرناك ئەو ناوە پىر نەيتىنى و خوليا سەيرانەى تائىستا شاراوەن. ئەوانەى پاستىرناكيان برىندار كردو كوئرانە بەنىوى شۆرش و بىرو باوەرەو دژى وەستان نەيانتوانى بەلگەيەكى ھەرە چووكەلە لەدژى بدۆزنەو. ئەوانەش كەبەتووندىيەكى سەيرترەو بەرگريان لى كردو ناحەزەكانى ئەو نووسەرە نامرادەيان بە «مل شۆر و دل رەق و بى ئابروو» ناوېرد ھەرگىز ناتوانن بۆ جار تىكيش ھەلۋەستەيەك لە نۆيتەلەكەى بكەن.

* ئەو كىتەبە سەرەراى پىشەكەيەكى كورت بەقەلەمى وەرگىرو پاشبەندىك بو كرنولوژى ژيانى شاعىر لەچار و تار پىك دىت. سى و تاريان بىقگىنى كۆرە گەورەى پاستىرناك نووسىونى و ئەوى دىكەيان ئى «ئا. ئاسمىسۇس».

۱- ژيانى شاعىر «پاستىرناك» «ل ۵-۲۱»

«۱۰ى شوياتى ۱۸۹۰- ۳۰ى مايس ۱۹۶۰»

پاستىرناك ھەر لەسەرەتاي ژيانىيەو ەك داھىنەر و ئەدىيىكى گەورە ھاتۆتە نىو دنيای رۆشنىرى رووسىيەو. ھەستىكى بەمۆزىكا

گۆشکراو روحیکی هونه رمه ندانهی هه بوو. ئەگەر ئەدەب ئەو کەلە
رۆشنبیرەى راپیچی دنیای شیعر و رۆمان نه کردبا له وهى بوو بیته
فه یله سوفیکی دیاری ئەم سه دهیه.

پروفسۆر کۆهین پێشنیازی بۆ پاستیرناک کرد... تاخۆی بۆ
پروگرامی دۆکتورای فهلسهفه ئاماده بکات. (١١) ئەوهش لهسالی
(١٩١٢) که ته مه نی شاعیر بیست و دوو سال بوو. تاته مه نی چل
وشهش سالی خه ریکی داهێنانی خۆی ده بیت.

بۆیه کهم جار [له پایزی «١٩٣٦» ه وه ده مو دووی رۆژنامه کان
به رانه ر پاستیرناک به ئاشکرا گۆرا «گۆران» (١٧)
تا رۆژی مردن له شه ر دابوو. سه ده ی ئیدیولۆژیا به هه موو دیوه کانیه وه
ئه زمونیکی گه وه ی ئەو سه ده یه بوو، گۆلی پاستیرناک له و نیوه دا
هه لپروکا.

٢- «تو دژییت، تو له ناخمای هه ر وه کوو خۆت... ل ٢٢-٣٣»

دووه م وتاری پێشکێتییه، بۆ ژبانی هاوسه ری پاستیرناک و یه که م
ژنی «پێشکێتییا موراتوژ» ته رخا ن کراوه. ئەو هاوسه رییه نا ئارامه ی
ده سالی خایاند. «له کو تای ١٩٢١ وه تا به هاری ١٩٣١». هه رچه نده
پێشکێتی کۆپه گه وه ریا ن له سالی (١٩٢٣) دا له دایک ده بی، ژبانی
ئاسایی ده به نه سه ر، به لام وه ک پێشکێتی دوا ی ده نووسی «نامه
گۆرینه وه ی «باوکم» له گه ل مارینا تسقیتا ییقنا دا.... گه رمی وتادی
په روازی عاشقانه ی نامه گۆرینه وه یان شتی ک نه بوو دایکم به رگه ی
بگری. ل ٢٩» تاله نه جمادا پاستیرناک باسی «زینایدا نیکولا بیتنا»
ده کات که «چ ته ئسیرتیکی گه وه ی لی کردوه. دایکم نه ی توانی ئەمه
قه بوول بکات و خیزانه که مان له به ر یه ک هه لوه شایه وه. ل ٣٢»

٣- «رازی دلگیریه که ی تۆش وه رامی مه ته لی ژبانه ل ٣٤-٣٩»

ئهو وتاره ئا. ئاسمۆس نووسیویه تی ده رباره ی ژبانی خو شه ویستی
وپر سیحری هاوسه ری پاستیرناک له گه ل ژنی دووه می «زینایدا
نوبهاوس» زینایدا به مۆزیکا و به جوانی وشوخیه که ی ژبانی پاستیرناکی

پیر کردبوو له خوښی.

پاستیرناک دهرباره ی زینایدا دهلی:

* ناره زووم نهو هیه که ده مرین،

شریتی ژینمان ده پسی و ئیره به جی ده هیلین،

له قافییه کدا دابنرین سفتوسولتر

له وهی که دل و گوچکه ی دل ویکرا ده به ستیته وه. ل ۳۹

۴- «خه لاتى نوپیل» هکى پوريس پاستيرناک. ل ۴۰ - ۵۰

ده شى نه وه گهرمترین و دیار ترین رووداوی ژيانی پاستیرناک بی.

نه و سه ده یه ی شاعیری تیدا ژیا که ده توانین نیوی بنیین «سه ده ی

ئیدیولوژیا»، نه و ئیدیولوژیا یه ی خه لاتى نوپیلی به پاستیرناک به خشی

و ژیانیشی لیکرده دوزه خ.

ئیدیولوژیا- نه و فیکرو بیرو باوه رانه ی ده نیو نه و نیوه دا چر کراونه وه

ده شى نه و چرایه بی که نه فسی بریندارو پر بوغزی مرۆ بیکاته شمشیر،

بیکاته دوزه خ. ناکری هه روا به هه وای نه فسه و هک بوته - باو - دا

کرتینه سه رو گوتلاکی. ناکری چاویش له وه بیوشین که ئیدیولوژیا،

به ی روزه هلات و روژناواو ئیسلامیشه وه چنده نازادیت ده داتى سه د

هینده کووت له مل ده کا. ئیدی نه وه مرویه تا دهرمانیک وه گیر ده خا

سه د خه نجه ری وی ده که ون.

ده بی نووژیان رق و امان لینه کات نه وه نه بینین که له «سه ده ی

ئیدیولوژیا» دا نه ک خه لاتى نوپیل، خه ونی نویلش سیاست ده وری

سه ره کی تیدا دیوه.

ده شى له دوا دوا ییه کانی سه ده ی ئیدیولوژیا بلتین نه گهر بلاو

کردنه وه ی دکتور ژیشاکو له ئیتالیا خه لاتى نوپیل و کیشه که هه مووی

دروست کراوی و به مه به ست بووی، ده بوو نوو سه رانی به رزی خاوه ن

فیکر نه و مافه یان به خودا با ژيانی نوو سه ریک بکه نه دوزه خ؟، نه گهر

کیشه ی پاستیرناک «ته له» بووی، نه وانه ی ته له که یان ته قاند سی

هینده ی نه وانه تاوانبارن که نابوویانه وه.

دهگهل ئهوانهش ئه و مافه به خۆدهدهم و روو له وانه ده کهم که له و
 کیشه یان کۆلیوه ته وه، داخۆ کیشه ی پاستیرناک و خه لاتى نویتله ئه ی
 دواى به خشینی ئه و خه لاته به ئیسحاق رابین و یاسر عه ره فاته و
 نه جیب مه حفوزو...

- به چاو پۆشین له بوارى کار کردنیان - بئى به شکردنى نووسه رى
 به هه بیته و و داهینه رو ئینسان دۆست یه شار که مالی گه و ره
 تیشکیک نه که و تۆته سه ر هۆیه سیاسیه کانی ئه و خه لاته. هه رچه نه ده
 تائیتسا خه لاتى نویتل شان وشه و کهت و به های خۆى وه ک دیارترین و
 به نرخرترین خه لاتى سه رانسه رى دنیا ون نه کرده.

* * *

برای وه رگیر شاره زاییه کی فراوان و ئه زمونیکی دوورو درێژی هه یه
 له به کارخستنى زمانى کوردیدا. به لام وه رگیر نه گه ر بکری بلیتین «ئه و
 دیله یه که به ئازادی بیر ده کاته وه». ده نیو کوردان زمانزانی چاکن هه ن.
 مه خابن وه رگیرى چاکن که من.

* ده توانین بلیتین جوړ وسینتاکسى رسته و پیکهاتى وشه له و
 کتیبه دا له ساده ترین و ئاسانترین جوړى وه گه ر خستنى زمانن. نه
 رسته و نه پیکهاته ی زمان و نه دارپشته ی بوارى فره و اتایان تیدا نییه.
 به لام شاعیری به نرخرمان مامۆستا «فه رهاد شاکه لی» هینده به توندی
 له پرۆسه ی به «کوردی کردن» ی رسته کاندای قول بۆته وه کاره که ی سه خت
 کردو وه. به تایبه تى له و شوێنانه ی ویستویه تى «کوردی په تى
 بخولقینى» ئه وه ش تووشى هیندى دارشته ی ره قى کردو وه. وه ک ژوو ره
 تاکانه ل ٢٣، له پیاوۆ ده درال ٢٣، چای سه ماوهر ده خورایه وه ل ٢٣
 میوانان و دۆستان، وه ک ئاگا داریده ر کار ده کات ل ٥١....

کورد ده لى: پیاوۆ لى ده درال، میوان و دۆستان.... تاد.

* بیرکردنه وه به و نه فه س توندیه کارى وه رگیران ده خاته نیو خانه ی
 ئه سه ته مه وه کورد بیره کان ساده داده رپێژى. واتا له پیکه وه گریدانى ئه و
 هه موو وشانه دا ون ده بئى.

* په نا ده به مه بهر په روازی بیر هیڼه ره وهی بیهومیدانه ی له خو بو وردن
۳۱ل

* پیم وایه ده توانم نه و مه سره فه ی به هو لای که می داوا کار بیه که ی
سره وه په یدا ده بی به ناسانی بده م. ۳۱ل

* به گشتی وهر گیرانیکی ته واو سرکه و توو به زمانیکی سفت ونه رم
دیته بهر چاو.

هیوار دارم ماموستا زوو زوو به و به ره ه مانه شادمان کات.
* بو کورد

* ده گهل هموو چه ره مه سر بیه کانی ژیان ی پاستیرناک، ده گهل هموو
نه هامه تییه کانیدا، هیشتا پاستیرناک له به خته وه رترین و دلشادترین
نوسه ری کورد چاتره.

* ده با پیکه وه تیر بگرین بو پاستیرناک نا، بو نه و کورده رووته ی تا
سه د سالی دیکه بو ی نییه خه ون به نویله وه ببینی.

* ده با پیکه وه تیر بگرین بو پاستیرناک نا، بو نه و کورده رووته ی تا
نیستا له سر ئیدیلوژیا نا، له سر توپکله که ی یه کتر ده کوژن.

* ده با تیر بگرین بو نه و دکتور و پروفیسور و نووسه رو زانا قه بانه ی
کورد که له سر ئیدیلوژیا نا، له سر توپکله که ی یه کتر ناخویننه وه.

زنجیره‌ی کتیبه چاپکراوه‌کانی ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م

سالی ۲۰۰۲

زنجیره	ناوی کتیب	نووسینی	وهرگیر
۱۴۲	هارون و چیرۆکی دهریا	سه‌لمان روشدی	ئامانج عزیز کهند:
۱۴۳	کاره‌کمر	گه‌لاوێژ	
۱۴۴	ژنی کورد له‌ دموازه‌ی هه‌زاره‌ی	کازیوه‌ سالح	
۱۴۵	هونه‌ری بیژمیری له‌ رادیۆ و تله‌فزیۆندا	حه‌سه‌نی شه‌یدا	باسط حه‌مه‌ غه‌ر
۱۴۶	چاره‌نووسی گه‌لی کورد له‌ کۆنگره‌و ...	ئه‌حمه‌د باومر	
۱۴۷	پروگرامی مایکروسۆفت ئۆفیس ...	شوان مسته‌فا عیسا	
۱۴۸	زاکیره‌ی با	ئه‌حمه‌دی مه‌لا	
۱۴۹	قوربانی	کورتزیۆ مالا پارتی	ئه‌به‌ویه‌کر خوشنا
۱۵۰	فه‌ره‌هنگی شیرین (به‌رگی دووهم)	فاضل نظام‌الدین	
۱۵۱	خۆم.. ئه‌و وه‌خته‌ی بآندهم!	شیرکو بی‌کس	
۱۵۲	ده‌روازه‌ (ده‌فته‌ری دووهم)		هه‌لکه‌وت عه‌بدو
۱۵۳	ژنی له‌به‌رده‌م وهرزیکی سارددا		ئازاد به‌رزنجی
۱۵۴	ژیان		ئا: ره‌فیق سالح
۱۵۵	فه‌ره‌هنگی زاراوه‌ی ئه‌ده‌بی	به‌ختیار سه‌جادی	
		محهمه‌د مه‌حمودی	
۱۵۶	یاداشته‌کانی مه‌ئمون به‌گ ...		سه‌لاح نه‌قشبه‌ز
۱۵۷	هه‌لبێژاردیه‌ک له‌ گۆرانی فۆلکلۆری ...		ئا: فاروق حه‌فید
۱۵۸	پێوه‌ندی مه‌سه‌له‌ی کورد به‌یاسا ...		ئا: د. مارف عوم
۱۵۹	جیهانی سو‌فیا	یۆستاین گاردەر	به‌هروژ حه‌سه‌ن
۱۶۰	میژووی شاری هه‌ولێر ...	یوسف ئه‌حمه‌د دهرگه‌له‌یی	
۱۶۱	ئازادکردنی میژوو	مه‌هاباد قه‌ره‌داغی	
۱۶۲	نووسینه‌کان له‌بوارێ په‌خنه‌ولیکۆلێنه‌وه	حسین عارف	

مێژووی ٦٤١ سالەی فەرمانڕه‌وایی
عه‌لی نه‌قی نه‌لحوسه‌ینی ئاسۆس هه‌ردی
ئهرده‌لانییه‌کان...

ناودارانی کورد
بو نه‌وه‌کانتانی بگێڕنه‌وه
میر به‌سری
سته‌یڤن بروکفیلد و
عه‌بدول خالق عه‌لانه‌دین
ئیه‌راهییم خ. نه‌حمه‌د
پۆل نه‌. لیقن

کورد و که‌رکوک
نه‌ژادی کورد له‌ لوبنان
ژهنه‌ڕال شه‌ریف پاشا
ئا: له‌تیف فاتیح فه‌ره‌ج
خه‌لیل محه‌مه‌د شه‌لماشی
د. فه‌ره‌اد پیربāl

نرخ (١٠) ته‌نها ده‌ دینار